

20—24 mars.

Debatter m. m.

Lördagen den 20 mars.

Sid.

Interpellation av herr Aman ang. extra tjänsters omvandling till tjänster med pensionsrätt m. m.	6
---	---

Tisdagen den 23 mars.

Interpellation av herr Svärd om förbättrad säkerhet och ordning i de större städerna	11
--	----

Onsdagen den 24 mars.

Ang. riksdagsarbetet vid påsktiden	12
Svar på interpellation av herr Ollén ang. nödläget inom fångvården m. m.	12
Riksdagsmandatens fördelning mellan valkretsarna	53
Statsbidraget till erkända arbetslöshetskassor	61
Anslag under femte huvudtiteln:	
Förstärkning av socialstyrelsens nykterhetsvårdsbyrå	66
Ferieresor för barn	74
Sjömansutbildning vid statens ungdomsvårdsskolor	76
Övervakararvodena inom ungdomsvårdsskoleorganisationen m. m.	81
Arbetslöshetens bekämpande m. m.	82
Kuratorstjänst för svensk ungdom i England	88
Arbetsmarknadsstyrelsens arbetsvårdsverksamhet	94
Social upplysningsfilm	99
Beskattningen av vissa skogsinkomster	100
Förlängning av inbetalningstiden för kvarskatt	101
Uttagande av prisutjämningsavgift m. m.	110
Revision av GATT-avtalet i trädgårdsodlingens intresse m. m.	124
Ökat skydd för mönster och modeller	128
Upphävande av strandlagen m. m.	129
Avskaffande av censursinstitutionen vid studentexamen	137

Samtliga avgjorda ärenden.

Onsdagen den 24 mars.

Konstitutionsutskottets utlåtande nr 7, ang. kommuns utdebitering av skatt för år 1956 m. m.	53
— nr 8, ang. visst förtydligande av vallagen	53
Andra lagutskottets utlåtande nr 13, ang. ändring i lagen om folkpensionering m. m.	61
— nr 14, ang. ändring i förordningen om statsbidrag till erkända arbetslöshetskassor	61
Statsutskottets utlåtande nr 5, ang. utgifterna under femte huvudtiteln (socialdepartementet)	66
— nr 47, ang. beredskapsstat för försvarsväsendet	99
— nr 48, ang. förslag till stat för försvarets fastighetsfond	99
— nr 49, ang. fortsatt disposition av vissa äldre reservationsanslag under fjärde huvudtiteln m. m.	99
— nr 50, rörande förslag till förordning ang. markegångstaxor	99
— nr 51, ang. fortsatt disposition av vissa äldre anslag, avseende ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde	99
— nr 52, ang. fortsatt disposition av visst äldre reservationsanslag	100
Bevillningsutskottets betänkande nr 23, ang. beskattningen av vissa skogsinkomster	100
— nr 24, ang. förlängning av inbetalningstiden för kvarstående skatt	101
— nr 29, ang. prisutjämningsavgift m. m.	110
— nr 30, ang. revision av GATT-avtalet i trädgårdsodlingens intresse m. m.	124
Bankoutskottets utlåtande nr 8, ang. ändrad lydelse av § 6 lagen om rikets mynt	128
— nr 9, ang. Tumba pappersbruks drivande i bolagsform	128
— nr 10, ang. firandet av representationsreformens ethundraårsjubileum	128
Första lagutskottets utlåtande nr 11, ang. ändring av bestämmelserna om förvaltningsarvode åt förmyndare	128
— nr 12, ang. ökat skydd för mönster och modeller	128
— nr 13, ang. införsel i arbetsinkomst för beredande av ersättning åt målsägande i brottmål	128
Andra lagutskottets utlåtande nr 15, ang. rätten till beställningstrafik för godsbefodran inom stads område	128
Tredje lagutskottets utlåtande nr 8, ang. upphävande av strandlagen m. m.	129
— nr 12, ang. kronoarrendatorernas jakträtt	137
— nr 13, ang. översyn av bestämmelserna om fridlysning och jakttider m. m.	137
Jordbruksutskottets utlåtande nr 7, ang. leverans av mul- och klövsjukevaccin från Danmark till Sverige	137
— nr 8, ang. bidrag till Sveriges utsädesförening för kvalitetsundersökning av lin m. m.	137
Allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 11, ang. avskaffande av censorsinstitutionen	137
— nr 12, ang. inrättande av en rådgivande språknämnd m. m. ...	138

[Lördagen den 20 mars.]

Kammaren sammanträdde kl. 14.00.

Anmälades och godkändes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 123, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om rätt för kommun att uppdraga beslutanderätten i vissa frågor till sammanslutning av kommuner (kommunal delegationslag) m. m. ävensom i ämnet väckt motion.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 127, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag å kapitalbudgeten för budgetåret 1954/55, i vad avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde;

nr 128, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggstat II till riksstaten för budgetåret 1953/54, i vad propositionen avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde;

nr 129, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avlösning av malmfältspolisorganisationen;

nr 130, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om upptagande å riksstaten för budgetåret 1954/55 av underskottet för luftfartsfonden; och

nr 131, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av vissa äldre anslag.

Föredrogs och hänvisades till särskilda utskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 155, angående alkoholforskning samt undervisning och upplysning i alkoholfrågan m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 162, angående psykologiskt försvar m. m.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 163, med förslag till förordning angående kostnadsfria eller prisnedsatta läkemedel m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 167, angående vissa anslag för budgetåret 1954/55 under femte huvudtiteln.

Föredrogs och lades till handlingarna den av bankoutskottet jämlikt § 21 riksdagsstadgan gjorda anmälan, att till utskottet från fullmäktige i riksgäldskontoret inkommit framställning angående pensionsförbättring för f. d. kammarrättsrådet S. Norrman.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet nedannämnda motioner:

nr 447, av herr *Hesselbom* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag till vägväsendet för budgetåret 1954/55;

nr 448, av herr *Sjödahl* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1954/55 till universitetet i Göteborg och Stockholms högskola m. m.;

nr 449, av herr *Wahlund*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1954/55 till avlöningar vid de allmänna läroverken m. m.;

nr 450, av herr *Sunne* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1954/55 till avlöningar vid de allmänna läroverken m. m.;

nr 451, av herrar *Arrhén* och *Lundgren*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1954/55 till avlöningar vid de allmänna läroverken m. m.;

nr 452, av fru *Sjöström-Bengtsson* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1954/55 till avlöningar vid blind- och dövskolorna; samt

nr 453, av herr *Snygg*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus m. m.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskottet den av herr *Ohlön* m. fl. väckta motionen, nr 454, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av prisregleringslagen den 30 juni 1947 (nr 303).

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet nedannämnda motioner:

nr 455, av herr *Grym* m. fl.;

nr 456, av herrar *Eskilsson* och *Björnberg*; samt

nr 457, av herr *Ohlön* m. fl., alla i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till Jordbrukarungdomens förbund för budgetåret 1954/55 m. m.

Anmälades att till kammaren överlämnats följande kungl. propositioner, vilka nu var för sig föredrogs och lades på bordet:

nr 109, angående organisationen av försvarets centrala tyg-, intendentur- och civilförvaltning m. m.;

nr 110, angående vissa avlöningsm. fl. anslag under riksstatens fjärde huvudtitel för budgetåret 1954/55 m. m.;

nr 145, angående inrättande av ytterligare extra ordinarie tjänster vid de statliga krisorganen, m. m.;

nr 148, angående förstärkning av statens lånefond för den mindre skeppsfarten;

nr 164, med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § lagen den 3 juni 1949 (nr 314) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebolags kassareserv, så ock om fortsatt giltighet av samma lag, m. m.;

nr 165, med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

nr 166, angående utbildning av viss sinnessjukvårdspersonal;

nr 168, angående anslag till det svenska sjukhuset i Korea;

nr 169, angående anslag för budgetåret 1954/55 till avlöningar till personal vid 1951 års jordbruksräkning;

nr 170, angående anslag till utbyggnad av fångvårdsanstalten på Hall m. m.;

nr 171, angående reglering av sockernärningen i riket m. m.; och

nr 172, angående försäljning av vissa f. d. skolhemman.

Anmälades och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser om kommuns och annan kommunal samfällighets utdebitering av skatt för år 1956, m. m. ävensom i ämnet väckt motion; samt

nr 8, i anledning av väckta motioner om visst förtydligande av vallagen;

statsutskottets utlåtanden:

nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1954/55 under femte huvudtiteln, avseende anslagen inom socialdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner m. m.;

nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående beredskapsstat för försvarsväsendet för budgetåret 1954/55;

nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till stat för försvarets fastighetsfond för budgetåret 1954/55;

nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposi-

tion av vissa äldre reservationsanslag under fjärde huvudtiteln m. m.;

nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående markegångstaxor jämte i ämnet väckta motioner;

nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av vissa äldre anslag, avseende ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde; samt

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av visst äldre reservationsanslag;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 23, i anledning av väckta motioner om ändrade regler för beskattning av skogsinkomster i samband med vissa markupplåtelser;

nr 24, i anledning av väckta motioner om förlängning av inbetalningstiden för kvarstående skatt;

nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående prisutjämningsavgift m. m., jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 30, i anledning av väckta motioner om revision av GATT-avtalet i trädgårdsodlingens intresse, m. m.;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av § 6 lagen den 30 maj 1873 (nr 31) om rikets mynt;

nr 9, i anledning av väckt motion angående utredning om förutsättningarna för Tumba pappersbruks drivande i bologsform; samt

nr 10, i anledning av väckt motion om förberedelser till firande av representationsreformens etthundraårsjubileum;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 11, i anledning av väckt motion angående ändring av bestämmelserna om förvaltningsarvode åt förmyndare;

nr 12, i anledning av väckta motioner om utredning rörande lagen om skydd för vissa mönster och modeller samt rörande lagens tillämpningsområde; samt

nr 13, i anledning av väckta motio-

ner angående införsel i arbetsinkomst för beredande av ersättning åt målsägande i brottmål;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 29 juni 1946 (nr 431) om folkpensionering, m. m., jämte i ämnet väckta motioner;

nr 14, i anledning av väckta motioner angående viss ändring i förordningen om statsbidrag till erkända arbetslöshetskassor; samt

nr 15, i anledning av väckta motioner om upphävande av gällande inskränkning i rätten till beställningstrafik för godsbefordran inom stads område;

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 8, i anledning av väckta motioner angående upphävande av strandlagen den 30 maj 1952 (nr 382) m. m.;

nr 12, i anledning av väckta motioner angående kronoarrendatorernas jakträtt; samt

nr 13, i anledning av väckta motioner angående dels en allmän översyn av gällande bestämmelser om fridlysning och jakttider, dels ock vissa ändringar av gällande fridlysningsbestämmelser;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 7, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överenskommelse om leverans av mul- och klövsjukevaccin från Danmark till Sverige; samt

nr 8, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1954/55 till Befrämjande av fröodlingen m. m.: Särskilt bidrag till Sveriges utsädesförening för kvalitetsundersökning av lin m. m.; ävensom

allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 11, över motion om utredning av formerna för bedömningen av studentexamensproven med sikte på censorsinstitutionens avskaffande; samt

nr 12, över motioner dels om inrättande av en rådgivande språknämnd, dels ock om inrättande av ett språkvårdsråd.

**Interpellation ang. extra tjänsters om-
vandling till tjänster med pensionsrätt
m. m.**

Herr ÅMAN (s) erhöll på begäran ordet och anförde:

Herr talman! Enligt föreskrift i Statens allmänna avlöningsreglemente (Saar) skall extra tjänst (lönegradsbe- teckningen Cg) åsättas högst det löne- gradsnummer, som gäller för ordinarie eller extra ordinarie tjänst med motsva- rande arbetsuppgifter. Lägre placering är avsedd att tillämpas endast i fall, då vederbörande icke har full kompetens, är partiellt arbetsför, över- eller under- årig eller av annan särskild anledning. Normalt kan alltså en extra tjänsteman för det arbete han utför erhålla samma kontanta lön, som om han hade en fast- tare anställningsform. Andra med an- ställningen förenade villkor, exempelvis semester, storleken av löneavdrag vid sjukdom o. s. v., regleras med hänsyn till anställningstid, lönegradsplacering och levnadsålder m. m. och påverkas alltså icke av att vederbörande endast innehar extra anställning. Ett synnerli- gen viktigt undantag finnes dock. De för statstjänstemännen gällande tjänste- och familjepensionsreglementena äger näm- ligen icke tillämpning på extra tjänste- män. Då kontantlönen av praktiskt-ad- ministrativa skäl efter den senaste all- männa löneregleringen utgår efter en nettolöneplan, d. v. s. lönebeloppen är avvägda med hänsyn till att de tidigare förekommande pensionsavdragen avskaf- fats, gör den extra tjänstemannen, som ju icke har pensionsrätt, en viss förlust. Värdet av pensionsförmånen är givetvis betydligt större än vad som svarar mot det »tänkta» pensionsavdraget, och des- sa tjänstemän har alltså avsevärt sämre samlade anställningsförmåner än extra ordinarie eller ordinarie befattningsha- vare. Visserligen brukar en extra tjäns- teman senare vid vinnandet av anställ- ning förenad med pensionsrätt, på där- om gjord framställning, få såsom pen- sionsgrundande tjänstår regelmässigt tillgodoräkna 2/3 av extratiden, men en avsevärd del av denna går under alla förhållanden förlorad i pensionshänse-

ende. Än viktigare är, att vederbörande under sin extraanställning helt saknar pensionsskydd, vilket särskilt ur familje- försörjarens synpunkt är en allvarlig nackdel.

I de fall extraanställningen är av kort varaktighet, beroende på att denna an- ställningsform valts just med hänsyn till att behovet av arbetskraft endast är till- fälligt, kan det vara naturligt att anställ- ningen icke medför pensionsrätt. Inom vissa områden av statsförvaltningen till- lämpas emellertid den extra anställ- ningsformen även för befattningshavare, som under mycket lång tid sysselsatts med arbetsuppgifter, vilka därtill enligt såväl personalens som vederbörande myndigheters uppfattning med största sannolikhet kommer att bli bestående för framtiden. Detta gäller i särskilt hög grad på försvarets område, från vilket här vissa exempel må anföras. En av Försvarets civila tjänstemannaförbund verkställd undersökning avseende för- hållandena vid årsskiftet 1953/54 utvi- sar, att inom förbundets organisations- område fanns icke mindre än 1591 tjänstemän med extra anställning och med avlöning från *sakanslag*. Av dessa hade 655 kortare anställningstid än 2 år. För de övriga uppgick anställningstiden för

936	till 2 år eller mera
618	» 3 » » »
401	» 4 » » »
279	» 5 » » »
187	» 6 » » »
158	» 7 » » »

Härtill kommer, att vid nämnda tid- punkt fanns 474 extra tjänstemän med varierande anställningstid, vilka likväl har pensionsrätt antingen därför att de innehar en pensionsgrundande tjänst men uppehåller högre extra tjänst eller därför att de tidigare grundlagt pen- sionsrätt i arbetaranställning, vilken en- ligt gällande bestämmelser bibehålles vid övergång till icke pensionsgrundan- de tjänstemannaanställning. Här förelig- ger alltså ett visst pensionsskydd, vilket dock regelmässigt är grundat på anställ- ning i lägre befattning än den vederbö- rande bestrider. Även i dessa fall kan

Interpellation ang. extra tjänsters omvandling till tjänster med pensionsrätt m. m.
behovet av arbetskraft i den extra tjänsten av allt att döma vara bestående.

I fråga om de från *avlöningsanslag* avlönade civila försvarstjänstemännen är antalet extra befattningshavare icke lika stort men uppgår dock till ungefär 450. Också här förekommer i många fall långvarig anställningstid. En närmare prövning av frågorna om anställningsform och löneställning för denna kategori lär vara under övervägande.

Här berörda förhållanden har även viss motsvarighet inom andra områden av den statliga verksamheten. För allmänna civilförvaltningens del förekommer exempelvis inom byggnadsstyrelsens område, inom flygtekniska försöksanstalten m. fl. institutioner att tjänstemannauppgifter under mycket lång tid bestrides av extra tjänstemän eller av arvodesanställd personal, vilka icke har möjlighet att grundlägga pensionsrätt. Tillämpandet av arvodesanställning i här avsedda fall är i och för sig anmärkningsvärt, eftersom den av 1945 års lönekommitté uttalade uppfattningen att arvodesanställning i största möjliga utsträckning bör undvikas och avvecklas för heltidsanställd personal vunnit statsmakternas gillande. Kungl. Maj:t har också i cirkulär till statsmyndigheterna (SFS 1947: 542) anbefallt detta och andra lönekommitténs uttalanden till efterföljd. Vad gäller de affärsdrivande verken kan särskilt pekas på att extra anställning i betydande omfattning och under långvarig tjänstgöring tillämpas för telefonister. I detta fall åberopas såsom särskilt skäl för en försiktig tillämpning av fastare anställningsform automatisering av trafiken med därav föranlett minskat personalbehov. Detta är i och för sig förstäeligt, men resultatet blir i många fall, att tjänstemän med mycket lång anställningstid undandras en så viktig och för statstjänst normal anställningsförmån som pensionsrätten.

I det föregående har omnämnts, att i arbetaranställning grundlagd pensionsrätt kan bibehållas vid övergång till annan statlig anställning, som icke är för-enad med pensionsrätt. Beträffande ar-

betarpensionsreglementena förtjänar i detta sammanhang framhållas, att pensionsrätt enligt dessa grundlägges efter förhållandevis kort sammanlagd anställningstid. Denna skall nämligen uppgå till antingen 21 månader i följd eller 7 månader under vart och ett av tre på varandra följande kalenderår eller ock tillhopa 30 månader under högst fem på varandra följande kalenderår. Detta gäller för arbetaranställning på områden, inom vilka föreligger ett fortlöpande, om ock endast för viss del av året förefintligt behov av arbetskraft. Men det är att märka, att Kungl. Maj:t tillagts befogenhet att besluta om arbetarpensionsreglementenas tillämpning även för arbetare inom områden, där ett fortlöpande behov av arbetskraft ej föreligger men behovet skäligen kan antagas fortfara under en längre följd av år. Så har också skett i ett flertal fall.

Inom de företag på den enskilda arbetsmarknaden, som ordnat tjänstemännens pensionering genom anslutning till SPP, tillämpas icke fullt enhetliga principer beträffande tidpunkt för de nyanställdas pensionsförsäkring. I regel sker denna vid en uppnådd levnadsålder av 23—25 år, under förutsättning att vederbörande varit anställd en viss, förhållandevis kort tid, oftast 2 år, med möjlighet till avkortning av denna karenstid för den som anställs vid högre levnadsålder. För kvinnliga tjänstemän tillämpas på vissa områden en något högre levnadsåldersgräns.

Det är sålunda klart att ett betydande antal extra tjänstemän på statens område i här berört avseende är sämre ställda än såväl andra arbetstagare i statstjänst som tjänstemän i enskild tjänst vid företag, som ordnat pensionsförhållandena för sina anställda. Man torde kunna utgå ifrån att denna undantagsställning icke uppkommit därför att den ansetts vara skälig. Snarare är den en följd av det förhållandet, att pensionsrätt för närvarande icke kan tillkomma dessa tjänstemän med mindre än att de anställs som extra ordinarie eller ordinarie och att statsmakterna hittills iakttagit en stark restriktivitet i sådant

Interpellation ang. extra tjänsters omvandling till tjänster med pensionsrätt m. m.

hänseende. Det må vara naturligt att en viss försiktighet iakttages vid inrättande av ordinarie tjänster med avseende på bedömningen av frågan om arbetsuppgifterna blir för framtiden bestående. En tendens att bedöma även frågor om inrättande av extra ordinarie tjänster med samma återhållsamhet synes ha gjort sig märkbar, vilket icke överensstämmer med de principer för tillämpandet av olika anställningsformer, vilka uppdrogs av 1945 års lönekommitté och lämnades utan erinran av statsmakterna. Lönekommittén uttalade till och med i sitt betänkande del II (SOU 1947: 23 s. 14) att »vad särskilt angår den extra ordinarie anställningsformen vill lönekommittén framhålla, att det förefaller sannolikt av de uppgifter, som stått till kommitténs förfogande, att vissa befattningshavargrupper eller befattningshavare, som nu avlönas såsom extra tjänstemän eller medelst arvode, rätteligen borde beredas extra ordinarie anställning». Kommittén ansåg, att de olika verken närmare borde undersöka förhållandena i detta hänseende. Någon påtagbar ändring synes dock ej ha kommit till stånd. Snarare har utvecklingen på vissa områden, exempelvis inom de i det föregående närmare berörda, gått i motsatt riktning mot den av lönekommittén förordade.

Om man endast tar återverkan i pensionshänseende i betraktande kan givetvis de påtalade olägenheterna för tjänstemännen avhjälpas genom en ändring av pensioneringsbestämmelserna därhän, att även extra anställning eller arvodesanställning, där sådan alltjämt tillämpas för på heltid sysselsatt personal, enligt vissa regler bleve pensionsgrundande. Om sådan ändring skulle finnas lämplig, torde den emellertid ha sådant samband med den översyn av pensioneringsbestämmelserna, som uppdragits åt 1951 års pensionsutredning, att den sannolikt icke anses böra genomföras fristående. Utredningens arbete kan vidare av olika skäl förväntas bli långvarigt. Under sådana förhållanden synes det angeläget, att andra vägar för frågans lösning upptages till övervägan-avlämnade motioner:

de. Närmast till hands synes ligga, att omvandlingen av de icke pensionsgrundande tjänsterna till extra ordinarie eller ordinarie tjänster regelmässigt sker senast efter en viss anställningstid. En naturlig jämförelsepunkt kan härvid vara den maximitid för aspirantanställning, som allmänt tillämpas inom statsförvaltningen, d. v. s. 3 år. I de reguljära tjänstemannakarriärerna sker befordran till extra ordinarie befattning *senast* efter denna tid — den vanligast förekommande aspiranttiden utgör 12—18 månader. Det synes då vara rimligt, att den till extra tjänster rekryterade personalen — som i många fall har sådana kvalifikationer för arbetsuppgifterna, att aspirantanställning vid mera reguljär rekrytering icke skulle vara påkallad — under alla förhållanden erhåller extra ordinarie anställning senast vid den tidpunkt, då aspiranter enligt vanligen tillämpade befordringsgrunder är tillförsäkrade sådan anställningsform och därmed grundlägger pensionsrätt.

Med hänvisning till det anförda får jag härmed hemställa om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för finansdepartementet få rikta följande frågor:

1. Anser herr statsrådet det rimligt, att extra tjänstemän och i heltidstjänst anställd arvodespersonal på grund av nu tillämpade principer för överförande till pensionsgrundande anställningsform är i pensionshänseende sämre ställd än såväl annan i statens tjänst anställd personal som närmast jämförbar personal i enskild tjänst?

2. Om detta enligt statsrådets mening icke är rimligt, ämnar statsrådet till övervägande upptaga frågan om åtgärder för att snarast råda bot på dessa otillfredsställande förhållanden?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spörsmål finge framställas.

Anmälades och bordlades följande under sammanträdet till herr talmannen

nr 458, av fru *Gärde Widemar*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till vattendomstolarna; samt

nr 459, av fru *Gärde Widemar* och herr *Englund*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fort-

satt giltighet av prisregleringslagen den 30 juni 1947 (nr 303).

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 14.12.

In fidem

G. H. Berggren.

Tisdagen den 23 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 16.00.

Justerades protokollen för den 16 och 17 innevarande månad.

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skriftelse, nr 132, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande över förslag till kungörelse om ändring i kungörelsen den 4 juni 1937 (nr 292) angående förhandlingsrätt för statens tjänstemän.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 109, angående organisationen av försvarets centrala tyg-, intendentur- och civilförvaltning m. m.;

nr 110, angående vissa avlöningsm. fl. anslag under riksstatens fjärde huvudtitel för budgetåret 1954/55 m. m.;

nr 145, angående inrättande av ytterligare extra ordinarie tjänster vid de statliga krisorganen m. m.; och

nr 148, angående förstärkning av statens lånefond för den mindre skeppsfarten.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr

164, med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § lagen den 3 juni 1949 (nr 314) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebolags kassareserv, så ock om fortsatt giltighet av samma lag, m. m.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 165, med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370).

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 166, angående utbildning av viss sinnessjukvårdspersonal;

nr 168, angående anslag till det svenska sjukhuset i Korea;

nr 169, angående anslag för budgetåret 1954/55 till avlöningar till personal vid 1951 års jordbruksräkning; och

nr 170, angående anslag till utbyggnad av fångvårdsanstalten på Hall m. m.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 171, angående reglering av sockernärningen i riket m. m.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 172, angående försäljning av vissa f. d. skolhemman.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet fru *Gärde Widemars* motion, nr 458, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till vattendomstolarna.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott den av fru *Gärde Widemar* och herr *Englund* väckta motionen, nr 459, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av prisregleringslagen den 30 juni 1947 (nr 303).

Föredrogs och bordlades ånyo konstitutionsutskottets utlåtanden nr 7 och 8, statsutskottets utlåtanden nr 5 och 47—52, bevillningsutskottets betänkanden nr 23, 24, 29 och 30, bankoutskottets utlåtanden nr 8—10, första lagutskottets utlåtanden nr 11—13, andra lagutskottets utlåtanden nr 13—15, tredje lagutskottets utlåtanden nr 8, 12 och 13, jordbruksutskottets utlåtanden nr 7 och 8 ävensom allmänna beredningsutskottets utlåtanden nr 11 och 12.

På framställning av herr talmannen beslöts att andra lagutskottets utlåtanden nr 13 och 14 skulle på föredragningslistan för morgondagens sammanträde uppföras närmast före statsutskottets utlåtande nr 5.

Anmälades att till kammaren överlämnats följande kungl. propositioner, vilka nu var för sig föredrogs och lades på bordet:

nr 156, angående anslag till främjande av ungdomens föreningsliv och fritidsverksamhet m. m.;

nr 157, angående anslag till avsättning till fonden för idrottens främjande;

nr 175, angående anslag till statens polisskola för budgetåret 1954/55 m. m.; och

nr 176, angående anslag till vissa ersättningar åt befattningshavare vid polisväsendet m. m. för budgetåret 1954/55.

Anmälades och bordlades följande under sammanträdet till herr talmannen avlämnade motioner:

nr 460, av herr *Lundgren*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till landstingslag m. m.;

nr 461, av herr *Larsson, Sigfrid*, och herr *Anderberg*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till landstingslag m. m.;

nr 462, av herr *Sjödahl* m. fl. i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1954/55 till universitetet i Göteborg och Stockholms högskola m. m.;

nr 463, av herr *Lundgren* m. fl. i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till ersättning åt författare för utlåning av deras verk genom bibliotek;

nr 464, av herr *Andersson, Karl*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag till vägväsendet för budgetåret 1954/55;

nr 465, av herr *Thun, Edvin*, och herr *Eriksson*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus m. m.;

nr 466, av herr *Elofsson, Gustaf*, och herr *Johansson, Theodor*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 5 och 6 §§ förordningen den 2 juni 1922 (nr 260) om automobilskatt m. m.;

nr 467, av herr *Weiland* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i militärsätningsförordningen den 2 juni 1950 (nr 261);

nr 468, av herr *Mogård*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om moderskapshjälp m. m.;

nr 469, av fru *Carlqvist* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om moderskapshjälp m. m.; och

Interpellation om förbättrad säkerhet och ordning i de större städerna.

nr 470, av herr *Sundberg*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag till nykterhetsvården för budgetåret 1954/55 m. m.

Interpellation om förbättrad säkerhet och ordning i de större städerna.

Herr SVÄRD (h) erhöll på begäran ordet och anförde:

Herr talman! Ordningstillståndet har uppenbarligen — framför allt i städer och tätorter — allvarligt försämrats under senare år. Från olika håll vittnas om att respekten för de föreskrifter, som avser att skydda medborgarna till person och egendom, påtagligt försvagats.

Det torde icke kunna förnekas att ett visst samband råder mellan det försämrade läget med avseende på den allmänna ordningen och de bristande möjligheterna att göra den nödvändiga polisbevakningen effektiv, smidig och tillräckligt omfattande för att avskräcka ordningsstörare.

Särskilt påfallande förefaller detta samband vara i de största städerna, alldeles speciellt i Stockholm och Göteborg. I synnerhet från dessa båda städer inrapporteras undan för undan omständigheter som tyder på att man måste räkna med risk för en krisartad utveckling. Polisstyrkorna är otillräckliga. Antalet inbrott ökar, icke minst butiksinbrotten. Våld mot person blir en allt van-

ligare företeelse. Medborgarnas rätt att oantastade röra sig även efter mörkrets inbrott kan synbarligen inte längre skyddas. Ligistmentaliteten breder ut sig.

Det är också symptomatiskt att den främsta kommunala förvaltningsinstansen i rikets andra stad sett sig nödsakad framföra sin oro i en enhälligt beslutad skrivelse till riksdagens statsutskott. I skrivelsen heter det: »Brottsligheten stiger, procenten uppklarade brott är mycket låg, ordningen på gatorna lämnar mycket övrigt att önska...»

Under återopande av det anförda anholder jag om kammarens tillstånd att få till statsrådet och chefen för inrikesdepartementet framställa följande frågor:

Hur bedömer statsrådet möjligheterna att i de större städerna, då främst Stockholm och Göteborg, förbättra förutsättningarna för medborgerlig säkerhet och god ordning?

Vilka åtgärder anser statsrådet lämpliga i detta syfte och när kan dessa beräknas bli genomförda?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spörsmål finge framställas.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 16.07.

In fidem
G. H. Berggren.

Onsdagen den 24 mars förmiddagen.

Kammaren sammanträdde kl. 10.00; och dess förhandlingar leddes till en början av herr förste vice talmannen.

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN yttrade:

Efter samråd med talmannen i andra kammaren och talmanskonferensen får jag beträffande riksdagsarbetet vid påsktiden meddela följande.

De sista arbetsplena före påsk beräknas äga rum onsdagen den 14 instundande april, då emellertid kvällsplena icke kommer att anordnas. Kamrarna sammanträder åter torsdagen den 22 april klockan 14.00 för anställande av gemensamma omröstningar, såvida voteringspropositioner för sådant ändamål blivit dessförinnan godkända. I motsatt fall avses, att utskottsarbetet återupptages sagda torsdag den 22 april, varefter kamrarnas sammanträden kommer att hållas i sedvanlig ordning. Allt detta gäller under förutsättning att intet oförutsett inträffar, som påkallar annan ordning.

Ang. nödläget inom fångvården m. m.

Herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet **ZETTERBERG**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Olléns interpellation angående nödläget inom fångvården m. m., erhöll ordet och anförde:

Herr talman! I en med kammarens tillstånd framställd interpellation har herr Ollén frågat, vilka åtgärder jag ämnar vidtaga för att häva det nödläge, vari fångvården synes befinna sig. I anslutning till detta allmänna spørsmål har herr Ollén framställt två mera speciella frågor. Han undrar sålunda, om jag anser det möjligt att nu lämna kammaren närmare och mer detaljerade uppgifter beträffande tidpunkten, då

Långholmen kan rivas och ersättas av mer människovärdiga anstalter i enlighet med utarbetade projekt. Och vidare frågar herr Ollén, om jag är beredd att, med hänsyn till de utomordentliga kostnader som anstaltsvården slukar, liksom av humana skäl och mänskliga hänsyn, på ett helt annat sätt än nu är fallet effektivisera den statliga hjälpen åt dem som lämnar fångelsets portar såsom närmast utblottade och därför ofta återfallande i brott.

Herr Ollén har anknutit sin interpellation till ett anförande av herr Göransson i denna kammare den 24 februari. Jag är interpellanten tacksam för att han har givit mig tillfälle att i denna form framlägga min syn på fångvårdens situation och problem. Då jag som departementschef ytterst har ansvaret för fångvården, ansåg jag mig böra helst avstå från att bär i riksdagen ingå i en direkt polemik mot fångvårdschefen. Detta har på sina håll uppfattats så, att dennes framställning av förhållandena skulle vara riktig och att det inte finns något att säga däremot. Så är emellertid alls inte fallet.

Innan jag går närmare in på herr Olléns frågor, skall jag därför såsom en bakgrund till svaret lämna kammaren en redogörelse för fångvårdens nuvarande tillstånd och för de omfattande nybyggnads- och reformarbeten som på detta område pågår sedan flera år tillbaka och som enligt de av riksdagen godkända planerna skall fortsätta under avsevärd tid framåt.

För fångvårdens verksamhet finns det för närvarande 56 anstalter av olika slag med tillsammans omkring 3 300 platser. Flertalet av dessa anstalter användes för det ordinära fångklientelet, medan vissa har speciella uppgifter, såsom ungdomsanstalter eller säkerhetsanstalter. Man brukar också skilja mellan slutna anstalter, där en omfattande bevakning är ordnad och rymningshinder åtgärder är vidtagna, samt öppna anstalter, där så-

Ang. nödläget inom fångvården m. m.

dant saknas. Endast de öppna anstalterna är nytillkomna. De består i regel av mindre anläggningar på landet, s. k. kolonier eller förläggningar. Däremot är så gott som alla de slutna anstalterna mycket föråldrade och i hög grad olämpliga för modern fångvård. Äldst är huvudbyggnaden på Norrköpingsfängelset, som är uppförd i slutet på 1700-talet. Flertalet andra fängelser daterar sig från mitten av 1800-talet. Vi känner alla till dessa höga och solida stenbyggnader, som ofta ligger på en central och dominerande plats i våra städer. Till dessa äldre anstalter hör också Långholmen, som är uppförd på 1870-talet. Något yngre är de relativt stora anstalterna i Göteborg och Malmö, tillkomna för bortåt 50 år sedan. Moderna större anläggningar finns endast tre, nämligen säkerhetsanstalten Hall, sjukhuset Håga och den öppna ungdomsanstalten Skenäs.

Byggandet av alla dessa cellfängelser vid mitten av 1800-talet var för sin tid en imponerande insats. De kom till för att möjliggöra cellstraffet, som vid den tiden ansågs som den bästa behandlingsmetoden. Det var alltså ett ideellt och humanitärt program som låg bakom den fängelsereformen. Man ville skapa anordningar, som skulle förbättra de intagna. Erfarenheten av dessa fängelser och en av nutida vetenskap fördjupad människokunskap har dock lärt oss att man var inne på felaktiga vägar, då man trodde sig kunna förbättra människor genom att isolera dem i celler under långa tider. Men när det nu gäller att lägga om fångvården enligt modernare behandlingsmetoder, har man hela detta bestånd av gamla olämpliga och oekonomiska fängelsebyggnader som utgångsläge. Under decennier har fångvårdens anstaltsbehov försumrats. Och det är därför uppenbart, att när det nu skall göras en fullständig omdaning av hela fångvården, så måste det ta lång tid och kräva mycket stora kostnader.

Under de senaste åren har detta nödvändiga reformarbete dessutom i mycket hög grad försvårats genom en annan omständighet, nämligen den stora och hastiga ökningen av fångantalet. Denna ök-

ning beror på en stegring av brottsligheten, som skett här i landet liksom i de flesta andra länder inom vår kulturkrets. Brottslighetskurvan och därmed också antalet fångar har på senare år undergått mycket starka förändringar. Under de sista krigsåren utvisade antalet intagna på våra straffanstalter en kraftig stegring. Efter fredens inträde sjönk antalet hastigt, men under de allra senaste åren har åter en mycket betydande ökning inträtt. Det årliga medeltalet intagna har sålunda stigit från ett bottenläge på omkring 2 000 år 1948 till över 3 000 år 1953. Alltså en ökning på mer än 50 %, varav drygt hälften faller på de senaste åren. Det är självklart, att en så våldsam och hastig ökning av platsbehovet måste innebära en väldig komplikation i reformarbetet, som ju startat med ett högeligen föråldrat och förfallet bestånd av vårdplatser. Enbart fångantalets ökning ställer mycket stora krav på nya platser.

När jag nu skall beskriva reformarbetet inom fångvården, vill jag först erinra om att livet och arbetet på fängelserna är reglerat genom 1945 års lag om verkställighet av frihetsstraff. Denna lag var utarbetad av strafflagberedningen och antogs på mitt förslag av riksdagen på hösten 1945. Syftet med den nya lagen var att bryta med de gamla, stela formerna och att komma bort från den isolering och overksamhet, som hade en nedbrytande och förlöande effekt på de intagna. Man ville utbygga och förbättra arbetsdriften på anstalterna och bättre tillvarata fritiden, kontakten mellan de intagna och yttervärlden skulle förbättras genom möjligheter till besök och genom regelbundna permissioner för dem som hade långa strafftider. En huvudtanke i reformen var också, att den öppna vården skulle byggas ut genom kolonier och andra öppna anstalter.

Det är självfallet att denna genomgripande omläggning av verkställighetsformerna ytterligare framhävde bristerna i det gamla anstaltsbeståndet. Därför hade också strafflagberedningen upprättat en plan som gick ut på att vissa av de

Ang. nödläget inom fångvården m. m.

gamla fängelserna skulle läggas ned och att i stället skulle byggas nya anstalter för tillhoppa omkring 500 intagna. Dessutom skulle man skaffa nya kolonier samt modernisera de äldre, slutna anstalter som man ville ha kvar. Allt som allt skulle man enligt strafflagberedningens beräkningar behöva 2 300 platser. Nu har vi, som jag nyss sade, 1 000 fångar ytterligare. Det har i olika sammanhang brukat sägas av dem, som ställer sig avoga till modern fångvård, att man skulle ha skaffat de nya anstalterna först och därefter ha ändrat verkställighetsformerna. Jag vill här bestämt säga ifrån, att detta betraktelsesätt är alldeles verklighetsfrämmande. Redan genomförandet av den nya lagen skapade betydelsefulla möjligheter att förbättra fångbehandlingen. Visserligen kan det självfallet aldrig drivas en fullt rationell fångvård i de gamla anstalterna, men åtskilligt har dock kunnat göras på grundval av den nya lagen, som i princip bygger på gemenskap och arbetsträning i stället för cellvistelse och isolering. Det skulle ha varit riktigt att sätta den nya lagen i kraft, även om man inte kunnat skaffa en enda ny anstalt. Så mycket mera var detta riktigt, som det genast beviljades anslag till förvärv av kolonier och modernisering av äldre fängelser.

Under de närmast följande åren genomfördes också i dessa hänseenden en förbättring av anstaltsbeståndet. Däremot blev planerna på nybyggnad av slutna anstalter inte satta i verket omedelbart. Fångvårdsstyrelsen, som hade fått i uppdrag att lämna en plan för anstaltsförnyelsen, lämnade en sådan redan på sommaren 1946. Den underkastades granskning av statens sakrevision, som i vissa hänseenden hade en annan mening och som lämnade ett eget förslag. Därefter fanns det alltså tre något olika planer, strafflagberedningens, fångvårdsstyrelsens och sakrevisionens. Alla var detaljerat utarbetade, men de hade inte tagit något djupare grepp på uppgiften.

Det gjordes emellertid vissa försök att få till stånd en anstalt av ny typ med både slutna och öppna platser, som

strafflagberedningen hade föreslagit och som fångvårdsstyrelsen ville förlägga utanför Gävle. Detta förslag ansågs emellertid olämpligt och genomfördes inte. Sedan tänkte styrelsen komma med ett annat förslag, och i väntan på detta togs det upp ett anslag på en miljon kronor i 1947 års statsverksproposition. I maj samma år meddelade dock fångvårdsstyrelsen att styrelsen inte kunde hinna med att lägga fram något förslag till nybyggnad. Och då blev jag tvungen att, med beklagande av dröjsmålet, hos riksdagen återkalla det begärda anslaget. Även under budgetarbetet för 1948 års statsverksproposition hade jag ursprungligen avsett, att detta anslag skulle tagas upp. Men nu hade förhållandena ändrats. Byggnadssvårigheterna satte in, och dessutom förelåg det en omfattande plan för upprustning av sinnessjukvården. Med hänsyn till de trängande behov som fanns på detta område att lereda sjuka människor vård och att ersätta de mycket förfallna och föråldrade sjukhusen, ansåg regeringen att sinnessjukvården borde komma först bland de begränsade investeringar som då kunde göras och att anslaget till fångvårdsanstalt därför fick strykas. Till denna utgång bidrog naturligtvis att fångvårdsstyrelsen alltför inte hade fått färdigt något förslag till nybygge. Även de följande åren var läget detsamma. De stränga investeringsbegränsningarna gjorde det omöjligt att förverkliga några nybyggnadsplaner annat än i mycket obetydlig skala.

Vad man däremot kunde göra i väntan på att byggnadssvårigheterna skulle lätta, var att planera den kommande omdaning av fångvårdsanstalterna. Som jag redan framhållit var nämligen det planeringsarbete, som tidigare utförts, inte tillräckligt djupgående. Det saknades en klar bild av det klientel, som skulle behandlas på anstalterna, och man hade inte ordentligt tänkt igenom anstalternas olikartade uppgifter och den därav betingade skillnaden i deras uppbyggnad och utrustning. Jag ansåg mig inte kunna ta ansvaret för att med det underlag som här förelåg under kom-

mande år framlägga förslag till betydande investeringar. Det var till att börja med nödvändigt att få till stånd en ordentlig överblick över hela problemkomplexet för att på grundval därav successivt kunna tillsätta sakkunnigutredningar för närmare behandling av de olika frågorna.

Det första som gjordes var därför en planläggning av nydaningsarbetet inom fångvården under en längre tid framåt. Detta arbete verkställdes på justitiedepartementets statssekreteraravdelning med anlitande av framstående expertis och med utnyttjande av utländska erfarenheter, bl. a. från moderna anläggningar i Förenta staterna. Resultatet av departementets planlägningsarbete redovisades i proposition till 1950 års riksdag. Där framhöll jag, att det krävdes en mera genomgripande omdaning av fångvården än strafflagberedningen tänkt sig, en omläggning av samma omfång som förekom för 100 år sedan då cellfängelserna byggdes. En så genomgripande omdaning måste uppenbarligen ta lång tid, den borde ske i etapper och man borde i viss mån pröva sig fram på denna delvis obanade mark. Omorganisationen borde enligt mitt förslag i stort sett uppdelas i tre etapper. I främsta rummet borde behandlingen av unga lagöverträdare bringas till en lösning. Därefter borde man ta upp anstaltsfrågorna beträffande abnorma och svårskötta förbrytare, alltså närmast de förvarade och internerade. Den tredje etappen slutligen avsåg frågorna om anstalter för det ordinära fångklientelet.

De framlagda riktlinjerna väckte inga erinringar i riksdagen. Ingen röst höjdes för att man i stället skulle fullfölja de tidigare planerna och i första hand skaffa utrymnen för vanligt fångförvar. Utskottet betonade endast, att man borde framgå med stor försiktighet och att inte bara organisationen utan även utredningsarbetet borde ske i etapper. Jag för min del vill här starkt understryka vikten av den sålunda av riksdagen antagna planen. Jag har även senare vid flera olika tillfällen i propositioner eller eljest här i riksdagen återkommit till

Ang. nödläget inom fångvården m. m.

planen. Inte vid något tillfälle har det riktats kritik mot denna. När nu alltså herr Göransson i sitt anförande den 24 februari säger, att det var ett missgrepp att man gick ifrån strafflagberedningens plan att i första hand få till stånd nya anstalter för vanligt fångförvar, så strider det mot ett enhälligt beslut av riksdagen, vari även herr Göransson själv har deltagit utan någon gensaga. Sådana improviserade yttranden som han nu har fällt utan samband med motioner eller genomtänkta yrkanden kan naturligtvis inte tillmätas någon betydelse. Den plan för fångvårdens omdaning, som regeringen och riksdagen varit överens om sedan år 1950, bör stå fast.

I överensstämmelse med denna plan började också det egentliga utredningsarbetet med ungdomsvården. Jag tillsatte en utredning med herr Göransson som ordförande, och den blev färdig med sitt förslag redan i slutet av år 1950. Eftersom kostnaderna däri blev mycket höga, gjordes det en särskild översyn av förslaget för att tillvarata de besparingar som kunde göras utan att riskera vårdmöjligheterna, och därefter godkände riksdagen 1952 enhälligt det slutgiltiga förslaget. Den nya anläggningen, som har fått namnet Roxtuna, håller som bäst på att byggas och väntas bli färdig i höst. Det är tillräckligt att påminna om att den är avsedd att inta en nyckelställning i fångvårdsorganisationen. De ungdomar, som det här gäller, har i de allra flesta fall haft mycket svåra uppväxtförhållanden och tidigt dragits in i kriminalitet. Det är det mest svårbehandlade ungdomsklientelet i Sverige, och det är av största vikt att samhället sätter in effektiva åtgärder för att hejda deras utveckling till fortsatt brottslighet. Det behöver väl knappast understrykas, hur angeläget det är att försöka rädda de unga åt samhället. Ju längre jag under min ämbets tid har sysslat med dessa spörsmål, dess mer övertygad har jag blivit om att det just är mot ungdomsbrottsligheten som vi skall göra våra stora insatser, om vi syftar att vinna någon varaktig förbättring. Från de unga brottslingarnas led rekry-

Ang. nödläget inom fångvården m. m.

terås återfallsbrottslingarna, de som kommer igen den ena gången efter den andra, kanske livet ut, och därigenom kostar samhället väldiga summor. Å andra sidan är det ju så, att unga människor är mycket mera påverkbara än äldre, inte bara i dålig utan också i god riktning. All sakkunskap är enig om riktheten av de principer, varpå Røxtuna är baserad, med uppdelning av de intagna i små från varandra skilda enheter och med erforderlig utrustning för yrkesutbildning under ledning av medicinsk och psykologisk sakkunskap. Det är alltså såsom ett instrument att hejda och bota ungdomsbrottslighet som man har att bedöma Røxtunaanläggningen. Att värdesätta Røxtuna enbart efter antalet platser och beräkna hastigheten i den pågående anstaltsförnyelsen med ledning därav är ett alldeles oriktigt och osak-kunnigt resonemang.

Genom byggandet av Røxtunaanstalten fullbordas till en väsentlig del den första etappen i ombyggnadsplanen. Även i andra hänseenden har denna etapp — ungdomsvården — redan förantlett åtgärder, bl. a. en nybyggnad på Skenås för gymnastik och fritidsändamål och en ombyggnad av fängelset i Västerås såsom en såranstalt för det yngsta fängelseklientelet. Vad som därefter återstår inom den första etappen har jag funnit böra anstå i väntan på vissa förslag från strafflagberedningen rörande behandlingen av unga lagöverträdare.

Utredningsarbetet fördes därför över till den andra etappen, som i främsta rummet avser abnorma, förvarade och internerade återfallsförbrytare. I maj 1952 tillsatte jag en utredning under landshövding Bergquists ordförandeskap. Kommittén avlämnade redan i oktober 1953 ett förslag till vårdorganisation för förvarade och internerade. Förslaget innebär i huvudsak en utbyggnad av anstalten på Hall, som nu rymmer 114 intagna och som enligt förslaget skulle kunna bereda plats åt 470. Härigenom skulle hela förvaringsklientelet samlas på denna anstalt, och en rad andra fängelser, som nu användes för förvarade och internerade, skulle frigöras för

andra ändamål. Förslaget har efter remissbehandling nyligen förantlett proposition till årets riksdag. Jag har däri uttalat en viss tvekan om lämpligheten av att koncentrera ett så stort antal svårt belastade interner till en enda plats trots de stora ekonomiska och praktiska fördelar man skulle vinna därav. Jag har därför förordnat, att man i en första omgång skulle göra en mera begränsad utbyggnad av Hall, vilken skulle ge 72 nya platser i slutet förvar. Om detta förslag vinner riksdagens bifall, kan byggnadsarbetena sättas i gång omedelbart, eftersom de redan är detaljplanerade. Det är min avsikt att nu ytterligare undersöka frågan om att komplettera Hall med vissa öppna avdelningar m. m. Även andra åtgärder, som återstår inom den andra etappen, torde få behandlas vid en sådan utredning.

Då alltså en väsentlig planläggning av den andra etappen redan är gjord och man är beredd att sätta i gång byggnadsarbeten inom denna etapp, så kan vi nu ta itu med utredningar om den tredje etappen, som avser anstalter för vanligt fångförvar. Det råder ett samband mellan de båda första etapperna och den tredje på det sättet, att allteftersom nybyggnader blir färdiga, så frigöres äldre anstaltsutrymmen. En uppgift för utredningsarbetet inom den tredje etappen är alltså att bestämma, i vilken ordning man bör vara beredd att nedlägga fångvårdsanstalter eller avstå från dem för andra ändamål. Även om det kan dröja, innan detta i varje särskilt fall blir aktuellt, måste man ha en förteckning över anstalterna med en sådan turordning. Byggnadsstyrelsen och fångvårdsstyrelsen skall därför i samråd gå igenom anstalterna och bedöma både om de nu är användbara för fångvården och om det föreligger andra angelägna intressen, t. ex. från vederbörande kommuns sida, att disponera över platsen. Efter övervägande av alla sådana omständigheter, fångvårdens behov, byggnadernas beskaffenhet och kostnadssynpunkter, bör det prövas, hur angeläget det är att behålla dessa äldre anstalter inom fångvården. Härigenom bör man få en ordentlig

grundval för att bedöma i vad mån det lönar sig att lägga ned nya kostnader på anstalterna och vilka anstalter som i främsta rummet bör moderniseras.

Ett speciellt problem i detta sammanhang är frågan om ersättningsbygge för Långholmen. Betydelsen av denna anstalt ligger framför allt däri att det är den ojämförligt största fängvårdsanstalten. Den mottar bortåt en femtedel av hela fängelseklientelet och har större kapacitet än ett halvt dussin vanliga fängelser. Och därmed sammanhänger svårigheten att säkert ange en bestämd tidpunkt, då Långholmen skall kunna nedläggas. Som kammaren väl vet finns det ett avtal här om mellan kronan och Stockholms stad, och i detta avtal har det angivits att tomten skall avträdas till staden senast den 1 januari 1955. Men denna överenskommelse är försedd med en reservation om uppskov med tillträdet, för den händelse att kronan till följd av rådande förhållanden på byggnadsmarknaden eller av andra orsaker, som icke kunde förutses, ej kunnat färdigställa erforderliga nybyggnader. Den situation som sålunda angavs har därefter förelegat. Byggnadsrestriktionerna har uppskjutit den nödvändiga ersättningsbyggnaden under flera år. När avtalet slöts år 1948 kunde man inte förutse, att fångantalet i landet på fem år skulle öka så mycket, att enbart det nya tillskottet nästan motsvarar två anstalter av Långholmens storlek och att alltså de ersättningsbyggnader som behövs för Långholmens friställande skulle bli så mycket mera omfattande. Jag vill emellertid i detta sammanhang påpeka, att de nybyggnader som nu göres inom den första och andra etappen — alltså på Røxtuna och Hall — får en omedelbar verkan också på möjligheterna att friställa Långholmen. Ty när man får nya anstaltsutrymmen på ett håll inom fängvården, lättar överbeläggningen på de gamla anstalterna, och med hänsyn till Långholmens roll som den största platsreserven, gör sig detta förhållande särskilt gällande där. Ännu större avlastning av överbeläggningen på Långholmen torde man få ge-

Ang. nödläget inom fängvården m. m.
nom den utbyggnad av de öppna vårdformerna, som jag strax skall beröra.

Men det erfordras naturligtvis också ett direkt ersättningsbygge för Långholmen. Jag vill här upprepa vad jag förut har sagt, nämligen att jag är angelägen att så snart som möjligt få bort Långholmen och i stället ta nya moderna anstalter i bruk. När vi nu har hunnit till den tredje etappen i reformprogrammet, är tidpunkten kommen för att behandla denna fråga. Jag har hållit förberedande överläggningar med Stockholms stads myndigheter härom, och jag ämnar nu fullfölja dem genom en särskild utredning, där både fängvårdssynpunkter och stadens intressen bör bli representerade. Jag ämnar också tillse, att den utredning, som sålunda kommer att tillsättas, skall kunna bedrivas i skyndsamt takt, och att de ytterligare åtgärder, som blir erforderliga för att få till stånd ersättningsbyggnader, vidtages utan onödigt uppskov.

De svårigheter att genomföra nybyggnader för fängvården, vilka jag i det föregående har berört, har i huvudsak endast avsett nybyggnad av slutna anstalter. Öppna anstalter på landet, s. k. kolonier, vilka inte kräver så höga kostnader och så grundlig planering, har fortlöpande kunnat anskaffas.

Antalet kolonier har ständigt ökat. För närvarande finns det tillhopa ungefär 780 platser på dem, vilket är nära fyra gånger så mycket som år 1946, och med de nya anslag, som riksdagen beviljat eller som ligger under riksdagens prövning för detta ändamål, tillkommer snart ytterligare omkring 170 sådana platser. Om riksdagen därjämte bifaller mitt nyligen framlagda förslag om provisoriska förläggningar, får fängvården därtill 210 öppna platser av något anorlunda typ. Detta är det sätt på vilket den sorgliga överbeläggningen på de slutna anstalterna snabbast kan motverkas.

Med denna allmänna översikt över utbyggnadsprogrammet torde jag ha besvarat de centrala delarna av herr Olléns interpellation. Jag skall nu upptaga ett

Ang. nödläget inom fångvården m. m.

par mera speciella problem som han har angivit.

Herr Ollén har i sin interpellation påpekat, att Røxtuna kostat ungefär 110 000 kronor per plats, och frågat, om reformarbetet inom fångvården kan genomföras i tillräckligt snabb takt, då kostnaderna blir så höga. Härtill vill jag framhålla, att det är riktigt att kostnaderna för Røxtuna blir höga, t. o. m. något högre än vad herr Ollén angivit, men man bör beakta, att häri ingår hela anläggningen med all utrustning och bostäder för personalen. Man skall vidare akta sig för att göra denna anstalt till en mätare på vad det i andra hänseenden kostar att rusta upp fångvården. Meningen är just, att man skall skaffa sig olika väl utrustade anstalter för skilda ändamål alltefter de olikartade behoven. Till jämförelse kan nämnas att en utbyggnad av Hall enligt säkerhetsanstaltsutredningens förslag kostnadsberäknats till 50 000 kronor per plats. Den mera begränsade utbyggnad av denna anstalt, som jag föreslagit och som kan byggas billigt, kostar med utrustning 18 300 kronor per plats. Vidare kan nämnas att man för den koloni som senast har anskaffats räknat med ungefär 13 000 kronor per plats. Och de provisoriska förläggningar som jag nyss berört beräknas kosta med baracker och utrustning ungefär 4 800 kronor per plats.

Vad så beträffar herr Olléns fråga om ekonomisk hjälp åt dem som lämnar fängelset vill jag framhålla att man i budgeten skiljer mellan olika sidor av denna hjälp. Kostnaderna för nödig utrustning samt bidrag till uppehälle och hemresa för permitterade, frigivna och utskrivna utgår, om dessa inte har egna medel, från fångvårdsanstaltens omkostnadsanslag. För detta finnes en förslagsvis betecknad post som alltså medger utrustning av alla som frigives. Av stor betydelse är emellertid ofta att frigivna får den hjälp som behövs för att de skall komma i gång med ett arbete. Det gäller att skaffa arbetskläder och verktyg, betala hyra och uppehälle till dess de får någon arbetslön. För dessa och liknande ändamål finns ett särskilt

anslag till understöd åt verksamhet för frigivna fångar m. fl. Anslaget var tidigare under en följd av år 140 000 kronor. Det har sedan i flera omgångar höjts och har för nästa budgetår upptagits till 300 000 kronor. Det kan visst sägas, att detta är knappt tillmätt med tanke på de stora behov som här kan uppkomma och betydelsen av att de frigivna får stöd under den första tiden. Men man måste göra klart för sig, att det inte är möjligt att fångvården lämnar hjälp annat än under den första tiden. En fortsatt hjälp får ankomma på socialvården.

Slutligen vill jag redovisa vad som har gjorts för att få till stånd en så rationell fångvård som över huvud taget är möjligt på de gamla anstalterna under den långa tidsperiod som ännu måste återstå, innan en fullständig nybyggnad av hela vårt anstaltsbestånd har kunnat ske. Vad jag förut har talat om har ju i huvudsak rört sig om utbyggnaden av fångvårdsanstalterna på längre sikt. Till vad som har hänt under senare år hör emellertid också de inre reformerna eller med andra ord genomförandet av 1945 års verkställighetsreform. Det visade sig efter några år att förhållandena på fångvårdsanstalterna icke var tillfredsställande, vilket också påtalades här i riksdagen. Personalen hade stora svårigheter, och det förekom oroligheter inom anstalterna som väckte uppmärksamhet. JO gjorde år 1950 en undersökning av förhållandena på slutna fångvårdsanstalter. Därav framgick det att de nya bestämmelserna i flera hänseenden icke tillämpades på det sätt som hade blivit bestämt. Personalens tjänstgöring var ordnad på ett otillfredsställande sätt. Den viktiga differentieringen sköttes inte ordentligt. Redan i februari 1950 hade fångvårdsmanaförbundet vänt sig till departementet och begärt att få isoleringsavdelningar för de besvärligaste fångarna, som var våldsamma och uppviglar. Det gjordes då en rundfråga till anstaltens styresmän, och det visade sig att det kunde röra sig om ett tämligen ringa antal bland de intagna. Fångvårdsstyrelsen fick därför i uppdrag att anordna en isolerings-

avdelning på Långholmen, men ingenting åtgjordes på hela året. Det blev då under julen 1950 svåra oroligheter i flera fängelser, bl. a. i Härnösand, som visade hur nödvändigt det var med dessa avdelningar. Först i början av 1951 sattes arbetet i gång med en isoleringsavdelning på Långholmen, och sedermera inrättades sådana även i Härnösand och Malmö.

Det var uppenbart att den av statsmakterna beslutade fängvårdsreformen inte blev ordentligt genomförd, och av JO:s redogörelse framgick att det rädde missförhållanden på fängvårdsanstalterna. I mars 1951 fann jag det därför nödvändigt att tillsätta en utredning rörande de åtgärder som var behövliga för att få till stånd en omedelbar förbättring av förhållandena inom fängvården. Utredningen bestod av landshövding Bergquist som ordförande samt en representant för fängvårdsstyrelsen, en för statens organisationsnämnd och departementets fängvårdsexpert. Utredningen levererade i snabb takt redan under samma år en rad förslag, som redde upp förhållandena inom fängvården och som helt enkelt innebar att fängvårdsreformen genomfördes enligt vad som tidigare beslutats. Bland förslagen kan här nämnas införande av normaldagsschema, vilket innebär fast utformade regler för det dagliga livet på anstalterna. Därmed sammanhänger också en utvidgad och bättre ordnad fritidsverksamhet. Vidare föreslog utredningen att man genom fängelsebesökare skulle förbättra de intagnas kontakt med yttervärlden. Det gjordes också en ordentlig genomgång av personalbehovet. Enligt utredningens förslag beslöt riksdagen en plan för personalutbildning som — ehuru rätt begränsad till uppläggnings — obestriddligen var ett steg framåt. För att förbättra rekryteringen beslöt riksdagen också att det skulle upprättas en aspirantkår.

I sitt slutbetänkande föreslog fängvårdsutredningen att anstalterna för vanligt fängförvar skulle indelas i grupper enligt en råjongplan, och även detta förslag har godtagits av riksdagen förra året. Genom denna omläggning vinnes

Ang. nödläget inom fängvården m. m.

betydande förenklingar och en decentralisering av många arbetsuppgifter, som nu vållar en mängd skriverier. Fängvårdsarbetet inom anstaltsgrupperna ställs under ledning av kvalificerade fängvårdsmän, fängvårdstransporterna begränsas, det kamerala arbetet blir bättre skött. Samtidigt blir också arbetsdriften upprustad bl. a. genom tillsättande av särskilda ingenjörer, som har att sörja för att de intagna får sysselsättning och att arbetet bedrivs tillfredsställande. Det är uppenbart att man kan vänta sig att denna administrativa förbättring inom fängvården skall leda till en bättre och effektivare behandling av de intagna.

Till denna rationalisering hör också den förbättring och upprustning som gjorts på de gamla fängelserna. Strafflagberedningen hade beräknat, att man skulle modernisera redan befintliga anstalter för en kostnad av 750 000 kronor, och dessutom ville beredningen bygga gymnastikhus för 840 000 kronor. Gymnastikhus har byggts på ungdomsanstalterna Skenäs och Roxtuna, och i övrigt har beredningens förslag långt överskridits. Till moderniseringar har hittills i runt tal anvisats 3 1/2 miljoner kronor.

Av stor betydelse för de intagnas behandling är särskilt upprustningen av fängvårdens arbetsdrift. Man har eftersträvat, att arbetet skall bedrivas under huvudsakligen samma former som inom näringslivet. Verkstäder med modern maskin- och verktygsutrustning har inrättats vid en lång rad anstalter, och denna utbyggnad av arbetsdriften pågår alltså. Enbart för innevarande budgetår finns sålunda anvisat för arbetslokaler samt maskin- och verkstadsutrustning tillsammans över 1 miljon kronor, och för nästa budgetår har för sådana ändamål beviljats 1 600 000 kronor.

Som jag påpekade i början av mitt svar, har den stora fängvårdsreformen startat under mycket svåra betingelser. Nästan hela beståndet av fängelser är alldeles föråldrat, förnyelsebehovet har — utom i ett par fall — blivit försummat under nära ett halvt sekel. Och när reformen börjat föras ut i livet, har det

Ang. nödläget inom fångvården m. m.

inträtt en hastig och våldsam ökning av fångantalet, som medfört starkt stegrade krav på nya anstaltsutrymmen och en mycket olycklig överbeläggning på våra gamla dåliga anstalter.

Men reformarbetet har fått en fast grundval genom den av statsmakterna antagna planen, och det har redan börjat ge resultat. Om inte stegringen i fångantalet fortskrider alltför hastigt, kan vi hoppas att inom ganska kort tid kunna avveckla de allvarliga svårigheter, som för närvarande vållas av överbeläggningen. På anstalterna råder det nu lugn och ordning. Den produktiva arbetsdriften har i väsentlig grad blivit utbyggd. Till hösten kan vi ta i bruk en av världens bäst utrustade anstalter för att motverka ungdomsbrottsligheten, och inom ganska kort tid kan vi få en utbyggnad av vårdmöjligheterna för abnorma brottslingar och återfallsförbrytare. Platserna för öppen anstaltsvård har flerdubblats.

Även om alltså reformen redan givit påtagliga resultat, så är det mycket mera som återstår. Men om arbetet kan fullföljas så som det har börjat, kommer det att ge oss en ny och rationell arsenal i kampen mot brottsligheten.

Herr OLLEN (fp):

Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet få framföra mitt tack för det utförliga svaret. Fångvården hör till de frågor som berör oss alla på ett särskilt sätt, och det är speciellt för en kulturstat som vår en ytterst angelägen sak, att de största ansträngningar göres för att återföra det klientel det här gäller till samhället och samhällsarbetet. Framför allt gäller givetvis att lagen om fångvård och fångar följes av en praktisk tillämpning såsom handsken handen. Det får naturligtvis icke ske, att lagen utlovar hänsyn till människovärdet, men att dylik hänsyn i praktiken icke kan tas därför att de yttre förhållandena icke möjliggör något dylikt.

Jag kan inte underlåta att säga, herr talman, att enligt min mening befinner

vi oss i ett dylikt läge i dag. Vi har en av de förnämsta och mest humana och framsynta lagstiftningar på detta område som finns i världen, men vi har samtidigt ett anstaltsbestånd av ganska förskräckande karaktär vad beträffar den slutna vården. Jag kan anföra flera citat av justitieministern som stöd här för, och jag skall senare i mitt anförande nämna några.

Att fångvårdens teori och praktik måste höra ihop och passa in i varandra beror icke minst därpå, att det vore i högsta grad fatalt och försmädligt, om detta klientel med någon som helst rätt skulle kunna stiga fram och säga: Så här är lagen, så här är tillämpningen av lagen; det hela stämmer illa överens. Att överbeläggningen på sina håll tagit det formatet att dylika påståenden med visst fog kan mumlas fram från våra fängelser vill åtminstone jag icke bestrida. Långholmens sovboxar liksom mycket annat kan svårligen förenas med människovärde och människorätt. Jag kommer närmare in på denna fråga längre fram.

När statsrådet i sitt interpellations-svar nu talar om den snabba ökning av fångantalet, som ägt rum under de allra senaste åren, kan detta möjligen förleda en och annan till det misstaget, att det nuvarande fångantalet betecknar någonting enastående, utgör en toppsiffra, som kommit plötsligt och överraskande. Så är dock knappast fallet. Om man tar reda på medelantalet intagna sedan år 1943, erhåller man följande siffror, nämligen för år 1943 3 091, för år 1944 3 001, för år 1945 2 502, för år 1946 2 062, för år 1947 2 044, för år 1948 2 036, för år 1949 2 273, för år 1950 2 394, för år 1951 2 607, för år 1952 2 843 och för år 1953 3 051. Det kan tilläggas att år 1938 utgjorde medelantalet 3 091, alltså samma siffra som år 1943 och ungefär samma antal som år 1953.

Med dessa siffror för ögonen kan man med större fog göra gällande, att de närmaste efterkrigsåren utgjorde en avvikelse, som ingenting var att bygga på eller räkna med för framtiden. När statsrådet i sitt svar till herr Göransson

gjorde gällande, att »fångantalet plötsligt ökat med 50 procent», är ju detta ännu mera missvisande. Under de senaste fem åren har nämligen stegringen varit tämligen konstant.

Justitieministern karakteriserar den ökade brottsligheten som »en märklig utvecklingskurva, som har sin motsvarighet i hela den västerländska kulturkretsen». Jag känner för egen del icke närmare till de internationella förhållandena, men när det gäller den inhemska brottsligheten överraskar mig ingalunda stegringen. Den beror i första hand på tre olika faktorer, nämligen den kraftigt ökade folkmängden, den starka inflyttningen från landsbygden till städer och tätorter och slutligen och icke minst det starkt ökade fylleriet, speciellt ungdomsfylleriet.

Att brottsligheten ökar i relation till folkmängdens ökning överraskar icke. Att brottsligheten är starkare i städerna än på landsbygden har ju strafflagberedningen på sin tid lämnat klara bevis för. Att fylleriet befunnit sig i en stadig kurva uppåt utgör ej heller för de flesta någon överraskning. Ungdomsfylleriet har ju tredubblats på tjuo år. En tiondel av alla svenska män missbrukar alkohol, och denna tiondel svarar för hela 55 procent av alla brott, som begås i landet.

Under sådana förhållanden måste man vara ganska verklighetsfrämmande, om man skall kunna tro på en näraliggande minskning av fångklientelet. Man måste enligt mitt förmenande räkna med ett fångklientel på 3 000 fångar och därutöver och icke 2 000, som utgjorde beräkningsgrunden för såväl strafflagberedningen som 1945 års regeringsförslag. Ju förr man lär om på denna punkt, desto bättre är det för fångvården. Det är denna magiska siffra, 2 000, som hela tiden kommit fångvården att tryckas ned av en överbelastning, som gått ut över fångklientelet och fångvårdens personal och som gör att fångvården i dag befinner sig i en verklig och djupgående kris.

Det är givet, att vad justitieministern nu föreslår, nämligen utbyggnad av en

Ang. nödläget inom fångvården m. m.

sluten avdelning på Hall för 72 intagna samt provisoriska åtgärder för 200, utgör en viss lättnad, som dock ingalunda svarar mot det utomordentligt starka behovet. Båda åtgärderna är absolut nödvändiga och hälsas ur dessa synpunkter med största tillfredsställelse men löser ingalunda fångvårdens kris.

Jag vill belysa den nuvarande överbeläggningen med ytterligare några siffror. Vid sin organisationsundersökning av fångvårdsanstalterna 1948 räknade statens organisationsnämnd med en normal beläggning å Långholmen av 325 intagna. Antalet var emellertid den 1 februari i år ej mindre än 566. Motsvarande siffror för anstalterna i Malmö och för Härlanda i Göteborg var i Malmö enligt organisationsnämndens beräkningar 115 och den 1 februari 1954 207 samt på Härlanda enligt organisationsnämndens beräkningar 100 och den 1 februari 1954 231. Jag förstår inte, herr talman, var alla dessa övertaliga fångar kan stoppas in.

Vid bedömande av överbeläggningen å fångvårdsanstalterna är att beakta, att väntetiden för dem, som på fångvårdens sinnessjukavdelningar skall undergå sinnesundersökningar, är mycket lång, till stor del beroende på att det finns för få läkare för denna uppgift. Vidare bör påpekas att i fångvårdsanstalternas beläggningssiffra ingår strafffriförklarade som skall överföras till sinnessjukhus men som måste bli kvar på fångvårdsanstalt därför att det ej finns plats på sinnessjukhusen. Det sagda gällde den 1 mars i år 58 män och 5 kvinnor.

Det är givet att nu angivna omständigheter får allvarliga konsekvenser. I en cell, avsedd för blott en man, måste i många fall två intagna inkvarteras. Detta har enligt en i pressen synlig uppgift på senaste tiden förekommit beträffande åtminstone ett par hundra celler. Detta medför givetvis svåra olägenheter i många avseenden. Vanliga rannsakningsfångar, d. v. s. sådana som ej skall sinnesundersökas, får inte sällan tillbringa lång tid i cell i avvaktan på domstolens dom. När det gäller rannsakningsfångar,

Ang. nödläget inom fångvården m. m.

som skall sinnesundersökas och som överförs till en sinnessjukavdelning inom fångvården, blir differentieringsmöjligheterna otillfredsställande — yngre kommer tillsammans med äldre. Likaså blir sysselsättningsmöjligheterna ofta otillräckliga för dem som intas på sinnessjukavdelningarna. Ej heller för dem, som dömts att intagas på säkerhetsanstalt men som ej kan överföras till sådan anstalt på grund av platsbrist, blir vården den avsedda, vilket föranleder klagomål.

Situationen har på senaste tiden tillspetsats, särskilt vid anstalten på Långholmen. Vid det besök, som första lagutskottet för någon tid sedan avlade vid nämnda anstalt, kunde man konstatera, att man trots den höga beläggningssiffran lyckats ganska väl bemästra sysselsättningsproblemet. Arbetslokalerna är visserligen inrymda i gamla byggnader, men lokalerna är rymliga och försedda med moderna maskiner. Verkstäder av olika slag finns. Likaså är kroppssjukhuset och psykiatriska avdelningen i gott stånd, ehuru man särskilt inom den sistnämnda är mycket trångbodd. På centralavdelningen, där »långtidarna» i allmänhet sitter, är de vanliga fönsterförsedda cellerna något så när acceptabla, medan man måste på det starkaste beklaga, att fångvården på denna avdelning av anstalten måste i viss utsträckning använda sig av de mångomtalade sovboxarna. I en sådan avdelning med sovboxar kan intagna få tillbringa ett par månader innan de kan överföras till en bättre avdelning.

På Långholmsanstaltens s. k. kronohäktavdelning, där huvudsakligen rannsakningsfångar är intagna, är trångseln för närvarande mycket stor. Härtill bidrar att Stockholms stad jämlikt avtal med kronan får förvara sina rannsakningsfångar å Långholmsanstalten. År 1946 gjorde nämningen staden framställning om att få disponera utrymme på Långholmsanstalten för detta ändamål, enär staden önskade omändra stadens rannsakningsfängelse till ungarshotell. I genomsnitt ett 70-tal av Stockholms stads rannsakningsfångar finns på grund

av detta avtal intagna på Långholmsanstalten.

Jag har, herr talman, bemödat mig att ge en mycket lägmäld framställning av läget på Långholmen. Skulle mitt hjärta fritt få tala, skulle jag säga: Detta är otillbörligt, detta är ovärdigt ett civiliserat land som Sverige, detta står i bestämd strid med grundsatserna i 1945 års lag, som talar om aktningen för fångens människovärde. Jag fruktar också att vid en epidemi av någon mer svårartad karaktär det ej skulle finnas minsta chans att stoppa upp en sådan epidemi med den trångboddhet och de primitiva sanitära förhållanden, som nu är där rådande trots alla storartade försök från personalens sida att bemästra situationen.

Förslaget om Långholmens nedläggande, aktuellt sedan början av 1920-talet, framfördes, som jag redan betonat, av 1944 års strafflagberedning, som föreslog uppförande av en ny anstalt, närmast för 325 fångar. Förslaget upptogs i fångvårdsstyrelsens anstaltsutredning 1946. Under en övergångstid, tills ny anstalt hade färdigställts, skulle Långholmen behållas men med starkt reducerad beläggning. Sakrevisionen föreslog en beläggning av 265 och organisationsnämnden en beläggning av 325 fångar. År 1948 ingicks sedan avtal med Stockholms stad, enligt vilket Långholmen skulle slopas som anstalt. Avtalstiden går ut om nio månader, men Långholmen står där det står, överbefolkat till bristningsgränsen.

Det säger sig självt, att jag i detta läge med största tillfredsställelse hälsar statsrådets försäkran, att utredningar om Långholmens försvinnande nu skall komma i gång på nytt. Jag hade dock väntat att statsrådet kunnat lämna kamraren mer bestämda besked, när denna anstalt kan jämnas med jorden. Vad som hittills inträffat på långholmsfronten gör att man ställer sig skeptisk till det allmänna talet om nya avtal och nya utredningar.

Jag går nu över till den andra stora faktorn vid bedömandet av vår fångvård. Den första faktorn är överbelägg-

ningen, den andra är anstaltsvården. Vi har tyvärr mer än ett Långholmen i vårt avlånga land, herr talman!

När de stora riktlinjerna för fångvården drogs upp i regeringens förslag år 1945, hette det i § 24: »Intagen skall behandlas med fasthet och allvar och med aktning för hans människovärde. Han skall sysselsättas med lämpligt arbete och i övrigt erhålla sådan behandling, att hans anpassning i samhället främjas. Skadliga verkningar av frihetsförlusten skola såvitt möjligt förebyggas.» I § 26 tillades det: »Vid de intagnas fördelning och behandling skall hänsyn tagas till deras ålder, hälsotillstånd, sinnesbeskaffenhet, karaktärsegenskaper, tidigare vandel, arbetsförmåga, anlag och utbildning. Menlig inverkan de intagna emellan skall så långt möjligt förhindras.»

Om denna stolta programförklaring skulle kunna praktiskt genomföras, krävde detta i första hand en radikal förnyelse av fängelsebeståndet. Detta insåg såväl strafflagberedningen, som förberett reformen, som justitieministern, som utformat propositionen. I sin yttering för nya fängelser av ny typ yttrade statsrådet: »Med denna principiella ståndpunkt» — alltså för den öppna anstaltsvården — »finner jag starka skäl tala för att den hävdvunna fängelsetypen i viss utsträckning ersättes av andra anstalter. Flertalet av våra nuvarande fängelsebyggnader härstammar från mitten av förra århundradet eller årtiondena närmast därefter och äro inrättade med tanke på en straffverkställighet helt i cellsystemets anda. Redan med de modifierationer, som genomförts i fråga om cellstraffets användning, torde anstalterna till stor del få anses mindre väl lämpade för sitt ändamål, och än mera gäller detta för en friare fängelsebehandling. En del av dem torde, såsom strafflagberedningen anfört, knappast ens genom moderniseringsarbeten kunna sättas i sådant skick, att de intagna kunna erhålla luft och ljus i önskad utsträckning samt kunna sysselsättas med rationellt arbete i hygieniska former med möjlighet till friluftsvistelse och lämplig fritidssysselsättning.» Statsrådet

Ang. nödläget inom fångvården m. m.

tillade i detta sammanhang, att reformarbetet skulle påbörjas och bedrivas med all erforderlig skyndsamhet.

Sådant var alltså reformprogrammet, såsom det av statsrådet framlades och av riksdagen antogs för snart tio år sedan. Den öppna vården skulle nyorganiseras och de gamla anstalterna sedan 1800-talet ersättas av nya, allt i syfte att på ett förnuftigare och effektivare sätt än tidigare återföra brottslingen till ett gagnande samhällsliv och därmed också återskänka honom hans människovärde.

Av det avsedda nybyggnadsprogrammet har, såsom statsrådet i dag betonade, ett avsevärt antal nya öppna anstalter — cirka femton kolonier — anlagts i skilda delar av landet, där de dömda kan sysselsättas med nyttigt och produktivt arbete, vägarbeten, skogsavverkning m. m., ett resultat, som måste hälsas med den största tillfredsställelse. Men när det gäller de slutna anstalterna blir bilden så mycket dystrare. Skulle man vilja i några korta drag teckna justitieministerns lidandes historia beträffande dessa slutna anstalter, skulle bilden te sig ungefär på följande sätt: 11 gamla anstalter skulle enligt strafflagberedningens år 1944 framlagda plan nedläggas, 8 anstalter av ny typ skulle uppföras, beläggningen på de större anstalterna skulle nedbringas, och slutligen skulle äldre anstalter, som bibehölles, moderniseras. De anstalter som skulle nedläggas var Långholmen samt anstalterna i Linköping, Jönköping, Västervik, Karlskrona, Örebro, Falun, Gävle, Hudiksvall, Sundsvall och Luleå. För dessa anstalter beräknades ett tomtvärde av 6 miljoner kronor. För nybyggnadsprogrammet med moderna fångvårdsanstalter i stället för Långholmen och anstalterna i Jönköping, Karlskrona, Örebro, Falun, Gävle och Luleå samt en ny kvinnoanstalt i växjötrakten kalkylerades med 9 930 000 kronor. Hela detta betydande nybyggnadsprogram skulle alltså ha erhållits för 3 930 000 kronor i nya pengar, alltså för något mer än hälften av vad Røxtuna nu kostar. År 1946 avgav fångvårdsstyrelsen plan för fångvårdens anstaltsorganisation, som bl. a. innebar

Ang. nödläget inom fångvården m. m.

att åtta nya anstalter skulle uppföras. Detta projekt strandade emellertid, då det ansågs kosta för mycket. I propositionen av år 1948 meddelade justitieministern att ett omfattande nybyggnadsprogram, som vore erforderligt för fångvården, nästan helt måste ställas på framtiden. I propositionen till 1950 års riksdag beskrevs läget beträffande fångvårdsanstalterna genom följande konstateranden: efter verkställighetslagens ikraftträdande hade ingen ny större anstalt tillkommit, ingen genomgripande ändring av någon större anstalt ägt rum, samtliga fångvårdsanstalter, med undantag av anstalterna å Hall, Håga och Skenäs samt vissa kolonier, vore mer eller mindre otidsenliga och i många fall klart olämpliga såsom instrument för modern fångvård.

Läget är också detta. Tillskottet blir nu till hösten Roxtuna, där man skall pröva vad »den lilla gruppens princip» kan åstadkomma. Jag har ingen annan invändning att göra mot detta projekt än att det trots de 7,5 miljonerna för de 65 internerna inte på något sätt ändrar läget för fångarna i stort. Därtill kommer nybyggnaden på Hall för 72 interner och de provisoriska barackerna för 200 interner.

Jag är övertygad om att justitieministern själv djupt beklagar att reformprogrammet inte kunnat fullföljas efter de 1944 och 1945 skisserade linjerna. Jag erinrar mig i detta sammanhang en bok, som kom ut för några år sedan under rubriken »Sex år i Skölds skugga». Sköld är *en*, men skuggorna är många, herr talman!

Första lagutskottet har denna riksdag liksom tidigare besökt vissa fångvårdsanstalter, nämligen Hall och Håga, Norrköping och Sjöboda samt Långholmen. Min personliga uppfattning har vid dessa besök blivit, att de i fångvården anställda av högre och lägre grad varit besjälade av en varm önskan att lägga sitt arbete efter de humana och mänskliga linjer som skisserats upp av statsmakterna. Där själva anstalterna möjliggjort det, har intrycket av effektivitet och ändamålsenlighet dominerat. Det-

ta gäller t. ex. den nuvarande Hallanstalten, som ju är relativt ny, uppförd år 1940. Synbarligen har man också från fångvårdsstyrelsens sida gjort stora ansträngningar för att modernisera våra äldsta fångvårdsanstalter i sådant syfte, att fången skall erhålla yrkesutbildning under anstaltstiden och därmed få möjlighet till arbete och försörjning, när han lämnar fängelset bakom sig.

Men det går givetvis bara att i viss starkt begränsad grad ändra om dessa gamla fängelser efter moderna krav. De är uppförda under förra seklet och återspeglar den tidens i mycket ganska råa och hänsynslösa syn på fångar och fångvård. Aktningen för fångens människovärde, varom lagen nu talar, fanns inte under den tiden på samma sätt, och därför står dessa fängelser såsom ganska avskräckande monument från en förgången tid. Däråt kan inte mycket göras, statsrådet har i sin proposition av år 1945 själv i starka ordalag naglat fast detta. Reformen kunde därför inte heller genomföras med mindre än att dessa äldsta anstalter utdömdes och jämnades med marken. Alla trodde väl också, att detta var meningen när reformen beslutades 1945. Man väntade sig ett fångvårdens upprustningsprogram under en period av tio år eller något mera. Men var står vi i dag, herr talman? Reformen ligger alltså för största delen av klientelet lika avlägsen som 1945.

Statsrådet berör i sitt svar de svårigheter, som uppkommit och stäckt planerna. Upprustningsprogrammet för sinneressjukvården kom emellan, byggnadssvårigheterna satte in. De stränga investeringsbegränsningarna gjorde det omöjligt att förverkliga några nybyggnadsplaner. Ingen bestrider eller förnekar dessa svårigheter, men varför skall senare beslutade reformprojekt få skjuta åt sidan tidigare beslutade och lika viktiga reformer, där statsmakterna redan bundit sig och gjort bestämda utfästelser? Här bär regeringen sitt ansvar.

Statsrådet betonar också, att ingen kritik riktades från riksdagens sida mot hans uppdelning i tre etapper. Kritiken ligger väl ej heller i själva ordnings-

följden under den bestämda förutsättningen, att de olika etapperna följer snabbt på varandra. Drar det ut på tiden mellan varje etapp, uppstår bristsituationer liksom också orätt kan begås mot skilda interner. Somliga kan ha det relativt bra eller mycket bra, andra däremot får avtjäna sina straff under mycket svåra förhållanden, som kanske märker dem för hela livet.

»Planen av 1950 bör stå fast», säger statsrådet i dag. Ja, men vad viktigare är, den måste snabbt fullföljas och slutföras.

När justitieministern försvarar bygandet av Roxtuna, är detta ur mina synpunkter överflödigt, då jag icke kritiserat detta projekt, trots dess stora kostnader. Vad jag med skärpa velat betona är blott, att det mindre svåra, det mindre skadade klientelet, skall i våra anstalter beredas en motsvarande vård, så att de inte lämnar fängelserna mer förstörda än när de forslades dit. Skall den nuvarande takten i reformarbetet behållas, fruktar jag emellertid för framtiden.

Beräffande min tredje och sista fråga, yttrade sig justitieministern mycket summariskt. Statsrådet erkänner, att anslagen är låga men går ej närmare in på de problem jag berört. När det gäller bättre och effektivare hjälp åt dem, som lämnar fängelsets portar, bygger jag emellertid på en ganska lång personlig erfarenhet från Stockholms rådhusrätts elfte avdelning, som ju har haft hand om ungdomsbrottsligheten. Man har mer än en gång känt sig djupt upprörd över pojkarnas egna berättelser, när de på nytt stått inför rätta för nya brott. Med kanske några tiotus på fickan lämnade de fängelsets portar och lyckades kanske också skaffa sig nytt jobb, men efter en tid började ryktena komma i gång — både arbetsgivaren och kamraterna hade fått reda på att pojkarna suttit inne. Det kunde kännas, att arbetsgivaren direkt sade ifrån, att pojken inte var lämplig. Det kunde hända, att kamraterna kom med stickord och skilde sig ifrån honom med resultat, att han

Ang. nödläget inom fångvården m. m.

tyckte att det hela verkade hopplöst och stack i väg och förenade sig med sitt gamla gäng — och så var det färdigt igen med nya brott. Alla som sysslat med dessa ting vet, att detta händelseförlopp inte hör till de ovanliga.

Jag såg häromdagen i en tidning en upprörande skildring av ett dylikt fall. Det gällde en pojke, som praktiskt taget levit på anstalt från sitt sjunde år; han har varit fri fyra månader under 14 år. Sista gången han var fri var den 2 januari i år. Då han stod på trappan utanför fängelset, hade han kostym, skjorta, underkläder och en tågbyllett, men detta var också allt. Han for till sin hemstad och fick ett jobb, på vilket han tjänade 54 kronor i veckan. Pengarna ville ganska naturligt inte räcka till för honom. Han tog någon hundralapp av sin arbetsgivare — och så var det färdigt igen. Nu sitter han inne på nytt men väntar på att komma ut igen den 9 augusti. Sedan åklagaren sin plikt likmatigt fått pojken dömd för den sista förseelsen, yttrade han emellertid inför rätten: »Det här är en skandal... Det är vårt fel att den här pojken sitter åtalad igen. Det är samhällets fel, ty samhället har så små möjligheter att hjälpa dem som har tjänat av ett frihetsstraff, just när han behöver hjälpen bäst — när han stiger ut genom fängelseportarna. Vad tjänar det till att lägga ut en massa pengar på anstalter och fängelser, när det inte finns något att fortsätta med, när de kommer ut därifrån?»

När man tänker på de oerhörda kostnader, som staten ikläder sig för anstaltsvården, tycker man bara ur denna synpunkt att det vore naturligt, om staten ordnade för dessa pojkar på ett helt annat sätt än nu sker. Skulle det vara alldeles otänkbart, att staten hade ökad kontakt med de stora organisationerna på arbetsmarknaden, både arbetsgivare och arbetare, dessa organisationer där det finns så mycket av förmåga och erfarenhet att leda pojkar, hjälpa dem till rätta, föra dem in i klubbverksamhet och studiecirklar och ge dem en lön, så att de kan existera. Det är ingen falsk sen-

Ang. nödläget inom fångvården m. m.

timentalitet dessa pojkar vill ha, utan en verklig chans att börja på nytt, men de har det alltför sällan.

Hur är det med dessa, som fått en villkorlig dom på sig? Vilka chanser har de? I detta fall utgör bl. a. strafflöshetsintyget ett svårt hinder och stänger dem ute. Många privatföretag, många hel- och halvkommunala företag och de flesta statliga anställer inte någon med mindre vederbörande kan förete strafflöshetsintyg. Men ett sådant kan även dessa, som blott har en villkorlig dom på sig, aldrig visa upp, fastän de aldrig avtjänat något straff och kanske blivit goda medborgare. Staten ger här med den ena handen och tar tillbaka med den andra.

Jag såg häromdagen, att en ledamot av Stockholms stadsfullmäktige starkt reagerade just mot dessa strafflöshetsintyg när det gällde de villkorligt dömda. Han menade att om de hade skött sig oklanderligt under prøvotiden, borde straffet för deras del vara utplånat. Han ansåg att det aldrig kunde vara förenligt med en human strafflagstiftning, att ett kanske relativt obetydligt ungdomsbrott skulle medföra ett livslångt straff. Den villkorligt dömda blir märkt för hela sitt återstående liv. Chansen att få ett bra jobb blir starkt beskuren.

Såvitt jag kan förstå är klara och målmedvetna åtgärder, syftande till att smidigt återföra den unge brottslingen till ett nyttigt samhällsliv, lika viktiga utanför fängelsets portar som innanför, ja, långt viktigare. Men som det nu är har en vinddriven flyktning, som når våra kuster, mycket lättare att nå detta mål än en svensk pojke, som lämnar fängelsets portar bakom sig utan — i många fall — en verklig chans att börja på nytt. Jag tror, herr talman, att fångvårdens kris skulle lätta, om man även här gick in för en reformering.

Strafflagberedningen hänvisar i detta sammanhang till en undersökning, som är talande nog och enligt vilken den statistiska sannolikheten för att den, som redan har straffats med fängelse eller straffarbete, ånyo skall begå brott och

intagas på fångvårdsanstalt är ungefär 40 gånger så stor som den är för genomsnittsbefolkningen. För den som varit straffad flera gånger stiger risken mångfaldigt. Hur angeläget ur samhällets synpunkt synes det då inte vara, att man efter strafftidens slut ägnar detta klientel all uppmärksamhet och effektivt söker återvinna det till samhället.

Under detta anförande hade herr talmannen infunnit sig och övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr statsrådet ZETTERBERG:

Herr talman! Herr Ollén har i sitt anförande nästan genomgående uppehållit sig vid och tagit som utgångspunkt och grundval de beräkningar och planer, som man hade omkring år 1945. Förhållandena har, som jag redovisade i mitt interpellationssvar, ändrat sig mycket sedan dess. Det gäller både de faktiska förhållandena, såsom fångantalets utveckling, och allt det som sammanhänger med att fångvårdsreformen har lagts upp efter fullständigt nya linjer. Detta gör att de slutsatser, som herr Ollén nu gång på gång drar, faktiskt är på något sätt alldeles verklighetsfrämmande. Men i ett avseende vill han inte gå tillbaka till beräkningarna 1945, nämligen när det gäller antalet fångar, som man borde ha platser för. Då kräver han att man skulle haft en profetisk förmåga, och det stöder han huvudsakligen på att vi en gång tidigare har haft ett så högt fångantal som nu, nämligen i slutet av kriget. Ja, det är riktigt. Då var det också ett lika abnormt stort fångantal som nu — omkring 3 300 — men det var och betraktades av alla som en typisk krigs- och krisföreteelse.

Om man ser på den tidigare statistiken — jag har här uppgifter från 1920-, 30- och 40-talen — finner man att fångantalet under fredsförhållandena höll sig omkring 2 000. Statistiken avser den största beläggningen vid månadsskiftena. De högsta siffror som redovisas, bortsett från krigsåren, är omkring 2 400, vilket gäller ett par år i början av 30-talet. Sedan sjönk siffrorna igen, och

i slutet på 30-talet var antalet fångar flera år nere i 1 900.

Det var på grundval av detta material som strafflagberedningen och departementschefen gjorde sina — enligt vad vi nu vet felaktiga — antaganden, att man skulle kunna nöja sig med ett mycket mindre anstaltsbestånd än det nuvarande. Det visade sig visserligen att det höga fångantalet under kriget, som man antog var en tillfällighet, mycket hastigt sjönk. Men man kunde inte räkna med det som sedan inträffade, nämligen att det efter kriget kom en ny våg av brottslighet, varigenom fångantalet ånyo steg kraftigt. Som jag framhöll i mitt interpellationssvar är detta för övrigt en internationell företeelse.

Bortsett från denna punkt höll herr Ollén emellertid envist fast vid de tankegångar och förutsättningar, som man hade omkring 1945. Jag undrar, var vi nu hade stått, om vi hade gått vidare på de vägarna. Det förefaller mig som om herr Ollén menar, att vi borde ha genomfört det program som strafflagberedningen då hade. Jag har redovisat orsakerna till att detta inte kunde ske. Det var en serie samverkande omständigheter, som jag omnämnde i mitt svar. Men om vi gjorde det tankeexperimentet, att vi genomfört programmet, hur hade det då gått? Vad föreslogs i den plan, som herr Ollén tycks vilja stödja sig på?

Jo, där föreslogs att man skulle lägga ned Långholmen och i stället uppföra en ny anstalt med, vill jag minnas, omkring 200 fängplatser. Långholmen har ju för närvarande en förfärlig överbeläggning med ett fångantal på 500—600. Hur skulle det ha sett ut nu på de andra anstalterna om detta förslag hade genomförts?

Vidare säger herr Ollén, att det var ett betydande utbyggnadsprogram som strafflagberedningen hade tänkt sig, och han beklagar att det inte genomfördes. Ja, det var åtta nya anstalter som skulle ha kommit till. Åtta anstalter låter mycket, men de var väsentligen tänkta som mycket små anläggningar; sammanlagt skulle det på dem finnas plats för bara 500 intagna. Detta var alltså det stora

Ang. nödläget inom fångvården m. m.

utbyggnadsprogram, som strafflagberedningen tänkt sig skulle genomföras under en följd av år. Samtidigt skulle elva stycken gamla fängelser, däribland Långholmen, ha nedlagts.

Hur skulle det ha gått, om vi — som herr Ollén tycks mena — skulle ha genomfört det programmet? Det är svårt och eländigt med överbeläggningen på fängelserna nu, men det är ingenting emot den sannskyldiga katastrofsituation, i vilken vi skulle ha stått, ifall detta förslag hade genomförts.

Att det är sorgligt med den nuvarande överbeläggningen är jag den förste att erkänna. Det har jag sagt i mitt svar och vill gärna upprepa det igen. Emellertid har jag förhoppningar om att det inte skall dröja så länge, innan situationen blir tillfredsställande. Man skall naturligtvis aldrig vara för säker! Jag kan inte blicka in i framtiden och vet inte, om det kan bli en ytterligare stark ökning av fångantalet. Men om något sådant inte inträffar, bör vi med de redan föreliggande eller genomförda förslagen få ett mycket ordentligt tillskott av platser. Det är inte bara — som jag tror herr Ollén menade — Roxtuna, som blir färdigt till hösten, jämte de 210 platserna på provisoriska förläggningar. Vi kan också räkna med att få ett antal nya kolonier, till vilka anslag redan anvisats eller har begärts i år. Den nya anläggningen på Hall kan, om riksdagen antar förslaget härom, byggas på kort tid, eftersom ritningar redan finns uppgjorda. Sammanlagt kommer dessa tillskott till fångvården att ge mer än 500 nya platser, av vilka mer än hälften skall kunna vara tillgängliga redan i höst och sedan återstoden inom ungefär ett år. Om inte en ytterligare katastrofal ökning av fångantalet sker, hoppas jag att man med dessa anläggningar skall kunna råda bot på den mycket bedrövliga överbeläggningen på anstalterna.

Om jag alltså anser att herr Ollén har missuppfattat situationen och baserat sin kritik på oriktiga grunder, vill jag å andra sidan uttala min glädje över den allmänna inställning han har visat till dessa problem. Jag tror att vi här har

Ang. nödläget inom fångvården m. m.

fullständigt samma mening. Det framgick av åtskilligt av vad han sade — om jag uppfattade honom rätt — att vi har alldeles samma uppfattning om de grundprinciper efter vilka man bör arbeta för att komma till rätta med de svåra problem, som vi nu behandlar.

Herr Ollén anslöt sig också till den uppfattningen, att 1950 års plan för en fullständig reformering av fångvården är riktig, och jag vill ytterligare understryka nyttan och värdet av att ha en sådan fast utgångspunkt för det pågående reformarbetet. Han sade till slut, att det också hänger på att takten i reformarbetet blir ordentlig. Det är riktigt — jag instämmer naturligtvis även häri. Förra året gav riksdagen enligt detta program ett nybyggnadsanslag på fem miljoner kronor, och ungefär samma belopp har jag begärt i år. Jag hoppas, att riksdagen inte heller i fortsättningen skall tveka när det gäller att fullfölja detta stora program. Det kommer att ta tid och det kommer att kräva stora kostnader. Det är så, som jag framhöll i mitt svar, att fångvården varit bedrövligt eftersatt under nära ett halvt sekel, och nu gäller det att röja upp i detta.

Man får i detta arbete ofta höra motsatta tankegångar. Somliga menar, att det offras alldeles för mycket på brottslingar, särskilt på unga förbrytare, i jämförelse med vad som kostas på de skötsamma ungdomarna. Jag är glad att här nu från herr Ollén ha fått höra en annan tankegång. Han har givit uttryck åt förståelse för nödvändigheten att offra mycket pengar på att tillrättaföra de olyckliga människor, som kommit på sidan om rättvisan.

Herr GÖRANSSON (fp):

Herr talman! Jag skulle vilja börja mitt anförande, som jag skall försöka begränsa så mycket som möjligt, med att ta upp ett par synpunkter, som justitieministern slutade sitt anförande med. Man får det intrycket, när man hör justitieministern tala om den inhyllade byggnadsverksamheten inom fångvår-

den, att byggnadsstoppet egentligen varit vår stora lycka och att vi, om stoppet inte hade kommit, skulle ha kunnat råka i de förfärligaste kalamiteter — detta därför att den byggnadsplan, som uppgjordes av strafflagberedningen och som sedermera bearbetades av fångvårdsstyrelsen, gick ut ifrån ett lägre fångantal än det vi sedan fått. Till det vill jag emellertid säga, att den omständigheten att fångantalet stiger väl inte behöver innebära att de nybyggnader, som man gör färdiga, därigenom blir odugliga för sitt ändamål eller obehörliga.

Den mest intensiva byggnadsperiod, som vi har haft på fångvårdens område under detta århundrade, inföll åren 1936 t. o. m. 1941. Då byggde vi färdiga Skenäs, anstalten på Hall och anstalten på Håga. Allt detta gjordes under en tid då fångbeläggningen var ovanligt låg. Den var tidvis nere i 1 700 à 1 800 fångar. Men inte har någon enda av dessa anstalter visat sig vara mindre funktionsduglig därför att de kom till i en tid av lågt fångantal. Frågan om utökning av platsantalet vid Hall har sedermera blivit aktuell, såsom justitieministern har framhållit här i dag, men med dessa anstalter lade man dock en grund på vilken man sedan kan bygga vidare.

När det talas om att Långholmen har behövts som en reservoar för det starkt ökade fångantalet och att det alltså var en lycka att man hade tillgång till den gamla fästningen i dessa påfrestande tider, så vill jag säga följande. Om vi tänker oss att vi hade fått till stånd en anstalt med 220 eller 325 platser någonstans i Stockholms närhet, hade den ändå inte kunnat bli färdig förrän någon gång år 1952 eller 1953. Den anstalten hade haft en kapacitet som vi nu betraktar som den största tillåtna, och den hade ju genom sin befintlighet kunnat ge en avlastning av Långholmen, där fångantalet som redan sagts nu har stigit till den oanständigt höga siffran 580.

I det sammanhanget skulle jag vilja framhålla en sak, som enligt min me-

ning hör till de mest uppseendeväckande inslagen i reformarbetet. Det är att man år 1951 eller 1952 utan vidare skrev upp rumsantalet på fängelserna genom att till passabelt förläggningsutrymme hänföra varje om än så undermålig lokal som kunde användas till fängförvaring. Organisationsnämnden räknade på den tid, då den undersökte förhållandena på Långholmen, med 325 platser där ute. Men nu är det officiellt fastställt talet för Långholmens vårdkapacitet 609 platser. Första lagutskottets ledamöter och suppleanter besökte för en tid sedan Långholmen och konstaterade då att förhållandena var bedrövliga och att där, såsom förste pastorn på Långholmen nyligen förklarade i sin årsberättelse, existerar ett ansjovisburkssystem. Men då vill jag säga ledamöterna av första lagutskottet att när ni var där ute hade man bara 580 fångar intagna. Där fanns alltså 29 lediga platser! Med sådana räkneoperationer förstörs alla möjligheter att planlägga och förbättra. Den omständigheten att man räknat upp platsantalet på Långholmen till 609 har nämligen visat sig medföra ytterst svåra konsekvenser i olika avseenden. När vi på fångvårdshåll vill utvidga den öppna vården, har vi sålunda fått det svaret: »Den öppna vården får icke utvidgas förrän det kan visas att den slutna vården är tagen i anspråk i sin fulla utsträckning.» Om det då finns bara 580 fångar i stället för 609 på Långholmen, kan vi ju inte komma ifrån att vi har 29 lediga platser där, och därmed kan ett förslag om utvidgning av den öppna vården anses obefogat.

Jag återkommer till dessa saker senare. Jag ber nu att få övergå till att bemöta några påstående i interpellationssvaret.

Interpellationssvaret kännetecknas över huvud taget av stor belåtenhet från departementschefens sida med de utmärkta och snabba resultat som nås i det inomdepartementala arbetet, men en stark missbelåtenhet med vad som uträttas av det ordinarie ämbetsverket. Och det är inte bara det ordinarie ämbetsverket som är utsatt för kritik. De som

Ang. nödläget inom fångvården m. m.

över huvud taget har sysslat med planerna för fångvårdens anstaltsväsen drabbas, i den mån de icke tillhör departementet, i lika mån av kritiken, och denna har nu fått en formulering som tidigare varit okänd. Det säges om såväl strafflagberedningen som fångvårdsstyrelsen och sakrevisionen att de aldrig haft något djupare grepp på uppgiften. Och därmed har alltså tre organ skjutits åt sidan därför att de har lagt i dagen liknöjdhet eller i varje fall ytlighet i sitt arbete.

När det nu säges att fångvårdsstyrelsen har stått i vägen för en utbyggnad av det slutna anstaltsväsendet pekar man på det faktum att fångvårdsstyrelsen år 1946 lade fram förslag till en ny fångvårdsanstalt i Gävle. Den skulle uppföras i periferien av staden på en egendom som heter Brynäs. Förslaget ingavs till Kungl. Maj:t den 6 februari 1946, och i fångvårdspropositionen, som det året framlades så sent som någon gång i mars, förklarade statsrådet att han skulle ta frågan under övervägande och hade för avsikt att lägga fram en särproposition i ämnet. Någon proposition kom emellertid inte.

Följande år, 1947, meddelade justitieministern att han inte lagt fram någon särskild proposition. I interpellationssvaret anges anledningen därtill med följande ord: »Detta förslag ansågs emellertid olämpligt och genomfördes inte.»

Men på vilket sätt var det olämpligt? Därom har vi aldrig fått besked. Gävle stad som var ytterligt intresserad för frågan skickade på nyåret 1947 en deputation till justitiedepartementet vilken hörde efter huruvida det var alldeles uteslutet att tänka sig att Brynäsegendomen skulle kunna användas som fångvårdsanstalt. Deputationen fick, efter vad jag förstår, det svaret, att detta kunde man visst överväga. Att departementschefen inte tog upp det förslag som vi lade fram kan väl i alla fall inte fångvårdsstyrelsen göras ansvarig för.

Vidare säges det mycket summariskt: »Sedan tänkte styrelsen komma med ett annat förslag, och i väntan på detta togs det upp ett anslag i budgeten på en mil-

Ang. nödläget inom fångvården m. m.

jon kronor.» Detta skrevs i 1947 års statsverksproposition.

Härmed förhåller det sig på det sättet, att vi tog upp underhandlingar med tre eller fyra olika städer angående uppförande av nya fångvårdsanstalter och hade på hösten 1946 kommit fram till en viss gynnsam förhandlingsposition när det gällde möjligheten att skaffa ny anstalt i Halmstad. Vi prövade olika alternativ och fick slutligen tag på en egendom som låg utanför Halmstad. Vi anmälde till Kungl. Maj:t att vi trodde att vi under 1947 skulle kunna lämna in ett förslag till ny anstalt där; vår arkitekt gjorde vissa förberedande skisser till den nya anstalten. Emellertid var det fråga om prästlönejord, och att förvärva sådan är en mycket omständlig historia. Synen kunde inte hållas på vintern när marken var snötäckt, den ägde rum i mitten av mars. Sedan måste vi komma i förbindelse med boställsnämnd och stiftsnämnd. Detta gjorde att vi i april 1947 anmälde till statsrådet att det inte var möjligt att lägga fram förslag i detta avseende.

På annat ställe i interpellationssvaret säger statsrådet att han år 1948 inte kunde lägga fram några förslag till nybyggnad därför att sinnessjukhusens behov skulle tillgodoses i första hand; fångvårdsstyrelsen hade för övrigt inte kommit med några nya förslag. När statsrådet samtidigt påstår att han under förarbetena till budgeten 1948 ännu hoppades att man skulle få pengar till nya fångvårdsanstalter, så måste jag erinra statsrådet därom, att jag redan någon gång i juli eller augusti månad 1947 fick besked från departementet att vi icke kunde påräkna ett öre i fortsättningen till nybyggnader. Detta motiverades den gången med att man inte gärna kunde stå till svars med att uppföra nya fängelser när bostäder för enskilda medborgare saknades i sådan oerhörd grad. Det nämndes också att sinnessjukhusen och sjukhusen över huvud taget hade behov av en större andel av byggnadskvoten.

Detta var läget sommaren 1947, och fångvårdsstyrelsen förklarade i sina petita i augusti 1947 att den med hänsyn

till läget på byggnadsmarknaden avstod från att göra några framställningar om nya anstalter. Vi påpekade samtidigt att om detta byggnadsstopp för fångvårdens del skulle räcka länge var det nödvändigt att man i varje fall vidtog åtgärder för att upprusta de anstalter som fanns, men även på den punkten mötte vi ett oresonligt motstånd; då hänvisades det till det svåra ekonomiska läget.

Jag erinrar mig dessa saker rätt väl därför att det i bildens form uttrycktes hur framtiden skulle komma att se ut. Vi befann oss, sades det, i ett utomordentligt kärvt klimat, men det skulle inte dröja många år förrän vi kom runt om hörnet, men när vi gjort det skulle det bli solsken igen.

Från sommaren 1947 var vi alltså stängda. När sedan byggnadsprogrammet kom upp igen 1950 var det under andra förhållanden än strafflagberedningen och fångvårdsstyrelsen hade tänkt sig. I fångvårdspropositionen 1950 var en etappordning fastställd som innebar att man sköt undan frågan om nybyggnad av slutna anstalter för vanligt fångvårdsklientel och koncentrerade sig på vad som senare skulle bli Roxtuna samt på en anstalt för förvarande av in-
ternerade.

Nu framhåller herr statsrådet, att denna plan godkändes enhälligt av riksdagen, och under hänvisning till att jag har varit med om detta enhälliga beslut, får jag förbräelser av statsrådet för att jag inte sade ifrån den gången; statsrådet menar, att det verkade improviserat och onödigt att jag nu har dragit upp dessa frågor. Så värst improviserat är det i varje fall inte, ty 1952 protesterade fångvårdsstyrelsen emot etappordningen, och likaledes i januari 1954 i sitt utlåtande beträffande säkerhetsanstaltsutredningens förslag om storanstalt på Hall. Vad jag sagt i riksdagen är alltså rätt väl genomtänkt. Att jag inte opponerade 1950 berodde på att jag ansåg att en ny ungdomsanstalt var nödvändig och att man kunde gå med på den. Men sedan trodde jag att det var fråga om parallellbygge, att man alltså tillika skulle bygga för vanligt fångförvar i viss utsträckning;

Ang. nödläget inom fångvården m. m.

staten hade ju 1948 genom ett avtal med Stockholms stad förbundit sig att år 1955 tillhandahålla markområdena på Långholmen åt staden. Det var detta som gjorde att fångvårdsstyrelsen fortsatte underhandlingarna med Stockholms stad. När de avbröts i april 1950 efter ett underhandsdirektiv från justitiedepartementet sades det inte, att departementet tänkte nedlägga alla utredningar om Långholmens ersättningsbygge, utan det sades att frågan skulle behandlas vidare i justitiedepartementet.

Detta är osaken till att jag den gången inte protesterade. Sedermera fick jag bestyrkt att mitt antagande att man verkligen tänkte skaffa en ersättningsbyggnad för Långholmen var riktigt. Jag fick det bestyrkt av en underhandspromemoria från justitiedepartementet, daterad den 8 september 1950. Denna promemoria innehåller en sammanfattning av överläggningar mellan departementet och något icke namngivet statsråd, som uppenbarligen hade med byggnadstillståndsgivning att göra. I denna promemoria står det att man 1951, 1952 och 1953 skulle bygga Røxtuna — eller det som skulle bli Røxtuna — att man 1954 och 1955 skulle bygga ersättningsanstalter för Långholmen, beräknade till sammanlagt 12 miljoner kronor, att man 1956 skulle bygga en klinik för abnormklientelet — sedan skall jag inte fortsätta mera. Hela denna plan, som alltså framlades i byggnadstillståndsgivningspromemorian, strider mot den några månader tidigare framlagda byggnadsplanen, ty promemorian ger uttryckligen utrymme åt tanken att man skulle kunna bygga både det ena och det andra.

Jag kan inte förklara detta, det hör till de många dunkelheter som kanske i viss mån är ett resultat av det — jag höll på att säga — »dubbelkommando» som här finns. Det är så många som arbetar på det här fältet och vi har faktiskt inte riktigt reda på var gränslinjen går.

Det säges på ett annat ställe i interpellationssvaret att anmärkningar mot differentieringen vid fångvårdsanstalterna gjordes i justitieombudsmannens

berättelse till 1951 års riksdag. Detta är, liksom en hel del annat som står i svaret, ytterligt opreciserat. Justitieombudsmannen har nämligen själv aldrig uttalat något omdöme om förhållandena på fångvårdsanstalterna utan har bara låtit publicera en del protokoll, som han har upprättat vid besök på vissa anstalter. Mot differentieringen har det egentligen inte kunnat framföras så stora anmärkningar, men den har försvårats och har i viss mån förfelat sin uppgift därigenom att de differentieringsåtgärder, som vi hade tänkt oss att få vidta, bland annat efter förslag av strafflagberedningen, gick i stöpet. Meningen var nämligen att man i de gamla anstalterna skulle lägga in mellangolv och därigenom dela en trevåningsanstalt i tre från varandra skilda avdelningar, och inom varje avdelning skulle man eventuellt ytterligare uppföra skiljeväggar, så att man fick två avdelningar i varje våning. Detta gjorde vi till en tid. Sedan blev det stopp, därför att det visade sig att det krävde mer personal och någon personal fick man under inga förhållanden nyanställa. Så var den illusionen borta.

Justitieministern säger vidare att fångvårdsstyrelsen förhålat frågan om den fasta paviljongen på Långholmen, som fångvårdsstyrelsen fick i uppdrag att anordna. Ja, det där uttrycket »fick i uppdrag» är väl knappast adekvat. I varje fall föreligger det inget som helst beslut av Kungl. Maj:t i frågan. Att det har förekommit konversationer i ärendet är däremot riktigt.

Jag skall dra hela historiken och visa hur det gick till. 1950 fick vi besked om att vi kunde vänta friska pengar till fångvården för att anordna tre isoleringsanstalter för särskilt besvärliga fångar, en i Norrland, en på Långholmen och en i södra Sverige. Det skulle gå med fart, pengar skulle inte fattas, vi skulle få personal och allt vad därtill hörde. Vi svarade rätt snart att anstalten i Norrland reflekterade vi inte på, men vi skulle tänka på den fasta avdelningen på Långholmen och på den i södra Sverige. Vi började räkna på för-

Ang. nödläget inom fångvården m. m.

slaget och fann att den fasta avdelningen i södra Sverige skulle kosta 130 000 kronor, medan avdelningen på Långholmen skulle kosta 60 000 kronor. Samtidigt fick vi besked om att det var ett misstag att vi skulle kunna få några friska pengar. Dessa utgifter skulle täckas inom ramen av befintliga anslag. Nu har vi 125 000 kronor om året för modernisering av fångvårdsanstalterna. Skulle vi bygga två sådana fasta paviljonger skulle det kosta 190 000 kronor och nästan helt förbruka två års anslag. Det hade vi inte råd till. Vi avstod från anstalten i södra Sverige och nöjde oss med avdelningen på Långholmen.

Avdelningen skulle, som jag nämnde, kosta ungefär 60 000 kronor. Från departementet kom emellertid besked att kostnaderna icke under några förhållanden fick överstiga 50 000 kronor. Då fick vi ändra om avdelningen. Nästa stötesten var frågan om personalen. Först skulle det undersökas om personal kunde anskaffas utan nyanställning, och, om detta inte gick, vilket minimum av befattningshavare som behövdes. Det förekom åtskilliga konversationer, organisationsnämnden var inkopplad. Äntligen kom vi fram till en lösning, men det var ingalunda så, att fångvårdsstyrelsen på något sätt hade förhållat saken. Det har funnits en räddning ur många av de nödsituationer jag nu berört. Det hade varit att man utvidgat den öppna vården. Men denna räddningsplanka har begagnats med den största tveksamhet, ända till nu, då det brinner i knutarna. Den har ideligen mött motstånd, och de medel som anvisats har varit ofantligt små. Vi fick till en början 75 000 kronor, när vi skulle köpa en koloni för 30 personer. 75 000 kronor för att köpa en lantgård för detta ändamål! Våra framställningar om pengar till kolonier hade ideligen skurits ned. I fjol skars våra äskanden ned med 500 000 kronor, i år med 180 000 kronor. Och nu plötsligt ställs pengar till ett belopp av omkring en miljon kronor till förfogande för att upprätta sju provisoriska kolonier.

Självfallet måste man vara glad över

detta, men tidtabellen för detta ärendes handläggning visar att det inte beretts på ett sådant sätt som man vill tänka sig att ärenden skall beredas inom statsförvaltningen. Såvitt jag kunnat finna fick en tjänsteman i arbetsmarknadsstyrelsen den 28 februari i år order om att snabbt göra i ordning en plan att förlägga ungefär 200 fångar i skogsarbetarkolonier. Fångvårdsstyrelsen hölls utanför till en början man fick den 5 mars från departementet på remiss en promemoria om dessa förläggningar, på vilken man begärde skyndsammaste besked, helst samma dag. Vi svarade att detta var omöjligt och lämnade vårt yttrande dagen efter.

Vad skall sådant tjäna till? Hade det inte varit ur sakens synpunkt mera motiverat att fångvårdsstyrelsen och arbetsmarknadsstyrelsen hade fått andrum för att överlägga om dessa viktiga frågor? Man kan inte utan vidare jämföra en vanlig skogsarbetarkoloni med en koloni för människor som är berövade friheten. Där finns vissa saker som skiljer de båda kategorierna från varandra. I ena fallet gäller det människor som frivilligt väljer sin uppehållsort, i andra fallet är det människor som kommenderas dit och till arbete. Man kan inte begära att arbetsmarknadsstyrelsen skall beakta fångvårdssynpunkter. Hade vi kopplats in tidigare, skulle vi ha kunnat framföra våra särskilda aspekter på problemet.

Jag sade i mitt anförande för någon tid sedan, att räddningen ur den nuvarande situationen är att man verkligen kostar pengar på den öppna anstaltsvården och kriminalvården i frihet. I fråga om den öppna anstaltsvården blir vi nu bönhörda, även om hjälpen inte kommer förrän vid ingången till nästa budgetår. Av allt att döma rör det sig också när det gäller kriminalvård i frihet, ett område som försumrats oerhört, trots år efter år från fångvårdsstyrelsen avlämnade framställningar om förstärkning. När skyddskonsulentorganisationen startade räknade man med att ha 1 500 förundersökningar per år, medan antalet nu är uppe i nära 7 000. Man räknade med 4 000 övervakningar per år, men antalet

nu är uppe i 11 000. Organisationen har förstärkts så till vida, att vi nu har 34 personer inom organisationen mot ursprungligen 16, men vad är 34 personer när man tänker på de väldiga uppgifter som här föreligger. Skyddskonsulenterna kan inte fullgöra sina i lag stadgade skyldigheter, om de inte får personalförstärkning.

Den öppna vården är ett av de värdefullaste inslag som vi har i hela kriminalvården. Om vi eftersätter denna form av kriminalvård betyder det att man betager domstolarna möjligheten att i full utsträckning utnyttja de möjligheter, som den villkorliga domen ger till vård i frihet. Vi tror att ett större antal människor kommer in på anstalt bara därför att skyddskonsulentorganisationen är för liten. När justitieministern i sitt anförande mycket kortfattat avfärdar herr Olléns fråga angående eftervården för de frigivna, vill jag påpeka, att också denna fråga intimt sammanhänger med frågan om en utvidgning av skyddskonsulentorganisationen.

Vissa tecken tyder emellertid, som jag sagt, på att det nu skulle förestå en utvidgning. Resultatet av den aktion som gjordes här i kammaren för en månad sedan har uppenbarligen inte blivit så dåligt, om den leder till att vi får både fler kolonier och mer personal inom skyddskonsulentorganisationen.

Vad den slutna anstaltsvården beträffar är det stagnation. Røxtuna är byggt, men åtta år efter verkställighetslagens ikraftträdande är situationen i övrigt på det hela taget oförändrad. Nu skall fångvårdsstyrelsen och byggnadsstyrelsen om igen börja att göra utredningar av samma art som fångvårdsstyrelsen gjorde under våren 1946, och sedan skall det ta sin tid med remisserna. Jag misströstar rätt mycket angående framtiden.

När det gäller de förvarade talas det om den upprustning som sker genom att man bygger en ny paviljong på Hall. Men den föreslog fångvårdsstyrelsen redan 1939. Dåvarande justitieministern, K. G. Westman, ansåg emellertid att man skulle vänta litet. Den paviljongen är

Ang. nödläget inom fångvården m. m.

alltså ingen nyhet i annan mån än att man nu beräknat den för ytterligare sex intagna, alltså med 72 platser.

Vad som har gjorts i fråga om fritidsverksamheten och en del annat är utmärkt. Det är i alla fall förunderligt, att det *går* att ha människor levande under så ovärdiga förhållanden som på en anstalt som Långholmen. Det var någon på besök där som frågade en av de människor, som är sysselsatta i fritidsverksamheten, om det över huvud taget fanns någonting på Långholmen som var bra, och fick till svar: »Ja, det finns en sak som är bra, och det är andan!»

Det ligger naturligtvis någonting i detta. Människor kan leva även under mycket odrägliga förhållanden om de möter vänlighet och får tillfälle till kontakter; därvidlag har fritidsverksamheten betytt åtskilligt.

Vi skall nu återigen ta emot studie-delegationer från utlandet nästa sommar. Det är människor, som kommer för att se Sverige och studera den svenska fångvården, som har blivit så omtalad ute i världen. Vad skall vi egentligen säga dem, när vi visar dem Långholmen? Jag får väl säga till dem: Långholmen är inte någonting att se, det är rena eländet — men vill ni se det skall ni få se! Och vad skall jag svara dem när de frågar varför fångvårdsreformen kom bort? Jag får svara, att vi har haft så ont om pengar. Då ler de, ty de kan inte begripa att ett land som har varit så sällsynt skonat som vårt inte har haft råd att kosta på de pengar som skulle behövas för att rusta upp ett anstaltssystem, som är hundra år gammalt och som redan för 30 å 40 år sedan var färdigt att utdömas.

Vi får väl i stället visa dem de öppna anstalterna och säga, att här har vi det som verkligen är hoppfullt.

Jag vågar däremot inte gå så långt som justitieministern gjorde i sitt interpellationssvar här i dag och säga: Det ser trist ut på Långholmen och Härlanda, det ser rysligt trist ut, mina damer och herrar, men jag skall tala om för er, att här arbetas det oavlåtligt. Om ni kom-

Ang. nödläget inom fångvården m. m.

mer tillbaka senare skall ni få se att vi skall ha skaffat oss en ovanligt god arsenal till brottslighetens bekämpande!

Jag skulle aldrig våga påstå någonting sådant för dem. Det är ju vettigt och förståndigt folk som gör sina reflexioner. Och de måste se, att här existerar en gapande klyfta mellan det man en gång tänkte utföra och det som faktiskt blev gjort.

Herr statsrådet ZETTERBERG:

Herr talman! Herr Göransson anmärkte på att jag om de olika planer till nybyggnader av anstaltsbeståndet, som förelåg omkring år 1945 från tre olika instanser, hade sagt att de visserligen var noggrant och detaljerat utarbetade, men att de inte tagit något djupare grepp på uppgifterna. Ja, jag måste vidhålla att det förhåller sig på det viset. Det behöver man kanske inte tycka är så märkvärdigt, ty förslagen var gjorda i tämligen traditionell stil. De instanser, som hade arbetat med dem, hade liksom inte tänkt sig möjligheten att lägga om systemet på ett helt annat sätt, efter helt andra differentieringsmetoder och med ett helt annat underlag av undersökningar av klientelet o. s. v. Nu, när sådana planer och undersökningar är igång, kan man väl få ha rätt att — utan att kritisera de i och för sig noggrant och väl utarbetade förslagen — kunna säga som sanningen är, att de gick i traditionell stil och inte innebar något djupare grepp på ämnet, såsom de nya planerna och de delvis genomförda förslagen innebär.

För att anknyta till ett av dessa förslag, som herr Göransson talade om, nämligen strafflagberedningens planer på att bygga åtta stycken i regel helt små anstalter med tillhoppa 500 intagna, så är det klart att det hade varit bra om vi hade haft dessa nya anstalter, men strafflagberedningen åsyftade, att därvid i stället nedlägga inte mindre än elva gamla fängelser med mycket större platsantal. Jag har bara påpekat, att hela detta program är fullständigt irrationellt

om man ser det i belysning av den utveckling, som vi nu vet har ägt rum.

För att ytterligare ta en detalj så var det huvudsakligen fråga om mycket små anstalter. Det är för all del bra med små anstalter, men det blir myckte dyrt. Man hade beräknat en miljon kronor i dåvarande penningvärde per anstalt för femtio intagna. Nu har vi kommit fram mycket billigare med kolonier — fast de avser ju helt öppen vård och är därför inte alldeles jämförbara.

Naturligtvis är det beklagligt, att vi inte under åren närmast efter 1945 fick fram någon större anstalt. Jag har i mitt interpellationssvar förklarat, huru fångvårdsstyrelsen inte kom fram med något acceptabelt förslag fastän det var anvisat ett miljonanslag i budgeten. Platsen för anstalten hade i det enda förslag, som kom fram, en olämplig belägenhet, och under ett par års tid kunde tydligen fångvårdsstyrelsen inte ens ge något lämpligt förslag om placeringen. Ännu mindre lyckades fångvårdsstyrelsen utarbeta något detaljförslag.

Därefter satte, som nämnts, de oerhörda byggnadssvårigheterna och de därmed följande restriktionerna in. Man kunde nu inte ens bygga så att folk hade tak över huvudet. Statens investeringar ströps åt oerhört kraftigt. Och som jag sade i mitt interpellationssvar menade regeringen, att i den mån några statliga anstalter kunde byggas, borde den fruktansvärt eftersatta sinnessjukvården komma i första rummet. Jag gick med på detta — visserligen med svidande hjärta, ty naturligtvis håller varje departementschef mest på sitt. Men lite objektiv får man lov att vara, och i det läge vi befann oss måste man ändå först tänka på sinnessjukvården. Det hade ju kommit fram nya metoder på detta område. Man kan numera bota sinnessjuka under förutsättning att de snabbt kommer under behandling. Det fanns massor av sjuka människor, som kunde bli friska om man byggde ut sinnessjukvården. I det beträngda läge, vari staten då befann sig, när det gällde investeringarna, fick alltså utbyggnaden av sinnessjukvården gå före.

I fall nu detta beslut att stoppa byggnationen kom till stånd under budgetarbetet, d. v. s. på hösten 1947, som jag nämnde, eller om det var på sommaren samma år, som herr Göransson nu säger, det kommer jag faktiskt inte ihåg. Och jag har svårt att tro att det skulle spela någon roll.

Herr Göransson talade sedan om nägonting mycket mystiskt, som jag inte riktigt förstår vad det gäller, nämligen om dunkelheter och underhandspromemorior, innebärande att man skulle bygga anstalter under en följd av år framåt. Jag måste uppriktigt erkänna, att jag inte vet vad det gäller. Jag har frågat ett par av mina medhjälpare, som är med här i kammaren, men de kan inte heller minnas vad det skulle vara. Sannolikt har det varit så, att man gjort upp ett preliminärt förslag i kanslihuset om eventuella framtida investeringar under några år framåt, bara för att ha en allmän bakgrund till hur man kunde tänka sig att investeringarna skulle bli under ett antal år framåt i tiden. Det har i varje fall alls icke varit fråga om något utarbetat förslag utan om en mycket allmän plan för investeringarna inom alla departement, där vart och ett skulle få sin andel. Kanske har i samband med detta gjorts upp några siffror om att man skulle kunna bygga fängelser för så och så stora belopp, därest man fick pengar, tiderna blev bättre o. s. v. Allt detta är med all säkerhet inte på något annat sätt dunkelt än genom de mystiska antydningar, som herr Göransson här har gjort.

Jag förstår att herr Göransson vill bagatellisera JO:s berättelse till riksdagen år 1951. Den heter »Iakttagelser rörande vissa missförhållanden vid verkställighet av straffarbete och fängelse i sluten anstalt». Jag skall inte ta upp kammarens tid med att referera den; det gäller ju ett aktstycke som varit under behandling här. Jag vill bara säga att jag själv blev mycket bekymrad över vad JO redovisade, och detta var ett av skälen till att jag icke ansåg mig kunna stå till svars med annat än att låta en särskild utredning se efter vad man

Ang. nödläget inom fångvården m. m.

kunde göra för att få ordning och reda i de gamla fångvårdsanstalterna och få verkställighetsreformen genomförd på sätt som var avsett.

Hit hör också det mycket tråkiga ärendet om isoleringscellerna. Man hade tidigare icke någon möjlighet att ta hand om verkligt besvärliga och uppviglande fångar, som hotade ordningen och ställde till med revoltungar nästan varje år, såsom ni kanske kommer ihåg från tidningarna. Först genom att vi fått dessa isoleringsavdelningar har vi fått möjlighet att behandla dessa uppviglare och våldsmän med den fasthet, som är nödvändig för att få ordning på anstalterna.

Jag har i mitt interpellationssvar redovisat de svårigheter, som jag hade att få fångvårdsstyrelsen med på denna nödvändiga anordning. Nu är den i alla fall genomförd. Tillsammans med de övriga åtgärder som vi företagit har detta nu åstadkommit ordning och lugn.

Herr Göransson kunde inte redovisa, om jag förstod honom rätt, något annat botemedel mot svårigheterna i de gamla anstalterna än att bygga om dessa föråldrade fängelser och anskaffa ett stort antal nya tjänstemän. Den kommitté, som jag tillsatt, har emellertid på kort tid klarat upp problemet utan några sådana åtgärder.

Herr Göransson säger vidare, att den öppna vården är bra — vilket jag gärna instämmer i — men att den har mött motstånd från departementet. Därmed menar herr Göransson att fångvårdsstyrelsen icke alltid har fått de anslag, som den har begärt till kolonier. Men detta har också haft sina randiga skäl. Det förhåller sig så, att varje år har fångvårdsstyrelsen lämnat ett stort belopp outnyttjat av det anslag, som funnits till kolonier. Det har väl, kan jag tro, inte varit så lätt att anskaffa lämpliga sådana. Jag har en förteckning över de belopp som kvarstått outnyttjade från alla budgetår från och med 1945/1946 till och med 1952/1953 avseende anslaget till kolonier. Under den tiden har fångvårdsstyrelsen vid respektive budgetårs utgång visat sig icke kunna av anslaget till förvärv av kolonier taga i anspråk 450 000,

Ang. nödläget inom fångvården m. m.

194 000, 409 000, 362 000, 362 000, 362 000, 237 000 och 237 000 kronor.

Eftersom det tycks ha varit så stora svårigheter att få fram kolonier och då det var nödvändigt att göra någonting, när överbeläggningen blivit så svår och icke ser ut att släppa, så har departementet sökt sig fram på en annan väg, nämligen att skaffa provisoriska förläggningar i stil med dem som användes vid bekämpandet av en krissituation av arbetslöshet. Därom har vi nyligen lagt fram förslag till riksdagen. Men nu tycks fångvårdschefen beklaga sig över att detta har gjorts alltför hastigt.

Herr OLLÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Då jag såsom nykomling i denna kammare redan har tagit kammarens tid så länge i anspråk, vill jag begränsa mig till en replik på endast en minut.

När justitieministern i sin replik till mig var närmast optimistisk och ansåg utvecklingen under 1940-talet glädjande beträffande den slutna vården — trots att vi måste konstatera att det egentligen bara varit utredning efter utredning — måste jag säga, att denna förnöjelse i alla fall är ganska sent påkommen. I 1950 års statsverksproposition anförde nämligen statsrådet, att den omständigheten att så pass lång tid efter verkställighetsreformens ikraftträdande situationen icke är bättre, beror givetvis framför allt på den stränga ekonomiska återhållsamheten och de stora byggnadssvårigheter, som präglat de senaste åren. År 1950 sköt alltså statsrådet de ekonomiska svårigheterna i förgrunden.

Beträffande siffrorna för klientelet vill jag åter nämna den siffra, som jag hade i mitt föregående anförande, nämligen att år 1938 utgjorde medelantalet fångar 3 091, alltså samma siffra som år 1943 och ungefär samma antal som år 1953.

Herr GÖRANSSON (fp) kort genmäle:

Bara ett par ord, herr talman, beträffande kolonierna.

Vi begär pengar för att i regel skaffa

30-mannakolonier. Men utan att vi egentligen har blivit tillfrågade i ärendet har man inom departementet övergått till att i stället för två 30-mannakolonier föreslå riksdagen att t. ex. inköpa en 50-mannakoloni. Det stöter på otroliga svårigheter att finna lämpliga hus för dessa större kolonier. Så länge man är ute och söker efter hus för 30-mannakolonier, kan man tända sig att finna sådana inom typen större lantgård, men om man skall försöka finna en lämplig koloni för 50 man, måste man söka sig till slott som står tomma eller andra större byggnader. Det hela blir då mycket dyrt, och det behöver ofta vidtas omfattande reparationsarbeten.

Vad sedan beträffar motståndet från departementet när det gäller kolonierna, vill jag bara erinra om att när vi för två år sedan genom en lycklig tillfällighet blev erbjudna att få disponera över en gammal herrgårdsbyggnad i sten — den kallas ibland för slott — utanför Stockholm, så måste vi först presentera mycket vidlyftiga undersökningar för Kungl. Maj:t, innan vi kunde få det begärda tillståndet, allt under det att Långholmen var överbelagt och man dessutom vid den tidpunkten besvärades av mycket stora sysselsättningssvårigheter där. Vi fick den gången en topp i beläggningen i slutet av januari. Vi kunde då inte vänta till dess att Kungl. Maj:ts beslut kom den 5 mars, utan vi måste helt enkelt ta risken och sätta i gång kolonien i februari utan att något beslut från Kungl. Maj:ts sida ännu förelåg.

Detta är ett exempel på hur man från departementets sida kan försvåra den vård, som man borde göra allt för att befrämja i så vidsträckt omfattning som möjligt.

Herr HERMANSSON, ALBERT (s):

Herr talman! När jag dristar mig att ta till orda i denna interpellationsdebatt, riskerar jag kanske att komma i samma belägenhet som delsboynglingen som nekades att vara med att slåss, därför att slagskamparna tillhörde ett slutet sällskap. Men även om kombattanterna

i den strid, som har blossat upp omkring vår fångvård, skulle misstycka att jag blandar mig i leken, kan jag likväl inte låta bli att ge uttryck för mina erfarenheter angående förhållandena på detta område.

Jag vill då först inledningsvis säga, att om *en* sak tycks i varje fall de flesta vara eniga, nämligen därom, att allting icke är väl beställt inom fångvården. Det torde inte heller råda några delade meningar om att den nödvändiga upprustningen av vår fångvård kommer att kosta oss massor med pengar. Dock är jag för min del inte helt övertygad om att fångvårdens kris endast har sin rot i bristen på tillgängliga medel, utan det kan också finnas andra och kanske lika viktiga orsaker.

Ett statligt ämbetsverk, som inte är affärsdrivande, måste naturligtvis matas med anslag ifrån statsmakternas sida för att över huvud taget kunna fungera. Men det är också av största vikt att de beviljade anslagen används på ett riktigt sätt. Ett ämbetsverks effektivitet hänger vidare intimt samman med verksledningens vilja och förmåga att organisera och leda verkets arbetskrafter på ett förnuftigt och verksamt sätt. Ledningen för ett ämbetsverk har stora möjligheter att sabotera statsmakternas beslut, om den så finner lämpligt. Den kan underlåta att ta nödvändiga initiativ, den kan låta beviljade anslag ligga obrukade under längre eller kortare tid, den kan förhåla och undanskjuta verkställigheten av överordnade myndigheters beslut.

De intryck, som jag har fått av svensk fångvård, grundar sig på ett mångårigt ledamotskap av ungdomsfängelsenämnden. Det är således förklarligt att min kännedom om fångvårdens förhållanden främst knyter sig till den del av verksamheten som har att göra med ungdomsanstalterna och deras klientel.

Vad jag då först vill framhålla är, att den svåraste krisen, åtminstone för ungdomsanstalternas del, inträffade redan för fyra, fem år sedan. Då hade det t. o. m. gått så långt med disciplinupplösningen i de slutna ungdomsanstalterna, att anstaltsledningarna vid åtminstone

Ang. nödläget inom fångvården m. m.

ett par tillfällen rekvirerade polis och militär för att återställa den s. k. ordningen inom fängelsemurarna. Den alltid vakande tidningspressen hade även då mycket beska saker att säga om det rådande skandalösa tillståndet. Vad var det som förorsakade de oeffterrättliga förhållandena, som då rådde? Alla initierade utanför fångvårdsstyrelsen, rättspsykiatrikerna, och andra var fullt ense om var felet låg. Det var nämligen deras enstämmiga uppfattning, att det var den opsykologiska behandlingen av de intagna, som vållade orosstämningarna, och att den socialvårdande och mera personliga behandlingen av klientelet var högradigt försummat. Det påpekades att de slutna ungdomsanstalterna 10 år efter ungdomsfängelseinstitutionens införande saknade nästan alla anordningar för att ge de intagna den sysselsättning och den speciella utbildning, som lagen stadgar. En stor del av dessa ungdomar fick gå sysslolösa under ganska lång tid, därför att det inte gjordes någonting för att skaffa dem en lämplig sysselsättning.

Nu hör det till saken, att det är fångvårdsstyrelsen ensam, som har ansvaret för placeringen och behandlingen av de unga lagbrytare, som har dömts till ungdomsfängelse, så länge de befinner sig inom anstalterna. Vad gjorde fångvårdsstyrelsen för att avhjälpa bristerna? Den trista sanningen är att styrelsen gjorde ingenting eller så gott som ingenting för att åstadkomma bättre förhållanden. Jag kan i varje fall inte påminna mig, att styrelsen någonsin tagit några egna initiativ till förstärkning av den socialvårdande behandlingen av de intagna eller till en förbättring av deras undervisning och yrkesutbildning. Ungdomsfängelsenämnden, som rent formellt inte hade med saken att skaffa, ansåg sig tvingad att göra den ena påstötningen efter den andra för att förmå fångvårdsstyrelsen att begära anslag för att kunna tillsätta specialutbildade kvinnliga kuratorer vid de fyra största ungdomsanstalterna. Styrelsen gjorde i detta fall liksom Orsa kompani: den lovande ingenting bestämt. Den gjorde heller ingenting åt saken, i varje fall inte förrän

Ang. nödläget inom fångvården m. m.

ungdomsfängelsevenämnden i en ganska pepprad skrivelse till styrelsen anhöll om att styrelsen i sina petita skulle begära anslag till fyra kuratorstjänster. Styrelsen beslutade då i nåder att anhålla om två sådana tjänster, vilka skulle placeras vid anstalterna i Ystad och Nyköping.

I detta läge fann sig ungdomsfängelsevenämnden föranlåten att i skrivelse direkt till justitieministern framhålla sina synpunkter och föreslå att en socialvårdsutbildad kurator finge tillsättas vid var och en av de fyra nämnda anstalterna. När fångvårdsstyrelsen därefter avgav sitt remissyttrande på detta ungdomsfängelsevenändens förslag, hade den utvecklat sig så pass långt i modernistisk riktning, att den befanns villig att ta ytterligare ett tuppfjät på eftergifternas väg och tillstyrkte nu att tre av de föreslagna kuratorstjänsterna skulle tillsättas. Dragkampen slutade med att justitieministern för sin del fann det oförsvarligt, att dylika anstalter skulle drivas utan socialvårdsutbildad personal och godtog därför ungdomsfängelsevenändens förslag. De fyra kvinnliga kuratorerna fick sålunda tillsättas, och det har senare visat sig att denna åtgärd var synnerligen välbetänkt. Nu fanns det ju någon, som kunde sysselsätta sig med och intressera sig för de intagnas personliga angelägenheter, att ordna deras kontakt med de anhöriga o. s. v. Själva atmosfären inom anstalterna har därefter också blivit betydligt lugnare, och ordningen har blivit bättre.

Sedan dess har det också i andra avseenden vidtagits vissa förbättringar inom ungdomsanstalterna. Två av de slutna anstalterna har exempelvis fått sin verkstadsutrustning betydligt utökad. Därigenom har sysselsättningssvårigheterna minskat och en förbättrad yrkesutbildning möjliggjorts. Men det är ingen som kan påstå, att fångvårdsstyrelsen gjort sig några större besvär att få dessa förbättringar genomförda. Det var i stället organisationsnämnden, som efter samråd med ungdomsfängelsevenändens ordförande framlade förslag om verkstadsdriftens utökande.

På den tiden visste de fångvårdsintresserade tidningarna också, var ansvaret skulle läggas för fångvårdens förfall. Då var det fångvårdsstyrelsen och ingen annan som ställdes i gluggen såsom ansvarig för det rådande tillståndet, och mest aggressiva i det fallet var flera av de tidningar, som företrädde fångvårdschefens eget parti. Då fick man ofta läsa tidningsrubriker med sådan formulering som exempelvis: »Fångvårdsstyrelsen avslag förslag om bättring vid myterianstalten», »Salva mot fångvården — ansvariga gör inget», »Fångvårdsstyrets åsikt kontrast till lagens krav på humanisering», »Hopplös oreda på ämbetsverk», o. s. v.

Ja, det var med sådana små, små ord av kärlek som de tongivande liberala tidningarna på den tiden tilltalade fångvårdsstyrelsen och dess chef; jag undantar herr Oléns egen tidning — jag tror inte att någon av de här nämnda rubrikerna är klippt ur hans tidning. Men på den tiden hade ju inte heller någon ännu kommit på den fiffiga idén att göra justitieministern ansvarig även för fångvårdsstyrelsens försummelser.

Också efter år 1950 har åtskilliga händelser inträffat, som på sitt sätt belyser fångvårdsstyrelsens arbete och intresse för sina uppgifter. Jag skall i korthet relatera ett fåtal sådana händelser eller om man så vill brist på händelser. Enligt ett kungl. brev den 30 juni 1953 fick fångvårdsstyrelsen dels ett anslag på 3 000 kronor för inköp av en central radioanläggning vid ungdomsanstalten i Uppsala, dels ett anslag på 3 000 kronor för inköp av en projektionsapparat till samma anstalt samt vidare ett anslag på 2 500 kronor för inköp av musikinstrument till anstalten i Ystad. Medlen var avsedda för omedelbart inköp av de uppräknade sakerna, i syfte att underlätta de intagnas fritidssysselsättning. Ungdomsfängelsevenämnden besökte anstalten i Uppsala den 5 december, således fem månader senare, och fann då att ingenting blivit åtgjort i saken. Efter den påstötning från nämndens ordförande, som följde på denna upptäckt, kom radioanläggningen till uppsalaanstalten alldeles

lagom till julhelgen, och samtidigt fick också anstalten i Ystad sina instrument. Det tog således cirka sex månader för fångvårdsstyrelsen att fullgöra dessa ganska enkla uppdrag. Men projektionsapparaten saknas alltså, fastän nu snart nio månader gått, sedan pengarna för köpet ställdes till fångvårdsstyrelsens förfogande.

Likasa har ett anslag på 14 000 kronor sedan den 13 mars 1953, således drygt ett år, stått till fångvårdsstyrelsens förfogande för uppmontering av tre stycken kronan tillhöriga baracker, av vilka två skulle uppställas vid ungdomsanstalten i Uppsala och den tredje på något annat ställe i landet. Barackerna i Uppsala skulle tjäna som samlingsplats för eleverna under deras fritid; där kunde de höra på föreläsningar, gymnastisera och öva inomhusidrott av olika slag med mera sådant. Både ungdomsfängelssenämnden, anstaltsledningen och fängelseläkaren hade ansett att dessa provisoriska fritidslokaler skulle fylla ett länge känt behov och att de därför borde uppföras så snart som möjligt. Hur det gått med den tredje baracken vet jag inte, men däremot vet jag att de två baracker, som skulle ställas upp vid anstalten i Uppsala, ännu inte har kommit dit.

Alla som närmare känner, vilken betydelse för de unga fångarnas behandling det har att kunna ordna deras fritidssysselsättning på ett ur psykologisk synpunkt riktigt sätt, måste livligt beklaga den försenade behandlingen av de ärenden jag här nämnt. Herr Göransson tycker måhända annorlunda och menar kanske, att dessa ärenden har så begränsad betydelse att de inte är något att tala om i det större sammanhang dagens debatt gäller. I så fall skulle jag, trots att herr Göransson är mera hemma i de bibliska skrifterna än jag någonsin kommer att bli, vilja påminna honom om det bibelord som säger, att den som trogen är i det lilla, han är ock trogen i det mer är. Om fångvårdsstyrelsen så nonchalant, som jag här relaterat, behandlar de ärenden som rör ungdomsfängelserna, hur skall man då kunna tro

Ang. nödläget inom fångvården m. m.

att glömskan eller ovilligheten att efterfölja statsmaktens beslut skall vara mindre på de verksamhetsområden, som är bättre fredade för utomstående insyn?

Det är väl riktigt som här sagts — alla tycks vara ense därom — att fångvården i vårt land befinner sig i en kritisk situation. Och det finns ju också belägg för att inte heller allt varit så synnerligen väl beställt inom andra områden av fångvårdsstyrelsens verksamhet än just det som rör ungdomsfängelserna. Tidningarna har haft åtskilligt att berätta om svåra missförhållanden även på vissa fångkolonier, missförhållanden som fått fortgå i årtal utan att styrelsen ansett sig behöva ingripa.

Jag måste för min del också betrakta herr Olléns kritik av förhållandena inom fångvården som i mycket hög grad riktad även mot fångvårdsstyrelsen och dess sätt att arbeta.

Att vi befinner oss i en kritisk situation, beror väl till största eller till stor del på den stegrade brottsligheten och den ökade beläggningen av fångvårdsanstalterna. Men det finns också andra orsaker. Jag gör mig inte skyldig till någon överdrift, om jag säger att det också har brustit i förutseende från den närmast ansvariga myndighetens sida och att gammal slentrian och bristande intresse för det väsentliga lagt hinder i vägen för en smidig anpassning till de ändrade förhållandena. Och om herr Göranssons många sysslor någon gång skulle ge honom en timmes tid för stilla meditation, skulle jag vilja ge honom det ärligt menade rådet att då stänga in sig på sin kammare och försöka göra klart för sig, hur stort hans eget ansvar för det rådande tillståndet i dag kan vara. Om han före den 24 februari i år hade företagit en sådan självvrannsakning, tror jag att det tal, han då höll i kammaren och på vilket debatten i dag endast är en fortsättning, troligen aldrig skulle ha hållits.

Fångvårdens kris löses inte genom demagogiska försök att göra den till ett partipolitiskt stridsämne, den löses inte heller med salvelsefulla tal om moral

Ang. nödläget inom fångvården m. m.

och humanitet, som till intet förpliktar, och den löses framför allt inte genom fiffel och dubbelspel bakom kulisserna; den kan knappast lösas på annat och bättre sätt än att riksdagen lugnt och målmedvetet fullföljer den plan för fångvårdens successiva reformering, som riksdagen själv för fyra år sedan godkände. Men om riksdagen såsom anslagsbeviljande myndighet utan knot skall gå med på att betala kostnaderna för de planerade fångvårdsreformerna, måste den också kunna hysa ett orubbat förtroende för det ämbetsverk, som närmast skall svara för reformplanernas genomförande.

Riksdagen måste under alla förhållanden kunna lita på att dess beslut blir korrekt och lojalt fullföljda, och jag vill i detta sammanhang säga, att det också är ett billigt krav ur riksdagens synpunkt, att chefen för ett statligt ämbetsverk ger sig tid att ägna åtminstone hälften av sin arbetstid åt det som skall vara hans egentliga arbetsuppgift.

Jag skulle med hänsyn till vad som förekommit vilja rekommendera, att det snart nog vidtages en grundlig och sakkunnig utredning inte bara i fråga om behovet av fångvårdsanstalter utan även i syfte att utröna, huruvida fångvårdsstyrelsen med sin nuvarande organisation och sammansättning kan anses fullt kapabel att fullgöra de uppgifter, som den på grund av den planerade och påbörjade nyordningen inom fångvården kommer att få sig förelagda.

Fru GÄRDE WIDEMAR (fp):

Herr talman! Det är med beklämning som vi alla inser riktigheten av justitieministerns uttalande, att fångvården blivit bedrövligt eftersatt under minst ett halvt sekel. Jag inser väl, att man inte kan lägga ansvaret härför på en eller på några personer, utan att detta är ett ansvar, som vi alla får dela. Men jag kan inte underlåta att framhålla, att en liten del av ansvaret för den nuvarande prekära situationen bäres av justitieministern, som under de första åren av sin regeringstid inte var nämnvärt oroad

av detta förhållande. Det kan ju sägas, vilket justitieministern nyss försökte trösta oss med, att det var bra att man inte satte i gång med att genomföra planerna från 1945 om utbyggnad av fångvården, eftersom de planer vi sedan fått är så mycket modernare. Det må nu vara hänt, men jag tror i alla fall, att vi, om man redan då börjat bygga efter de planer, som uppgjordes 1945, i dag hade haft betydligt större möjligheter att ta hand om fångvårdsklientelet än vi nu har.

När jag begärde ordet, var min avsikt egentligen inte att gå in på den tvist — om jag så får säga — som råder mellan justitieministern och fångvårdsstyrelsen och som har föranlett den interpellation det här gäller, utan den var att peka på ett alldeles speciellt problem inom fångvården, nämligen det delproblem som den kvinnliga fångvården utgör.

Vi har i detta land förmånen av att ha mycket få kvinnliga fångar och även mycket få kvinnliga brottslingar. För närvarande utgör hela detta vårdklientel omkring 60 kvinnor. Samtliga dessa är intagna i Växjö kvinnofängelse, som förutom fängelsefångarna också inrymmer de kvinnliga alkoholisterna och de lösdriverskor, som är dömda till tvångsarbete enligt lösdrivarlagen. Någon möjlighet att bereda dessa kvinnor en differentierad fångvård i den mening, som man har när det gäller manliga fångar, föreligger inte. De manliga fångarna kan man nämligen skicka till olika anstalter. I många fall löses spänningsproblem inom en anstalt genom att överföra vederbörande fånge till annan anstalt. I Växjö finns det inte någon annan möjlighet än att isolera vederbörande inom anstalten och att på det sättet försöka få avledning för spänningen.

Man gör givetvis allt man kan inom Växjö kvinnofängelse, och min mening är inte att rikta någon kritik mot ledningen för detta. Jag vill bara påvisa, att de kvinnliga fångarna saknar den möjlighet till differentierad fångvård, som är tillerkänd våra fångar enligt lagen.

Man kan förstå hur svårt det är att in-

om samma anstalt bereda sysselsättning och vård åt ett så omfattande klientel, som finns i Växjö. Förutom fängelsefångar, alkoholister och tvångsarbeterskor har man även ungdomsfängelsefångar, alltså de flickor som dömts till ungdomsfängelse enligt ungdomsfängelselagen.

Av debatten här i dag har framgått, att de nya linjerna för i varje fall de manliga fångarnas vård är att försöka placera fångarna på kolonier och i möjligaste mån få dem att upprätthålla en kontakt med yttrevärlden, så att deras återanpassning till samhället skall underlättas. Enligt den regionplan, som är antagen, skall anstalterna indelas i grupper, bland annat för att man skall undvika onödiga fängstransporter. Ingenting av det som planeras gäller för den kvinnliga fångvården. Tvärtom har utvecklingen under de senare åren gått efter en motsatt linje.

Så sent som för tre år sedan fanns det tre möjligheter till fångvård för kvinnor. Förutom kvinnofängelset i Växjö fanns det en öppen anstalt, Sjöleden, som delvis drevs som en koloni men nedlades 1951 av skäl, vilka åtminstone jag aldrig har lyckats genomskåda, och dessutom hade man förvaringsavdelningen för kvinnliga fångar på Långholmen, vilken helt nyligen nedlades enligt riksdagens beslut 1952. Förlusten av dessa båda vårdmöjligheter har inneburit ett stort avbräck i möjligheten till behandling av kvinnliga fångar.

Enligt min uppfattning finns det lika stort skäl att bereda kvinnliga fångar en differentierad fångvård som de manliga fångarna. Dessutom kanske det för de kvinnliga fångarnas del är av ännu större betydelse för återanpassningen, att de beredes möjligheter att under förvaringstiden hålla kontakt med sina familjer och yttrevärlden. En mycket stor procent av det kvinnliga fångklientelet kommer från Stockholm och mellersta och nordliga Sverige, men alla dessa skickas nu till Växjö. Man kan förstå hur lite möjlighet de kvinnliga fångarna har att från Växjö hålla kontakten med

Ang. nödläget inom fångvården m. m.
familjerna, när de bor på så stort avstånd från fängelset.

Dessutom skulle jag vilja påpeka den bristande möjligheten i Växjö att ta hand om ungdomsfängelsefångar. Enligt lagen skall flickor, som dömts till ungdomsfängelse, beredas en viss yrkesutbildning. Möjligheterna därtill är mycket små i Växjö. Detta har gjort, att de domstolar i landet, som har kommit underfund med hur meningslöst det är att döma flickorna till ungdomsfängelse, i flertalet fall har slutat att göra det och i stället dömer till korta förvaringsstraff eller villkorlig dom. Risken är då den, att den villkorliga domen kommer att tillämpas i betydligt större utsträckning än som är avsett och lämpligt, och det kan medföra, att syftet med den villkorliga domen kan förfelas.

Jag skulle vilja hemställa till justitieministern att i samband med de övriga fångvårdsproblemen ta upp även de kvinnliga fångarnas problem. Det finns starka humanitära skäl, som talar för att även kvinnorna skall få möjlighet till en differentierad fångvård och att avtjäna sina fängelsestraff i sådan närhet till sina familjer, att de kan hålla kontakt med dessa under fängelsetiden. För min del skulle jag vilja precisera mina önskemål så, att det vore önskvärt, om man kunde få en öppen anstalt, gärna i Stockholms närhet, där man kunde placera den del av det kvinnliga fångklientelet, som lämpar sig för öppen vård, och där man dessutom kanske kunde placera ungdomsfängelsefångar. Jag tror att man på det viset skulle få större möjligheter än nu att få till stånd en verklig återanpassning till normalt samhällsliv, och det är ju syftet med all fångvård.

Herr ELOWSSON, NILS, (s):

Herr talman! Fångvården här i landet har ju turen eller förmånen — vilket man vill kalla det — att ha sin chef som ledamot av riksdagen. Det sätter honom i tillfälle att hålla rättarting här med sin närmaste chef inom regeringen. Det är

Ang. nödläget inom fångvården m. m.

en förmån som ingen annan verkschef har, varken chefen för statens järnvägar, medicinalstyrelsen, telestyrelsen och socialstyrelsen eller överbefälhavaren för rikets försvarsmakt. De får nöja sig med att inlämna sina petita till vederbörande departement, och därefter får de finna sig i den behandling, som de blir utsatta för.

En sådan behandling har inte herr Göransson velat nöja sig med. Han har i stället använt sin rätt som riksdagsman att här i olika sammanhang anklaga justitieministern för de underlåtenhetssynder, som justitieministern enligt herr Göranssons uppfattning skulle ha begått. Jag bestrider inte på något sätt denna herr Göranssons rätt att använda sitt riksdagsmannaskap på det sättet — jag vill starkt understryka det för att det inte skall bli någon missuppfattning på den punkten. Men jag måste å andra sidan säga, att eftersom det alltid råder en viss konkurrens mellan de olika anslagskraven vid utarbetandet av budgeten, är det ju inte så alldeles orimligt att begära att en verkschef, som befinner sig i den ställning herr Göransson har tack vare sitt ledamotskap av riksdagen, skall ålägga sig en viss återhållsamhet.

Det där fäster jag mig nu inte så mycket vid, och jag räknar det inte heller som någon dödssynd, om herr Göransson fortsätter att begagna sig av denna förmånsrätt. Men det finns andra ting som herr Göransson i detta sammanhang borde ha i minnet. Om vi tänker oss att herr Göransson och herr Zetterberg bytte plats, så att herr Göransson blev justitieminister — det visserligen alla goda makter förbjude — skulle alltså herr Zetterberg kunna stå i första kammarens talarstol och klandra herr Göransson i hans egenskap av justitieminister. I vilken ställning skulle herr Göransson då befinna sig? Jo, innan han svarade på de anklagelser, som herr Zetterberg riktade mot honom, hade han fått genomgå den pers som varje departementschef får genomgå, innan budgeten blivit färdig, nämligen att de olika anslagskraven gnuggats mot varandra

och en någorlunda rättvis fördelning mellan olika ändamål skett.

När, som man vet, en mängd offentliga uppgifter inte minst på grund av den folkpartistiska regim, som vi hade under lång tid här i landet, blivit försummade, är det alldeles klart att det inte är möjligt att på en enda gång eller under en viss, kort tidrymd rusta upp allt detta. Eftersom herr Göransson tillhör folkpartiet, borde han enligt min mening också ägna den saken en liten smula eftertanke. Han borde göra det så mycket mer som han ju lika väl som vi alla andra vet, att vi under hela den tid som klandret nu gäller haft en oerhörd mängd svårigheter att bemästra i ekonomiskt avseende, framför allt när det gällt att rädda kronans värde. Här har rests krav på att vi skall bygga mer bostäder åt fler. Det har uttalats en oerhörd mängd anklagelser för att vi inte har gjort det och inte har gjort det. Varenda människa i detta land, som är någorlunda insatt i de förhållanden som rätt, vet att vi inte har kunnat göra mer än vi har gjort, framför allt inte när det gällt att bygga, eftersom vi har använt all arbetskraft som funnits tillgänglig. Att under sådana förhållanden ställa sig upp här som herr Göransson gjort och rikta anklagelser mot en enda departementschef för att inte han har kunnat genomföra just det herr Göransson önskade, utan att ta hänsyn till att precis lika berättigade anspråk kunnat resas från vilken verkschef som helst inom den statliga förvaltningen, är, menar jag, att toltat se bort från realiteterna, och därmed är det lilla berättigande, som eventuellt kan ligga i herr Göranssons kritik i någon enstaka detalj, borta med vinden. Vill man att någonting skall uträttas på detta område, räcker det inte att bara kräva, utan man får också ställa sig välvillig till att något görs även på andra områden.

Särskilt när det gäller folkpartiet finns det ytterligare en sak att tillägga, som jag har framhållit förut vid flera tillfällen både i fråga om högerns och folkpartiets krav i än den ena och än den

andra riktningen, nämligen att det måste skaffas pengar till det man skall genomföra. Men folkpartiet vill ju inte skaffa några pengar. Folkpartiet vill sänka skatterna, och med den metoden bygger man inte några fångvårdsanstalter.

Herr GÖRANSSON (fp) kort genmäle:

Herr talman! Vad herr Nils Elowsson nyss sade vill jag bemöta med ett påpekande att det nog finns få statliga vårdområden som befunnit sig i ett så permanent nödläge som fångvården har gjort och gör. Justitieministern har själv påpekat att detta område varit fruktansvärt försummat under decennier, och jag erinrade för min del om att vi under detta århundrade har byggt två anstalter år 1911 och tre anstalter 1939 och 1940. Alla andra slutna anstalter är arv från mitten av 1800-talet.

I detta sammanhang vill jag också peka på en annan sak, när jag nu har fått ordet. Naturligtvis kan man karikera ett händelseförlopp på det sätt som herr Hermansson här har gjort. Fångvårdsstyrelsens inställning till kuratorerna har ådagalagts vid flerfaldiga tillfällen — det är ju på vår begäran som hela det befintliga antalet kuratorer har kommit till. Jag förebrår inte ungdomsfängelsenämnden att den med särskild energi drev tanken att få kuratorer vid de anstalter, där denna nämnd av naturliga skäl har sina intressen förankrade. Men fångvårdsstyrelsen har ju också måst tillgodose andra grenar av verksamheten. I detta sammanhang vill jag t. ex. peka på Långholmen, som ända till nu haft en kurator på 500 intagna. Vi begärde i fjol tre kuratorer och fick två. Det är fortfarande en oerhörd arbetsbörda som åvilar kuratorerna.

De motsättningar, som herr Hermansson målade ut, är ingalunda så stora som det tycktes framgå av hans anförande. Vi har exempelvis varit alldeles överens med ungdomsfängelsenämnden både när det gällt att få en ny sluten anstalt för ungdomsfängelseinterner vid Roxtuna och när det gällt att förstärka den öppna vårdorganisationen, liksom vi varit

Ang. nödläget inom fångvården m. m.
alldeles överens om att eftervården borde få ökade resurser genom att skyddskonsulentorganisationen skulle omfatta även de från ungdomsfängelseanstalt utskrivna. Om det föreligger någon försummelse beträffande viss utrustning till ungdomsanstalterna beror den på att fångvårdsstyrelsens personal, såsom jag sade i februari, är till den grad överhoppad med arbete att den inte hinner med sina uppgifter.

Vad sedan beträffar de två barackerna i Uppsala har det blivit »tjall på linjen», som man säger i vårt fack. Det beror på att byggnadsmyndigheterna i Uppsala inte utan vidare går med på att dessa baracker placeras där, och därför pågår nu underhandlingar mellan vår arkitekt och byggnadsmyndigheterna.

Herr ELOWSSON, NILS, (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara säga några ord med anledning av den replik som herr Göransson riktade till mig.

Jag behöver bara peka på sinnessjukvården och kronikervården för att vara övertygad om att herr Göransson ger mig rätt i att det finns andra områden, som är fullt ut lika försummade som fångvården kanhända någonsin varit. Regeringen har naturligtvis handlat alldeles riktigt, när den i någon mån låtit sinnessjukvården gå före fångvården. Jag skulle för min del inte vilja rikta någon som helst anmärkning däremot.

Herr HERMANSSON, ALBERT, (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Göransson menade, att jag hade karikerat förhållandena inom fångvården. Man kan ha vilken uppfattning man vill om detta när det gäller fångvården i allmänhet, men när det gäller de konkreta försummelser som jag här talat om, kan det inte vara fråga om någon karikering, utan där är det ju fakta man har att ta på.

Herr Göransson urskuldade sig med att försummelserna berodde på att personalen hos styrelsen varit överhoppad

Ang. nödläget inom fångvården m. m.

med arbete. Ja, jag tror för min del att det är riktigt, åtminstone när det gäller en del av fångvårdsstyrelsens personal. Jag tänker då alldeles särskilt på en person, som säkert har fått mera arbete än hans krafter egentligen tål vid. Men jag vill framhålla att detta inte gäller alla, som är anställda vid fångvårdsstyrelsen. Om herr Göransson själv blir överanstängd, så är det nog *endast delvis* på grund av det arbete han utför inom fångvårdsstyrelsen — han har ju så mycket annat att bestyra i detta samhälle.

Herr MOGÅRD (s):

Herr talman! I den här sista delen av diskussionen angående vad fångvårdsstyrelsen har fått och vad den till äventyrs begärt vill jag bara i förbigående erinra om att fångvårdsstyrelsen har begärt att få 75 platser på koloni — den har fått 65. Den har begärt att få 50 platser på Hall — den har fått 72. Dessutom har den erhållit 210 platser på arbetsförläggningarna. Medan fångvårdsstyrelsen sålunda själv begärt 125 nya anstaltsplatser, har den fått 347!

Det var emellertid inte för att säga detta som jag begärde ordet, utan det var i anledning av herr Olléns varmhjärtade besked till det svar han fick av justitieministern. Han uttalade där tankar, som jag förmodar många hyser inte bara i denna kammare utan i hela landet inför det problem, som heter fångvården. Detta problem har ju fått en skarp belysning inte minst i den broschyr, som Skattebetalarnas förening offentliggjort och som är synnerligen intresseväckande och jag tror man också får säga oroväckande.

Jag måste dock i någon mån korrigera herr Olléns uttalande. Han utgick, förefaller det mig, från en alldeles felaktig utgångspunkt, då han menade, att man vid fångvårdens utbyggnad skulle räkna med ett normaltall av 3 000 fångar i våra fångvårdsanstalter av olika slag. Detta är en generalisering, som jag tror är olycklig och som redan vållat alla de misräkningar och missberäkningar, som under årens lopp förekommit beträf-

fande fångvården och som statsmakterna liksom statsutskottet haft skyldighet att korrigera och föra ned till lämplig nivå. Om det sitter 3 000 fångar på våra fängelser, så är ju dessa 3 000 fångar av högeligen olikartad beskaffenhet. Det är snälla fångar och det är stygga. Det är återfallsförbrytare och det är första-gångsförbrytare, det är bötessittare och det är rannsakningsfångar.

För närvarande sitter ju 500 fångar på Långholmen. Vad nu beträffar sammansättningen av detta klientel, har jag inga siffror för dagen, men jag har i alla fall uppgifter för i lördags, och de visar att klientelet på Långholmen verkligen inte är av den så att säga kvalitativa beskaffenheten, att man generellt kan kräva en anstaltsutbyggnad av det slag som många föreställer sig, inte minst herr Ollén. I lördags satt nämligen på Långholmen inte mindre än 26 bötessittare, och för rannsaking och undersökning var där 110 fångar. Det fanns alltså 136 fångar, som ingen annan vård behövde än vården av en nyckelknippa. Jag tror, att man måste beakta detta, när det gäller en så vidlyftig och dyrbar utbyggnad, som herr Ollén här påfordrar eller i varje fall uttalar önskemål om.

Det är alltid, tycker jag, fallet i dessa diskussioner, att man inte går igenom klientelet och så att säga värderar vad det verkligen kan behöva i fråga om en aktiv och positiv fångvård — om det nu kan existera någon dylik och inte bara en förvaring eller avsättning av ett bötesstraff eller en väntan på rannsaking och slutdom. Det är alltså det första som jag för min del måste säga är nödvändigt, om man över huvud taget skall komma till en ekonomiskt vettig — och jag tror också en socialt och psykologiskt riktig — fångvård. Titta på vad klientelet behöver, och man skall snart finna, att det procenttal, som behöver just denna omfattande och genomträngande och utomordentligt kostbara fångvård inte är så stort, att det egentligen motiverar dylika pretentioner!

Sedan vill jag säga några ord om överbeläggningen. Ja, sådan förekommer alltid vid vissa tider. Englands fångvård

disponerar över 12 000 fängelseplatser, och det sitter för närvarande 23 000 fångar i de engelska fängelserna. Cellererna får ibland hysa 3 fångar. Det är naturligtvis intet ideal, som man skall se fram emot, och det har föranlett de engelska fängelsemyndigheterna att överväga, huruvida man skall kunna få en straffkorrigerings, som inte kräver så långa fängelsevistelser, men som ändå kan fylla sitt ändamål. Jag skall be att få komma tillbaka härtill sedan.

Vad jag tror är själva misären i fråga om fängelseproblemet är vad herr Olén talade om, nämligen att fängelsevärdens teori och praktik inte går ihop. Om de nu någonsin kan gå ihop, vet jag inte, men här återfinns alltså efter femtio års fängelsevärdssamtal den gamla motsättningen mellan den juridiska synpunkten om vedergällning och allmän prevention och hämnd, och den sociala och humanitära synpunkten, att man av fängelsevistelsen skall söka göra en tid av rehabilitering och korrektion, under vilken den enskilde fången så att säga får nytta av sin fängelsevistelse.

Jag tror för min del, att fängelsevärdens i slutna fängelser är en mycket förlegad form av hjälp åt dem som nu har råkat ut för samhällets rättsvärdande myndigheter. Jag har varit med i arbetet på olika sätt under snart en livstid, och jag måste till min sorg säga, att jag knappast vet någon som har suttit i fängelse och som därigenom har blivit en bättre människa. För tjugo år sedan var jag med i en fängelsekommitté, och jag minns en gammal fängelsevärdstjänsteman, en mycket vederhäftig och klok man, som på förfrågan förklarade, att han för sin del inte trodde, att en människa, som suttit ett år i fängelse, sedan var tillräckelig. Hon hade brutits ned på ett eller annat sätt, och det måste vi ju förstå, om vi ser på det nyktert. Att sitta i det gråa, dystra fängelse och veta med sig, att man har begått ett brott, att man kanske har svikit sina försörjningsförpliktelser, att man över huvud taget har förverkat sitt medborgerliga förtroende, och så ha alla dessa typer omkring sig, som man skall jämföra sig med —

Ang. nödläget inom fängelsevärdens m. m.

jag begriper inte hur en människa skall kunna bli bättre under sådana förhållanden! Och i och med att fängelsevärdens humaniseras förlorar ju också fängelsevärdens åtminstone för hårdkokta element, varje avskräckande betydelse. Många, som har suttit där förr, tycker att det inte är någonting att komma in på Långholmen nu: där får man ju se bio två kvällar i veckan och får till och med ha balett ibland i hörsalen — det får inte heta kyrksal längre. Man har riktigt trevligt och vankar omkring i korridorerna och utbyter tankar och historier av olika slag. Det är alltså intet avskräckande för en gammal återfallsförbrytare att komma tillbaka till Långholmen.

På detta sätt har fängelsestraffet förlorat just det allmänpreventiva moment som förr gjorde att fängelserna verkligen var fruktade. Däremot har fängelsestraffet bevarat sin avskräckande verkan på hyggligt folk, som har begått en förbrytelse. En sådan person vet, att om han kommer in där, har han stämpelats för livstiden, och han blir kallad »långholmare» för livet. Där har skräcken för fängelsevärdet kvar sin verkan, och det är för mig nästan det enda skälet, varför jag ändå anser, att fängelserna bör bibehållas. Om jag alltså inte tror på att de har någon uppfostrande betydelse, tror jag att det i alla fall har så att säga en viss utom fängelsevärdens opinionsbildande betydelse.

Just denna strid mellan den juridiska synpunkten och den sociala och humana synpunkten är själva kärnfrågan. Därför förstår jag att en framstående jurist som justitieministern, som samtidigt är en snäll och god människa, tycker att det är förfärligt, då han ser att fängelsevärdens och fängelseförvaltningens åstadkommer så liten effekt, medan ännu vägarna utanför fängelsevärdet är relativt oprövade.

Beträffande själva fängelsevärdens organisation tycker jag nog, att man är litet för hård emot vår fängelsevärdschef. Jag anser för min del, att fängelsevärdens är i högre grad än någon annan del av vår allmänna förvaltning en stockkonservativ apparat. Detta beror på att den har

Ang. nödläget inom fångvården m. m.

att syssla med så i grund och botten obetydliga ting. Där sitter 31 herrar i fångvårdsstyrelsen — byråchefer, byrådirektörer, m. fl., de flesta juris kandidater — och håller på med de här gråa gubbarna i våra fångvårdsanstalter. Det kan inte verka förmånligt på det sociala medvetandet, förefaller det mig, att ha en sådan uppgift. Den är för nedslående, och därför har jag funnit det vara bra, att man så att säga har upprättat en konkurrerande myndighet inom departementet. Jag menar innerst inne att fångvårdsstyrelsen egentligen borde avskaffas och dess arbete förläggas till socialstyrelsen, och därför kan jag inte bli förargad över att man inom departementet organiserar en liten stötgrupp av tjänstemän, som söker förverkliga Kungl. Maj:ts nya intentioner på detta område. Det tror jag vara till gagn för mänskovården inom fängelsesystemet.

Ser man sedan på själva anstaltsförvaltningen, finner man, att den är oerhört stor. Jag tror att antalet tjänstemän i våra fängelser håller sig omkring 1 200. Dessa personer skall alltså läsa upp och läsa in, i den mån så sker, och pyssla med fångarna, goda eller onda. De skall bytas av och vara föremål för arbetsföreläsningar och obekväma arbetstid o. d. Snart räcker inte personaluppsättningen, om man inte tillskiftar varje intagen åtminstone en fångvårdstjänsteman plus en som byter av denne vid hans behövliga ledighet.

Där sitter nu dessa fångar. Så här går det till: fången sättes i cell fjorton dagar i början. Då får han vara för sig själv. Det tycker han nog om, ifall det är en förstagångsförbrytare. Det kan vara en kamrer som tullat kassan, det är kanske någon slarver som har pantsatt en radioapparat som han köpt på avbetalning. Det är naturligtvis mycket klandervärda ting de har gjort, men de är relativt sett icke svårartade. När fången suttit för sig själv fjorton dagar, *måste* dörren öppnas. Då strömmar in till honom många erfarna, som bekantar sig med honom, och det blir en kommunitet — olyckan har ju alltid förmåga att

svetsa ihop folk. Fångarna går ut och in och blir goda vänner, de spelar kort och går på bio, och det blir ett kamratligt umgänge, vare sig de vill det eller inte. När sedan denne hyggliche prick har avtjänat sitt straff och kommit ut, är han fortfarande för livet upptagen i denna orden som heter »fångarnas sällskap». Cår han när han blivit fri ut med sin familj, kan han alltid riskera att det är någon som stiger fram och vill låna en tia eller en krona eller 25 öre och säger till honom, om han tvekar: »Du skall inte vara mallig, vi känner igen varandra, sedan du satt på Långholmen!» Så blir det ett ständigt osäkerhetstillstånd för vederbörande.

Förstagångsstraffångens behandling är ett ytterst sorgligt exempel på fångvård, och det finner jag är det andra felet med vår fångvård, att man inte genomför en drakonisk uppdelning mellan dem, som första gången kommer i fängelse för att avtjäna ett straff, och de andra. Om det på något område behövs ett verkligt fängelse eller en avdelning som är stängd för de andra, så är det för dem som sitter av sitt straff första gången. De bör inte blandas ihop med de andra, utan få sitta i sin cell. Om de vill ha dörren stängd, skall de få ha det. Mången tänker så här: »Jag sitter visserligen här ett år och kan gå ut ur cellen då och då, men jag vill helst vara för mig själv. Kan jag få ett arbete, även om det är så enkelt och okonstlat som att klistra postens påsar, skall jag be att få göra det i cellen för mig själv.» Jag tror alltså att det är en mycket viktig sak i vår fångvård att vi låter första gångens lagöverträdare vara för sig själva och låter dem så att säga på egen hand söka komma till rätta med sin olyckliga situation.

När det sedan gäller det unga klientelet, har vi där den verkligt stora frågan, som vi förstår ligger justitieministern särskilt om hjärtat. Vi har våra ungdomsfängelser och våra vårdanstalter för ungdom av olika slag. Ungdomsanstalterna är ofta inrymda i gamla fängelser, men de tjocka murarna tror jag inte betyder så mycket som det för-

hållandet, att man verkligen inom dessa ramar vill bedriva en individualiserad och aktiv behandling.

I England har det, såsom jag nämnde förut, upprättats en typ av ungdomsfängelser, som jag tycker i princip är mycket bra. Det är den nya anstalten Campsfield House utanför Oxford, som engelsmännen, just därför att de har haft en sådan överbeläggning på sina allmänna fängelser, ansett nödvändigt att anlägga. Det är en ungdomsvårdsanstalt inom fångvården för cirka 60 pojkar i 14—17-årsåldern — också en för pojkar i åldern 17—21 år har upprättats. — Till båda döms vederbörande av domstol i likhet med vad som sker när det gäller ungdomsfängelse i Sverige. Man räknar emellertid i England med mycket kort vistelse på anstalten. Dit kan dömas till förvaring på upp till 6 månader, men behandlingstiden blir i genomsnitt endast 10 veckor. Som behandlingsprincip har man, som det sägs, »a short sharp shock». Som en skarp chock skall vistelsen på denna ungdomsanstalt vara. Internerna får inte stryk, efter vad jag kan utläsa, men de blir föremål för mycket sträng disciplin. De får gå upp klockan 6 på morgonen, de får lära sig personlig hygien, de får gymnastisera och får gå i skola både för intellektuell övning och för yrkesutbildning. Disciplinen är sålunda mycket sträng. Efter vad jag har förnummit, har man under de två år, som denna anstalt har funnits till, nått mycket lyckliga resultat. Och jag må säga, att vinner man på tio veckor vad man i vårt land inte vinner på tio månader eller ett å två år, varför då inte proba en sådan art av fängelsebehandling?

Jag hör inte till dem som vill klagat över det s. k. daltet, men jag tror att en disciplinär skärpning av fängelsebehandlingen, inte minst när det gäller de unga typerna, ligistyperna, är någonting som inte bara allmänheten kan be om utan som de unga fångarna och fångarna över huvud taget själva må väl av och som de många gånger också ber om.

De intagna måste veta, att de har kommit på anstalten, därför att de har gjort

Ang. nödläget inom fångvården m. m.
något brottsligt, så de måste foga sig efter fasta regler — annars får de ta konsekvenserna. Men det är just den fasta disciplinen, inte slentrian eller håglös tjänsteutövning, som här hjälper. Det är den på den enskilde inriktade målmedvetna uppfostringsdisciplinen, som erfordras för att det skall bli något resultat av fångbehandlingen. Att fångvårdens teori och praktik så skall gå ihop, herr Ollén, måste man tänka på när det gäller att få till stånd en ordentlig fångvårdsverksamhet.

Herr Göransson nämnde, att det är många som arbetar på detta fält och att man inte vet var gränserna går. Det kan han ha rätt i, ty det är ju något som ofta följer med byråkratien. Den har som binnikemasken en förmåga att föröka sig genom att ideligen avsöndra nya delar, organisationer och tjänster. Det är inte säkert att man därmed når vad man vill: den aktiva tjänsteinsats, som är det viktiga.

För övrigt vill jag till slut ha sagt det, att så länge den allmänna uppfattningen håller sig kvar vid den gamla vederställningsprincipen, är det inte lätt att snabbt komma till rätta med fångvårdsproblemet. Jag tror att det är mycket viktigt att lära sig att inse att fångvården inte är en juridisk specialitet utan en social angelägenhet.

Herr BERGVALL (fp):

Herr talman! Jag är inte någon specialist på detta område. Jag kom därför inte hit i dag med någon bestämd föresats att delta i denna debatt. Det är närmast ett par anföranden under debattens senare del som har givit mig anledning att ta till orda.

Innan jag kommer till det som sålunda är den egentliga anledningen till mitt korta anförande, vill jag säga att det väl knappast lär vara möjligt för någon som åhört denna debatt att få annat än ett intryck, nämligen att det för närvarande råder en djup disproportion mellan andan i våra lagar och möjligheten att förverkliga denna anda i praktisk fångvård. Det bestående intrycket blir där-

Ang. nödläget inom fångvården m. m.

för att vi på detta område har lagar, till vilka, med rätt eller orätt — man kan vara skeptisk som den siste ärade talar-
ren, herr Mogård, och jag skall inte ge mig in på diskussion därom — har knutits starka förhoppningar. Men när man går att stifta sådana lagar, borde man också ha startat i tid för att skapa åtminstone några förutsättningar för att verkligen kunna tillämpa dem.

Något har gjorts, men det är skrämmande litet. Jag måste säga för att återknyta till ett ärende som är ett speciellt stockholmsintresse, att det för oss i Stockholms stad är, vilket stadsfullmäktiges ordförande föregående gång underströk, omöjligt att förstå att det verkligen har funnits skäl att på det sätt som skett förhåla beslutet om bortflyttning av Långholmen. Jag skall emellertid inte ge mig in på denna detaljfråga.

Vad som skrämmer mig mera är de fruktansvärda siffror, som här angivits rörande överbeläggningen på fängelserna. Herr Mogård är skeptisk mot fängelsesystemet över huvud taget — om han har rätt eller orätt, skall jag inte ge mig in på här. En sak är dock hundraprocentigt säker: skall vi ha fängelser, som arbetar under de förutsättningar under vilka fängelserna nu arbetar, då måste herr Mogård i mycket betydande utsträckning få rätt, vare sig han behövde få rätt eller inte under *andra* förutsättningar. Därför får man ett ganska nedslående intryck — även jag som inte har lätt för att känna mig upprörd, känner mig djupt upprörd — av den mentalitet som kom till uttryck i herr Hermanssons yttrande, då han om ett av de föregående anförandena — jag förmodar det närmast var herr Olléns hans syftade på — använde orden salvelsefullt tal om moral och humanitet, vilket inte till någonting förpliktigar. Herr Hermansson, när man diskuterar ett område som är centralt för svenskt samhällsvård, då skall man inte använda uttryck av den arten för att karakterisera människor som riktar en enligt deras mening berättigad kritik mot existerande missförhållanden. Sådant har säkert inte varit sed i den svenska riksdag som funnits

till under sekler. Hade den svenska riksdagen haft den mentaliteten, herr Hermansson, då hade vi stått långt fjärran från den punkt där vi står i svenska samhället i dag. Det har inte fattats hårda ord från olika håll under debatten i den svenska riksdagen, och det har kanske fällt många överord under årens lopp, men man avfärdar inte ett ärligt känt anförande på det sättet. Det visar enligt min uppfattning prov på en skrämmande mentalitet, om jag ser problemet ur social synpunkt.

Flera talare har skjutit fram sjuksjukvården som den stora konkurrenten till åtgärderna på fångvårdens område. Alla veta vi att de uppgifterna konkurrerar med varandra. Det råder trängsel i fråga om personal och andra möjligheter att göra någonting, det är riktigt, men det gör ändå ett underligt intryck på mig när man nämner sjuksjukvården, ty krafttagen på sinnessjukvårdens område har vi inte sett så mycket av. Det området verkar på mig också tillhöra de eftersatta områdena inom den svenska statsförvaltningen.

Sedan vill jag säga till herr Hermansson, att enligt min uppfattning skulle det innebära någonting för svensk demokrati ganska allvarligt, om den åskådning som han gav uttryck åt delades av något större antal ledamöter i denna kammare. Jag tror emellertid inte att så är fallet. Jag är till och med fullt övertygad om att mycket få delar den åskådning som hävdades av herr Hermansson, när han i detta sammanhang försökte trola bort justitieministern ur bilden och riktade ett angrepp på herr Göransson. Jag skall inte lägga mig i herr Hermanssons diskussioner om herr Göranssons förhållanden — diskussioner av svenska ämbetsmäns handlingar hör knappast till det slag som vi brukar töra i riksdagens kamrar, fastän det inte generar mig att de förs här. Men det som jag tycker skulle betyda svensk parlamentarisms verkliga dekadans vore, om denna kammare skulle bekänna sig till den ståndpunkten, att när vi diskuterar ett problem som rör ett visst statsråds förvaltningsområde, kritiken icke

skall riktas mot statsrådet, och att det ansvar, som till äventyrs finns att utkräva, icke skall utkrävas av honom. Skall vi hålla svensk regeringsmakt uppe, skall vi hålla svensk parlamentarisms anseende uppe, då är det och måste vara departementschefernas sätt att förvalta sina ämbetsområden, som vi diskutera i svensk riksdag, och icke mer eller mindre underordnade tjänstemäns.

Jag har icke velat i detta avseende rikta någon som helst polemik mot herr Zetterberg, och jag kommer säkerligen inte att få anledning att rikta någon sådan polemik mot hans excellens herr statsministern, som nu begärt ordet. Jag är övertygad om att flertalet i denna kammare icke delar herr Hermanssons uppfattning och vill trolld bort det ansvariga statsrådet ur diskussionen, utan vi är medvetna om att i den mån ansvar finns att utkräva och skall utkrävas, då skall ansvaret i denna församling utkrävas av den politiskt ansvarige.

Det sades från ett håll, att herr Göransson borde visa mera återhållsamhet i sina krav om åtgärder på fångvårdens område än han har gjort. Låt mig säga, herr talman, att skulle jag rikta någon kritik mot herr Göransson, vore det icke kritik av den art som herr Elowsson riktat mot honom, d. v. s. för att han visat för litet återhållsamhet, utan jag skulle i så fall kritisera honom för att han inte tidigare begagnat sin riksdagsmannaställning för att komma med hårda och bestämda krav till regeringen. Herr Göransson bör ju ha — vilket också herr Elowsson betonade — samma rätt som varje annan svensk riksdagsman.

Jag hoppas att resultatet av denna debatt blir ett uppbyggande arbete på fångvårdens område. Det är ett centralt samhällsproblem. Det blir, som de flesta andra problem, aldrig löst, men vi bör i rimlighetens namn göra vad som kan göras.

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Liksom herr Bergvall

Ang. nödläget inom fångvården m. m.

hade jag inte tänkt lägga mig i denna debatt, men det var verkligen omöjligt för statsministern att vara närvarande under herr Bergvalls anförande och inte ta till orda med anledning av vad herr Bergvall nyss har sagt.

Det är väl ingen människa, som ett ögonblick ifrågasätter att inte det parlamentariska ansvaret för hur regeringen och regeringens ledamöter handlägger sina arbetsuppgifter skall utkrävas av riksdagen. Finns det en riksdagsmajoritet, som har den uppfattningen att allvarliga misstag är begångna, skall det parlamentariska ansvaret utkrävas här. Jag förstår inte, varför herr Bergvall fann det opportunt och lämpligt att lägga upp sitt anförande såsom om det skulle finnas någon flykt hos regeringen från viljan att ta detta ansvar. Jag föreställer mig att det inte kommer att lyckas för herr Bergvall att få någon att tro på det.

Men herr Bergvall kanske bör komma ihåg vad som var utgångspunkten för denna debatt. Det var det i och för sig uppseendeväckande, att en av kammarens ledamöter, som är verkschef, riktade ett angrepp mot chefen för justitiedepartementet. Det är upprinnelsen till debatten. Då bör man inte, när andra kammarledamöter begagnar sin rätt att fästa uppmärksamheten vid verkschefens sätt att sköta sin befattning, bli så upprörd som herr Bergvall blivit. Det är kammarledamöterna i sin fulla rätt att göra. Det kanske också borde tilläggas, att en opartisk undersökning kanske skulle komma att visa, att justitieministerns svårigheter i viss utsträckning kan ligga i valet av verkschef. Detta skall sägas ut efter den tillspetsning som herr Bergvall ansåg det lämpligt att ge denna debatt.

Jag tror emellertid att vi skall vara tacksamma för att denna diskussion kommit till stånd. Jag har tyvärr av andra officiella uppgifter varit förhindrad följa debatten annat än styckevis. Jag hörde delar av herr Olléns anförande, och de delar som jag hörde tycktes mig tala för att det var kloka och riktiga synpunkter, som av en klok och

Ang. nödläget inom fångvården m. m.

skicklig karl fördes fram till begrundan, icke bara av denna kammare utan av hela vårt folk, som säkerligen behöver få sin uppmärksamhet riktad på dessa ting. De delar av herr Olléns anförande, som jag hörde, föranleder från min sida ingen erinran. Men det var tyvärr av skäl som jag nyss nämnde endast glimtar.

Det värdefulla har emellertid varit den redogörelse, som lämnats av justitieministern. Den har jag läst i förväg, och jag tror att det skall fordras mycken illvilja för att inte av denna redogörelse få en uppfattning om att justitieministern i en svår situation har hävdad fångvårdens intresse på ett i stort sett tillfredsställande sätt. Varför är situationen svår? Jo, för det första därför att vi alla lever under knapphetens stjärna. Det är inte lätt att få pengar till investeringar av vare sig det ena eller andra slaget. Vi är väl litet var i behov av en upplysningsverksamhet om hur trängande de olika behoven är. Ur den synpunkten tror jag att dagens debatt varit nyttig och kommer att utgöra ett stöd för justitieministern i hans fortsatta arbete.

Vi har alltså i första hand en situation, i vilken vi måste ta hänsyn till de sparsamhetskrav, som ej minst från de borgerligas sida föres fram, och iaktta den största njugghet. Det är lätt att peka på brister, som är framkallade av denna naturliga sparsamhet.

Detta inträffar i en situation, då fångantalet hastigt springer i höjden. De siffror som justitieministern har redovisat visar väl att det hade fordrats nästan en siareförmåga för att kunna förutse den snabba utvecklingen på detta område. Det är det andra skälet, som gör att det är besvärligt.

Ett tredje skäl är att vi har ett läge, då man kräver från regeringshåll, icke minst från justitieministerns och hans medhjälpare, att fångvården skall reformeras. Det skall ske i den sax, som den nödtvungna sparsamheten och det växande fångantalet framkallar. Det torde inte vara svårt för kammarens ledamöter att förstå de besvärligheter, som en aldrig så energisk och en aldrig så

ansvarskännande departementschef kan råka ut för.

Han kan likväl uppvisa högst aktningvärda resultat. Jag skall inte trötta med många siffror. Jag vill bara hänvisa till att exempelvis dessa från alla håll så prisade kolonier var elva till antalet med 200 platser 1946. Det blir nu 23 kolonier med 782 platser. Det är en ganska betydande expansion. Jag vill också erinra om hur personalstyrkan växer, trots den sparsamhet som är nödvändig. Personalen har utökats från 984 personer år 1946 till 1 390, vilket innebär en ansvällning med 407 personer. Jag ville dessutom understryka den uppgift som herr Mogård nyss lämnade men som kanske kammarens ledamöter inte observerade, nämligen att fångvårdsstyrelsen i år har begärt en ökning av platsantalet med 125, medan departementschefen föreslår 347 nya platser.

Jag tycker att bara dessa tre uppgifter, som jag här har lämnat, borde stämma till någon grad av moderation, när man går att utkräva det parlamentariska ansvar som vi, herr Bergvall, icke är rädda för att ta.

Herr BERGVALL (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag förstår så väl en del av statsministerns yttrande med tanke på att han inte hörde herr Hermanssons anförande, men jag har svårare att förstå statsministerns replik till mig på ett par punkter, ty mitt anförande har han ju hört.

Jag konstaterade i mitt anförande, att jag inte misstänkte att herr statsministern hade en annan uppfattning än jag i fråga om att det parlamentariska ansvaret låg hos vederbörande statsråd. Det konstaterade jag redan i mitt första anförande. Jag fick rätt. Men varför då denna polemiska ton på den punkten?

Jag kan tillägga att jag ingalunda är upprörd över den diskussion som förts om herr Göransson. Det enda jag sade på den punkten var att det är naturligt med en diskussion i denna kammare om de politiskt ansvarigas ställning, i den mån det finns ett ansvar att utkräva,

medan det inte är lika vanligt att vi diskuterar ämbetsmäns åtgärder. Jag tror nog också, att herr statsministern, om han hade hört efter vad jag sade, skulle ha bekräftat detta. Jag har varit ytterligt angelägen att fastslå denna sak, därför att herr Hermanssons yttrande i detta avseende på mig gjorde ett beklämande intryck.

Jag skall inte mera utförligt delta i själva sakdebatten, vilket jag inte heller gjorde i mitt föregående anförande. När herr statsministern emellertid säger, att det skall fordras mycken illvilja, om man skall öva en stark kritik efter justitieministerns svar — jag fattade åtminstone hans anförande på det sättet — vill jag bara konstatera, att vi måtte läsa det svaret ganska olika. Det starkaste intryck, som jag har fått av justitieministerns svar, är en känsla av hur oerhört mycket som är ogjort.

Herr GÖRANSSON (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara kommentera ett par av de siffror, som här lämnats angående koloniväsendets utveckling.

Det har sagts, att vi år 1946 hade 11 kolonier mot 23 nu och att platsantalet ökat från 200 till 782. Men 782 — eller rättare sagt 800 — koloniplatser var det mål som man satte upp för sig, när man hade att räkna med ett fångantal av 2 000. Nu är medelbeläggningen på fångvårdsanstalterna 3 200. Därför fordras det nu betydligt kraftigare tag för att återställa den ursprungliga proportionen mellan antalet fångar och antalet koloniplatser.

När det vidare säges, att antalet platser inom koloniverksamhet nu ökat högst väsentligt genom att 210 platser kan ställas till förfogande efter överläggningar med arbetsmarknadsstyrelsen, vill jag på det svara, vad jag redan tidigare antytt, nämligen att denna utökning av den öppna vården ännu i januari och februari icke var förutsedd. Det är något som tillkommit under de senaste tre veckorna. Det skall naturligtvis hälsas med tillfredsställelse, men den åtgär-

Ang. nödläget inom fångvården m. m.

den kunde ha vidtagits betydligt tidigare. Jag erinrade redan förut om att man kapat ned fångvårdsstyrelsens framställningar förra året om anslag till kolonier med 500 000 kronor och i år med 180 000 kronor.

Herr HERMANSSON, ALBERT (s):

Herr talman! När herr Bergvall menar, att jag skulle ha tänkt på herr Ollén, när jag använde uttrycket salvelsefullt tal, är han ute på vilsne vägar. Då jag sade, att fångvårdens kris inte löses genom salvelsefullt tal, hade jag absolut inte herr Ollén i tankarna, utan mina tankar var riktade åt ett helt annat håll. Jag tyckte att herr Olléns tal här i dag var både lugnt, sansat och sakligt och alls inte salvelsefullt. Om jag skall säga min ärliga mening, anser jag att herr Bergvall här uppträtt mer salvelsefullt än herr Ollén, även om han kanske rörde sig på något andra områden.

Herr Bergvall var vidare upprörd över att jag, som han ansåg, ville trollda bort justitieministerns ansvar genom att i stället tala om andra, som möjligen också kan ha ett visst ansvar för förhållandena inom fångvården. Jag har för min del rätt att vara upprörd över den partipolitiska manöver som gjorts i tydligt syfte att »trollda bort» fångvårdsstyrelsens ansvar för förhållandena inom fångvården. Justitieministern skall naturligtvis bära sitt parlamentariska ansvar för sina eventuella försummelser, men vad jag har opponerat mig mot det är att en ledamot av kammaren, som samtidigt bör veta att han bär en dryg del av ansvaret för förhållandena inom fångvården, här försöker manipulera på det sätt han har gjort, för att skjuta över hela skulden på justitiedepartementet.

Det är möjligt att jag i debatten har använt något starka ord. Men jag har ingen anledning att ta tillbaka något av vad jag sagt. De ord som jag använt är dock som milda västanfläktar jämfört med den kritik mot fångvårdsstyrelsen som tidigare stått att läsa i vissa folkpartitidningar. Jag skall inte ta kam-

Ang. nödläget inom fångvården m. m.

marens tid i anspråk med att citera något av vad dessa tidningar skrivit, ty det kanske herr Bergvall har läst själv. Det förekommer åtskilligt i dessa artiklar som visar, att jag långt ifrån är ensam om den uppfattning som jag här har gett uttryck åt angående ansvaret för förhållandena inom fångvården och som är grundad på mycket lång erfarenhet.

Herr BERGVALL (fp):

Herr talman! Först vill jag framföra ett varmt tack till herr Hermansson, då han kallade mig salvelsefull. Det är alltid roligt då ens väsen blir i någon mån berikat med något nytt. Salvelsefullhet är en egenskap som jag inte förut visste om att jag hade.

Sedan talade herr Hermansson om att det här skulle vara fråga om en politisk manöver. Jag hade inte en aning om herr Olléns interpellation, när den framställdes. Jag har nyss också fått veta, att inte heller herr Ohlön hade den blekaste aning om att herr Ollén skulle framställa sin interpellation. Det enda jag kan säga om våra politiska manövrer är att vi måste planlägga dem mycket illa. Vi talar inte ens inbördes om dem innan de kommer.

Herr Hermansson är glad över att den liberala pressen utövar så stark kritik mot herr Göransson. Det föranleder mig till ett par reflexioner. Blir inte, herr Hermansson, talet om politiska manövrer då ännu mera meningslöst, och skulle måhända inte denna kritik kunna leda herr Hermansson till en stilla stund av själv-rannsakan? I den liberala pressen kritiserar man folk oberoende av vilket politiskt parti de tillhör. Herr Hermanssons anförande var fullt av kritik mot herr Göransson, men justitieministern var borttappad.

Herr HERMANSSON, ALBERT (s):

Herr talman! Det kanske inte var riktigt att säga, att herr Bergvall var salvelsefull. Det kan hända att ett annat uttryck, som jag nu inte vill ta i min mun, skulle ha passat bättre. Men i frå-

ga om hans replik beträffande vad folkpartitidningarna sagt och vad jag har sagt tycker jag ju, att han har svårt att dölja den partipolitiska bockfoten, när han *nu* vill döma mig för min kritik mot fångvårdsstyrelsen fastän hans egna partitidningar före herr Göranssons attack mot justitieministern gått mycket hårdare fram i sin kritik än jag har gjort.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Föredrogs och hänvisades till särskilda utskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 156, angående anslag till främjande av ungdomens föreningsliv och fritidsverksamhet m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 157, angående anslag till avsättning till fonden för idrottens främjande;

nr 175, angående anslag till statens polis-skola för budgetåret 1954/55 m. m.; och

nr 176, angående anslag till vissa ersättningar åt befattningshavare vid polisväsendet m. m. för budgetåret 1954/55.

Föredrogs och hänvisades till konstitutionsutskottet nedannämnda motioner:

nr 460, av herr *Lundgren*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till landstingslag m. m.; samt

nr 461, av herr *Larsson*, *Sigfrid*, och herr *Anderberg*, i samma ämne.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet nedannämnda motioner:

nr 462, av herr *Sjödahl* m. fl. i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1954/55 till universitetet i Göteborg och Stockholms högskola m. m.;

nr 463, av herr *Lundgren* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition an-

Ang. riksdagsmandatens fördelning mellan valkretsarna.

gående anslag till ersättning åt författare för utlåning av deras verk genom bibliotek;

nr 464, av herr *Andersson, Karl*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag till vägväsendet för budgetåret 1954/55; samt

nr 465, av herr *Thun, Edvin*, och herr *Eriksson*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus m. m.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet den av herr *Elofsson, Gustaf*, och herr *Johansson, Theodor*, väckta motionen, nr 466, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 5 och 6 §§ förordningen den 2 juni 1922 (nr 260) om automobilskatt, m. m.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott nedannämnda motioner:

nr 467, av herr *Weiland* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i militärsättningsförordningen den 2 juni 1950 (nr 261);

nr 468, av herr *Mogård*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om moderskapshjälp m. m.; och

nr 469, av fru *Carlqvist* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om moderskapshjälp m. m.

Föredrogs och hänvisades till särskilda utskottet herr *Sundbergs* motion, nr 470, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag till nykterhetsvården för budgetåret 1954/55 m. m.

Vid förnyad föredragning av konstitutionsutskottets utlåtande nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser om kommuns och annan kommunal samfällighets utdebitering av skatt

för år 1956, m. m. ävensom i ämnet väckt motion, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. riksdagsmandatens fördelning mellan valkretsarna.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 8, i anledning av väckta motioner om visst förtydligande av vallagen.

I de likalydande, till konstitutionsutskottet hänvisade motionerna nr 80 i första kammaren av herr *Larsson, Sigfrid*, samt nr 106 i andra kammaren av herr *Hansson* i Skegrie m. fl. hade hemställts, att riksdagen för sin del måtte uttala, att i den folkmängd som låge till grund för mandatfördelningen på olika valkretsar, endast skulle medräknas svenska medborgare.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att motionerna I: 80 och II: 106 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herr *Petersson* i Norregård och herr *Larsson, Sigfrid*, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, och avslutas med en hemställan, att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 80 och II: 106 i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t ville för riksdagen framlägga förslag om sådana författningsändringar, att i riket kyrkobokförda utlänningar icke skulle inräknas i de befolkningstal, som vore avgörande för fördelningen av riksdagsmandaten mellan valkretsarna.

Herr LARSSON, SIGFRID (bf):

Herr talman! De skäl som utskottet anför för avslag på motionerna verkar föga övertygande. Den fråga det här gäller kan kort sammanfattas på följande sätt: Skall utländska medborgare, som är kyrkoskrivna här, räknas med eller inte i de folkmängdstal, som ligger till grund

Ang. riksdagsmandatens fördelning mellan valkretsarna.

för mandatfördelningen vid val till riksdagen?

Reservanterna anser, att det inte finns några bärande skäl att ta med utlänningar, som vistas i Sverige, i de folkmängssiffror, efter vilka fördelningen av riksdagsmandaten på olika landsdelar sker. Till den dag utlänning, som bor i Sverige, upptages som svensk medborgare får hans vistelse här i landet betecknas såsom mer eller mindre tillfällig. Han bör därför inte heller inräknas i vad som i detta sammanhang betecknas som officiell folkmängd.

Detta är ingen ny fråga för riksdagen. Den behandlades där såväl år 1948 som år 1949. När man läser konstitutionsutskottets utlåtanden från dessa år, kan man konstatera att utskottet helt förbigått den principiella sidan av saken, nämligen hur begreppet folkmängd i riksdagsordningens 6 och 15 §§ bör tolkas. I stället har utskottet bemödat sig om att visa, att det i praktiken inte spelar någon roll, om man som nu inräknar kyrkobokförda utlänningar i folkmängden eller endast räknar med kyrkobokförda svenska medborgare. Utskottet redovisar åren 1948 och 1949 i tre avsnitt, att det är likgiltigt ur mandatfördelningsynpunkt, om utlänningarna räknas med eller inte. Sedan påpekar utskottet, att en uppdelning av folkmängden på svenska och utländska medborgare skulle medföra betydligt ökat arbete för de folkbokförande organen. Det var av dessa skäl som riksdagen avslag motionerna.

Konstitutionsutskottet har emellertid haft otur med sina prognoser av år 1948 och år 1949. Antalet kyrkobokförda utlänningar har inte, såsom utskottet förspådde, minskats utan i stället ökats. Vidare fann konstitutionsutskottet det osannolikt, att mandatfördelningen skulle komma att påverkas av om utlänningarna räknades med eller ej. Nu utförda beräkningar visar med största signifikans, att mandatfördelningen i två valkretsar vid 1952 års riksdagsmannaval hade blivit en annan, om inte utlänningarna tagits med i folkmängdstalet. Det framhölls för övrigt vid utskottsbehand-

lingen i år, att arbetet med befolkningsstatistiken inte nämnvärt ökas genom att de kyrkobokförda delas upp i svenska och utländska medborgare. Dessutom meddelades, att statistiska centralbyrån ur andra synpunkter än det här gäller önskar få redovisat, hur många kyrkobokförda utlänningar vi har i landet.

Intet av de skäl, på vilka riksdagen år 1948 och 1949 fotade sina beslut, är således bärande i dag. Därför är det mycket förvånande, att utskottet nu hänvisar till dessa beslut såsom motiv för avslag på motionerna. Detta tyder på verklig argumentnöd. Även i år har utskottet undvikit att yttra sig i själva huvudfrågan, nämligen om uttrycket folkmängd i riksdagsordningens 6 och 15 §§ avser andra än svenska medborgare. Man kan säga, att denna utskottets tystnad på sätt och vis är värtalig. När riksdagsordningens § 1 stadgar att »svenska folket representeras av riksdagen» och när det längre fram talas om folkmängd såsom grundval för riksdagsmandatens fördelning, synes det mig vara svårt att bestrida följdriktigheten av slutsatsen, att med folkmängd i detta fall måste avses enbart svenska medborgare.

Vad har nu utskottet i stället gjort, när man inte gått in på själva kärnfrågan? Jo, man gör sig mödan att uppdelade de över 100 000 utlänningarna i landet på olika nationaliteter. Och sedan ger sig utskottet faktiskt, skulle jag våga säga, in på en viss värdering av de olika nationaliteterna. När det gäller danskar, islänningar, finnar och norrmän finner man större skäl att inräkna dem än övriga i utlänningar i det befolkningstal, som här är i fråga. Kanske är detta att dra något för vittgående slutsatser av vad utskottet skrivit, men det verkar faktiskt som om utskottet skulle kunnat överväga att bifalla motionen, om dessa något mer än 100 000 utlänningar alla varit av annan nationalitet än nordisk. Men med hänsyn till att denna senare kategori utlänningar är relativt fåtalig kommer utskottet till slutsatsen, att det kanske vore olämpligt att placera den i något slags särställning. Det är klart att vi känner oss mer befryndade med våra

Ang. riksdagsmandatens fördelning mellan valkretsarna.

nordiska grannar än med övriga utlänningar, men man måste väl ändå starkt ifrågasätta, om det är lämpligt att i detta sammanhang göra någon skillnad mellan inflyttade från de nordiska länderna och övriga immigranter.

Det kan för övrigt erinras om vad utskottet säger beträffande naturalisation av utlänning, nämligen att det går fortare för danskar, islänningar, finnar och normän än för andra att bli svenska medborgare. Det understryker vad jag tidigare sagt, att utlänningar som bor i vårt land måste betraktas såsom tillfälliga delar av befolkningen, och framför allt gäller det de nordiska nationaliteterna. Har nämligen personer från de nordiska länderna för avsikt att stanna, blir de relativt snabbt svenska medborgare.

Många av de utlänningar, som under och efter kriget kommit till vårt land, har gjort en värdefull insats i svenskt näringsliv. De som är skötsamma och vill stanna här kan efter viss tid och efter prövning bli svenska medborgare. Men till dess så sker får vi väl betrakta dem som tillfälliga gäster i landet — och till dess har de säkerligen inte den minsta tanke på att i något avseende inverka på utseendet av ledamöter i Sveriges riksdag. Av de exempel ur utskottets motivering som jag nu anfört framgår att utskottsmajoriteten måst söka sina argument långt från huvudfrågan.

Till sist vill jag, herr talman, bara peka på en liten nyansskillnad mellan utskottets motivering 1948 och 1949 å ena sidan och motiveringen i år å den andra. I de förra motiveringarna säges, att det inte kan fastslås att mandatfördelningen påverkas av att man medräknar de kyrkobokförda utlänningarna i det folkmängdstal som ligger till grund för denna fördelning. I år heter det däremot, att inverkan av att utlänningarna medräknas är synnerligen obetydlig. Såsom jag redan påpekat har det dock kunnat konstateras, att det skulle ha blivit en ändring i två valkretsar vid riksdagsmannavalet 1952, om så inte skett. Nu frågar jag: I hur många valkretsar skall man konstatera en dylik inverkan

för att utskottet skall ta upp denna fråga till realbehandling?

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr **ELMGREN** (s):

Herr talman! Herr Sigfrid Larsson riktade mot konstitutionsutskottet den anmärkningen, att utskottet hade förbigått den principiella sidan av saken och i stället framfört argument mera i periferien. Jag vill säga att det 1948 och 1949 knappast var nödvändigt att gå in i någon principdiskussion, då den argumentering som framfördes var så stark, att den övertygade riksdagens båda kamrar om det riktiga i att avslå motionerna. Utskottet har emellertid alls inte någon rädsla för att gå in i någon principdiskussion med herr Sigfrid Larsson, om en sådan skulle visa sig nödvändig.

Herr Sigfrid Larsson talade nu mest om förhållandena 1948 och 1949 men inte så mycket om det utskottsutlåtande som nu föreligger. Det är ju riktigt, som han säger, att utskottet har haft fel i ett avseende, och det var när utskottet 1948 ställde den prognosen, att antalet utlänningar skulle minskas. Detta var kanske ett alltför tvärsäkert uttalande från utskottets sida — något som utskottet också erkänner. Men skulle detta inte ge herr Sigfrid Larsson anledning till att å sin sida inte heller vara allt för tvärsäker, vilket han är, då han på en punkt i sin reservation säger, att utvecklingen har visat att den stora mängd utlänningar vi har här i landet är en varaktig företeelse. I nuvarande stund vet varken herr Sigfrid Larsson eller jag någonting om det. Beträffande den stora gruppen balter kan man säga, att den antingen måste assimileras som svenska medborgare eller flytta till ett annat land, och beträffande medborgare från de nordiska grannländerna är det väl omöjligt att i dag säga, hur utvecklingen kommer att te sig.

Jag vidhåller emellertid, att det som utskottet här sagt om den obetydliga verkan av förhållandet, att utlänningar medräknas i den folkmängd, som ligger

Ang. riksdagsmandatens fördelning mellan valkretsarna.

till grund för mandatfördelningen, är alltför gällande. Såsom kammarens ärade ledamöter vet var det vid senaste valet förändringar i fråga om mandat i 6 kretsar, och i två av dessa kretsar berodde det på att utlänningarna medräknades. Men jag vill påpeka att det mandat, som då flyttades över till fyrstadskretsen från Västerbotten, hade i alla fall på grund av befolkningsutvecklingen flyttats över förr eller senare. Vad som här skedde var endast en förskjutning i tiden. Man kan därför alltså inte göra gällande, att medräknandet av utlänningarna kommer att medföra ytterst obetydliga förändringar i fråga om mandatfördelningen, och, herr Sigfrid Larsson, när det gäller Stockholm, där man har de flesta utlänningarna, för att ta ett av de mest markerade exemplen, har detta inte alls påverkat mandatfördelningen.

Om vi nu skall gå in på en principdiskussion, kanske det kan ifrågasättas, om till grund för mandatfördelningen skall läggas befolkningsantalet eller antalet röstberättigade. Det vore i så fall en riktigare princip att gå på antalet röstberättigade i stället för att diskriminera en del befolkningsgrupper. Herr Sigfrid Larsson kanske kan göra till föremål för en stilla begrundan, hur motionärerna skulle ställa sig, i fall den åtgärden vidtoges, att man helt radikalt gick in för att allenast använda antalet röstberättigade såsom grund för mandatfördelningen.

När herr Sigfrid Larsson säger, att utskottet har försökt att värdera olika nationaliteter och dra upp en gräns mellan dem som tillhör de nordiska folken och andra utlänningar, är det väl inte så egendomligt, att utskottet gör detta med hänsyn till de olika förhållanden, som råder för dem som tillhör de nordiska folken och bor i Sverige och andra utlänningar. De har en helt annan ställning än andra utlänningar, varför det väl är riktigt att göra såsom utskottet, då det framhåller, att av de cirka 114 000 utlänningar, som den 1 januari 1954 var arbetsanmälda i Sverige, var över 78 000 medborgare i de nordiska länderna och

balter. Jag vill för kammarens ledamöter understryka att det här gäller ett antal utlänningar, av vilka en mycket betydande del tillhör de nordiska folken eller är balter. Och då måste man säga, att det här inte gäller någon moralisk värdering av de olika nationaliteterna — det har det aldrig varit fråga om — utan att det här gäller ett bedömande av det faktum, att de människor som tillhör de nordiska grannfolken har en annan ställning här än andra utlänningar.

Vidare har utskottet sagt, att då vi i dessa dagar har ett så starkt samarbete med de nordiska grannfolken och då vi försöker att vidta åtgärder, som skall främja denna samhörighet, vore det märkvärdigt, om vi här skulle ta ett steg i rakt motsatt riktning. Jag ber herr Sigfrid Larsson studera rekommendation nr 7 från Nordiska rådet, i vilken man uppmanar regeringarna att vidta åtgärder för att utjämna olikheter mellan statsmedborgare i de olika nordiska länderna.

Det är klart att herr Sigfrid Larsson kan säga att motionärernas förslag inte skulle medföra någon materiell skada för t. ex. en dansk eller en norrman, men det är olyckligt ur psykologisk synpunkt att genomföra deras förslag, när svenskar, som befinner sig i Danmark eller Norge, medräknas i det folkmängdstal som ligger till grund för respektive mandatfördelning.

Med den motivering jag här har anfört ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr NÄSGÅRD (bf):

Herr talman! Det var svårt att förstå herr Elmgren, när han sade, att det kanske inte skulle tagas så väl upp av danskar och norrmän, om de inte skulle räknas in i befolkningstalet vid mandatfördelningen mellan valkretsarna. Vad skulle de ha för nöje av att bli inräknade i väljarunderlaget, när det gäller det svenska riksdagsmannavalet? Om man vill vara vänlig mot dem, skall man väl gå så långt att man ger dem röst-

Ang. riksdagsmandatens fördelning mellan valkretsarna.

rätt, men det har inte herr Elmgren yrkat på.

Jag måste, herr talman, säga, att utskottets utlåtande nu rimmar dåligt med de utlåtanden, som avgavs 1948 och 1949. Bägge åren förelåg motioner av liknande slag som i år. Jag väckte själv en motion 1949, och då svarade utskottet, att det inte hade konstaterats, att inräknandet av utlänningar i folkmängdstalen hade fått några verkningar vid fördelningen av mandaten mellan valkretsarna. Nu har det konstaterats att det har fått verkningar, men då säger utskottets talesman, att verkningarna är ytterst obetydliga. Kan det räknas som en ytterst obetydlig verkan, att ett mandat överflyttas från en valkrets till en annan på grund av att personer som icke är svenska medborgare medräknas?

Jag skulle vilja ställa en fråga till vår kammars grundlagsvårdare, herr Herlitz, om det kan rimma med den likhet i fråga om värderingen av rösterna, som herr Herlitz t. ex. 1952 mycket kraftigt underströk, när det gällde förslaget att ge de mindre valkretsarna den förmanen, att de inte skulle få mindre än fem mandat, även om befolknings-talet skulle bli så lågt, att de enligt detta endast skulle få fyra mandat. Det vore mycket intressant att få höra, om herr Herlitz i den här frågan anser det riktigt, att personer som icke är svenska medborgare på grund av sin vistelse här i landet skall kunna föranleda, att mandat överflyttas från den ena valkretsen till den andra.

När utskottet i sitt resonemang för in danskar och norrmän, tycker jag att det är ganska oberättigat. Övriga utlänningar är naturligtvis inte så många, men vi skall över huvud taget här inte räkna med annat än svenskar. Det är svenska medborgare som har rösträtt i Sverige, och det bör också vara svenska medborgare som räknas in i det befolknings-tal, som bestämmer representationen i de olika valkretsarna.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Häri instämde herr *Werner* (bf).

Herr **LARSSON, SIGFRID** (bf):

Herr talman! Jag vill bara säga till herr Elmgren, att det glädde mig, då han sade att utskottet inte har någonting emot att gå in på den principiella sidan av saken. Men jag frågar mig då: Varför har inte utskottet gjort det? Utskottet har vid tre tillfällen gått förbi själva kärnpunkten, om det kan anses vara en riktig tolkning av grundlagen, när vi i befolkningsunderlaget inräknar icke svenska medborgare. Man frågar sig, varför utskottet inte har vågat sig på en sådan tolkning. Jag kan i likhet med herr Näsgård inte tänka mig, att de som en gång skrev denna riksdagsordning utgått från annat än att det skulle vara svenska medborgare som skulle inräknas. Det var ju rätt länge sedan lagen tillkom, och då var det givetvis inte något problem, eftersom utlänningarna var så få.

Drar man ut konsekvenserna mycket långt — jag erkänner att det är så långt, att det inte har någon praktisk realitet — skulle det kunna vara så, att vi hade en valkrets, där endast utlänningar var kyrkobokförda. Där skulle utses riksdagsmän, men det skulle inte finnas någon som kunde välja dem, eftersom det inte skulle finnas några röstberättigade.

Herr Elmgren sade, att det skulle vara diskriminerande för våra vänner från de nordiska grannländerna, som slagit sig ned här och blivit kyrkobokförda, om de inte finge räknas med i befolkningsunderlaget vid mandatfördelningen. Jag är ganska övertygad om att ingen av dessa utlänningar någon gång har tänkt på denna sak. Vad de däremot kanske skulle kunna känna sig illa berörda av är att de blir upptagna i röstlängden. Om jag inte minns fel — jag var en gång i tiden ordförande i en valnämnd — sätter man en stämpel i marginalen, som anger att vederbörande är utlänning och därför inte får rösta.

Egentligen innebär utskottsmajoritetens uttalande, att utlänningarna borde ha rösträtt, men det är ju en helt annan sida av saken. När de nu inte har det, tycker jag inte heller att de bör räknas med i underlaget. Det kan inte vara nå-

Ang. riksdagsmandatens fördelning mellan valkretsarna.

gon konsekvens i det nuvarande förförandet.

Herr Elmgren berörde förhållandena i Stockholm och sade, att där betyder detta ingenting, ehuru det finns rätt många utlänningar där. De inverkar inte i dag på antalet riksdagsmän, som skall utses från Stockholm. Det är riktigt, och vi känner igen resonemanget från 1948 och 1949. Då var det samma sak beträffande hela landet enligt de undersökningar som konstitutionsutskottet hade gjort. Jag kan till nöds gå med på att om konstitutionsutskottet kan visa riksdagen, att denna fråga saknar praktisk betydelse, vi inte behöver röra i saken. Nu har det visat sig, att detta år 1952 hade inverkat på mandatfördelningen inom de olika valkretsarna.

Sedan säger herr Elmgren, att man hade gjort felaktiga prognoser men att även jag kunde göra det. Men jag vill inte ställa några prognoser för framtiden. Det är möjligt att det blir som utskottet säger, att antalet balter kommer att minskas — de blir naturaliserade och får svensk medborgarrätt. Ja, det kan hända, men också motsatsen kan inträffa. Vore det då inte bra i alla fall, att vi nu fick klara upp själva kärnproblemet, nämligen om det skall vara riktigt att utlänningar räknas med i befolkningsunderlaget? Jag har hittills inte hört något bärande skäl för att man skulle räkna med dem.

Herr ARRHÉN (h):

Herr talman! Jag förstår inte herr Sigfrid Larssons avslutande reflexion, när han säger, att han av herr Elmgrens anförande inte fått ut något motiv för det förslag, för vilket utskottet stannat. Det är väl i alla fall så, åtminstone enligt mitt sätt att se på denna sak, att den starkaste motiveringen för utskottets ståndpunktstagande ligger i vad utskottet anför i slutet av sin argumentering, där man konstaterar, att av de 92 000 utlänningar, som icke har rösträtt här i landet, är inte mindre än omkring 80 000 av nordisk eller baltisk nationalitet. Det betydelsefulla är, vilket även herr Elm-

gren framhöll i sitt anförande men som tydligen gick herr Sigfrid Larsson förbi, att vi försökt trycka på att vi även i detta sammanhang bör göra en åtskillnad mellan nordiska medborgare och vad vi kallar utlänningar i allmän mening. Det finns i utlåtandet exemplifierat, att de nordiska medborgarna genom konventioner redan blivit delaktiga av vissa sociala förmåner i samma utsträckning som svenska medborgare. De är vidare på grund av liknande konventioner berättigade till en särskild ställning i vissa familjerättsliga avseenden och i fråga om möjligheterna att förvärva svenskt medborgarskap. Utskottet har dessutom gjort sig underkunnigt om att i de nordiska länderna, Danmark, Finland och Norge, görs vid fördelningen av mandaten i parlamenten inget undantag för utlänningar — alltså räknas här svenska medborgare med — när mandatantalen fastställs. Under sådana förhållanden skulle en åtgärd av det slag, som inneslutes i reservationens yrkande, te sig rätt märklig, desto märkligare kanske som vi just i dag har besök av statschefen i ett av våra nordiska grannländer. En sådan åtgärd kunde, om den genomfördes utan att vi toge kontakt med Danmark, Island, Norge och Finland, te sig som halvt ovänlig eller ge intryck av att vi ställer oss vid sidan av de uppfattningar, som i dessa avseenden i de övriga nordiska länderna gjort sig gällande.

Jag skall till sist, herr talman, beröra frågan ur en annan aspekt. Om jag sitter som riksdagsman i denna kammare, vilka är det då, som jag egentligen representerar, vilkas intressen har jag att i denna kammare bevaka? Jag vill förneka, att det enbart är exempelvis högers väljare i landskapet Bohuslän, som jag har den äran att företräda. Jag anser, att jag företräder Bohusläns samlade befolkning. Jag har vid åtskilliga tillfällen fått bevis för att detta också är allmänhetens uppfattning. Man går utan åtskillnad till *länets* riksdagsmän, oavsett om vederbörande tillhör det parti, på vilket de röstat vid valet, eller inte. Detta är ett uttryck för uppfattningen,

Ang. riksdagsmandatens fördelning mellan valkretsarna.

att riksdagsmännen inte bara företräder sitt parti utan hela landskapet. Vi bör känna våra skyldigheter mot *befolkningen* i landskapet, mot allt i landskapet levande mänskligt liv, om jag får precisera mig så. Det är samma inställning som prästen har gentemot sin församling, där han inte gör några uppdelningar på får och getter, utan där han betraktar alla lika. Denna sista synpunkt har också bidragit till, herr talman, att jag har biträtt utskottets förslag, till vilket jag nu yrkar bifall.

Herr **LARSSON, SIGFRID**, (bf) kort genmäle:

Herr talman! Ja, nu gör herr Arrhén samma skillnad som jag påtalade nyss i mitt anförande mellan dem som kommer från de nordiska länderna och dem som kommer från andra stater. Jag vill principiellt inte vara med om att man gör en sådan åtskillnad. Herr Arrhén säger, att vi har vissa konventioner, som gör att de som kommer från dessa länder har vissa förmåner, som inte andra utlänningar har. Ja, men så vitt jag vet står det ingenting i dessa överenskommelser om att de skall ha rätt att räknas in i befolkningsunderlaget för valkretsindelningen.

Vidare sade herr Arrhén, att de som sitter i riksdagen representerar alla människor inom valkretsen. Ja, det gör de, men i det avseendet finns redan vissa begränsningar. Nu räknar man med dem som är kyrkobokförda i området. Alla de som tillfälligtvis vistas där räknas inte med. Det är inte den verkliga folkmängden man räknar med utan den kyrkobokförda. Den verkliga folkmängden är ju för övrigt omöjlig att fastställa, ty den skiftar från dag till dag, och jag anser att så länge en utlänning inte är svensk medborgare, får vi anse hans närvaro här som tillfällig. Men numera dröjer det ju inte länge innan utlänningarna, särskilt sådana som kommer från de nordiska grannländerna, får svenskt medborgarskap.

Vi talade häromdagen om rösträtt för utlandssvenskar, och då framgick det att

en del svenskar — studerande, missionärer m. fl. — hade kvar sin rösträtt fastän de vistades utomlands i årtal. De räknas också in i befolkningsunderlaget. Detsamma kan ju gälla de utlänningar som är bosatta här i landet, och de skulle då räknas med på två håll.

Slutligen vill jag säga till herr Arrhén, att man inte kan jämföra systemet för valkretsindelningen i Danmark med det svenska systemet. I Danmark spelar befolkningstalet inte samma roll som det gör här. Där inverkar sådana omständigheter som hur många röstande det fanns vid föregående val och arealens storlek. Här i Sverige däremot tar vi uteslutande hänsyn till folkmängden. Men när man talar om folkmängd i detta sammanhang, måste det naturligtvis röra sig om svenska medborgare.

Herr **KARLSSON, FRITIOF**, (bf):

Herr talman! Jag har litet svårt att följa de tankegångar som utskottsmajoriteten ger uttryck åt. Det är ju klart ådagalagt, att utlänningar, som vistats i vårt land, i minst två fall har påverkat mandatfördelningen, så att en valkrets berövats ett mandat som tillfallit en annan valkrets tack vare de utlänningar som varit bosatta i denna senare valkrets. Detta innebär att röstberättigade medborgares röster i en överkompenserad valkrets väger tyngre än de samhällsmedborgares röster, som avges i den valkrets som berövas mandatet.

Utskottet synes inse detta men förklarar att utlänningarna till stor del består av folk från våra nordiska grannländer och hänvisar till att dessa är berättigade till vissa sociala förmåner som i viss mån jämställer dem med svenska medborgare. Efter en sådan motivering skulle man givetvis, såsom herr Näsgård tidigare har antytt, ha trott att utskottet skulle begära en utredning om att dessa värdefulla utländska medborgare skulle få rösträtt, men det gör utskottet inte, utan i stället tar det de åberopade förhållandena som motivering för ett avslag på motionen. Menar utskottsmajoriteten sålunda att detta, att ett antal ut-

Ang. riksdagsmandatens fördelning mellan valkretsarna.

länningar, som inte har rösträtt, bosätter sig inom en valkrets, motiverar att svenska medborgare i detta område skall ha ett större inflytande än andra svenska medborgare, att de skall utöva rösträtt även för utlänningarna? Riksdagen brukar ju vara känslig då det gäller att slå vakt om medborgarnas likställighet, särskilt i fråga om rösträtten. Jag har svårt att föreställa mig att riksdagen, sedan den fått uppmärksamheten riktad på detta förhållande genom motionen, verkligen skulle vilja gå på avslagslinjen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr HERLITZ (h):

Herr talman! Jag vet faktiskt inte vad som hör till god ton, när en ledamot av kammaren ställer en direkt fråga till en annan ledamot av kammaren, som inte har deltagit i utskottets behandling av det föreliggande ärendet, men möjligen anses det, att man i ett sådant fall är skyldig att svara, och därför skall jag gärna säga några få ord om saken.

Då man skall väga de olika valkretsarna vid mandatfördelningen dem emellan, är det klart, att man har två olika vägar att gå. Man kan ju antingen gå efter de röstberättigades antal — herr Elmgren har erinrat om den möjligheten — eller också kan man gå den väg som vi av ålder alltid har följt här i landet såsom den självklara, nämligen att ta hänsyn till valkretsens hela befolkning. Detta förde ju förr i världen med sig, att man tog i betraktande många ganska omfattande grupper av rösträttslösa svenska medborgare, och i våra dagar för det praktiskt taget med sig dels att ungdomen räknas in, så att en valkrets där barnrikedom är större blir gynnad, dels att utlänningar räknas in.

Till grund för den beräkningsmetod, som vi av ålder har tillämpat, ligger väl ungefär det resonemanget, att befolkningstalet är en sorts mätare på vilken roll valkretsen rimligtvis bör spela i rikspolitiken. Människornas antal ger ett låt vara summariskt uttryck för vad som behövs av statsanstalter av olika slag.

Man har väl också tagit hänsyn till att alla invånarna, även om de inte är röstberättigade, är skattskyldiga o. s. v. Man har som sagt över huvud taget haft den synpunkten för ögonen, att det är befolkningen i dess helhet, som det gäller. Nu får jag säga att det ju kan vara en omdömesfråga, vilken av dessa två vägar man vill gå. Man kan vilja överge den gamla principen och följa den linje som herr Elmgren talade om, nämligen att mäta ut mandatantalet efter de röstberättigades antal. För mig ter sig detta som en praktisk fråga, till vilken jag inte är beredd att i detta ögonblick ta någon ståndpunkt, men det kan finnas goda skäl för att gå den vägen.

Däremot tycker jag utifrån de utgångspunkter jag här har antytt, att det inte finns något skäl som talar för att göra den distinktion som här har åsyftats från herr Sigfrid Larssons sida. Jag vill här anföra en synpunkt, som för mig var av stor betydelse, då jag för några år sedan var med om behandlingen av en sådan här fråga. Det framhölls då, att det är en kinkig sak att ordentligt räkna ut utlänningarnas antal. Det erfordras en myckenhet av registrering, skrivelser, rapporter och förändringar i längder för att vi i det hänseendet skall komma till ett resultat.

Jag resumerar: dels på grund av den principiella syn vi alltid haft på valkretsindelningen, dels med hänsyn till dessa praktiska svårigheter tycker jag att det är rimligt att hålla fast vid den gamla ordningen, om man inte vill ha mandatantalet bestämt efter de röstberättigade. Jag kommer därför, herr talman, att rösta för utskottets förslag.

Herr NÄSGÅRD (bf):

Herr talman! Det var inte märkvärdigt att jag ställde denna fråga till herr Herlitz, eftersom han inte deltagit i utskottsbehandlingen av detta ärende och vi alltså inte visste vilken mening han hade. Däremot har han ju tidigare uttryckt mycket bestämda åsikter. Jag vill erinra om vad herr Herlitz sade i debatten den 17 maj 1952, när det gällde att

Ang. statsbidraget till erkända arbetslöshetskassor.

de mindre folkrika valkretsarna inte skulle få sitt mandatantal nedsatt under fem. Då sade herr Herlitz bland annat att förslaget innebar att »privilegiera de smärre valkretsarna därhän, att varje valkrets under alla omständigheter skall vara garanterad ett mantantal av fem». Och herr Herlitz fortsatte: »Det är inte fråga om att ge någon viss medborgarklass några särskilda rättigheter; det är bara det att blekingebor, jämtlänningar och några andra skall privilegieras framför andra svenska medborgare.» Jag kommer nu till vad jag egentligen vill framhålla av herr Herlitz' yttrande: »Det gäller här upprätthållandet av den principen, att alla medborgare skall vara likställda i fråga om politiska rättigheter.»

Jag anser inte att alla medborgare — märk ordet medborgare! — blir likställda i politiska rättigheter, om medborgarna i ett län skall förlora möjligheten att rösta på det antal riksdagsmän de borde ha bara därför att utlänningar räknas in i befolkningstalet.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu förordrade utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Larsson, Sigfrid*, begärde voting, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Larsson, Sigfrid*, begärde rösträkning, verkställdes nu voting medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 90;

Nej — 36.

Därjämte hade 8 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vid förnyad föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 29 juni 1946 (nr 431) om folkpensionering, m. m., jämte i ämnet väckta motioner, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. statsbidraget till erkända arbetslöshetskassor.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 14, i anledning av väckta motioner angående viss ändring i förordningen om statsbidrag till erkända arbetslöshetskassor.

Andra lagutskottet hade till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 240 i första kammaren av herr *Arrhen* samt nr 420 i andra kammaren av herr *Håstad* m. fl.

I motionerna, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen måtte dels uttala, att 2 § förordningen den 15 juni 1934 om statsbidrag till erkända arbetslöshetskassor borde erhålla den ändrade lydelse, som i motionerna angivits, dels ock uttala, att den som bilaga till förordningen den 15 juni 1934 om statsbi-

Ang. statsbidraget till erkända arbetslöshetskassor.

drag till erkända arbetslöshetskassor fogade tabellen borde ändras på i motionerna närmare angivet sätt.

Det av motionärerna framlagda förslaget avsåg en nedsättning av det s. k. grundstatsbidraget till de erkända arbetslöshetskassorna och en höjning av det procentuella daghjälsbidraget till nämnda kassor. I motionerna hade innebörden av den föreslagna ändringen angivits vara, att bidraget vid jämförelse med det enligt gällande bestämmelser utgående bidraget skulle bli något högre vid en mer omfattande och något lägre vid en ringa arbetslöshet.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att förevarande motioner, I: 240 och II: 420, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anförts av herrar *Lundgren* och *Hagård*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort med hänvisning till vad sålunda anförts och till motionerna I: 240 och II: 420 hemställa, att riksdagen måtte för sin del antaga i reservationen infört förslag till förordning angående ändring i vissa delar av förordningen den 15 juni 1934 (nr 265) om statsbidrag till erkända arbetslöshetskassor.

Herr **LUNDGREN** (h):

Herr talman! Jag föreställer mig att herr talmannen och kammarens ledamöter sätter värde på om jag fattar mig kort, när jag nu skall motivera den reservation som är fogad till detta utskottsutlåtande. Jag kan göra det så mycket hellre som kammaren så sent som förra året behandlat det problem som beröres i den motion, till vilken reservationen ansluter sig.

Jag vill, herr talman, först erinra om att statsbidrag till de erkända arbetslöshetskassorna enligt nu gällande bestämmelser utgår i form av grundstatsbidrag, daghjälsbidrag, familjetilläggsbidrag och förvaltningsbidrag. Grundstatsbidraget utgår för varje dag, för

vilken daghjälp utgivits, dels med ett grundbelopp av 2 kronor 25 öre vid en daghjälp av 5 kronor 50 öre, dels med ett tilläggsbelopp av 25 öre för varje hel krona, varmed daghjälpens överstiger 5 kronor 50 öre. Det sammanlagda grundstatsbidraget begränsas till högst 5 kronor för varje understödsdag, vilket belopp nås vid en daghjälp av 16 kronor 50 öre.

Daghjälsbidraget — som står i en viss relation till belastningen på arbetslöshetskassorna — börjar utgå när antalet understödsdagar per årsmedlem i en kassa eller klass inom en kassa överstiger 3. Det utgår för kalenderår med en viss procentuell andel av kassans sammanlagda kostnader för daghjälp, dock efter avdrag av vad som svarar mot grundstatsbidraget. Familjetilläggsbidraget och förvaltningsbidraget har intet intresse i detta sammanhang, ty i fråga om dem har i den nu föreliggande motionen inte yrkats någon ändring.

I en promemoria den 14 november 1950 framhöll 1950 års besparingsutredning, att det syntes böra utredas, om inte statens bidrag kunde utformas så, att det under perioder av full sysselsättning utginge med förhållandevis ringa belopp för att stiga, därest en verklig arbetslöshet skulle inträda. Detta besparingsutredningens uttalande föranledde emellertid inte något beslut från statsmakternas sida. Ärendet överlämnades till 1951 års utredning om arbetslöshetsförsäkring. Denna utredning ansåg sig inte kunna dela besparingsutredningens uppfattning. Den hänvisade till att arbetslöshetsförsäkringen hade betydelse även i tider med hög sysselsättning. Ett förslag från 1951 års utredning låg till grund för det beslut som fattades av förra årets riksdag. Ärendet behandlades av sammansatt stats- och lagutskott, och det förelåg då från det parti jag tillhör en motion, där man yrkade samma ändring som nu begäres i motion vid årets riksdag.

Jag vill erinra om att kostnaderna för arbetslöshetsförsäkringen har stigit från 20 miljoner kronor för nu löpande budgetår till 40 miljoner kronor. Detta sam-

Ang. statsbidraget till erkända arbetslöshetskassor.

manhänger dels med de ändrade grunderna för statsbidraget — alltså att grundstatsbidraget har stigit — dels med att departementschefen har räknat med en större belastning av anslaget, beroende på ökad arbetslöshet.

Nu menar vi, som anslutit oss till yrkandet om ändrade grunder, att det kan vara rimligt att arbetslöshetskassorna under tider med ringa arbetslöshet får betala en större del av arbetslöshetshjälpen, medan statsbidraget stiger under tider med stor arbetslöshet. Därför innebär det yrkande som återfinnes i reservationen en nedsättning av grundstatsbidraget från 2 kronor 25 öre till 1 krona 50 öre när det gäller grundbeloppet, och beträffande tilläggsbeloppet från 25 öre till 15 öre för varje hel krona, varmed daghjälpens överstiger 5 kronor, dock må grundstatsbidraget ej i något fall uppgå till högre belopp än 3 kronor 30 öre för varje understödsdag. Men i gengäld är den tabell, enligt vilken daghjälpbidrag utgår, något generösare. Vid mycket stor arbetslöshet kommer man sålunda upp till åttiofem procent i stället för sjuttiofem procent enligt nu gällande bestämmelser.

Herr talman! Med hänvisning till önskvärdheten av att åstadkomma besparingar och med hänvisning till att arbetslöshetskassorna normalt under tider med full sysselsättning bör kunna betala en större del av arbetslöshetshjälpen ber jag få yrka bifall till föreliggande reservation.

I detta anförande instämde herr Arrhen (h).

Herr **NORMAN** (s):

Herr talman! Bestämmelserna om statsbidrag till de erkända arbetslöshetskassorna är uttryck för en strävan som vi har varit ganska eniga om här i riksdagen, nämligen att ge hjälp till självhjälp. När den frivilliga försäkringsformen infördes, var det ganska motigt till att börja med. Den vann ingen större anslutning, utan statsmakterna fick vid flera tillfällen besluta om åtgärder som

förbättrade bidragsformerna från det allmännas sida för att stimulera intresset för denna frivilliga självhjälpsverksamhet. På den punkten har vi varit eniga. De regler som gäller för bidragen är byggda på den princip som herr Lundgren särskilt har understrukit och i sin reservation vill få ett större uttryck för, nämligen att det allmännas bidrag skall växa inte bara proportionellt utan progressivt i samma mån som svårigheterna ökar för de medborgare, som söker skydda sig mot det inkomstbortfall som arbetslösheten medför.

Principen är vi således eniga om, och diskussionen gäller endast hur den skall avvägas. Det låter ju både rimligt och kanske i viss mån bestickande, att så länge det inte är så stora svårigheter för de försäkrade, så länge kan de klara av försäkringen själva, och att det är först när en mera omfattande arbetslöshet inträffar som det blir av särskilt värde att det allmänna träder emellan och ger större hjälp än när det råder en mindre omfattande arbetslöshet.

Jag tror dock, att reservanternas förslag i realiteten inte skulle komma att innebära att det, som nu enligt deras önskan skulle dragas in i fråga om statsbidragets storlek, skulle ges igen i tider av mera omfattande arbetslöshet. Jag tror inte att ett sådant tillfälle kommer, så som vår verksamhet är inriktad på detta område. Vi skall ju inte tillåta någon mera omfattande arbetslöshet, utan all vår strävan går ut på att upprätthålla den fulla sysselsättningen. Det stöd som den frivilliga arbetslöshetsförsäkringen skall ge är ämnat att framför allt vara en buffert till dess man på olika sätt har kunnat organisera en verksamhet, som ger full sysselsättning åt medborgarna.

Skulle man följa reservanternas förslag tror jag därför att resultatet i realiteten blir, att man låter de organisationer, som har arbetslöshetskassor, bära en större del av kostnaderna än vad de nu gör, utan att de blir i tillfälle att få någon kompensation i framtiden i form av större bidrag på grund av de regler enligt vilka statsbidraget skall utgå.

Jag sade att det i början var rätt mo-

Ang. statsbidraget till erkända arbetslöshetskassor.

tigt att få verklig fart på denna frivilliga verksamhet och att statsmakterna har fått vidtaga förbättringar i bestämmelserna vid flera tillfällen för att få till stånd ett livligare intresse bland lönearbetarna och en ökad prestation ifrån kassornas sida. Särskilt minns jag att vi hade detta problem uppe till behandling år 1941. En kungl. proposition föreslog åtskilliga förbättringar i bidragsgrunderna, men när ärendet förbereddes inom andra lagutskottet var vi tämligen eniga om att det allmänna borde påtaga sig större omkostnader och göra försäkringen bättre än vad Kungl. Maj:t hade föreslagit. Vi hade förmånen att då i andra lagutskottet ha tillgång till två verkliga experter på detta område, nämligen byråchefen Hagman, som kunde allt om arbetslöshetsförsäkring, och ledamoten av andra kammaren herr Hagård, som kunde nästan allting. Så tog vi upp ett samarbete med doktor Jerneman i socialstyrelsen, och med stöd av representanter från samtliga partier kunde utskottet då enhälligt förorda en avsevärd förbättring av Kungl. Maj:ts proposition, vilken socialministern var mycket glad åt och tackade för när ärendet kom upp i kammaren.

De åtgärder som då vidtogs hade den åsyftade verkan, att omslutningen ökade och antalet kassor växte. I början på 1950-talet hade läget blivit likartat det i början av 1940-talet. Det hade blivit en ojämn avvägning mellan den hjälp, som det allmänna gav i form av kontantunderstöd, som utgick efter behovsprövning men utan att vederbörande själva måste göra några som helst prestationer, och de förmåner som utgick genom tillhörighet till arbetslöshetskassa. Så kom det förslag som vi behandlade i fjol, då åtskilliga förbättringar i statsbidragsvillkoren beslutades, vilka också har visat sig betydelsefulla för kassornas möjlighet att ge sina medlemmar bättre förmåner bl. a. i fråga om dagbidragshjälpens storlek. Då vi i fjol diskuterade en omläggning av statsbidragsgrunderna var vi — med bortseende från högerrepresentanterna — i det sammansatta utskottet överens om att det var

lämpligast att förorda Kungl. Maj:ts förslag.

Man kunde ha väntat sig, att frågan därmed skulle vara ur världen för en tid framåt. Man blev därför litet förvånad när alldeles samma yrkanden, som riksdagen tog ståndpunkt till i fjol och då avvisade, kommer igen i år i form av en motion.

Det är uppenbart att det har sin stora betydelse, att kassorna i fortsättningen får utöva sin verksamhet efter de grunder som beslutades i fjol. Det är ändå inte små prestationer som kassornas medlemmar själva ikläder sig. Jag har här en redogörelse från 1952 beträffande omslutningen av denna verksamhet. Det fanns det året inte mindre än 38 erkända arbetslöshetskassor, som omslöt betydligt över miljonen medlemmar. Dessa hade erlagt i runt tal 31,5 miljoner kronor i medlemsavgifter. I form av arbetslöshetsunderstöd utdelades cirka 22,5 miljoner kronor, därav närmare 8,5 miljoner i statsbidrag. Resten svarade alltså kassorna själva för. Kassorna har därutöver av statsmedel fått vissa bidrag till förvaltningskostnader o. d., uppgående till nära 3 miljoner kronor.

Kassorna har samlat rätt avsevärda fonder, vilket ju har varit av stor betydelse såsom ett led i medborgarnas allmänna sparverksamhet. Fonderna uppgick vid slutet av år 1952 till bortåt 200 miljoner kronor. De har nog ökat under 1953, jag har fått en uppgift att de vid årsskiftet 1953—54 uppgick till omkring 220 miljoner kronor. Dessa fonder förtärs emellertid ganska snabbt när arbetslöshet inträffar. Redan nu lär en del av kassorna ha förbrukat alla sina fonder, fastän det ännu inte har gått någon längre tid av året.

För att denna verksamhet skall kunna fortsätta och vara den verkliga hjälp till självhjälp, som den är avsedd att vara, är det kanske rent av nödvändigt att under ett rätt avsevärt antal år framåt hålla sig till de statsbidragsregler som beslutades förra året. Jag tror nog inte att motionärerna och reservanterna har räknat med någonting annat. Jag vill i detta fall ge ett, som jag känner det, per-

Ang. statsbidraget till erkända arbetslöshetskassor.

sonligt erkännande åt högerrepresentanternas medverkan i strävandena att ge hjälp till självhjälp i olika former. Jag erinrar mig hur aktivt exempelvis herr von Sydow deltog i arbetet, när vi genomförde den stora sjukkassereformen. Jag kan ytterligare understryka vad jag nyss nämnde, nämligen den förbättring av en kungl. proposition, som vi enhälligt kunde genomföra i andra lagutskottet år 1941 och där just högerrepresentanterna, och bland dem herr Hagård, var icke minst aktiva för att komma fram till ett gott positivt resultat.

Nu verkar det som om högern skulle ha kommit till den uppfattningen, att man varit för generös i det här fallet. Jag tror nog att det sammanhänger med högerpartiets allmänna inriktning och dess strävan att följa en bestämd linje. Man strävar bland annat på det hållet att möjliggöra en i och för sig mycket önskvärd ordning, som innebär att medborgarna själva skall få bestämma över så stor del som möjligt av sina inkomster och att alltså skatten skall bli så begränsad som möjligt. I det avseendet har ju högern strävat efter att få igenom förslag, däri man visar att det genom att spara på än det ena området och än det andra finns utrymme för en skattesänkning. Den nu föreliggande motionen är väl närmast ett led i denna allmänna politik.

Jag har nu för min del den uppfattningen, att det är en felaktig utgångspunkt att säga, att skatten inte skall vara mer än så och så hög, och sedan bortse från önskvärdenheten — för att inte säga nödvändigheten — att den ena eller andra reformen blir genomförd. Jag vill uttala en förhoppning om att denna motion icke är något uttryck för en ändrad inställning från högersns sida till våra strävanden att ge hjälp till självhjälp. Högersns ståndpunkt till dylika reformer har vi haft så mycken glädje av i vårt samarbete, kanske framför allt inom andra lagutskottet, när det i lagstiftningsärenden gällt att utforma regler, som varit uttryck för denna strävan. Vi hoppas alltså att vi även i fortsättningen skall kunna räkna med högerre-

presentanternas hjälp i vår gemensamma strävan att på detta område komma till bästa möjliga resultat.

Att följa de linjer, som uppdragits i föreliggande motion, vore att ta ett steg, som avvek från en inställning, som vi förut haft gemensam. Enligt min uppfattning skulle det alltså vara att beklaga, om högersns ståndpunkt i det föreliggande ärendet skulle vara uttryck för en allmän tendens hos högerpartiet att göra avsteg från den positiva inställning, som så ofta visats från partiets sida när det gäller det allmänna hjälperksamhet i liknande former.

Herr talman, jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Herr LUNDGREN (h):

Herr förste vice talman! Jag vill endast säga några ord med anledning av det anförande, som utskottets ärade ordförande herr Norman här hållit.

Herr Norman menade, att ett bifall till reservationen skulle medföra att kassorna under normala tider fick lägre bidrag än tidigare. Det är ju alldeles riktigt. Men herr Norman hade den uppfattningen, att när vi föreslog ökade bidrag i tider av svår arbetslöshet, så skulle en dylik förmån inte komma att spela någon roll, därför att — jag fattade herr Norman så — det inte mera kommer att bli några tider med svår arbetslöshet. Det är möjligt — ingen människa vet vad framtiden kommer att bära i sitt sköte. Men i goda tider, om jag får använda det uttrycket, skulle väl ändå kassamedlemmarna ha möjligheter att betala en något större del till arbetslöshetskassorna än vad de gör just för ögonblicket.

Sedan vill jag säga herr Norman — jag har visserligen ingen rätt att tala på högerpartiets vägnar — att det alltid varit högersns linje, så vitt jag vet, att bidra med hjälp till självhjälp. Dessa bidrag måste emellertid, liksom alla andra omkostnader, ses mot bakgrunden av de ekonomiska resurser som staten för ögonblicket har. Därför kan man också ha olika meningar i denna fråga,

Ang. förstärkning av socialstyrelsens nykterhetsvårdsbyrå.

beroende på att vi ser på statens ekonomiska möjligheter på något olika sätt.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr NORMAN (s):

Herr talman! För att inget missförstånd skall kvarstå vill jag förtydliga vad jag sade om vad vi väntar oss av framtiden. Jag är inte så förhoppningsfull, att jag tror att vi utan vidare skall slippa uppleva tider med en omfattande arbetslöshet. Jag menar bara, att det i ett sådant läge inte blir försäkringen som skall klara de stora svårigheterna, utan den saken måste ordnas på annat sätt.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr förste vice talmannen, som för en stund övertagit ledningen av kammarrens förhandlingar, jämlikt föreliggande yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu förevarande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Lundgren* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 14, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarrens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppsesning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1954/55 under femte huvudtiteln, avseende anslagen inom socialdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner m. m.

Punkterna 1 och 2.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 3.**Ang. förstärkning av socialstyrelsens nykterhetsvårdsbyrå.**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för socialstyrelsen, som föranleddes av vad departementschefen i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 4 januari 1954 förordat, dels godkänna av departementschefen förordad avlöningsstat för socialstyrelsen, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1954/55, dels ock till Socialstyrelsen: Avlöningar till personal för verksamheten i allmänhet för budgetåret 1954/55 anvisa ett förslagsanslag av 2 634 000 kronor.

I propositionen hade föreslagits en förstärkning av socialstyrelsens nykterhetsvårdsbyrå med en förste byråsekreterare i lönegraden Ce 27, två amanuenser, ett kanslibitråde i lönegraden Ce 11 och ett bitråde i reglerad befodringsgång.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehåft följande motioner, nämligen

dels en inom andra kammaren av herr *Königson* väckt motion (II: 391), i vilken hemställts, att riksdagen måtte besluta, att förlikningsmannaaexpeditionen skulle från den 1 juli 1954 ombildas till en byrå inom socialstyrelsen;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Englund* m. fl. (I: 142) och den andra inom andra kammaren av herr *Engkvist* m. fl. (II: 265), i vilka motio-

Ang. förstärkning av socialstyrelsens nykterhetsvårdsbyrå.

ner hemställts, att riksdagen ville besluta, att inom socialstyrelsens nykterhetsvårdsbyrå skulle, på sätt i motionerna angivits, inrättas tvenne avdelningar, en avseende sluten och en öppen nykterhetsvård, vardera under ledning av en byrådirektör i 31 lönegraden.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna II: 391 samt I: 142 och II: 265

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för socialstyrelsen, som föranleddes av vad departementschefen i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 4 januari 1954 förordat;

b) godkänna under punkten införd avlöningsstat för socialstyrelsen, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1954/55;

c) till Socialstyrelsen: Avlöningar till personal för verksamheten i allmänhet för budgetåret 1954/55 anvisa ett förslagsanslag av 2 634 000 kronor.

Reservationer hade avgivits

a) av herrar *Ohlon, Boman, Sunne, Bengtsson, Malmborg* i Skövde och *Ståhl*, fröken *Elmén* samt herr *Gustafsson* i Skellefteå, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag även som motionerna I: 142 och II: 265 samt med avslag å motionen II: 391

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för socialstyrelsen, som föranleddes av vad departementschefen i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 4 januari 1954 samt utskottet i det av reservanterna föreslagna yttrandet förordat;

b) godkänna i reservationen införd avlöningsstat för socialstyrelsen, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1954/55;

c) till Socialstyrelsen: Avlöningar till personal för verksamheten i allmänhet

för budgetåret 1954/55 anvisa ett förslagsanslag av 2 630 000 kronor;

b) av herrar *Bergh, Skoglund* i Doverstorp och *Staxäng*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort lyda så, som i denna reservation angivits, och avslutas med en hemställan, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna II: 391 samt I: 142 och II: 265

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för socialstyrelsen, som föranleddes av vad departementschefen i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 4 januari 1954 samt utskottet i det av reservanterna föreslagna yttrandet förordat;

b) godkänna i reservationen införd avlöningsstat för socialstyrelsen, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1954/55;

c) till Socialstyrelsen: Avlöningar till personal för verksamheten i allmänhet för budgetåret 1954/55 anvisa ett förslagsanslag av 2 574 000 kronor.

Det i herr *Ohlons* m. fl. reservation framlagda förslaget innebar, att de av departementschefen förordade tjänsterna som förste byråsekreterare och kontorsbiträde skulle utbytas mot en byrådirektörsbefattning, vilken tills vidare skulle upptagas som extra i lönegraden Cg 31.

Herr *Berghs* m. fl. reservation innebar ett avstyrkande av Kungl. Maj:ts förslag om personalförstärkning å nykterhetsvårdsbyrån.

Herr **OHLON** (fp):

Herr talman! Socialstyrelsen har i sina äskanden hemställt att nykterhetsbyrån skall organiseras på två avdelningar, en för sluten och en för öppen vård, vardera under ledning av sin byrådirektör. Man skulle därigenom vinna att de olika slags ärenden, som det här är fråga om, blir fullt sakkunnigt behandlade. Ett antal reservanter i statsutskottet har föreslagit, att man skulle gå socialstyrelsen till mötes genom att sammanslå en före-

Ang. förstärkning av socialstyrelsens nykterhetsvårdsbyrå.

slagen förste byråsekreterartjänst och en tjänst som kontorsbiträde till en byrådirektörstjänst i Cg 31. Man skulle sålunda vinna den organisationsform som socialstyrelsen har äskat och dessutom spara 4 000 kronor för staten.

Jag ber, herr talman, att med hänvisning till det sagda få yrka bifall till reservanternas under punkt a) gjorda hemställan.

Herr BENGTON (bf):

Herr talman! Under detta år kommer riksdagen att i fråga om nykterhetslagstiftningen och nykterhetsvården fatta beslut, som är mer betydelsefulla än avgöranden på detta område som träffats under flera decennier.

Alla förslag i frågor som sammanhänga med omläggningen av nykterhetslagstiftningen och nykterhetsvården är därför betydelsefulla, inte minst nu. Enighet råder om att det skall bli en personalförstärkning på nykterhetsvårdsbyrån i socialstyrelsen. Uppfattningarna skiljer sig dock om hur denna förstärkning skall ordnas. Från utskottsmajoritetens sida föreslås, att en förstärkning skall ske, men att man i stort sett skall bibehålla den nuvarande organisationen. Reservanterna däremot föreslår att det skall ske en uppdelning på två avdelningar, en för den slutna och en för den öppna vården. Flera instanser har, som tidigare nämnts, tillstyrkt denna form — såväl socialstyrelsen som alkoholistsvårdsutredningen har sålunda tillstyrkt en sådan organisation.

Jag anser, att när vi nu står inför en genomgripande förändring på många områden i fråga om vår nykterhetsvård borde man i den fråga, som det nu gäller, ordna på det mest tillfredsställande sätt med hänsyn till de arbetsuppgifter, som kommer att åvila nykterhetsvårdsbyrån. I en motion, som väckts i denna kammare av ordföranden i riksdagens nykterhetsgrupp och i andra kammaren av ordföranden i den socialdemokratiska nykterhetsgruppen, har också hemställts om att en förändring i denna riktning måtte ske.

I reservationen har vi inte gått riktigt på samma linje som föreslås i motionerna, men vi anser dock att i stort sett en sådan uppdelning bör ske som tidigare föreslagits. Förslag om ändringar innebär rätt ofta merkostnader, men i detta fall räknar man i stället med en besparing på ungefär 4 000 kronor.

Härmed har jag endast velat framhålla att ett organ, som i många avseenden också har uppgiften att ta initiativ, bör utrustas på ett sätt som enligt min uppfattning kan göra det effektivt. Därför ber jag att få ansluta mig till yrkandet om bifall till reservationen.

Herr BERGH (h):

Herr talman! Jag ber först att få göra några korta kommentarer till vad de bägge föregående talarna yttrat.

Herr Bengtson nämnde såsom ett stöd för reservationen 1 a), att han räknade med att en besparing på cirka 4 000 kronor skulle uppkomma. All erfarenhet visar emellertid, att en sådan uppdelning som reservanterna tänker sig är inledningen till nya anslagsäskanden. Vad som för ögonblicket kan te sig såsom en besparing skulle med säkerhet, om reservationen vinner bifall, komma att förbytas i sin motsats.

Jag skulle också vilja kommentera herrarnas anföranden med att socialstyrelsen — om en annan organisation av nykterhetsvårdsbyrån anses påkallad eller lämplig av personliga skäl eller för att arbetskraften skall kunna bättre utnyttjas — bör kunna lösa den frågan utan någon sådan omorganisation som här begäres.

I stället förefaller det mig som om uppmärksamheten borde riktas på huruvida den i propositionen föreslagna personalförstärkningen i och för sig är behövlig, eller i varje fall behövlig nu. Enligt uppgifterna i propositionen finns på nykterhetsvårdsbyrån 13 befattningshavare, och propositionen föreslår ytterligare fem befattningshavare; socialstyrelsen nöjer sig ju inte ens med det antalet. Motiveringen är, att man tänker

Ang. förstärkning av socialstyrelsens nykterhetsvårdsbyrå.

sig att motboken skall tas bort den 1 oktober 1955. Man menar alltså, att nykterhetsvårdsbyrån skulle behöva förstärkas med fem nya befattningshavare femton månader innan motboken eventuellt slopas. Kanske får jag här till också knyta den reflexionen, att det faktiskt ännu inte är beslutat, att motboken skall avskaffas. Det är möjligt, att riksdagen kommer att fatta det beslutet, men i varje fall har man här såsom ett argument för den begärda personalförstärkningen åberopat en händelse, som ännu icke inträffat, och en åtgärd som icke blivit beslutad. Även om man utgår från att riksdagen kommer att besluta motbokens avskaffande, förefaller det mig något tidigt att åstadkomma den begärda personalförstärkningen femton månader innan motboken eventuellt skall tas bort.

Jag stärker i denna uppfattning vid läsningen av andra propositioner, som har att göra med den mera aktiva nykterhetsvård som anses behövlig i samband med övergången till ett friare försäljningssystem då det gäller alkohol. I proposition 153 begäres inte mindre än 2,3 miljoner kronor till upplysningsverksamhet på området, därav 700 000 kronor för nästa budgetår, och man tänker sig i den propositionen, att verksamheten skall ledas av ett kansli, som beräknas kosta 125 000 kronor per år, under en kanslichef med 30 000 kronor och en assistent med 17 000 kronor i årslön. Det nuvarande motbokssystemet innebär som bekant, att alkoholister över huvud taget inte får motbok, och de nämnda planerna tyder på att den väsentliga uppgiften kommer att ligga på upplysningssidan, inte på alkoholistvårdssidan. Den omständigheten att så pass förstklassiga krafter skall administrera upplysningsverksamheten, som i varje fall lönebeloppen ger vid handen, gör en ännu mera tveksam när man har att bedöma behovet av en personalförstärkning på nykterhetsvårdsbyrån. Mening- en är ju, att även den verksamheten skall starta den 1 juli 1954.

I proposition 155 föreslås vidare, att betydligt mera pengar än nu skall satsas på nykterhetsundervisningen. I år är

detta anslag 625 000 kronor, och det föreslås höjt med 1 570 000 till 2 195 000 kronor. Även den omständigheten måste enligt min mening beaktas, eftersom de huvudsakliga åtgärderna givetvis bör sättas in på upplysningssidan. Då kommer jag till den slutsatsen, herr talman, att vi hinner vid 1955 års riksdag prova frågan huruvida socialstyrelsens nykterhetsvårdsbyrå över huvud taget behöver någon personalförstärkning eller inte.

Med denna motivering ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den vid punkten 3 fogade reservationen 1 b).

Herr SVEDBERG, ERIK, (s):

Herr talman! Jag kan i stort sett instämma med de synpunkter som anfördes av herr Bengtson, men då jag i någon mån är medskyldig till den föreliggande motionen kanske jag ändå skall tillägga ett par ord.

Det är väl ändå så att den samhälleliga nykterhetsvården nu står inför en kraftig upprustning. Såväl de lokala nämnderna som länsnykterhetsnämnderna skall ju få väsentligt ökade resurser. Alkoholistanstalterna skall rustas upp, och det är även fråga om att inrätta ett särskilt alkoholistjukhus. Detta bör såsom en logisk följd också leda till att även nykterhetsvårdsbyrån får en rationell uppläggning. Denna byrå blir väl det rådgivande och ledande organet, som i stor utsträckning får ansvaret för vad som kommer att göras ute i landet på detta område.

De som i någon utsträckning deltagit i den samhälleliga nykterhetsvården vet ju, att det är synnerligen angeläget att det göres mera just på detta område. Det är väl fråga om det finns så många andra områden inom den sociala verksamheten, där vi har en klientel, som i så hög grad behöver samhällets omvårdnad. Bland dessa, som hemfallit åt alkoholmissbruk, möter man skrämmande heminteriorer och olyckliga människor. Jag kan därför inte förstå annat än att denna uppläggning för en förstärkning av den samhälleliga nykterhetsvården måste vara riktig.

Ang. förstärkning av socialstyrelsens nykterhetsvårdsbyrå.

Nu tycker jag kanske att reservanterna har snålat litet för mycket. Det var andra synpunkter som det resonerades om på tredje avdelningen i statsutskottet, när den här frågan behandlades. Men såvitt jag kan förstå täcker ändå reservationen det väsentliga, alltså nykterhetsvårdsbyråns uppdelning på två avdelningar, en för den öppna och en för den slutna vården.

Vad gäller de synpunkter, som herr Bergh talade för, är det väl ändå en rätt krass inställning han här intar. Jag tycker ju att det förstärkta organ, som skall handha denna verksamhet, ändå måste ha en viss tid på sig för att inrikta arbetet på de vidgade arbetsuppgifter som förestår.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som föreligger under denna punkt och som rubricerats 1. a).

Herr KARLSSON, GUSTAF, (s):

Herr talman! Då statsutskottets tredje avdelning hade att behandla denna punkt på huvudtiteln fanns det två förslag att taga hänsyn till. Det var å ena sidan Kungl. Maj:ts förslag, där det yrkades en förstärkning av nykterhetsvårdsbyrån med en förste byråsekreterare, två amanuenser, ett kanslibiträde och ett biträde i reglerad befordringsgång. Å andra sidan var det motionärernas förslag, som gick ut på en uppdelning av byrån på två avdelningar med två byrådirektörer.

Efter ingående behandling fann avdelningen att den förstärkning, som Kungl. Maj:t hade föreslagit, var att föredra framför motionärernas förslag. Avdelningen var nog av den meningen att vad som bör göras i fråga om nykterhetsvård bör läggas så nära människorna som möjligt. De nykterhetsvårdande organ, som kommer i direkt kontakt med människorna, nykterhetsnämnderna i kommunerna och i länen, bör ha ett så effektivt stöd som över huvud taget är möjligt, under det att det finns rådrum när det gäller den centrala ledningen. Det var i vart fall utskottets mening, och

dessa argument tyckte vi talade så starkt till förmån för Kungl. Maj:ts förslag, att utskottet stannade för detta.

Vid behandlingen av ärendet på avdelningen anmälades den avvikande mening, som sedermera fick anhängare då frågan kom upp i utskottets plenum, och det är alltså reservationen. Den har haft sin förespråkare här i kammaren, och ledamöterna vet ju vad den innehåller. Man har prutat ned förslaget och i stället för två byrådirektörer förordat inrättande av endast en byrådirektörstjänst. Vidare har man tagit bort en byråsekreterare och ett kanslibiträde. Åtminstone är det för mig omöjligt att förstå, att detta skulle bli en arbetskraftsförstärkning, som kan vara av något större värde.

Jag har den uppfattningen, herr talman, att kammaren kan följa Kungl. Maj:ts förslag i avvaktan på de ytterligare erfarenheter, som kan vinnas.

Å andra sidan vill jag gentemot herr Bergh säga, att det behövs en förstärkning redan nu, då byrån är hårt belastad med arbete och ytterligare kommer att belastas efter den 1 oktober 1955. Men på den punkten har man ju ett visst rådrum.

Sedan ber jag att få rätta herr Bergh på en punkt. Han sade att det fanns 13 personer på nykterhetsbyrån i socialstyrelsen. Det är nog inte fler än 11 — åtminstone begär man inte pengar för mer än 11. Vi betalar för 11 tjänstemän, och hur många det sedan kan vara vågar jag inte säga, och jag höll på att säga, att det intresserade mig mindre — jag intresserar mig för dem som vi betalar för. Är det någon vänlig själ som vill arbeta där ändå, må det vara hänt!

Jag skall inte längre uppehålla tiden, herr talman, utan ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr BERGH (h) kort genmäle:

Det spelar egentligen ganska liten roll, herr talman, om man ökar personalen på en avdelning inom ett så pass stort verk från 11 till 13, men när herr Karls-

Ang. förstärkning av socialstyrelsens nykterhetsvårdsbyrå.

son ifrågasätter, om jag lämnat exakt uppgift, vill jag redovisa källan, och det var socialstyrelsens petitaframställning.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdet fortsättande kl. 19.30.

Herr BENGTON (bf):

Herr talman! Herr Bergh ställde sig tveksam till spørsmålet, huruvida det förslag, som framförts i den reservation, som är betecknad med a), skulle medföra några besparingar i framtiden. Han befarade att det i stället skulle bli ökade kostnader. Jag vill säga, att det kan väl varken herr Bergh eller jag bedöma för dagen. I varje fall från mina utgångspunkter vore det önskvärt, om det kunde bli mindre kostnader på det området. Om det skulle behövas en ökning, kommer riksdagen att få ta ställning till det vid annan tidpunkt.

Herr Bergh framhöll vidare, att vi ännu inte fattat beslut om motbokens avskaffande. Därvidlag skulle jag vilja säga, att jag gärna skulle ha sett, att det nu föreliggande förslaget hade behandlats i samband med övriga frågor på detta område. Men mig veterligen har inte herr Bergh någon gång givit uttryck för någon sådan uppfattning, om han nu haft den uppfattningen tidigare.

När herr Bergh säger, att vi fattar dagens beslut ett år och tre månader innan motboken skulle avskaffas och att det är alldeles för lång tid i förväg, vill jag göra det genmålet, att jag inte kan säga, vad herr Bergh tänker göra till nästa år. Om vi tänker oss att vårt beslut i dag inte skulle träda i kraft förrän den 1 juli 1955, skulle det bara återstå tre månader för innehavarna av de nya tjänsterna att arbeta innan motboken avskaffas. Det är väl utan vidare klart, att det är alldeles för kort tid för att man över huvud taget skall kunna bygga upp någonting i stil med vad vi här föreslår.

Utskottets talesman herr Karlsson i Munkedal sade, att man bör lägga huvudvikten på de nykterhetsvårdande orga-

nen ute i landet när det gäller detta arbete, och han ansåg att vi har visst råderum i fråga om utformningen av den centrala organisationen. Jag vill bara erinra om vad jag nyss sade i det sammanhanget, nämligen att man väntar sig, att det centrala organet skall ta vissa initiativ. Under sådana förhållanden har det den största betydelse, att detta organ redan från början får sin mest effektiva utformning.

Slutligen vill jag säga, att det inte alltid är så, att man får bättre arbetsformer bara därför att man utökar antalet befattningshavare. Därför har vi ansett lämpligt att också göra en uppdelning av befattningshavarna på två avdelningar, en för öppen och en för sluten nykterhetsvård, vilket också föreslagits i reservationen.

Herr BERGH (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag gjorde kanske fel, när jag refererade till herr Bengtsons erfarenhet, då jag sade att jag inte litade på möjligheterna till att den besparing, som han talade om, skall bli bestående. Därom vittnar, tycker jag, herr Bengtsons svar. Han hade nämligen inte gjort den erfarenheten, att så fort man inrättar nya avdelningar hos ett ämbetsverk, drar det med sig ökade kostnader. Och när det blir fråga om ytterligare anslag hjälper det mycket litet, herr Bengtson, att falla tillbaka på hans argument, att riksdagen här har en prövningsrätt. Vi har alltför länge sett, hur följsamma även herr Bengtson och hans vänner är, så fort det kommer framställningar om nya tjänster.

Herr Bengtson förebrädde mig, att jag hade ansett att man skulle dröja med detta ärende till nästa vårriksdag, och han gjorde gällande, att det skulle bli för kort tid för befattningshavarna att arbeta, innan motboken avskaffas. Det var för ett i förväg bemöta den invändningen, som jag redovisade andra åtgärder, som jag betraktade som väsentliga. De hör hemma på upplysningssidan och skall enligt propositionen sättas i gång redan den 1 juli i år.

Ang. förstärkning av socialstyrelsens nykterhetsvårdsbyrå.

Herr ENGLUND (fp):

Herr talman! De anföranden, som hållits av herrar Bergh och Karlsson i Munkedal, vittnar, såvitt jag förstår, om mycket liten förtrogenhet med den samverkan, som äger rum mellan det centrala organet och de organ, som har hand om lokalvården, och den tidsföljd som här måste iakttas.

Herr Bergh tror, att allting är väl be-
ställt, om vi får en organisation av nykterhetsvården, som i centrum startar den 1 juli nästa år. Det har ju varit tämligen stor enighet om att man skall förbereda övergången till den fria spritförsäljningen den 1 oktober 1955 genom ett noggrant förberedelsearbete, där en rad organ skall vara verksamma för att hindra ansvällning av bruk och missbruk vid den tidpunkten.

Vill man hindra en sådan ansvällning på denna väg, tror jag inte att man, såsom herr Karlsson i Munkedal föreställer sig, kan göra det genom att lita på att de lokala organen självständigt skall hitta på hur de skall gå till väga. Vi har här ett område, där arbetsfördelningen mellan en central förvaltning och en lokal förvaltning består i att man planerar inom den centrala förvaltningen och överväger möjliga åtgärder, med den överblick man där har över förhållandena, och sedermera förmedlar denna insikt till lokalorganen. Skall det bli effekt på detta område bör det nog ses till, att det blir en omsorgsfull förberedelse inom centralförvaltningen av de arbetsuppgifter, som skall bedrivas av de lokala organen.

Skall man upprusta på detta fält, bör man därför börja i socialstyrelsen.

Jag har faktiskt en praktisk erfarenhet på ett likartat område. Genomförandet av det system som nu står i färd att avvecklas — den första rusdrycksförsäljningsförordningen av den Brattska typen som vi hade trädde i kraft den 1 januari 1919 — föregicks av ett förberedelsearbete inom kontrollstyrelsen som började redan 1914. Den ansvällning av arbetsuppgifter, som ägde rum vid denna tidpunkt, har aldrig senare uppnåtts inom detta ämbetsverk. Under trycket av

denna ansvällning av arbetsuppgifterna genomfördes personalförstärkningar inom ämbetsverket, men sedan detta initiala arbete slutförts, minskade arbetsbördan betydligt. De tjänstemän som så småningom hade anställts hade inte längre så mycket att göra som vid den tidpunkt, då de var sysselsatta med förberedelsearbetet.

Skulle något direktiv i föreliggande fråga kunna ges mot bakgrunden av denna erfarenhet, skulle jag vilja säga: Låt oss se till, att vi har en ganska bred socialstyrelse just nu! Sedan kan vi överväga, om vi behöver bibehålla hela organisationen när denna upprustning väl är genomförd. Gentemot de synpunkter, för vilka herr Bergh gjort sig till tolk, skulle jag sålunda på grundval av mina erfarenheter vilja hävda en rakt motsatt mening om tidpunkten för de största organisatoriska kraven.

Nu är reservationens förslag inte vidare lyckligt utformat. Jag känner mig såsom motionär på denna punkt inför dess förslag ungefär såsom en man, som i en trafikolycka fått båda benen avklippta, men av vanföresanstaten fått en protes endast för det ena benet. Jag anser nog att det vore lämpligt att man fick proteser för bägge benen samtidigt. Ur den synpunkten tror jag att motionernas förslag är väsentligt överlägset det förslag som framlagts av reservanterna inom utskottet.

Men något är kanske bättre än intet, och jag ber därför, herr talman, att under uttalande av mitt missnöje även med detta förslags utformning få yrka bifall till det förslag, som framlagts av reservanterna inom utskottet.

Herr KARLSSON, GUSTAF, (s):

Herr talman! Min kännedom om det ämbetsverk det här gäller och dess arbetsmetoder är bristfällig — det vill jag gärna medge, ehuru jag i rätt många år har försökt sätta mig in i dem; men det är inte så lätt.

Jag är emellertid övertygad om att vad en förste byråsekreterare inte för-
mår ge anvisning om, det kan han inte

Ang. förstärkning av socialstyrelsens nykterhetsvårdsbyrå.

heller ge anvisning om sedan han blivit befordrad till byrådirektör. Ty det är detta som kommer att hända om kammaren följer reservanternas linje — den förste byråsekreterare som finns i socialstyrelsen kommer sannolikt att få en byrådirektörstjänst. Detta är de praktiska verkningarna av kammarens beslut, om den skulle följa reservanternas förslag. Om detta ökar möjligheterna att ge anvisningar till de lokala organen, överlämnar jag till herr Englund och kammarens övriga ledamöter att bedöma.

De anvisningar, som behövs under denna förberedelsetid, tror jag kan lämnas av den personal, som är upptagen i den av Kungl. Maj:t föreslagna avlöningsstaten. Och förmår den inte göra detta, då vill jag tillråda herr Englund att inom det särskilda utskottet verka för att vi inte genomför den reform, som föreslagits, ty då kommer det att gå illa med gamla Sverige. Om vi inte kan tro att de lokala organen kan göra någonting utan pekfinger från Stockholm, då är det bäst att skrinlägga hela projektet — det är jag alldeles övertygad om.

Jag gläder mig i mitt hjärta, att folktopartisten herr Englund, som säkerligen många gånger tagit ordet »centralbyråkrati» i sin mun — jag ser att han gör en avböjande gest, men ansvaret faller i varje fall på partiet han tillhör, som uppfann detta uttryck — nu står och talar så varmt för denna centralbyråkrati in absurdum, som han här gör.

Jag hoppas verkligen, att kammaren följer utskottet och att den blivit förstärkt i den uppfattningen av herr Englunds inlägg.

Herr ANDERSON, IWAR, (s):

Med anledning av herr Englunds införande vill jag konstatera, att det måste brista åtskilligt i logiken i hans funderingar, alldenstund han med ett visst eftertryck begärde, att vi skulle få en så bred socialstyrelse som möjligt, varpå han anslöt sig till den reservation, som innebar en inknappning i fråga om

personalen hos socialstyrelsen. Jag förstår inte denna logik.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på den nu ifrågavarande punkten yrkats 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o) att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Ohlson m. fl. vid punkten avgivna reservationen; samt 3:o) att kammaren skulle godkänna det förslag, som innehölls i herr Berghs m. fl. vid punkten anförda reservation.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Bergh* begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vartdera av de båda återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig finna de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga godkännande av det förslag, som innefattades i herr Ohlons m. fl. reservation.

Herr *Bergh* äskade emellertid votering även om kontrapositionens innehåll, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående statsutskottets utlåtande nr 5 punkten 3 antager godkännande av det förslag, som innefattas i den av herr Ohlson m. fl. vid punkten avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits godkännande av det förslag, som innehålls i herr Berghs m. fl. vid punkten anförda reservation.

Anslag till ferieresor för barn.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 64.

Nej — 56.

Därjämte hade 11 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 5 punkten 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Ohlön m. fl. vid punkten anförda reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Bengtson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 77;

Nej — 46.

Därjämte hade 8 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkterna 4—29.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 30.

Anslag till ferieresor för barn.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Ferieresor för barn för budget-

året 1954/55 anvisa ett förslagsanslag av 2 800 000 kronor.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fröken *Andersson* m. fl. (I: 65) och den andra inom andra kammaren av fru *Boman* m. fl. (II: 93), hade, såvitt nu var i fråga, hemställts dels att riksdagen till ferieresor för barn för budgetåret 1954/55 måtte anvisa ett förslagsanslag av 2 300 000 kronor, dels ock att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte företaga en allmän översyn av bestämmelserna för erhållande av bidrag till fria resor för barn.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten på åberopade grunder hemställt,

a) att motionerna I: 65 och II: 93, i vad de avsåge bestämmelserna om bidrag till fria resor för barn, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

b) att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 65 och II: 93, i vad de berörde förevarande anslag, till Ferieresor för barn för budgetåret 1954/55 anvisa ett förslagsanslag av 2 800 000 kronor.

Reservation hade anförts av herrar *Bergh*, *Skoglund* i Doverstorp och *Staxäng*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under b hemställa att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 65 och II: 93, i vad de berörde förevarande anslag, till Ferieresor för barn för budgetåret 1954/55 anvisa ett förslagsanslag av 2 700 000 kronor.

Herr *BERGH* (h):

Herr talman! I den reservation som är fogad vid denna punkt förutsättes icke för närvarande någon ändring av de grunder för detta anslags tillgodonjutande som är bestämda. Däremot driver reservanterna den meningen att anslaget nog icke behöver uppföras med så högt belopp som skett i propositionen.

Man kommer till detta resultat, när man försöker bedöma resfrekvensen näs-

ta budgetår. Jämför man till en början år 1951 med år 1952 i detta hänseende, finner man att en icke oväsentlig sänkning av frekvensen inträffade det senare året, och inte ens socialstyrelsen, vilken som bekant inte har större hämningar när det gäller att begära pengar, räknar med någon stegrad resfrekvens. Om man utgår ifrån att antalet resor under nästa budgetår blir detsamma som under innevarande, kan man, såsom statskontoret har påpekat, utan fara för överskridande sänka anslaget icke bara med 100 000 kronor, såsom Kungl. Maj:t föreslagit, utan med 200 000. Reservationen innebär alltså att man med utgångspunkt från den beräknade belastningen icke behöver uppföra anslaget med mera än statskontoret föreslagit, 2 700 000 kronor.

Med denna motivering ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den vid denna punkt fogade reservationen.

Herr KARLSSON, GUSTAF, (s):

Herr talman! Den här frågan har diskuterats så sent som år 1952, och vi har ju haft rätt ingående resonemang om den. Utskottet har gjort sig förvisat om att socialstyrelsen varje år strävar efter att åstadkomma största möjliga besparing när det gäller utgifterna för vårdarna, bl. a. genom att ordna med gruppresor, och försöker göra organisationen så praktisk och enkel som möjligt. Då vi som sagt i riksdagen har diskuterat frågan så ingående förut vill jag gärna bespara kammaren att ge mig in i något längre resonemang i dag.

När herr Bergh nu föreslår en sänkning av anslaget är det måhända att betrakta som en demonstration. Anslaget är ju av förslagsanslags natur — man måste betala ut pengar till samtliga som är berättigade därtill. Ur den synpunkten har vi alltså inte heller något skäl att biträda reservationen i detta stycke.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets förslag.

Herr BERGH (h):

Herr talman! Utskottets ärade talesman driver den meningen, att eftersom

Anslag till ferieresor för barn.

det här är fråga om ett förslagsanslag, så kan man mycket väl ta upp till det belopp som Kungl. Maj:t föreslagit. Hans resonemang förutsätter tydligen, att man inte behöver anpassa förslagsanslagens slutsumma efter ett bedömande av vad kostnaderna kan komma att stiga till.

När man nu beträffande frekvensen dels kan stödja sig på socialstyrelsens bedömande, dels kan räkna själv och dels kan åberopa statskontorets uttalande, som uteslutande bygger på en bedömning av vad som kan behövas, så förefaller det mig som om vi som reserverat oss är i gott sällskap. Man behöver ju inte föra upp ett förslagsanslag till mera än vad som beräknas komma att gå åt.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som förordats i den av herr Bergh m. fl. vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Bergh begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 5 punkten 30, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med den ändring, som förordats i den av herr Bergh m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns där-

Om sjömansutbildning vid statens ungdomsvårdsskolor.

vid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkterna 31—34.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 35.***Om sjömansutbildning vid statens ungdomsvårdsskolor.**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för statens skolor tillhörande barna- och ungdomsvården, som föranleddes av vad departementschefen i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 4 januari 1954 förordat, dels godkänna avlöningsstat för statens skolor tillhörande barna- och ungdomsvården, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1954/55, dels och till Statens skolor tillhörande barna- och ungdomsvården: Avlöningar för budgetåret 1954/55 anvisa ett förslagsanslag av 4 557 000 kronor.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehaft en redogörelse för förhållandena vid Lingatans yrkesskola, som riksdagens år 1953 församlade revisorer lämnat under § 11 i sin berättelse.

I en inom första kammaren av herr *Hesselbom* väckt motion (I:144) hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att sjömansutbildning skulle anordnas å Lingatan fr. o. m. budgetåret 1954/55 i enlighet med ett av ungdomsvårdsskoleutredningen framlagt förslag. Alternativt hade hemställts, att riksdagen måtte i princip fatta beslut om sådan sjömansutbildning samt att riksdagen i anslutning därtill måtte besluta, att fr. o. m. budgetåret 1954/55 Lingatans yrkesskola skulle tillföras Forsane som sjömansskola, att vid Forsane—Lingatan utbildning skulle ordnas för däcksmanskap samt att av det av Kungl. Maj:t under femte huvudtiteln äskade reservationsanslaget till Statens skolor tillhörande barna- och ungdomsvården: Byggnadsarbeten m. m. 50 000 kronor skulle anvisas för byggnadsarbeten vid Lingatan.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten av angivna orsaker hemställt,

I. att motionen I:144 icke måtte av riksdagen bifallas;

II. att riksdagen måtte i anledning av riksdagens revisorers uttalande angående Lingatans yrkesskola i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet under punkten anfört;

III. att riksdagen måtte

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för statens skolor tillhörande barna- och ungdomsvården, som föranleddes av vad departementschefen i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 4 januari 1954 förordat;

b) godkänna under punkten införd avlöningsstat för statens skolor tillhörande barna- och ungdomsvården, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1954/55;

c) till Statens skolor tillhörande barna- och ungdomsvården: Avlöningar för budgetåret 1954/55 anvisa ett förslagsanslag av 4 557 000 kronor.

Reservation hade anmälts av herr *Hesselbom*, som dock ej antytt sin mening.

Herr **HESSELBOM** (s):

Herr talman! Under förevarande punkt i det föreliggande utskottsutlåtandet har utskottet tagit ställning till det av den s. k. ungdomsvårdsskoleutredningen framlagda förslaget angående utveckling och omläggning av yrkesutbildningen vid ungdomsvårdsskolorna. Det av Kungl. Maj:t framlagda och av utskottet tillstyrkta förslaget följer i allt väsentligt denna utrednings förslag. Detta kommer att innebära en kraftig förstärkning av skolornas möjligheter att klara den verksamhet, som de är avsedda för, och förslaget är därför att hälsa med mycket stor tillfredsställelse.

Som jag ser på saken innebär en god yrkesutbildning för denna ungdom liksom för ungdomen i allmänhet större möjligheter att klara sig i framtiden. Det har vid diskussionen om vilka utbildningsgrenar som bör väljas från en del håll sagts, att det viktiga inte är ut-

Om sjömansutbildning vid statens ungdomsvårdsskolor.

bildningen i och för sig utan att åstadkomma något slags sysselsättningsterapi. Detta kan möjligen gälla för de psykiskt efterblivna, men beträffande normal klientelet har jag den bestämda uppfattningen, att man genom en verklig och god yrkesutbildning kan vinna mycket såväl ur samhällets som ur den enskildes synpunkt. När det gäller att välja lämpliga utbildningsgrenar bör man ta hänsyn dels till vilka yrken som visat sig vara lockande för den ungdom det här gäller, och dels till de resultat, som kan åstadkommas under den relativt korta vårdtid som man på senare tid strävat efter och också kommit ned till.

Man bör alltså välja det yrke, där en kort utbildning kan ge resultat. Jag har därför i min motion ställt mig litet tveksam till Kungl. Maj:ts förslag att inrätta yrkesutbildning för elektriker vid inte mindre än två skolor. Det är nämligen här fråga om ett av de yrken som har den längsta utbildningstiden. Normalt tar utbildningen sex år, och ett halvårs vistelse vid en yrkesskola kan inte ge så värst mycket, om eleverna inte har varit verksamma i yrket tidigare. Jag har därför som sagt ställt mig tveksam till om man nu bör satsa så hårt på just denna yrkesgren, att man skulle införa denna yrkesutbildning vid två skolor samtidigt. Det torde vara lämpligt att man här nöjde sig med att göra ett försök vid en skola för att se, hur det slår ut. Statsutskottet har också rekommenderat en ytterligare undersökning på den punkten och sagt att därvid bör kontakt tas med de lokala skolstyrelserna. Detta statsutskottets ställningstagande vill jag livligt understryka.

Om man alltså kan uttala sin tillfredsställelse över det förslag som föreligger, så finns det en punkt, där Kungl. Maj:t inte ansett sig kunna följa utredningens förslag, och det gäller skapandet av en sjömansutbildning vid dessa skolor. I detta avseende har utredningens förslag blivit tillstyrkt av såväl redareföreningen som sjöfolksförbundet, och socialstyrelsen har för sin del också tillstyrkt det. Enligt min uppfattning är detta en mycket lämplig utbildningsgren, bland

annat därför att man där kan nå ett resultat på relativt kort tid. Utredningen har tänkt sig att vederbörande ungefär i ett halvår skulle få viss utbildning på skolan och sedan under lika lång tid få tjänstgöra på något av handelsflottans fartyg. Mot bakgrunden av det faktum, att av år 1951 utskrivna manliga elever från ungdomsvårdsskolorna inte mindre än 16,2 procent gick till sjöss, kan man ställa sig frågan, om det var lyckligt att dessa ungdomar utan någon som helst utbildning fick gå till sjöss. Flertalet av de ungdomar, som gått i dessa skolor, går inte till sjöss direkt från skolan utan ofta först något år efter utskrivningen.

Det har invänts att sjömansyrket skulle vara synnerligen olämpligt för dessa ungdomar, därför att de skulle råka ut för alltför stora frestelser i de stora hamnstäderna. Jag tror för egen del att några dagars vistelse i en större hamnstad innebär mindre frestelser för dessa ungdomar än om de stadigvarande skall vistas exempelvis i Stockholm. Man bör, när man diskuterar dessa frågor, också hålla i minnet att de, som kommer till dessa ungdomsvårdsskolor, i huvudsak kommer från de tre största städerna i vårt land, och det är inte alltid så lyckligt att de får återvända till sina hemstäder där de återigen kommer i kontakt med sådana element som kanske varit den avgörande orsaken till att de över huvud taget blivit omhändertagna av samhället.

Man kan också ha anledning fråga sig, hur det har gått för dessa f. d. yrkeskoleelever som har gått till sjöss. Några mera omfattande utredningar härom har inte gjorts, men enligt en nyligen företagen undersökning har det visat sig att av elever, som under de sistförflutna tio åren varit intagna på Forsane yrkesskola, har ett 60-tal gått till sjöss. Av dessa 60 elever har bara ett fåtal gått direkt från skolan. Flertalet har alltså först efter något eller några år hamnat på en båt. Av detta 60-tal elever har en, säger en, varit föremål för åtgärd från den av redareföreningen och sjöfolksförbundet gemensamt tillsatta undersöknings- och bestraffningsnämnden. Inom parentes

Om sjömansutbildning vid statens ungdomsvårdsskolor.

sagt blev vederbörande straffad med avstängning från påmönstring under viss tid. Han hade för övrigt gått till sjöss flera år efter det att han hade utskrivits från skolan, och det skedde utan skolans medverkan eller kännedom. Dessutom har fem sådana elever anmälts för nämnden, men dessa anmälningar har inte föranlett någon åtgärd från nämndens sida. Denna undersökning visar att dessa ungdomar har klarat sig förvånansvärt bra, och det skulle naturligtvis gå mycket bättre för dem, om de, när de gick till sjöss, hade en viss utbildning för sjömansyrket, så att de hade möjlighet att hävda sig på ett helt annat sätt. Genom den gallring, som kunde ske vid skolorna, skulle man kunna skapa ytterligare garantier för att det skulle gå väl för dessa pojkar.

Utskottet ställer sig inte avvisande mot en sjömansutbildning men rekommenderar att man skall undersöka möjligheterna att ordna en sådan vid redan befintliga kommunala sjömansskolor. Ja, skulle man lyckas därmed, har jag för min del ingenting att invända, men ett sådant resonemang kan man ju föra beträffande en hel del yrken, då vi har yrkesskolor av olika slag i vårt land. Man har emellertid inte lyckats lösa problemet på den vägen, utan man har fått inrätta dessa speciella internatskolor. Tyvärr är det nog så, att man måste fortsätta på den vägen även i framtiden.

Det är en omständighet till, som jag har påtalat i min motion och som gör, att denna fråga nu skulle kunna lösas på ett rimligt sätt och utan alltför stora kostnader för statsverket. Såsom framgår av utskottets utlåtande, har riksdagens revisorer framställt vissa erinringar emot att en av dessa ungdomsvårdsskolor, nämligen Lingatans yrkesskola i Bohuslän, för närvarande inte användes för sitt ändamål. Det är angeläget ur såväl statsfinansiell synpunkt som ungdomsvårdens synpunkt att denna skola så snart som möjligt kommer till en vettig användning. Enligt ungdomsvårdsskoleutredningens och socialstyrelsens uppfattning skulle denna skola med vissa kompletteringar kunna lämpa sig väl

som en sjömansskola. Socialstyrelsen säger i sitt yttrande över revisorernas berättelse, att såväl utredningen som socialstyrelsen har funnit, att det mest ändamålsenliga och billiga alternativ som framförts beträffande skolans framtida användning är förslaget om att där inrätta en sjömansskola. Enligt utredningens mening kommer platsbehovet vid ungdomsvårdsskolorna att öka under den närmaste tiden, och det torde bli nödvändigt att på ett eller annat sätt tillgodose detta ökade platsbehov. När man nu redan har en skola som inte användes, bör man enligt min mening allvarligt överväga, om man inte kan utnyttja denna. Huvuddelen av kostnaderna för att åstadkomma en hygglig skola vid Lingatan faller på personalbostäder, och sådana måste ändå byggas, oavsett var man förlägger en eventuell ny skola.

Herr talman! Jag har därför kommit till att mycket starka skäl talar för ett bifall till den av mig väckta motionen. Men jag skall, herr talman, inte nu ställa något yrkande om ett sådant bifall, utan jag skall sluta med en hemställan till statsrådet och chefen för socialdepartementet, att han utan tidsutdräkt måtte på nytt ta upp frågan om att inrätta en sjömansskola. Såsom jag tidigare har påpekat, är det två viktiga ting som skulle kunna vinnas genom ett snart beslut i frågan, dels en förbättrad utbildning för de elever från ungdomsvårdsskolorna som går till sjöss, dels en vettig användning av en statens fastighet, som nu inte är till någon nytta.

Herr ANDERSSON, KARL, (s):

Herr talman! Då herr Hesselbom inte ställde något yrkande om bifall till sin motion, har inte heller jag anledning att närmare diskutera motionen. Det är emellertid ganska påfallande att herr Hesselbom, som är utbildad elektriker, har avstyrkt utbildning i elektrikerfacket på Forsane ungdomsvårdsskola, medan han däremot har motionerat om att starta en sjömansskola vid Lingatan. Jag är övertygad, att om herr Hesselbom haft bara en tiondel så mycket kunskap om

Om sjömansutbildning vid statens ungdomsvårdsskolor.

sjömanslivet som han har om elektrikeryrket, skulle han inte ha väckt denna motion.

Jag har givetvis ingenting emot sjömansutbildning; sådan är säkerligen mycket befogad, och jag tror denna utbildning är eftersatt i vårt land. Vad jag däremot inte kan tro på är att man skall kunna utbilda sjömän av den kategori ungdom som här avses och utbilda dem genom att samla dem i en liten grupp, isolerade i en särskild skola, och så skicka ut dem i handelsflottan. Den lokala skolstyrelsen på Lingatan, som har haft tillfälle att yttra sig över ungdomsvårdsskoleutredningens förslag, har också på det bestämdaste avstyrkt denna skola, som den betraktar såsom synnerligen verklighetsfrämmande.

Eftersom jag nu har ordet, herr talman, skall jag också något litet beröra revisorernas berättelse och utskottets yrkande med anledning därav. Jag har haft nöjet att tillhöra skolstyrelsen för Lingatans ungdomsvårdsskola under några år, och jag vill här bestyrka, att vad riksdagens revisorer har yttrat står fullt i överensstämmelse med de verkliga förhållandena vid Lingatan. Över revisorernas yttrande har socialstyrelsen avgivit en förklaring. Jag skall be att få göra ett litet citat ur densamma. Den finns återgiven i de tryckta handlingar som har utdelats till kammarens ledamöter. Som förklaring till revisorernas anmärkningar rörande Lingatan säger socialstyrelsen: »Vad särskilt beträffar Lingatan ha givetvis de speciella förhållandena vid skolan såsom de täta personalbytena, den mindre kompetente rektorsvikarien och redogöraren, den nya och i hithörande arbetsuppgifter till en början oerfarna styrelsen samt problemen i samband med verksamhetens upphörande, krävt en särskilt stor aktivitet från socialstyrelsens sida, lokalstyrelsens medverkan vid besluten har främst skett genom ordföranden.»

Socialstyrelsen söker sålunda övervältra skulden och ansvaret dels på en tillförordnad tjänsteman och dels på den, som socialstyrelsen säger, oerfarna

lokalstyrelsen. Jag skall inte vittna i egen sak, men jag vill passa på tillfället här att tillbakavisa den anmärkning, för att inte säga beskyllning, som socialstyrelsen har riktat mot en tjänsteman, så mycket mer som denna tjänsteman icke i någon som helst riktning har kunnat påverka förhållandena vid skolan, alldenstund hon blev förordnad efter det att socialstyrelsen beslutat nedlägga skolan. Hon har endast tjänstgjort två månader under skolans avveckling.

Till belysning av socialstyrelsens betygsättning av styrelsens ledamöter vill jag bara nämna, att en av dess ledamöter var med om att stifta Lingatans ungdomsvårdsskola redan år 1922. Hon var skolans första rektor under ett antal år och har sedan 1926 tillhört styrelsen. En andra ledamot har tillhört styrelsen i ett 20-tal år och har dessutom stor erfarenhet från sin sociala verksamhet i sin hemstad Göteborg. En tredje ledamot är mångårig lärare vid en lantmannaskola och torde i denna egenskap ha någon erfarenhet om ungdomens fostran. Själv har jag ingen tidigare erfarenhet från denna verksamhet. För min egen del kan således socialstyrelsens betygsättning vara riktig, men jag vill ändå för att belysa vederhäftigheten av socialstyrelsens betygsättning ha framfört detta vad det gäller styrelsens övriga ledamöter.

Jag vill till sist endast understryka vad revisorerna och utskottet säger på denna punkt, nämligen att det är »önskvärt att ungdomsvårdsskolornas lokala styrelser beredes ökade möjligheter till självständigt bedömande och handlande». Jag känner ju inte till förhållandena vid andra ungdomsvårdsskolor, men inom den styrelse, som jag har tillhört, har jag gjort den erfarenheten, att styrelsens inflytande på såväl personalfrågorna som elevfrågorna var i det närmaste inget. Vi fick nöja oss med rapporter om vad som hade åtgjorts från rektor och socialstyrelsen och därmed punkt. Här föreligger säkerligen ett mycket stort behov av att verkligen utöka

Om sjömansutbildning vid statens ungdomsvårdsskolor.

de lokala styrelsernas befogenheter inom ungdomsvården.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr KARLSSON, GUSTAF, (s):

Herr talman! Jag begärde ordet, då herr Hesselbom, som det föreföll, presade utskottets uttalande i det föreliggande utlåtandet rörande intresset för sjömansutbildningen. Personligen har jag intresse av att undersökning göres om en sådan utbildning. Utskottet har anfört att frågan om en sådan utbildning är en uppgift, som i första hand ankommer på Kungl. Maj:t att undersöka vid den översyn av ungdomsvården, som nu skall ske, för att se vad som kan göras på den punkten. Utskottet har inte uttalat någon som helst mening, och jag fruktar, att om frågan skulle ha ställts på sin spets, det vill säga om riksdagen haft att ta ställning till inrättandet av sjömansutbildning vid Lingatan, hade väl detta gått motionären emot. Jag fruktar att det hade blivit resultatet, efter vad som framgick av de uttalanden som gjorts vid behandlingen i avdelningen. Men så kommer man fram till att det ändå var klokast, att Kungl. Maj:t, om Kungl. Maj:t finner det påkallat, tar upp frågan till närmare prövning. Då skall de element komma in, som tidigare har nämnts beträffande möjligheterna att utbilda pojkarna i fråga i de kommunala sjömansskolor, som finns, med hänsyn till de krav som man måste ställa på fostran och utbildning för dessa speciella elever. Även detta får man väl ta hänsyn till, då herr Hesselbom säger att de tekniska kurser i elektroteknik, som departementschefen hade föreslagit, kanske inte kan anses lämpliga med hänsyn till den långa utbildningstiden på sex år. Jag tror att man får se dessa förslag mot bakgrunden av att det gäller att hitta på sådant som dessa pojkar kan vara intresserade av att få pyssla med.

Då kan självfallet en utbildning och en fostran kombineras, och då kan väl understundom, åtminstone under första

tiden, tyngdpunkten få läggas på det fostrande momentet. Det är väl så man måste se på varje utbildningsgren vid ungdomsvårdsskolorna, och ser man på detta sätt, tror jag, med hänsyn till att dessa pojkar har ett sådant intresse för mekaniska ting, att departementschefens förslag är ganska väl motiverade.

Förklaringen till att vi ändå inte direkt följt dem i utskottet är den, att det stycke, som behandlar denna sak, är resultatet av en kompromiss. Det fanns de som ville anordna en sådan gren av yrkesutbildningen vid en av skolorna — det gällde åtta pojkar, ty det rör sig inte om fler vid varje skola — och så se tiden an när det gäller den andra gruppen, vid Forsane, där herr Hesselbom är styrelsens ordförande. Men då sade vi oss, att detta ändå är en liten fråga. Vi må lägga i Kungl. Maj:ts hand att göra denna sak efter ytterligare kontakter med de lokala styrelserna. Det är förklaringen till att skrivningen har blivit sådan den är.

Jag vill säga ytterligare endast ett par ord, och jag kommer då tillbaka till sjömansutbildningen. Jag kan i allt väsentligt instämma med var herr Karl Andersson sagt här i fråga om Lingatans lämplighet som sjömansskola. Jag har alldeles motsatt uppfattning mot herr Hesselbom om lämpligheten av att denna skola förläggas till Lingatan. Skall vi ha en sjömansskola, måste den ligga på en annan plats. Jag skulle tro att det blir ganska svårt att hitta någon sådan, men det må bli en Kungl. Maj:ts uppgift.

Eftersom det nu kommit ett så positivt uttalande och en tolkning, som om vi skulle inom utskottet vara färdiga med sjömansutbildningen på Lingatan, ville jag bara ha sagt ifrån att så ingalunda är fallet. Det får ske en omprövning hos Kungl. Maj:t.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr HESSELBOM (s):

Herr talman! Till herr Karlsson i Munkedal vill jag säga, att hade jag lagt in den tolkning i utskottets utlåtande som herr Karlsson gjorde gällande att jag

gjorde, hade jag inte behövt hålla mitt anförande här. Det var med anledning av att utskottet icke skrivit så som jag helst sett, som jag riktade min vädjan till departementschefen.

Gentemot herr Karl Andersson i Rixö vill jag säga, att jag inte vänt mig emot att man skulle försöka med utbildning av elektriker vid ungdomsvårdsskolorna. Jag har endast sagt att man väl ändå borde kunna pröva sig fram, börja med en skola och se hur försöket där slog ut. Om man sedan börjar i Sundbo eller Forsane är en ren lämplighetsfråga.

Herr Gustaf Karlsson, det är inte bara fråga om åtta pojkar, utan även om 50 000 kronor till utrustning för denna yrkesundervisning, och det kan väl åtminstone ha någon betydelse för en så ekonomiskt sinnad man som ordföranden i statsutskottets tredje avdelning.

Sedan säger herr Karl Andersson att han finner det belysande att jag som elektriker går emot elektrikerutbildning men talar varmt för sjömansutbildning som jag inte har det minsta begrepp om. Jag skall villigt erkänna att jag förmodligen känner förhållandena till sjöss sämre än t. o. m. herr Andersson. Visserligen är jag uppväxt vid Sveriges största insjö, men herr Andersson har ju haft sin varelse vid det stora västerhavet, varför han förmodligen har bättre hum om dessa saker än vad jag har. Men min ståndpunkt stöder jag på den uppfattning som ordföranden i Svenska sjöfolksförbundet, ledamoten av riksdagens andra kammare Jerker Svensson gjort sig till tolk för under dagens debatt i andra kammaren. Han torde känna sjömanslivet bättre än både herr Andersson och jag tillsammans, och han tror på värdet av denna utbildning, och tror att det skulle bli möjligt att få in dessa ungdomar i ett ordnat samhällsliv, därest man ger dem en chans till utbildning, innan de går till sjöss, då förr eller senare en stor del av dem ändå hamnar på våra båtar.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkten 36.

Ang. övervakararvodena inom ungdomsvårdsskoleorganisationen m. m.

I denna punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag samt med avslag å motionerna I: 281 och II: 374 till Statens skolor tillhörande barna- och ungdomsvården: Omkostnader för budgetåret 1954/55 anvisa ett förslagsanslag av 3 347 000 kronor.

I de likalydande motionerna I: 281, av herr *Lindblom* m. fl., och II: 374, av herr *Ohlin* m. fl., hade hemställts, att riksdagen med ändring av Kungl. Maj:ts förslag måtte till Statens skolor tillhörande barna- och ungdomsvården: Omkostnader för budgetåret 1954/55 anvisa ett förslagsanslag av 3 358 000 kronor. Motionärernas förslag innebar, att en i propositionen förordad medelsanvisning för upplysningsarbete i syfte att få fram flera och frivilliga övervakare skulle höjas från 5 000 till 10 000 kronor, varjämte de nu utgående övervakararvodena om högst sex kronor per månad föreslagits skola höjas till tio kronor per månad.

Herr LINDBLOM (fp):

Herr talman! Utskottet har på den förevarande punkten avstyrkt en motion från folkpartihåll om en höjning av arvodena till övervakare inom ungdomsvårdsskoleorganisationen. Det nu berörda yrkandet i motionerna utgör ett avsnitt ur ett större sammanhang som gäller ungdomssociala frågor i allmänhet. Under dagens interpellationsdebatt har från olika håll betonats nödvändigheten av att man får lämpliga övervakare. Även utskottet delar den mening. Ett av de största problemen, då det gäller att ta hand om detta klientel, är väl just att få goda övervakare.

Nu har det tagits ett betydelsefullt steg i detta avseende, i det att man har intresserat ungdomsorganisationerna, och det har bildats ett samarbetsorgan för frivillig övervakning, däri socialstyrelsen och fängvårdsstyrelsen medverkat.

Anslag till arbetslöshetens bekämpande m. m.

Det är ej mindre än 24 organisationer, som på det sättet gått i bräsch för att få fram flera övervakare. Det är också anledning att antaga, att man genom den åtgärden nu skall kunna få fram flera övervakare än tidigare.

För övervakningsuppdrag har emellertid inte utgått någon större ersättning. Det har nu gjorts en framställning om ökat bidrag till dessa arvoden. Övervakarna har tidigare inte haft mer än sex kronor per månad. Socialstyrelsen önskar att den siffran är för låg och önskar få en ökning. T. o. m. statskontoret har anmält att det inte har någonting att erinra emot en höjning. Departementschefen har emellertid inte gått med på någon höjning.

Hur skall det vara möjligt att få goda och för sin uppgift väl kvalificerade övervakare, om de inte får en ersättning, som något så när står i proportion till det ansvarsfulla uppdraget? Vad är det för mening att lägga ned stora kostnader på anstaltsvård, om man inte beflitar sig om att vederbörande intagen kan få en god handledning, sedan han har frigivits från anstalten. Det är uppenbart att vi måste ägna denna sida av vård större omsorg än vad som hittills skett. Snålheten här kan bli ett ödesdigert missgrepp, som kan komma att kosta mångdubbelt mer än den lilla förhöjning av ersättningen, varom nu är fråga.

Utskottet har motiverat sitt avslag med att bestämmelserna om arvoden åt övervakare inom ungdomsvårdsorganisationen i stort sett medger samma ersättningsmöjligheter som vid övervakning enligt lagarna om villkorlig dom och villkorlig frigivning. Enligt utskottets mening bör frågan om en höjning av arvoden behandlas och prövas i ett sammanhang.

Det ligger naturligtvis åtskilligt i att dessa arvodesfrågor bör prövas gemensamt. Vi har i motionen på den punkten yttrat, att vi för vår del finner det naturligt, att dessa belopp höjes i avaktan på en sådan allmän översyn av övervakningsbestämmelserna inom olika vårdområden, som kan finnas erfor-

derlig. Vårt yrkande går ut på en höjning till 10 kronor, eller samma belopp som socialstyrelsen begär.

Det kan inte förefalla vara något högt tilltaget ersättningsbelopp för den uppgift, varom det här är fråga. Jag delar utskottets mening, att det givetvis vore bäst, om dessa arvodesfrågor prövades gemensamt, men jag är rädd för att man därigenom skjuter hela frågan ifrån sig på obestämd tid. Vad som bör göras i det här avseendet bör göras snart. Vi har inte råd att dröja med ett avgörande på denna punkt.

Så som ärendet nu ligger till och då föreliggande spörsmål kommer att tas upp i annat sammanhang, när motionen i dess helhet kommer att behandlas av utskottet och föreläggas riksdagen för avgörande, har jag, herr talman, för tillfället inget yrkande.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt.

Punkterna 37—48.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 49.**Anslag till arbetslöshetens bekämpande m. m.**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Kostnader för arbetslöshetens bekämpande m. m. för budgetåret 1954/55 anvisa ett reservationsanslag av 25 000 000 kronor.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Karl Andersson* m. fl. (I: 145) och den andra inom andra kammaren av herr *Carlsson* i Bakeröd m. fl. (II: 178), hade hemställts, att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att av anslaget till Kostnader för arbetslöshetens bekämpande m. m. för statliga steninköp anvisa de ytterligare medel, utöver 1 000 000 kronor, som kunde visa sig erforderliga.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten anfört bland annat:

Anslag till arbetslöshetens bekämpande m. m.

»Sedan riksdagen förra året fattade beslut om att de statliga stenbeställningarna, under förutsättning att svårigheter icke uppkom att sysselsätta den äldre arbetskraften, skulle avvecklas, har avsättningsförhållandena inom stenindustrin utvecklats i ogynnsam riktning. I anledning härav har Kungl. Maj:t hittills under innevarande budgetår anvisat 4.8 miljoner kronor till statliga stenbeställningar. Med hänsyn till ovissheten om marknadsläget förordar utskottet i likhet med departementschefen att medel för ändamålet får stå till Kungl. Maj:ts förfogande jämväl under nästa budgetår. Utskottet har härvid i anslutning till yrkandet i motionerna I: 145 och II: 178 förutsatt, att medel för statliga beställningar skall kunna anvisas i den utsträckning, som betingas av behovet att säkerställa sysselsättningen för ifrågakarande arbetskraft.

Under återopande av det anförda hemställer utskottet, att riksdagen må

a) i anledning av motionerna I: 145 och II: 178 godkänna vad utskottet ovan anfört;

b) till Kostnader för arbetslöshetens bekämpande m. m. för budgetåret 1954/55 anvisa ett reservationsanslag av 25 000 000 kronor.»

Herr BOO (s):

Herr talman! Under förevarande punkt, som berör kostnader för arbetslöshetens bekämpande, har upptagits ett par spörsmål av principiell art, omkring vilka jag skulle vilja rikta en del frågor till i första hand herr statsrådet och chefen för socialdepartementet men kanske även till utskottets företrädare. Förhållandet är följande.

Arbetsmarknadsstyrelsen har i skrivelse under år 1953 föreslagit, att i fortsättningen skall till beredskapsarbeten få hänvisas icke endast sådana arbetslösa, som är anmälda såsom hjälp-sökande hos arbetslöshetsnämnd, utan även arbetslösa, som är anmälda hos arbetsförmedlingarna i övrigt. Departementschefen tillstyrker detta förslag med motiveringen att beredskapsarbetena som

sådana är en smidigare form för arbetslöshetens bekämpande och bör kunna utnyttjas även för hos arbetsförmedlingarna direkt anmälda arbetslösa. Det skall här ankomma på Kungl. Maj:t att mjuka upp hänvisningsreglerna i avsedd riktning. Allt detta är enligt min mening bra och en utveckling åt rätt håll. Också utskottet har tillstyrkt denna omläggning.

I detta sammanhang har man också tagit upp en annan principfråga, som rör den övre åldersgränsen för erhållande av arbetslöshetshjälp. För närvarande gäller att som regel utbetalas inte kontantunderstöd till person som har fyllt 67 år. Däremot kan dylika personer under vissa förhållanden få vara med om beredskapsarbete. De kan även få arkivarbete och musikerhjälp. Det förbehåll, som här görs, är behovsprövning, varjämte man skall undersöka vederbörandes fysiska förutsättningar, med hänsyn till beredskapsarbetets art o. s. v. Nu föreslås att gränsen för samtliga dessa hjälpformer skall bli inträdet i pensionsåldern. Fortfarande görs dock två direkta undantag. Det ena gäller person som fyllt 67 år men som fortfarande har försörjningsplikt mot minderåriga. Det andra undantaget gäller utlänningar som inte har rätt till folkpension. Även här skall Kungl. Maj:t meddela närmare bestämmelser om tillämpningen.

Denna princip, att samhället vid sidan av folkpensionen inte skall ge andra förmåner, såsom arbetslöshetsunderstöd från arbetslöshetsnämnderna, torde få anses vara en riktig inställning. Men frågan är mycket komplicerad, och den blir än mer komplicerad i och med att man får till stånd ett betydligt vidgat hänvisningsförfarande därigenom att även arbetsförmedlingarna direkt kan hänvisa arbetslösa till beredskapsarbete.

Enligt min mening måste man här fortfarande ha smidiga övergångsbestämmelser. Om jag får använda ett slanguttryck för att ange vad jag menar, skulle jag vilja säga, att det icke får bli ett »idiotstopp» på 67-årsdagen.

För att belysa vad jag åsyftar vill jag ta ett exempel, visserligen konstruerat,

Anslag till arbetslöshetens bekämpande m. m.

men säkerligen ett fall som uppkommer även i praktiken. Vid en arbetslöshetskris kan män, som fyllt 66 år, bli hänvisade till beredskapsarbeten. De är friska och arbetsföra. Under beredskapsarbetstiden fyller dessa män så småningom 67 år, kanske vid en tidpunkt då vederbörande står mitt uppe i ett lagakord. Då frågar man sig: Hur skall man förfara med dessa män? Skall de omgående skickas bort?

Jag kan utbygga exemplet vidare. Om männen i fråga är medlemmar i en erkänd arbetslöshetskassa och skickas bort från beredskapsarbete, kan de återvända till arbetsförmedlingen, där anmäla sig såsom arbetssökande och bli understödsberättigade. Det kan också inträffa att de går tillbaka ut i den öppna marknaden och där lyckas få arbete i sitt gamla eller i något annat yrke före de yngre kamrater, som står kvar i beredskapsarbete. Det finns heller inget som hindrar att de kan få anställning i andra av statliga verk bedrivna arbeten, som inte är beredskapsarbete, men som tillkommit i sysselsättningssyfte och som ur anslagssynpunkt jämföras med beredskapsarbeten.

Man må också beakta, att dessa människor, om de inte råkat ut för sin icke självförvällade arbetslöshet, i allmänhet skulle ha stannat kvar i sitt gamla arbete, så länge hälsa och krafter stått dem bi. De skulle då själva ha valt den tidpunkt, då de velat lämna produktionslivet.

Jag har, herr talman, ingenting i princip att erinra mot vad som anförts från arbetsmarknadsstyrelsen och departementet. Jag har bara velat understryka angelägenheten av att övergångsbestämmelserna blir så mjuka som möjligt. Med hänsyn till de människor, som det här gäller att hjälpa, men kanske ännu mer till alla de tjänstemän i landet, som snart skall tillämpa det nya hänvisningsförfarandet, vore det angeläget, om departementschefen här kunde något närmare utveckla, hur man skall förfara i det av mig konstruerade fallet.

Inte heller utskottet, som skriver att man »inte vill motsätta sig» Kungl. Maj:ts

förslag, torde ha varit i någon särskilt lätt situation. Kanske skulle det vara av värde att även få höra utskottets syn på denna fråga, innan riksdagen tar ställning.

Mitt anförande utmynnar inte, herr talman, i något annat yrkande än utskottets. Jag har närmast velat vädja om en deklaration av departementschefen.

Herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Tillåt mig göra en kort kommentar till herr Boos anförande! Han tog upp ett par principiellt betonade synpunkter rörande detta avsnitt i statsverkspropositionen, och jag är medveten om att han kanske har anledning att efterlysa en närmare kommentar.

Här föreslås att man i fråga om beredskapsarbetena skall tillämpa en rationellare form för anvisningsförfarandet. Motiveringen är helt enkelt, att regeringen har sagt sig att arbetslinjen måste vara den primära och understödslinjen den sekundära när det gäller beredskapsarbetena. Det tidigare systemet, att vederbörande skulle vara anmäld hos kommunal arbetslöshetsnämnd och endast via den kunde anvisas beredskapsarbete, gjorde det svårt att genomföra själva grundprincipen, att arbetslinjen skall vara den primära och understödslinjen den sekundära. Många har, delvis kanske på grund av en gammal inställning till arbetslöshetsnämndernas verksamhet, dragit sig för att göra anmälan hos nämnden. I dag är situationen en annan, i och med att beredskapsarbetena till alla delar är jämställda med arbetena i öppna marknaden och betalas enligt gällande kollektivavtal. Det gamla systemet drog kanske med sig något av en aversion mot arbetslöshetsnämnderna, och man har därför kunnat iakttaga att folk i ung och kraftig ålder velat utnyttja understödslinjen som den primära och låtit arbetslinjen komma i andra hand. Det är tanken, att den som är ung och stark skall arbeta, som ligger bakom den principiella ändringen härvidlag.

Den andra punkt, som gjort herr Boos litet tveksam, är principdeklarationen

Anslag till arbetslöshetens bekämpande m. m.

att man inte skall tillämpa statsunderstödda hjälpformer dubbelt, om jag så får säga, då vederbörande uppnår 67-årsåldern. Från den utgångspunkten undersöker nu kommittén för den frivilliga arbetslöshetsförsäkringens utformning, hur övergången lämpligen skall ordnas för den, som har understöd från arbetslöshetsförsäkringen, då han vid 67 års ålder blir folkpensionär. Det är ännu inte klart, hur frågan skall lösas, men jag hoppas kunna framlägga förslag på den punkten för årets riksdag. Naturligtvis bör samordningen och övergången ordnas vettigt, men mot bakgrunden av vad som under det sista året skett på folkpensionernas område är det dock en riktig princip att den, som har folkpension, står i en annan situation än den, som inte är 67 år men råkar bli arbetslös och följaktligen har att begära samhällets stöd för att klara den uppkomna situationen.

Man har sedan gammalt varit på det klara med kollisionen mellan folkpensionerna och arbetslöshetsförsäkringens kontantunderstöd. Konsekvensen bjuder att man tar upp frågan till bedömning när det gäller de statsunderstödda beredskapsarbetena och folkpensionerna. Mest aktuell blir kanske frågan när det gäller den typ av beredskapsarbeten, som i väsentlig utsträckning förekommer vid de statliga stenbeställningarna nere i Bohuslän. Det blir vidare aktuellt för den intellektuella arbetslöshetsarmé, som vi har i form av arkivarbetare på olika håll vid högskolor och universitet. Det kan aktualiseras även på de egentliga kroppsarbetarnas område, men jag tror där i mindre utsträckning, ty om man ser problemet mot bakgrunden av att det här i allmänhet är fråga om schaktningsarbeten och vägarbeten, alltså ganska tunga och påfrestande arbeten, som följer gällande marknadslöner och som utföres på lagackord, måste det sägas, att folkpensionärerna inte bland de fullgoda arbetarna betraktas som särskilt populära arbetskamrater i ackordslaget. Det är nog en uppfattning som man måste konstatera existerar, men på vissa spe-

ciella områden, som jag nyss nämnde — stenbeställningarna och arkivarbetena — möter kanske inte samma fysiska hinder för att kunna fullgöra arbetet tillfredsställande även efter 67 års ålder.

Nu föreligger i Kungl. Maj:ts proposition ett uttalande av den lydelsen, att om vissa speciella skäl föreligger — och därvid har anförts att vederbörande 67-åring har minderåriga barn att försörja — är det ett motiv för att man inte utan vidare skall säga åt någon: »Nu har du folkpension och får nöja dig med den.» Det kan finnas andra sådana skäl, som också aktualiseras, om man sätter sig ned och tänker igenom hela fältet. Kungl. Maj:t begär följaktligen — och utskottet har varit mycket välvilligt på den punkten — en fullmakt att få göra sådana undantag, när särskilda skäl talar för det.

Herr Boo tog sedan upp den speciella situationen, att man har en del arbetslösa i ett beredskapsarbete — statligt, statskommunalt eller kommunalt — ett arbete, som utföres i form av ett lagackord, och så konstaterar man en vacer dag att en av lagarbetarna, Andersson eller Pettersson, råkar fylla 67 år. Det är då givetvis alldeles orimligt att han skall lyftas ur beredskapsarbetet samma dag han råkar fylla 67 år. Det får också enligt min mening bli en vettig övergångsform, och man får handla med det förnuft, som jag nog tror att myndigheterna ute i landet är beredda att tillämpa i detta avseende. Om det härvidlag skulle behövas närmare riktlinjer, och jag är inte alls främmande för att det kan vara välkommet och erforderligt för dem som skall handlägga dessa frågor, är Kungl. Maj:t benägen att tillsammans med arbetsmarknadsstyrelsen rätt snart utforma dessa riktlinjer, så att man vid den lokala tillämpningen vet vad man har att rätta sig efter. Men beträffande grundtanken i det hela är herr Boo och jag överens, nämligen att det skall ske en vettig och rimlig tillämpning vid övergången.

Under detta anförande hade herr tal-
mannen uppstått och avlägsnat sig, var-

Anslag till arbetslöshetens bekämpande m. m.

vid ledningen av kammarens förhandlingar övertagits av herr andre vice talmannen.

Herr KARLSSON, GUSTAF, (s):

Herr talman! Just beträffande åldersgränsen var utskottet litet tveksamt i och för sig men ville dock inte motsätta sig Kungl. Maj:ts förslag på den punkten. Anledningen här till var de praktiska svårigheter, som kan komma att uppstå framför allt vid beredskapsarbetena och kanske också i andra avsnitt av arbestlöshetshjälpen.

Efter de uttalanden, som statsrådet här har gjort och som jag är tämligen säker på sammanfaller med utskottets mening, är vi emellertid ganska trygga. Vi skall komma ihåg att dessa bestämmelser skall tillämpas vid alla arbetsförmedlingar och i alla arbetslöshetsorgan, där det nu kan pågå arbeten. Det kan nämligen finnas paragraftrålar, som skulle kunna utnyttja en situation i rakt motsatt riktning mot den som departementschefen här har givit uttryck åt.

Jag vill endast instämma i de synpunkter, som statsrådet här har deklarerat och som sammanfaller med utskottets mening i föreliggande fråga, och jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt.

Herr andre vice talmannen hemställde nu, att den fortsatta föredragningen av det föreliggande utlåtandet ävensom handläggningen av återstående ärenden på föredragningslistan måtte få uppskjutas till aftonsammanträdet.

Denna hemställan bifölls.

Anmälades och godkändes tredje lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 133, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 2 § 1 mom. lagen den 14 juni 1928 (nr 289) angående handel med utsädesvaror.

Anmälades att till kammaren överlämnats följande kungl. propositioner, vilka nu var för sig föredrogs och lades på bordet:

nr 98, angående försäljning av vissa kronoegendomar m. m.;

nr 150, angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1953/54;

nr 177, med förslag till lag angående ändring i lagen den 6 juni 1925 (nr 170) om polisväsendet i riket; och

nr 178, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 1 § förordningen den 26 juli 1947 (nr 581) om kvarlåtenskaps-skatt.

Anmälades och bordlades följande under sammanträdet till herr talmannen avlämnade motioner:

nr 471, av herrar *Lindahl* och *Krügel*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till landstingslag m. m.;

nr 472, av herr *Elofsson*, *Gustaf*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till landstingslag m. m.;

nr 473, av herr *Ohlson* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus m. m.;

nr 474, av herr *Mogård* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1954/55 till universitetet i Göteborg och Stockholms högskola m. m.;

nr 475, av herr *Lundqvist*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till vattendomstolarna;

nr 476, av herr *Lundgren*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till vattendomstolarna;

nr 477, av herr *Olsén* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till vattendomstolarna;

nr 478, av herr *Andersson*, *Karl*, och herr *Karlsson*, *Gustaf*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förstärkning av statens lånefond för den mindre skeppsfarten;

nr 479, av herr *Bergvall* och herr *Anderson*, *Carl Albert*, i anledning av

Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av ordinarie lärartjänster på försöksskolans högstadium, m. m.;

nr 480, av herr *Magnusson* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 5 och 6 §§ förordningen den 2 juni 1922 (nr 260) om automobilskatt, m. m.;

nr 481, av herr *Johansson, Anders*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om moderskapshjälp m. m.;

nr 482, av fru *Svenson* och herr *Andersson, Alvar*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om moderskapshjälp m. m.;

nr 483, av herr *Mossberger* och herr *Persson, Ragnar*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående kostnadsfria eller prisnedsatta läkemedel m. m.;

nr 484, av herrar *Huss* och *Lundgren*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående kostnadsfria eller prisnedsatta läkemedel m. m.;

nr 485, av herr *Svärd*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till Anskaffande av framdrivnings-

maskineri för undersöknings- och bevakningsfartyget Skagerak;

nr 486, av herr *Weiland* m. fl., i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående alkoholforskning samt undervisning och upplysning i alkoholfrågan m. m., dels ock Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till främjande av ungdomens föreningsliv och fritidsverksamhet m. m.;

nr 487, av herr *Bengtson* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag till nykterhetsvården för budgetåret 1954/55 m. m.;

nr 488, av herrar *Lindblom* och *Sundelin*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag till nykterhetsvården för budgetåret 1954/55 m. m.; samt

nr 489, av herr *Bengtson* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag till nykterhetsvården för budgetåret 1954/55 m. m.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 17.16.

In fidem
G. H. Berggren.

Onsdagen den 24 mars eftermiddagen.

Kammaren sammanträdde kl. 19.30; och dess förhandlingar leddes till en början av herr andre vice talmannen.

Fortsattes föredragningen av statsutskottets utlåtande nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1954/55 under femte huvudtiteln, avseende anslagen inom socialdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner m. m.

Punkten 50.

Om anslag till kuratorstjänst för svensk ungdom i England.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Kostnader för överflyttning av arbetskraft för budgetåret 1954/55 anvisa ett reservationsanslag av 100 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Werner* m. fl. (I: 85) och den andra inom andra kammaren av herr *Gustafson* i Göteborg m. fl. (II: 111), i vilka motioner hemställts, att riksdagen måtte till Sveriges KFUK:s riksförbund bevilja ett anslag av 20 000 kronor för kostnader i samband med inrättandet av kuratorstjänst för svensk ungdom i England.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten anfört:

»Enligt utskottets mening bör det i första hand ankomma på Kungl. Maj:t att pröva frågan om statsbidrag för det i motionerna I: 85 och II: 111 berörda ändamålet. Utskottet avstyrker sålunda ifrågasvarande motionsyrkanden.

Då Kungl. Maj:ts förslag icke givit anledning till erinran, hemställer utskottet,

a) att motionerna I: 85 och II: 111

icke må föranleda någon riksdagens åtgärd;

b) att riksdagen må till Kostnader för överflyttning av arbetskraft för budgetåret 1954/55 anvisa ett reservationsanslag av 100 kronor.»

Reservation hade anförts av herrar *Sunne*, *Malmberg* i Skövde och *Ståhl*, fröken *Elmén* samt herr *Gustafsson* i Skellefteå, vilka ansett,

dels att första stycket av utskottets yttrande bort hava följande lydelse:

»Som framgår av motionerna I: 85 och II: 111 har KFUK:s riksförbund under sju månader 1953 svarat för kostnaderna för en kurator i London för svensk ungdom, som i studiesyfte besöker England. Under 1953 uppgick antalet sådana studerande till ca 800. På grund av medelsbrist har verksamheten nu måst nedläggas trots att behovet därav alltså är stort. I likhet med motionärerna finner utskottet denna verksamhet tjäna ett sådant ändamål att staten rimligen bör bidra till dess fortsatta upprätthållande. Utskottet anser sig därför böra tillstyrka att det begärda bidraget av 20 000 kronor ställes till förbundets förfogande. Någon ökad medelsanvisning under anslaget i anledning härav synes icke erforderlig.»

dels ock att utskottet bort under a) hemställa, att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 85 och II: 111 i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet i det av reservanterna förordade yttrandet anfört.

Herr *SUNNE* (fp):

Herr talman! Under denna punkt har statsutskottet upptagit till behandling två likalydande motioner, i vilka har hemställts, att riksdagen till Sveriges KFUK:s riksförbund måtte bevilja ett anslag på 20 000 kronor för kostnader

Om anslag till kuratorstjänst för svensk ungdom i England.

i samband med inrättandet av kurators-tjänst för svensk ungdom i England. Var och en vet ju ganska väl, att det är många ungdomar som nu söker sig utomlands för att studera språk. Man beräknar, att det under år 1953 enbart i England fanns inte mindre än cirka 800 svenska ungdomar just i dessa angelägenheter. Av dessa vistades ungefär 600 i London. Rätt många av ungdomarna var kvinnliga, vilket beror på att många tar plats i hem eller på sjukhus för att skaffa sig uppehälle under studietiden, som i regel brukar vara mellan ett halvt och ett år.

Under utlandsvistelsen är det många gånger ganska svårt för dessa ungdomar — ofta på grund av språksvårigheter — att komma i kontakt med människor, och eftersom kontakten sker på måfå händer det att många av ungdomarna råkar illa ut. De skulle därför behöva råd och hjälp. För många är det ofta svårt att vända sig till ambassaden i sådana angelägenheter som det här gäller.

Det kan nämnas, att både Schweiz och Holland har kuratorer i verksamhet i England. På initiativ av den svenske generalkonsuln Hallenborg i London iklädde sig KFUK:s riksförbund ansvaret för anställande och avlönande av en kurator under tiden 1 mars—1 oktober förra året. Man anställde en svensk kvinnlig kurator, som hade tjänstledighet från sin befattning i Sverige. Det har berättats, att hon utförde ett mycket energiskt och uppskattat arbete i England. Genom tidningsintervjuer, anföranden i BBC:s svenska utsändning och genom en folder, som skickades ut till arbetsförmedlingar, ungdomsorganisationer, resebyråer, rederibolag o. s. v., gjordes hennes verksamhet ganska välkänd i vårt land. Många föräldrar skrev för att få hjälp beträffande förmedling av arbete, kontakt med familjer för inackordering och råd i studiefrågor o. s. v. Det berättas också, att många ungdomar besökte kuratorn på hennes expedition och fick råd beträffande arbets- och uppehållstillstånd, kontakter med engelska myndigheter o. d. Ofta fick kuratorn söka

upp ungdomarna och hjälpa dem vid sjukdom och anpassningssvårigheter.

KFUK:s riksförbunds styrelse tog av sina fonder och skaffade privata bidrag för att avlöna denna kurator, men mer än sju månader orkade den inte hålla på. Nu visar det sig emellertid, att behovet av denna kurator är oförminskat, och generalkonsuln har i skrivelse till KFUK:s riksförbund hemställt att verksamheten skulle fortsätta. Jag tror att man vågar påstå, att det är ett svenskt intresse att så blir förhållandet. Generalkonsuln har också gjort upp en kalkyl över de kostnader som verksamheten skulle medföra. Han har därvid kommit fram till siffran 22 500 kronor. Nu har vi i de motioner som framförts — motionerna är undertecknade av ledamöter i alla demokratiska partier, och frågan står alltså utanför den politiska striden — begärt ett anslag på 20 000 kronor. Detta belopp skulle inte räcka till, men man hoppas att det resterande beloppet skulle kunna skaffas på annat sätt, t. ex. genom privata bidrag. Enligt det brev som generalkonsuln har skickat till ordföranden i styrelsen för KFUK kan man också tänka sig att den svenska kyrkan i London skulle kunna ställa lokal till kuratorns förfogande på mycket rimliga villkor, och det skulle i så fall nedbringa kostnaden.

Generalkonsuln berättar i detta brev — jag har en avskrift av det här — att han har konfererat med ambassadör Hägglöf, som säger att han gärna vill understödja en verksamhet av detta slag, som han anser vara behövlig.

Nu har utskottet avstyrkt motionen och sagt att det bör ankomma på Kungl. Maj:t att pröva frågan om statsbidrag för här berörda ändamål. Reservanterna i utskottet, till vilka jag hör, anser däremot att riksdagen borde kunna sträcka sig så långt att den biföll reservationen på denna punkt. Vi anser att ifrågavarande verksamhet tjänar ett så gott ändamål, att staten rimligen bör bidraga till dess fortsatta upprätthållande, och att utskottet därför bort tillstyrka det begärda bidraget på 20 000 kronor. Det är ju inte fråga om att inrätta någon ny

Om anslag till kuratorstjänst för svensk ungdom i England.

statlig tjänst, utan KFUK:s riksförbund skulle ordna saken, om dessa medel ställdes till dess förfogande. Reservanterna har sålunda velat tillstyrka motionärernas begäran om ett bidrag av 20 000 kronor och hemställt att riksdagen i anledning av motionerna skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t ge till känna vad utskottet — enligt reservanternas skrivning — anfört.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservation under denna punkt nr 5.

Herr WERNER (bf):

Herr talman: Såsom motionär har jag velat ge mitt stöd åt framställningen om statligt anslag till inrättandet av en kuratorstjänst för svensk ungdom i England. För varje år söker sig ett allt större antal svenska ungdomar över till England, särskilt flickor, som vistas där för att förkovra sig i sina språkkunskaper. De tvingas ofta arbeta under mycket oreglerade och besvärliga förhållanden. Erfarenheten har visat att stödet av en svensk kurator skulle vara mycket värdefullt för dessa ungdomar. Det får därför anses vara en mycket viktig uppgift i fråga om vården av svensk ungdom i utlandet att en sådan tjänst inrättas.

Det är att beklaga att statsutskottet — förmodligen av statsfinansiella skäl — ansett sig nödsakat att avstyrka motionen. Jag vill gärna påpeka, att för genomförande av motionärernas förslag inte erfordras någon ökning av anslaget. Enligt vad som framgår av reservationen skulle nämligen ett bidrag på 20 000 kronor för detta ändamål kunna rymmas inom ramen för det anslag som redan är beviljat här.

Jag förmodar att det är rätt hopplöst att nu försöka komma fram till ett positivt resultat här i kammaren, men jag vill vädja till socialministern att han följer ärendet med största uppmärksamhet och även ser till att någonting göres. Det är ju omvittnat av generalkonsul Hallenborg i London att ett starkt behov av en kurator föreligger, och jag vill uttala den förhoppningen att de svenska statsmakterna verkligen kom-

mer att göra denna lilla insats för att bringa hjälp åt svenska ungdomar, som ofta behöver det stöd, som det här är fråga om under sin vistelse på engelsk botten.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr KARLSSON, GUSTAF, (s):

Herr talman! Egentligen borde man ju inte hysa några betänkligheter mot att ansluta sig till reservationen, eftersom den ju bara går ut på att riksdagen skall ge till känna vad utskottet har anfört och inte innefattar någon medelsanvisning. Men gör man det, kommer man ju ändå inte ifrån att detta måste kosta pengar. Det begärs 20 000 kronor, och det beloppet skulle tas av det anslag som finns reserverat. Detta uppgår till något över 1 $\frac{1}{2}$ miljon kronor, och det kan man ju tycka är någonting att ta utav, men utskottet har trots detta inte kunnat gå med att tillstyrka en sådan anordning.

Utskottet har intagit denna ståndpunkt av flera skäl. Först och främst är det här fråga om en enskild organisation, som tagit ett initiativ, vilket i och för sig må vara tacknämligt. Den har anställt en person, som under en viss tid vistats i London, och jag vill inte påstå annat än att hon kan göra skäl för sig där. Om detta kan jag emellertid inte fälla några omdömen, ty därav har jag ingen erfarenhet. Men utskottet har sagt sig, att nog är det ändå riskabelt för riksdagen att här bevilja medel till en uppgift som en enskild organisation från början har påtagit sig men efter en relativt kort tid förklarat sig inte orka fullfölja. För det första kommer det att, jag höll på att säga med naturnödvändighet, mana till efterföljd — andra organisationer kommer att göra likadant. För det andra är det ju så att det reser studerande ungdomar till flera länder än England. De reser i betydande skaror till exempelvis Frankrike och Tyskland, och man måste fråga sig, om det ändå inte är nödvändigt, att hjälpen åt dem går genom Kungl. Maj:t, som kan

Om anslag till kuratorstjänst för svensk ungdom i England.

få en tillräcklig överblick över dels behoven, dels förhållandena i övrigt.

Det är i korthet, herr talman, skälen till att utskottet inte ansett sig kunna tillstyrka motionen eller gå den väg som reservanterna rekommenderar.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Fröken ANDERSSON (h):

Herr talman! Herr Karlsson i Munkedal säger, att man inte kommer ifrån kostnaderna. Det är alldeles självfallet, men de ifrågakvarande 20 000 kronorna rymms ju inom den kostnadsram som här är föreslagen. Jag skulle vilja tillägga, att vi kanske inte heller kommer ifrån de kostnader som uppstår, om vi inte har denna tjänsteman som tar hand om ungdomarna. Jag återkommer strax till det.

Sedan är herr Karlsson om inte upprörd så näst intill över att enskilda organisationer har tagit initiativ till något sådant. Jag tycker att man skall vara mycket tacksam emot den organisation, som har tagit initiativ till anställning av denna kurator och bestridit kostnaderna härför under sju månader. Det är således en försöksverksamhet, och när man satt i gång, visade det sig, att kuratorn var i hög grad nödvändig.

Nu säger herr Karlsson också, att det är riskabelt för riksdagen att bevilja medel — han sade icke »på lösa boliner», men det låg väl bakom i alla fall. Gör inte riksdagen något mera riskabelt, tycker jag att vi kan känna oss ganska lugna.

Vidare talade herr Karlsson om att detta kan mana till efterföljd. Jag går också på den punkten emot honom. Jag hoppas att det skall mana till efterföljd, på de håll där det behövs, nota bene, sålunda även i fråga om de ungdomar som reser till Frankrike eller Tyskland. Men jag tror, att det för närvarande är en större mängd ungdomar som reser till England för språkstudier och dylikt.

Denna verksamhet är ju realiter icke

ny, utan den har skötts — såsom herr Sunne förresten berörde — av svenska konsulatet och svenska kyrkan i London. Men både konsuln och kyrkans representanter har påpekat, att det här rör sig om så omfattande, tidsödande och delikata uppgifter, att de har ansett det önskvärt med en särskild tjänsteman. En sådan har på grund av ekonomiska skäl inte funnits där sedan den 1 oktober 1953.

Det är självfallet — herr Sunne har varit inne på det, och jag skall bara understryka saken — att dessa ungdomar, vilkas antal uppgår till cirka 600 i London och 800 sammanlagt i England möter svårigheter av olika slag. Det är problem på arbetsplatserna, det är kontakten med myndigheterna, det är — inte minst viktigt — personliga svårigheter, det är hjälp med inackorderingar, hjälp med sjukvård o. s. v. Herr Sunne nämnde, att Holland och Schweiz har sådana tjänstemän. Jag kan tillägga, att också Norge och Danmark har och tidvis har även Finland haft personer som fyllt motsvarande uppgifter i England.

Som förklaring till behovet kan jag nämna, att flertalet av de hjälpta befinner sig i åldern mellan 12 och 25 år. Jag har läst verksamhetsberättelsen från kuratorn, och den säger ganska mycket. Under de sju månader som kuratorn har funnits har hon hjälpt 125 ungdomar i konkreta situationer. Hon har erhållit 375 brev och avlåtit 394. Ungdomarna vistas i England i medeltal mellan 6 och 12 månader. Såsom jag nämnde förut är det av vikt att hjälpa dem att få lämpliga kontakter, ty frånvaron av sådana kan — såsom jag tror också herr Sunne sade — leda till att våra ungdomar kommer i sällskap med icke önskvärda element. Det är signifikativt, att föräldrar och ungdomar på förhand har begärt upplysningar av kuratorn om till exempel familjer, där vederbörande skall ta anställning, eller övriga arbetsgivare. Jag skall icke uppehålla tiden med att ge exempel från redogörelsen på vad ungdomar kan råka ut för, om de inte får

Om anslag till kuratorstjänst för svensk ungdom i England.

hjälp och anvisningar. Även arbetsgivarna har vänt sig till kuratorn, sedan ungdomarna har fått anställning — det kan vara besvärigheter av olika slag. Det finns som bekant intet samarbete mellan arbetsförmedlingarna i Sverige och i England, varför denna kurator utgör en länk som saknats.

Verksamheten är som jag sade försöksbetonad, och de 20 000 kronor som det här är fråga om är väl använda pengar. Jag kan bara påminna kammarens ledamöter om att en ungdom, som behöver tas om hand här, går på ungefär denna summa per år — jag underlåter då att gå in på den rent mänskliga sidan av saken.

Nu säger utskottet att detta skall prövas av Kungl. Maj:t, och det är möjligt att det är den lämpligaste vägen, men då har man ju bara att önska att detta skall ske snart. Ty beviset för att verksamheten behövs har vi bland annat däri att både föräldrar och myndigheter har ett starkt intresse av verksamheten. Detta framgår, säger jag, därav att sedan tjänsten upphörde den 1 oktober har den f. d. kuratorn så gott som dagligen — väl att märka! — fått brev från föräldrar och ungdomar med begäran om råd och hjälp.

Herr talman! Jag yrkar i första hand bifall till reservationen. Om inte statsrådet vore så långt härifrån, skulle jag också vädja till honom att den här saken måtte tas upp mycket snart, ty jag tror att verksamheten är av den karaktären att den behövs och behövs i hög grad.

Jag yrkar alltså, herr talman, bifall till reservationen.

Herr **MOGÅRD** (s):

Herr andre vice talman! Jag tror inte för min del att socialdepartementet har så mycket emot att denna verksamhet, som motionärerna här har önskat få bidrag till, får det understöd som kan lämnas den av riksdagen. Jag föreställer mig dock att utskottet i viss mån har argumenterat litet bristfälligt, då det inte har anfört det som jag tycker vik-

tigaste skälet mot detta anslag, nämligen att det egentligen borde åvila utrikesdepartementet att besörja denna angelägenhet. Om jag inte är fel underrättad har vår beskickning i London inte mindre än 15 tjänstemän. Vad de tar sig för vet jag inte så noga. Jag vet ju att de skall representera Sveriges diplomatiska intressen, men det är ju också ett mycket obestämt begrepp. Det ligger naturligtvis något mera däri än att deltaga i middagar och diplomatiska förhandlingar av olika slag. Där finns försvarsattachéer, handelsattaché, lantbruksattaché och pressattaché, men att hjälpa till rätta vilsegångna svenska flickor tycks ligga alldeles utanför uppgifterna för denna 15-mannauppsättning av svenska representanter.

Jag menar för min del att detta egentligen skulle ha varit huvudargumentet från statsutskottets sida, då det avböjde denna framställning. Utskottet skulle ha sagt: Det där skall de fina gossarna vid beskickningen i London sköta om; det är de inte för fina till. Det är också ett svenskt intresse att ta hand om de 800 flickor som söker plats på kontor och i familjer i London, därest de verkligen påfordrar något bistånd. Men det lär inte vara diplomatisk kutym att syssla med så ringa ting som att råda och vägleda enkla svenskar, om de kommer ut i världsstadens vimmel, utan detta måste andra organisationer besörja. När nu KFUK verkligen har upptagit en sådan verksamhet i London och skött den, provårsvis så att säga, på ett tillfredsställande sätt, så tycker jag för min del att detta liksom är en fingervisning om att här är det någonting som verkligen behövs och som man — synes det mig — också har god anledning att understödja.

Ty jag vill säga till statsutskottets talesman, att förhållandena i London är annorlunda än i andra städer, exempelvis Paris. Dit reser ofta ungdomar på turistbesök, de studerar kanske litet franska eller någonting annat, men det är egentligen rena turistintressen som för dem till Paris liksom till Rom och andra mera notoriska turistplatser. Men

Om anslag till kuratorstjänst för svensk ungdom i England.

var och en som arbetat i London vet, att de ungdomar som kommer dit oftast drivits dit i förhoppning om att få plats. De tar hushållsplats, eller plats på kontor. De engelska myndigheterna utövar i själva verket en mera drakonisk arbetsmarknadskontroll än vi någonsin drömt om i vårt land. Det gör att flickorna ofta ställs inför synnerligen svåra problem och kastas hit och dit samt behöver hjälp och bistånd av någon vettig och kunnig person. Man kan ju inte begära att ambassadör Hägglöf skall ägna sig åt detta, inte heller lantbruksattachén och inte överstarna som är försvarsattachéer. Jag tror för min del att det är mycket lyckligt, om det finns en kvinnlig befattningshavare som får sköta detta. När nu KFUK, som enligt namnet är en organisation av kvinnor och till på köpet av unga kvinnor, erbjuder sig att besörja en dylik verksamhet för en summa av 20 000 kronor, förefaller det mig vara ett fattigdomsbevis av oss här i Sverige att säga nej till det. Jag vill verkligen vidhålla den uppfattning som min underskrift av motionen innebär, nämligen att jag anser att det är ett gott och lovligt företag som detta anslag skall tjäna.

Jag ber därför att få yrka bifall till den av herr Sunne m. fl. avgivna reservationen.

Herr KARLSSON, GUSTAF, (s):

Herr talman! Jag föranleddes att begära ordet då fröken Andersson sade att jag var upprörd. Jag måste meddela både fröken Andersson och kammarens övriga ledamöter att jag inte alls är upprörd, jag bara är sådan. Jag är inte alls upprörd, inte på något sätt, jag kan inte hjälpa att hon fick det intrycket.

Hela fröken Anderssons argumentering för anslaget och verksamheten var ytterst den, att det är lämpligt att gå till Kungl. Maj:t med detta. Det må vara ett fattigdomsbevis, herr Mogård, att säga nej till den framställning som nu föreligger, men jag vågar tro att riksdagen många gånger har nödgats utställa sådana fattigdomsbevis, ty det är

nödvändigt att se till att det finns någon liten kontroll på konsekvenserna av vad som beslutas.

Jag vet inte alls hur socialdepartementet ser på saken. Statsutskottet bedömer frågorna fullständigt självständigt. Det är tydligen på andra kanter mera spring till departementen än vad det kan vara från utskottets sida. Jag vet inte alls hur socialdepartementet skulle uppfatta ett bifall till motionen. Faktum är att det kostar 20 000 kronor nu; vad det kan kosta om ett eller två år vet ingen.

Herr Mogårds anförande var i ännu högre grad en rekommendation för KFUK och övriga, som är intresserade av denna sak, att underställa denna fråga Kungl. Maj:ts prövning. Det kan ju hända att Kungl. Maj:t är så pass klyftig, att Kungl. Maj:t rent av går och undersöker om det är möjligt att lösa problemet med hjälp av de tjänstemän som redan finns på ambassaden — inte beskickningen, herr Mogård — i London. Jag har inte någon större erfarenhet av vad som förekommer och göres på dylika ambassader, men så pass mycket vet jag, att de tjänstemän som finns på ambassaderna många gånger får syssla med mycket ringa ting. Att det inte endast är middagsätande, så pass mycket vet jag.

Herr talman! Jag har inte lust att ytterligare uppehålla kammarens tid, varför jag inskränker mig till att upprepa min hemställan om bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr andre vice talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu förevarande punkten hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som förordats i den av herr Sunne m. fl. vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr andre vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Anslag till arbetsmarknadsstyrelsens arbetsvårdsverksamhet.

Herr *Sunne* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 5 punkten 50, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med den ändring, som förordats i den av herr *Sunne* m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkterna 51 och 52.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 53.

Anslag till arbetsmarknadsstyrelsens arbetsvårdsverksamhet.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att dels godkänna de utbildningsvillkor för partiellt arbetsföra och arbetslösa, som av departementschefen i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 4 januari 1954 förordats, dels ock till Arbetsmarknadsstyrelsens arbetsvårdsverksamhet för budgetåret 1954/55 anvisa ett reservationsanslag av 2 100 000 kronor.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehaft följande motioner, nämligen

dels en inom andra kammaren av herrar *Jonsson* i Strömsund och *Severin* i Gävle väckt motion (II: 126);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Elfving* m. fl. (I: 226) och den andra inom andra kammaren av herr *Gustafson* i Stockholm m. fl. (II: 264);

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Sigfrid Larsson* och *Ahlkvist* (I: 358) samt den andra inom andra kammaren av herrar *Hansson* i Önnarp och *Gustafson* i Göteborg (II: 400).

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på återopade grunder hemställt,

I. att motionerna I: 226 och II: 264 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

II. att motionen II: 126 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

III. att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 358 och II: 400 i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet under punkten anfört;

IV. att riksdagen måtte

a) godkänna de utbildningsvillkor för partiellt arbetsföra och arbetslösa, som av departementschefen i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 4 januari 1954 förordats;

b) till Arbetsmarknadsstyrelsens arbetsvårdsverksamhet för budgetåret 1954/55 anvisa ett reservationsanslag av 2 100 000 kronor.

I motiveringen hade utskottet anfört bland annat:

»Det föreliggande förslaget till enhetliga utbildningsvillkor för partiellt arbetsföra och arbetslösa syftar främst till att undanröja icke sakligt motiverade skiljaktigheter i fråga om nu utgående förmåner under utbildning. Såsom departementschefen framhållit torde införandet av ett enhetligt system för utbildningsbidrag till ifrågavarande grupper därjämte få ses som ett naturligt led i det pågående arbetet för att stärka beredskapen mot arbetslöshet. Mot den föreslagna kostnadsfördelningen mellan stat och kommun, innebärande en överflyttning av kostnader såväl från staten till kommunerna som från kommunerna till staten, synes någon invändning icke heller böra göras. Med hänsyn till det anförda och då enskildheterna i förslaget icke givit utskottet anledning till särskilt uttalande tillstyrker utskottet att

Anslag till arbetsmarknadsstyrelsens arbetsvårdsverksamhet.

de av departementschefen förordade utbildningsvillkoren godkännes.

Härav följer att utskottet icke kan biträda yrkandet i motionerna I: 358 och II: 400 om att landstingen skall åläggas att i stället för primärkommunerna svara för kommunandelen av kostnaderna och administrationen för bidrag till partiellt arbetsföra. Däremot finner utskottet i anledning av vad i samma motioner i övrigt yrkats sådan ändring böra vidtagas i lagen om kommunala pensionstillskott m. m., att kommunala bidrag till partiellt arbetsföra under utbildning skall i likhet med vad som gäller för dylikt bidrag vid pensionsstyrelsens yrkesutbildningsverksamhet kunna lämnas med föreskrift att ifrågavarande medel icke skall betraktas som fattigvård.»

Reservation hade anmälts av herrar *Elfvig* och *Gustafsson* i Stockholm, vilka likväl ej antytt sin åsikt.

Herr **ELFVING** (s):

Motionen nr 226, som jag har varit med om att bära fram i denna kammar, syftar till en utredning om de handikappades ställning och möjligheten att inlemma dem i arbetslivet. Utskottet har inte stannat vid ett positivt yrkande, men det kan måhända verka som om statsutskottets motivering har varit så positiv, att motionärerna likväl skulle kunna förklara sig nöjda. Om jag ändå ber att få ta några minuter i anspråk så är det därför att frågan om de handikappade är ett mycket större problem än vad utskottet i sin knapphändiga motivering hinner antyda.

Utskottet säger sig dela motionärernas uppfattning om betydelsen av ökade resurser för rehabiliteringsverksamheten och vikten av samordning mellan de medicinska och arbetsvårdande åtgärderna och hänvisar till att dessa frågor är föremål för de närmast ansvariga myndigheternas särskilda uppmärksamhet. Bland annat återopas att medicinalstyrelsen i samråd med arbetsmarknadsstyrelsen för statens arbetsklínik och andra instanser har uppdragit riktlinjer

för en planering och samordning av rehabiliteringsverksamheten inom sjukvårdsområdena.

Den aktivitet från medicinalstyrelsen, som har kommit till offentlighet efter det att motionen hade avgivits, varför den inte har kunnat tas i beaktande av motionärerna, bör självklart hälsas med tillfredsställelse. De handikappades problem har emellertid också andra sidor än dem, som man kan nå genom de medicinska myndigheterna och arbetsmarknadsstyrelsen. När det gäller arbetsmarknaden får man t. ex. komma ihåg, att det gäller att ha kontakt inte endast med myndigheterna utan också med de fackliga organisationerna. I söndags hölls här i Stockholm en stor konferens i samarbete mellan huvudstadens fackliga centralorganisation och kooperativens försäkringsrörelse om dessa frågor, och där spelade givetvis kontakten med fackföreningsrörelsen en framträdande roll. Konferensen visade efter min mening, att det här finns en god vilja och också förmåga att göra en betydande insats, men det uttrycktes önskan om att få en samordning i vidsträcktare bemärkelse över hela problemfältet, så att riktlinjerna blev mera ensartade och man fick de många skilda krafterna inkopplade på en gemensam stöt framåt.

De många skilda initiativ, var för sig mycket lovvärda, som har tagits under senare år av myndigheter och enskilda, skulle självklart ge ett mycket större samlat resultat, om en sådan översyn kunde komma till. Det var också detta motionen åsyftade, och de uppgifter som skisserades för en utredning i det syftet återfinns i motionens sex punkter.

Det är klart att motionärerna i dagens läge förstår, att det inte går att komma längre än till det i och för sig mycket positiva uttalande, som utskottets motivering innehåller. Men jag skulle ändå vilja tolka utskottets uttalande i motiveringen — vari utskottet säger sig dela motionärernas mening om behovet av ökade resurser — så, att utskottet, fastän det med hänsyn till det arbete som pågår inte självt anser det lämp-

Anslag till arbetsmarknadsstyrelsens arbetsvårdsverksamhet.

ligt att nu kräva en speciell utredning av Kungl. Maj:t, likväl anser att en sådan utredning och översyn kan bli påkallad, när Kungl. Maj:t hunnit verkställa den av utskottet väntade prövningen av framkommande förslag. Om denna tolkning är riktig, skulle den innebära, att utskottets betänksamhet mera gäller tidpunkten än själva utredningsbehovet.

Därmed kunde alltså utskottets och motionärernas linjer anses ha mött varandra. Det skulle då råda enighet om behovet av ytterligare resurser för att hjälpa de handikappade och inordna dem i arbetslivet. Det skulle också råda enighet om att prisa de olika insatser som sker i detta avseende, men man borde också kunna nå enighet i denna kammare om den kommande utvecklingen på detta område. När materialet ligger på bordet, skulle det med andra ord kunna förväntas, att Kungl. Maj:t bedömer när och hur det stora problemkomplexets skilda beståndsdelar skulle läggas under gemensam översyn och samordning. Motionärerna hoppas för sin del att den tidpunkten skall komma så snart som möjligt. Frågan om de handikappade är ett av dagens stora samhällsproblem. Man kan vara förvisad, att det problemet under de närmaste decennierna kommer att bli ännu större. Då gäller det att i tid vara rustad för att möta påfrestningarna.

I detta anförande instämde herrar *Andersberg* (s), *Damström* (s) och *Edvin Thun* (s), fru *Lindström* (s), fru *Sjöström-Bengtsson* (s) samt fru *Wallentheim* (s).

Herr **LARSSON, SIGFRID**, (bf):

Herr andre vice talman! Under denna punkt har också behandlats ett par andra motioner, nämligen I: 358 och II: 400. I dessa motioner beröres ett par problem som rör omskolning av partiellt arbetsföra. Utskottet har föreslagit bifall till den ena av de framställningar som har gjorts i motionerna, nämligen att den kommunandel som skall utgå för omkostnader i samband med omskolning inte skall betraktas som fattigvård,

och vi är givetvis tacksamma för denna utskottets inställning, men vi skulle givetvis varit ännu gladare, om utskottet även hade gått med på det andra förslaget.

Dessa kostnader för omskolning betalas till 75 procent av staten och till 25 procent av vederbörande kommun, men det är primärkommunen som skall betala dessa 25 procent. Tidigare har denna omskolning av partiellt arbetsföra i stor utsträckning hafts om hand av pensionsstyrelsen. Det var på den tiden litet besvärligt, ty det tog lång tid innan besluten fattades. Nu har vi ju fått denna nya ordning. Vi hade därmed hoppats att ärendenas behandling skulle gå lite snabbare, men genom att dessa 25 procent av kostnaderna skall erläggas av kommunen och det först måste vara klarlagt, om kommunen är villig härtill, tar det för den tjänsteman i länsarbetsnämnden som har hand om ärendena mycket lång tid att få dem klara. Dyrbar tid går förlorad, och ibland missar man ett tillfälle, som man skulle haft, att kunna få vederbörande omskolad inom näringslivet, vilket man nere hos oss i hög grad försökt att göra. I stället för att skicka vederbörande till vanförelanstalt eller yrkesskola har vi försökt att få ut dem för omskolning direkt i näringslivet. Därigenom sparas ju betydande belopp. Man räknar att en sådan omskolning i genomsnitt kostar tusen kronor mindre än för dem som skall gå igenom en skola.

Men nu har vi, som sagt, denna olägenhet, att primärkommunen först skall gå med på att betala 25 procent av kostnaderna. Inom Malmöhus läns landsting, som sedan många år givit bidrag till hjälp för partiellt arbetsföra, har utbildats en organisation för att lösa härmed sammanhängande problem, och den har arbetat tillfredsställande.

Nu anser motionärerna att en bestämmelse bör införas, att landstinget i stället för såsom nu primärkommunen skall svara för dessa 25 procent. Det skulle underlätta mycket för de tjänstemän som handhar dessa frågor. Det är alltså detta som vi anser vara det väsentliga i frå-

Anslag till arbetsmarknadsstyrelsens arbetsvårdsverksamhet.

gan, att denna betalning bör överflyttas från primärkommunen till landstinget. För städer utan landsting är det ju klart att inget problem föreligger.

Nu har det till utskottets utlåtande avgivits endast en blank reservation. Jag har därför inget särskilt yrkande, men jag har ändå velat bringa frågan på tal. Jag skulle ta mycket fel, därest icke en sådan anordning som motionärerna här föreslagit så småningom kommer att genomföras.

Herr KARLSSON, GUSTAF, (s):

Herr talman! I anledning av herr Elfving's anförande vill jag säga, att det har vid behandlingen i statsutskottet i detta ärende icke varit någon svårighet att ernå fullständig enighet, och det är en väldig styrka. Detta är ett stort och allvarligt problem. Alla inser hur nödvändigt det är att man gör så mycket som möjligt för att hjälpa dessa personer att komma in i produktionen och att få dem att känna sig som nyttiga människor.

Åtgärder på detta område bör emellertid vara väl genomtänkta för att kunna ge bästa möjliga resultat, särskilt för dem som det här gäller. Utskottet har därför ansett att denna fråga bör tänkas igenom närmare, innan det sättes igång med någon mera omfattande undersökning. Man bör liksom ha de linjer klara, efter vilka man skall gå fram. Insatserna på detta område kommer att bli mycket kostnadskrävande, därest man verkligen skall få någonting gjort, som är av betydelse. Därför har utskottet rekommenderat denna bearbetning av de erfarenheter som kan komma fram och av de förslag som kan komma in till Kungl. Maj:t, innan riksdagen biträder motionärernas yrkande om någon stor och omfattande undersökning och utredning. Men jag är alldeles övertygad om att när sådana genomtänkta förslag till åtgärder kommer — vilka då naturligtvis bör underställas riksdagens prövning — skall statsutskottet uppträda lika enigt som det har gjort nu vid behandlingen av denna allvarliga fråga.

Med det nu anförda har jag, så långt jag fattade herr Elfving's anförande, givit honom de besked som han bad om. På den av mig nu berörda punkten ser jag ingenting som skiljer oss i dagens läge, och jag har de bästa förhoppningar om att samarbetet skall bli lika gott i fortsättningen, när det gäller denna angelägenhet. Det finns alltså inga delade meningar mellan utskottet och motionärerna om önskvärdheten att här göra någonting — vi är härvidlag på samma våglängd.

Nu vill jag inom parentes säga, att det finns ingenting vanskeligare än att göra försäkringar för ett riksdagsutskotts räkning. Vad jag nu givit uttryck åt är således min personliga uppfattning om hur utskottet kommer att ställa sig under de närmaste åren. Vad som förekommit nu i år har vi ju bara att konstatera.

Jag ber också att få säga ett par ord i anledning av herr Sigfrid Larssons anförande.

Att lyfta bort från kommunerna den del som de nu skall betala och lägga den på landstingen, är icke så lätt. Det är icke någon liten enkel operation för ett riksdagsutskott att genomföra i en hastig vändning. Jag tror att man få ta varligt på denna punkt. Frågan bör ju så småningom kunna ordnas av dem som är intresserade. Jag medger att det kan ligga något i vad herr Larsson säger, men denna fråga bör i första hand ordnas genom förhandlingar mellan landskommunernas förbund och landstingsförbundet, till att börja med så att vi får en ledtråd, någonting att hålla i. Men att i anledning av en enkel motion säga, att vi skall flytta över kommunernas åligganden på landstingen, det kan man inte utan vidare göra, och jag är övertygad om att herr Larsson så småningom förstår detta.

I övrigt vill jag instämma i de strävanden som kommit till uttryck, när det gäller att få de partiellt arbetsföra direkt insatta i produktionen. Det är självfallet det billigaste för det allmänna och kanske för vederbörande själva också det angenämaste. För många är det en svår tid att gå i skolor på främmande

Anslag till arbetsmarknadsstyrelsens arbetsvårdsverksamhet.

ort, men dessa människor har en underbar livskraft; de vill leva och bli nytiga medborgare. Det är en otrolig energi som de nedlägger, då de många gånger under svåra förhållanden reser till främmande orter för att genomgå denna omskolning, men det är självfallet det allra bästa, om omskolningen kan förläggas till hembygdens näringsliv.

Utskottet har, som sagt, inte kunnat göra mera än uttala, att vi anse att dessa bidrag icke skall utgöra fattigvård. Då det gäller fördelningen av kostnaderna hoppas vi att intressenterna själva tar upp frågan så att man kan komma fram till en lösning. Riksdagen kan inte göra det nu.

Häri instämde herr *Anderson, Iwar* (s).

Herr ANDERBERG (s):

Herr talman! Jag tror inte att man från riksdagens sida kan komma längre än vad utskottets talesman kommer fram till i dag, även om man är aldrig så positivt inställd och vill att åtgärder skall vidtagas. Jag är själv motionär och mycket intresserad av att komma fram till en lösning av denna fråga. Jag anser i likhet med den förste talaren, att man från utskottets sida uppfattat frågan rätt och att dessa så kallade handikappade kommer i en mycket svår situation. Vi bör från samhällets sida ge dem allt stöd som är erforderligt. Såväl kommuner som landsting och statsmakterna har försökt komma till rätta med detta stora och allvarliga problem. Det är inte sista gången vi kommer att möta detta, och vi kommer säkerligen att ta upp frågan även vid ett senare tillfälle. Vi hoppas att man skall kunna komma fram till en utredning på det sätt som motionärerna tänkt sig. Vi hade tänkt oss kunna få fram en differentierad kartläggning av vissa åtgärder som bör kunna vidtagas. Utskottet har vid behandlingen av vår motion visat stor välvilja, såsom även framgår av vad utskottets talesman anförde, och vi hoppas vid ett senare tillfälle få åtnjuta samma välvilja.

Jag begärde egentligen ordet med anledning av den sista delen av herr Gustaf Karlssons anförande, vari han bemötte herr Sigfrid Larsson. Det var fråga om att kommunandelen inte skulle ha karaktären av fattigvård. Den saken är man enig om. Men sedan har vi det andra yrkandet i motionen, nämligen att det skall »uppdragas åt landstingen i stället för primärkommuner inom landstingsområden att handlägga ärenden rörande civilskadades omskolning och svara för kommunandelen av kostnaderna för denna verksamhet». Det är klart att det kan ordnas så, men det går inte att besluta om detta bara på grundval av en motion. Vi får försöka gå andra vägar. Jag har deltagit i den centrala ledningen både för kommuner och landsting, och jag vet hur svårt det är att uppdraga gränserna mellan den enas och den andras andel i verksamheten och kostnaderna. Det går inte att ordna detta så här snabbt, men motionärerna har ju givit ett uppslag, som vi får bygga vidare på. Privat kan jag ju säga, att jag anser den linje som de här uppdragit för att nå det bästa möjliga resultatet vara den riktiga vägen. Vi kommer nog förr eller senare att överlämna detta till landstingen. För dagen är jag emellertid inte beredd att ställa något yrkande. Det går inte att genomföra detta så som frågan ligger till i dag.

Jag har bara liksom herr Gustaf Karlsson velat konstatera svårigheterna. Vi vill göra det bästa möjliga, men frågan kan inte lösas vid ett tillfälle som detta. Utskottet har ju också enhälligt gått med på vad avdelningen föreslagit. Det föreligger endast en blank reservation. Jag tror att vi i dag inte kan komma längre än utskottet, utan vi får med uppmärksamhet följa frågan, så att vi kan komma dessa människor till hjälp, vilka intar en så bekymmersam ställning i samhället.

Herr talman! Jag har inget annat yrkande än bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkterna 54—93.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 94.

Anslag till social upplysningsfilm.

Med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag hade utskottet i förevarande punkt hemställt, att riksdagen måtte till Social upplysningsfilm för budgetåret 1954/55 anvisa ett reservationsanslag av 30 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Bergh, Skoglund* i Doverstorp, *Rubbestad* och *Staxäng*, vilka ansett, att utskottets yttrande och hemställan bort hava följande lydelse:

»Enligt utskottets mening utgör filmverksamheten ett sådant ändamål, där möjlighet till tillfällig begränsning av statsutgifterna föreligger. Utskottet avstyrker därför att medel för ändamålet anvisas för nästa budgetår och hemställer alltså, att riksdagen må med avslag å Kungl. Maj:ts förslag besluta att reservationsanslaget till Social upplysningsfilm icke skall uppföras å riksstaten för budgetåret 1954/55.»

Fröken ANDERSSON (h):

Herr talman! Frågan om anslag till social upplysningsfilm har ju här diskuterats år efter år, och jag skall därför inte nu gå djupare in på frågan. Detta anslag har efter hand skurits ned från 125 000 till 30 000 kronor. Nu begär kommittén för social upplysningsfilm 100 000 kronor, men Kungl. Maj:t har inte velat gå med på mer än 30 000 kronor.

Reservanterna anser emellertid att också sistnämnda belopp kan sparas in och yrkar därför avslag på Kungl. Maj:ts förslag. De anser alltså att något belopp för ändamålet inte skall anvisas. Reservanterna stöder sig därvidlag på statskontorets yttrande, i vilket det heter: »Statskontoret ifrågasätter starkt, under hänvisning till rådande hårt ansträngda budgetära läge, om tillräckliga skäl föreligger för att bevilja anslag till förevarande ändamål även för nästkommande budgetår.» Jag tycker att denna reflexion

Anslag till social upplysningsfilm.

från statskontorets sida säger ungefär vad man skulle vilja säga själv, och det är, som sagt, på detta som reservanterna stöder sig, när de yrkar avslag på det hela.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till reservationen nr 8.

Herr KARLSSON, GUSTAF, (s):

Herr talman! Med hänvisning till vad jag anfört under de närmast föregående åren tillåter jag mig yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som inncfattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 95—97.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 98.

Lades till handlingarna.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående beredskapsstat för försvarsväsendet för budgetåret 1954/55;

nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till stat för försvarets fastighetsfond för budgetåret 1954/55;

nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av vissa äldre reservationsanslag under fjärde huvudtiteln m. m.;

nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående markegångstaxor jämte i ämnet väckta motioner;

nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposi-

Ang. beskattningen av vissa skogsinkomster.

tion av vissa äldre anslag, avseende ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde; och

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av visst äldre reservationsanslag.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölles.

Ang. beskattningen av vissa skogsinkomster.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 23, i anledning av väckta motioner om ändrade regler för beskattning av skogsinkomster i samband med vissa markupplåtelser.

I de inom riksdagen väckta, till bevillningsutskottet hänvisade likalydande motionerna I: 337 av herr Hansson och II: 439 av herr Widén m. fl., hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, i första hand att lika med intäkt genom avyttring av växande skog i samband med avyttring av marken skulle anses ersättning för och värdet vid markägarens eget tillgodogörande av skog, som måst avverkas till följd av markens ianspråktagande för obegränsad tid för vattenuppdämning, framdragande av ledning eller anläggande av väg eller annat liknande ändamål, att gälla från och med 1954 års taxering, samt att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att de följdändringar i bestämmelserna om avdrag för värdeminskning av skog, som kunde finnas vara erforderliga till följd härav, måtte bli föremål för sådan snabb utredning, att förslag till ändrade bestämmelser i ämnet kunde framläggas vid 1955 års riksdag att gälla från och med 1955 års taxering, i andra hand att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att angivna förhållanden måtte bli föremål för sådan snabb utredning, att förslag till ändrade bestämmelser i ämnet kunde framläggas vid 1955 års riksdag att gälla från och med 1955 års taxering.

Utskottet hade i det nu föreliggande betänkandet av angivna orsaker hemställt, att de likalydande motionerna

I: 337 av herr Hansson och II: 439 av herr Widén m. fl. om ändrade regler för beskattning av skogsinkomster i samband med vissa markupplåtelser måtte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet i betänkandet anfört, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

Herr HANSSON (fp):

Herr talman! Tillåt mig att som motionär säga ett par ord i anledning av utskottets utlåtande. Jag skall givetvis inte gå in på alla de beskattningsregler av ofta mycket intrikat natur, som beröres i motionen. Det skulle kanske uppfordra herr Sjö Dahl att på utskottets vägnar ingå i svaromål, och det är inte alls min mening att här försöka åstadkomma någon längre debatt. Jag hoppas tvärtom att vi blir förskonade från det. Ja, herr Sjö Dahl spetsar öronen, men jag hoppas att han lugnt skall kunna bli sittande i sin bänk, ty mina kommentarer här skall bli mycket kortfattade.

Jag hade nog väntat, herr talman, att i utskottsutlåtandet finna en liten antydning om att vi motionärer är ute i ett angeläget ärende. Det finner nämligen åtminstone jag vara fallet. För det första behandlas nämligen den skogsägare, som på ena eller andra sättet tvingas att för all framtid upplåta skogsmark och avverka skog för vattenuppdämning, kraftledningsgator och vägar, ur beskattningssynpunkt enligt gällande regler hårdare än den som frivilligt försäljer skog i samband med marken, som skogen växer på. För övrigt har detta förhållande skärpts genom penningvärdeförsämringen. Förutom det oftast irriterande och besvärande intrång, som t. ex. en kraftledningsgata eller vattenuppdämning medför, lägges alltså ytterligare sten på markägarens börda genom skärpt beskattning av den tvångsavverkade skogen. Härvidlag bör i all rimlighets namn en ändring snarast möjligt komma till stånd.

Ett andra skäl för vår motion är, att tolkningen av nuvarande rätt svävande bestämmelser synes vara mycket varierande inom olika taxeringsdistrikt och län. På detta område har dröjt kvar

Om förlängning av inbetalningstiden för kvarskatt.

missförhållanden av samma art som mångenstädes förekom långt in på 1930-talet på grund av obekantskapen med rätten till avdrag för minskning i skogs ingångsvärde. Klara, lätt tillämpliga regler bör det inte vara svårt att åstadkomma, och de är efterlängtrade för att skapa enhetlighet och rättvisa vid taxeringsförfarandet på de i motionen berörda områdena.

Nu uppges det i utlåtandet, att spörsmålet redan kommit under Kungl. Maj:ts prövning på grund av RLF:s och Skogsägareföreningarnas riksförbunds skrivelse, som genom ett märkligt sammanträffande avlåtits vid ungefär samma tidpunkt som motionen. Utskottet finner på grund härav inte anledning att för sin del förorda skrivelse till Kungl. Maj:t i ämnet. Jag vill godtaga utskottets skäl för dess ståndpunkt och inskränker mig till att uttala den förhoppningen, att Kungl. Maj:ts prövning skall leda till det av oss motionärer åsyftade resultatet, nämligen att förslag till ändrade bestämmelser i ämnet blir framlagt vid 1955 års riksdag.

I den förhoppningen, herr talman, kan jag yrka bifall till utskottets hemställan.

I herr Hanssons yttrande instämde herr *Magnusson* (h).

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande betänkande hemställt.

Om förlängning av inbetalningstiden för kvarskatt.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 24, i anledning av väckta motioner om förlängning av inbetalningstiden för kvarstående skatt.

Till bevillningsutskottet hade hänvisats följande inom riksdagen väckta, av utskottet till behandling i ett sammanhang upptagna motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I:113 av herr *Söderquist* m. fl. samt II:145 av herrar *Sjölin* och *Strandh*, vari hemställdes, att riksdagen måtte i skrivelse till

Kungl. Maj:t hemställa om utredning och förslag om förlängning av inbetalningstiden för kvarskatter; ävensom

2) de likalydande motionerna I:330 av herr *Svärd* och II:427 av herr *Cassel* m. fl., vari hemställdes, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhänga om förslag till sådan ändring av uppbördsförfordningen, att uppdelningen av kvarskatten när det gällde belopp över 1 000 kronor skulle ske på de terminer, som infölle i mars, maj, juli och september månader.

Utskottet hade i det nu ifrågakarande betänkandet på anförda skäl hemställt,

1) att de likalydande motionerna I:113 av herr *Söderquist* m. fl. samt II:145 av herrar *Sjölin* och *Strandh* om förlängning av inbetalningstiden för kvarstående skatt icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; ävensom

2) att de likalydande motionerna I:330 av herr *Svärd* och II:427 av herr *Cassel* m. fl., om ändrad ordning för uppbörd av kvarstående skatt icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits av, utom annan, herrar *Spetz*, *Söderquist*, *Kristensson* i Osby, *Christenson* i Malmö och *Anderson* i Sundsvall, som ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa,

1) att riksdagen med bifall till de likalydande motionerna I:113 av herr *Söderquist* m. fl. samt II:145 av herrar *Sjölin* och *Strandh* måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning och förslag om förlängning av inbetalningstiden för kvarstående skatt; ävensom

2) att de likalydande motionerna I:330 av herr *Svärd* och II:427 av herr *Cassel* m. fl. om ändrad ordning för uppbörd av kvarstående skatt måtte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad reservanterna förut anförde och hemställt, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

Herr SÖDERQUIST (fp):

Herr talman! Avsikten med den av mig och ytterligare några ledamöter

Om förlängning av inbetalningstiden för kvars-katt.

väckta motionen, som nu tillsammans med ännu en motion i samma syfte föreligger till behandling här i kammaren, har varit att söka bereda de skattskyldiga, som av en eller annan anledning råkat få kvars-katt, större möjlighet att i rätt tid betala denna och på så sätt undgå att komma på restlängd.

Motionärerna har menat, att ett medel härtill skulle vara, att uppbördstiden förlängdes och att kvars-katten finge erläggas under loppet av åtta månader i stället för som nu inom fyra månader. Jag tror, att detta skulle vara till gagn inte blott för de skattskyldiga, utan också för uppbördsmyndigheterna-staten.

Motionärerna är väl medvetna om att det finns tämligen goda möjligheter — i varje fall teoretiska — att undgå kvars-katt, om man bara är omtänksam och förtänksam. Man kan, om man har A-skatt, se till, att källskatteavdraget blir så stort, att det räcker även för de extra inkomster man till äventyrs kan ha. Man kan, om detta försummas, även betala in ett fyllnadsskattebelopp. Och åtskilliga har dess bättre handlat så. De, som betalar B-skatt, kan för sin del lämna preliminär deklARATION för det löpande året, få en ny skattsedel och betala så mycket, att det räcker. Men det är nu trots allt så, att ett mycket stort antal medborgare ännu sju år efter källskatte-reformens genomförande inte kommit underfund med den saken eller inte förmått eller förstått att utnyttja möjligheterna i detta fall. I själva verket har vi alltså så många kvars-kattebetalare, att deras antal måste betecknas såsom mycket stort.

Nu är det klart att det kan resoneras som så: »Envar må skylla sig själv. Det må vara vars och ens ensak, om man betalar så liten preliminärskatt, att det blir efterräkningar. Och i varje fall bör myndigheterna inte genom att förlänga inbetalningstiden för kvars-katten hjälpa de slarviga och mindre omtänksamma. Det vore att lägga hyende under lasten. Och det vore i högsta grad opedagogiskt. Folk skall läras att sköta sig, och man bör inte bidra till ett förfuskande av

källskatteprincipen, som ju de flesta gillar.»

Ja, visst kan man säga så, och så säger man också. Så ungefär torde väl för övrigt bevilningsutskottet ha resonerat. Och visst är detta ett tal, som många gillar och som kanske är teoretiskt riktigt. Det är nu bara det, herr talman, att erfarenheten visar, att verkligheten är och tydligen också kommer att bli sådan, att detta måste framstå såsom ett mycket hårt tal för utomordentligt många människor.

Om en person nämligen råkar bli påförd kvars-katt, kan verkligheten bli något i den här stilen. Vederbörande skall under en tid av fyra månader, januari—april, betala dels den ordinarie preliminärskatten, dels den redan påförda kvars-katten och dels slutligen avsätta eller helst inbetala ytterligare de belopp, som krävs för att det inte skall bli kvars-katt också nästa år. Det finns många, som helt enkelt inte förmår klara den saken, och så blir det restskatt, som kanske till sist inte alls blir erlagd.

Man har tröstat sig med att sådana här förhållanden tillhör de vanliga besvärigheterna, när en nyhet på detta område skall föras ut i livet — om några år skall det hela ha klarat sig. Det är bristande kunskaper om det nya systemet, som är anledningen, har man sagt. Nu efter sju år kan det emellertid konstateras, att det knappast blivit, som man hoppats. Det är heller ingalunda endast folk, som saknat kännedom om källskattesystemet och om möjligheten att undgå kvars-katt, som blivit kvars-kattebetalare. Bland dem finns nämligen många, beträffande vilka det inte ens kan bli tal om okunnighet i detta sammanhang eller vilka man skulle kunna misstänka för ovilja eller ens motvilja mot att ordna för sig. Det tycks faktiskt vara fråga om skattebetalare ur alla samhällsklasser. Bland dem finns säkerligen många, för vilka det är minst sagt svårt att komma ur den trampkvarn, som det nuvarande skattebetalningssystemet åstadkommer.

I sitt utlåtande över motionerna fram-

Om förlängning av inbetalningstiden för kvarskatt.

håller nu utskottet bland annat, att frågan om utsträckning av tiden för kvarskattens erläggande vid ett par tillfällen varit föremål för behandling av riksdagen — en gång i samband med en interpellation och vid ett annat tillfälle i anledning av en motion. I båda fallen framdrogs skäl för och emot inrättande av flera uppbördsterminer. Skälen mot var väl i stort sett de, som jag här har berört, och dessutom, att budgetsvarigheter skulle kunna uppstå. Budgeten skulle komma att bli väsentligen underbalanserad, åtminstone för ett övergångsår.

Vad det sistnämnda skälet angår, torde detta inte få anses alltför starkt. Det torde väsentligen vara en bokföringsfråga. Säkerligen är det inte omöjligt att bokföra de kvarskattebelopp, som skulle inflyta i juli och september som en fordran. Svårigheten skulle väl då reellt bestå i besväret att anskaffa — för några månader — det belopp, som kvarskatten vid de föreslagna uppbörderna — i juli och september — skulle uppgå till samt möjligen räntan under ett kvartal eller så. Och, herr talman, om nu kvarskatten är ett besvär av så stor tyngd för skattebetalarna, som förhållandet uppenbarligen är, kan väl problemet anses vara värt den i motionerna begärda utredningen.

Utskottet säger vidare, att den förra året beslutade uppbördsreformen, som bland annat innehöll nu gällande bestämmelser angående kvarskattens erläggande, godtogs av riksdagen utan erinran på denna punkt. Utskottet menar, att man inte bör utan att avvakta erfarenhet av den nya uppbördsförordningens verkningar anhålla om utredning, som avser förändring av en så ny förordnings bestämmelser. Motionärerna har emellertid den uppfattningen, att det här är fråga om ett problem, som inte bör uppskjutas utan undersökas omedelbart för att snarligen bli löst. Vi har den meningen, att den nya uppbördsförordningen i detta fall sannolikt inte kan ge annat resultat än den gamla. En mängd skattskyldiga kommer även i fortsättningen att få kvarskatt. För dem

skulle en förlängd tid för kvarskatteuppbörden innebära en tydlig lättnad, och staten skulle genom att restskatten minskades också vinna på den saken. Reservanterna har pekat på detta och yrkat bifall till motionen.

Jag, som är både motionär och utskottsreservant, hyser vidare den uppfattningen, att det inte kan anses som okynne att, trots vad som sagts vid tidigare behandling av dessa problem och trots att den nya uppbördsförordningen verkat relativt kort tid, hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag i den här frågan.

Inte heller torde man ha anledning att vänta, att kvarskatterna ens till sin huvuddel skall upphöra, om den bebådade schablonbeskattningen införes. Många får ändå kvarskatt, och för dem blir denna besvärlig och kommer att medföra restskatt med vad det innebär. Jag tror dessutom, herr talman, att en lättnad i fråga om kvarskattebetalandet är önskvärd även av det skälet, att man härigenom möjligen skulle bidra till att minska oviljan mot extraarbete med den därav ofta följande kvarskatten. Detta sista är säkert inte minst viktigt.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen I och därmed bifall till motionerna I: 113 och II: 145.

Herr SJÖDAHL (s):

Herr talman! Källskattesystemet är visserligen nu sju år gammalt, men det är fortfarande förenat med vissa svårigheter. Det vill jag visst inte förneka. Men jag vill erinra om att enligt den undersökning, som utskottet gjorde, har ändå kvarskatten undan för undan gått ned. Efter den beräkning, som redovisas i utskottets betänkande, utgjorde ännu taxeringsåret 1951 kvarskatten över 25 procent av den erlagda preliminärskatten. Den gick följande år ned till 15,5 procent och beräknas under innevarande år gå ned ytterligare till 13 procent eller någonting sådant. Det sker således här en ständig förbättring i källskattesystemets effektivitet, och man kan hoppas och räkna med att den skall fortsätta.

Om förlängning av inbetalningstiden för kvarskatt.

Jag vill tillika erinra om att problemet är besvärligast beträffande B-skattebetalarna, vare sig det är fysiska personer eller bolag och andra juridiska personer. Enligt den gjorda beräkningen, som avser taxeringsåret 1953, uppgick kvarskatten för A-skattebetalarna till 10 procent av hela det debiterade beloppet, medan kvarskatten för B-skattebetalare, vare sig det var fysiska eller juridiska personer, uppgick till sammanlagt över 15 procent. Siffran är således rätt hygglig för A-skattebetalarna, medan de som betalar B-skatt har det svårare.

Nu har vi att räkna med att vi efter det beslut, som riksdagen fattade förra året, från och med i år får bättre källskattetabeller än förut, och man bör då kunna uttaga en riktigare avvägd källskatt än man hittills har gjort. Vidare har många B-skattebetalare hänvisats till att i stället erlagga A-skatt, och det är sannolikt att de härigenom i större utsträckning än tidigare kommer att betala sin preliminärskatt. När det gäller juridiska personer, särskilt bolagen, har det visat sig, att den räntepåföring, som numera sker, föranleder dem att inbetala fyllnadsbelopp, när de har gjort bokslut. För bolagens del har dessa belopp vissa år uppgått till sammanlagt en halv miljard kronor, och det är uppenbart, att den nya anordningen för de juridiska personernas del medför mindre kvarskatt än förut.

Utskottet har också ansett sig kunna räkna med att den annonserade skattereformen, som skulle gå ut på att man införde enklare avdragsregler, skall medföra, att källskatten i mycket stor utsträckning också blir den slutliga skatten. Vi räknar med att få en proposition om den saken ett följande år, och härigenom bör kvarskatten åtminstone för fysiska personer minska.

Men trots allt det som har gjorts och nu för första gången provas och trots de förenklade avdragsregler, som vi väntar på, är det alldeles uppenbart att hela källskattesystemet är i hög grad beroende av medverkan från skattebetalarnas sida. Det gäller alla skattebetalare, vare sig de betalar A-skatt eller B-skatt. Och

denna medverkan kan ju ske på det sättet att om en person, som har A-skatt får en extra inkomst, begär han att hans vanliga arbetsgivare gör ett större avdrag än normalt på hans inkomst, eller också gör han själv en fyllnadsinbetalning eller avsätter han ett motsvarande belopp till följande år.

Nu kan man naturligtvis, såsom den föregående ärade talaren gjorde, litet medlidsamt dra på munnen vid tanken på sådana åtgärder från skattebetalarnas sida. Ja, det beror alldeles på vilket förtröende man har till den svenske medborgaren. Jag tror faktiskt att allteftersom tiden går kommer ett större antal att anpassa sig efter detta system bättre än förr. Jag har själv råkat rätt illa ut i år, men jag gör allvarliga ansträngningar för att inte samma malör skall inträffa nästa år. Och jag är väl en genomsnittssvensk lika bra som många andra, och jag förmodar att det är många andra som resonerar på precis samma sätt som jag.

Jag tror alltså att A-skattebetalarna kan göra åtskilligt själva, och vad B-skattebetalarna beträffar är det alldeles uppenbart att de måste göra åtskilligt själva, ty de är de enda som kan bedöma vilka inkomster de får, nu när de väsentligen utgörs av rörelseidkare, bolag och dylika.

Att följa motionärerna och begära att tiden för kvarskattens inbetalning skall utsträckas från fyra månader till åtta, vilket ju är deras närmaste önskemål, betyder att man för kvarskattens vidkommande skall anlita de skatteexekutorer som vi har här i landet i alla svenska arbetsgivare, inte fyra utan åtta månader på året. Jag är glad över den mycket redobogna medverkan som arbetsgivarna här i landet lämnar för att göra källskatten effektiv. Jag tycker inte det är rimligt att utsträcka kravet på deras medverkan ännu längre, såsom reservanterna här har föreslagit. Och kom ihåg: har man källskatt bör man ju betala skatten när man har inkomsten eller åtminstone så nära den tidpunkten som möjligt. Enligt reservanternas förslag utsträcks inbetalningen till ett och två

Om förlängning av inbetalningstiden för kvarsfatt.

tredjedels år efter inkomstårets utgång; för närvarande är det ett och ett tredjedels år. Själva källskattens idé förfuskas ju längre tid man dröjer innan den skatt, som förfaller under ett år, betalas.

Jag tror att man härvidlag bör lita till den ökade erfarenhet, som de enskilda skattebetalarna får, och till en undan för undan ökad hjälp från myndigheternas sida. När jag i mitt eget fall satt och studerade skattsedlarna för att se, hur jag skulle klara mig bättre nästa år, så fann jag att det var en rätt invecklad läsning. Jag är inte alldeles säker på att genomsnittssvensken så lätt tolkar de bestämmelser som återges på skattsedlarna och som är avsedda att ge dem råd och anvisningar. Jag önskar livligt att dessa råd och anvisningar gavs på ett enklare sätt, så att de lättare kunde följas av de svenska skattebetalarna, som därigenom bättre kunde tillvarata sina egna intressen.

Nu talade den ärade reservanten om vilken avskräckande effekt tanken på kvarsfatt hade på dem som tog extraarbeten. Min gode vän herr Söderquist menar alltså att om man låt oss säga i mars månad 1954 får tillfälle till ett extraarbete skulle man inte våga ta det av hänsyn till kvarsfatt som betalas någon gång år 1956. Jag tror inte att den tanken kan verka avskräckande i det ögonblicket. Men den skulle kanske kunna föranleda att vederbörande satte av ett belopp som motsvarar marginalskatten — för den stora massan rör det sig om 22 eller 23 procent eller någonting sådant — och så kan han med gott samvete åtaga sig extraarbetet. Är han, jag vill inte säga en slarver — ty han kan ha ett sådant ekonomiskt tryck på sig att han inte för tillfället vågar göra en avsättning — men är han ur stånd att göra det då, kan han göra det när som helst senare under året. Han kan även i början av nästföljande år göra en inbetalning. Det finns alltså möjligheter att förebygga att den där lilla »kyssen» som det kallas här i landet, kommer två år senare.

Jag tror, att varje förlängning av tiden

för kvarsfattens inbetalande betyder en förfuskning av systemet. En sådan åtgärd minskar inte bördorna — det kommer surt efter. Det är bättre att vidtaga åtgärder, varigenom skattebetalarna betalar sina skatter då de får inkomsterna. Vi bör hjälpa dem med råd och anvisningar, så att de så fort som möjligt och så lätt som möjligt kan klara av den skatteskuld de kommer att få. Avsikten med källskattesystemet är ju att hjälpa skattebetalarna att betala skatten, när de får inkomsten eller i varje fall så fort som möjligt efter inkomstens förvärvande.

Jag tror, herr talman, att utskottet har rätt när det vill avvakta erfarenheterna av den reform, som vi beslöt i fjol och som först i år har genomförts i praktiken. Vi skall samtidigt ha blicken öppen för åtgärder att göra själva uttagandet av skatterna så effektivt, att vi får så små kvarsfatt som möjligt. Vi är inne på god väg, det går bättre och bättre. Och alla vi, som har med dessa saker att göra, bör bemöda oss om att göra systemen så effektivt som möjligt och hjälpa skattebetalarna, och det gör vi genom att förmå dem att betala skatterna, när de får inkomsten eller i varje fall så nära denna tidpunkt som möjligt.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr SVÄRD (h):

Herr talman! När en vanlig enkel skattebetalare framför sig ser herrar Sjödahl, Velandar och Elofsson i Vä arm i arm, så måste vederbörande inse, att han från början haft fel, att han alltid kommer att ha fel och att han är född att ha fel! Med den utgångspunkten hade jag ursprungligen tänkt att blygt avstå från varje inlägg i debatten. Men när herr Sjödahl upplyste en häpnande kammare om att även han tillhörde de missanpassade i samhället, att även han hade fått en kvarsfatt över sig, trots hela den expertis som han förkroppsligar, fick också jag nytt mod, mod att säga ett vördsam ord.

Jag måste tillstå, att jag behöver detta

Om förlängning av inbetalningstiden för kvarskatt.

nya mod, ty sällan om ens någonsin har jag varit med om att några motioner slagits ihjäl så i varje skrymsle som de vilka herr Söderquist och jag väckt i denna kammare. Det tågar här fram en rad absolut oangripliga sakskal av budgetteknisk natur, av skatteteknisk natur och så naturligtvis hänvisningar till pågående utredningar. Det är, såvitt jag kan förstå, bara en enda liten detalj som saknas — jag medger att den kanske inte har någon betydelse i ett sammanhang som detta — och det är den rent mänskliga aspekten.

Det är klart att nästan alla — inte alla — som har kvarskatt har slarvat — herr Sjö Dahl, inte alla! Och nästan alla har de syndat på nåden mer än en gång. Det är klart att man kan väcka syndare med en Oxford-predikan med vädjan till deras samveten och deras sunda förnuft, ungefär av den art som herr Sjö Dahl här har presterat.

Men lika fullt kvarstår det förhållandet, att åtskilliga tusen människor har dragit på sig den här olyckan, att åtskilliga tusen människor under dessa kvarskattemånader tvingas att avstå så betydande del av sina inkomster, att det möter svårigheter för dem att bestrida vanliga löpande utgifter. Detta är ett faktum. Det är möjligt, att det är bara 10 procent av den debiterade A-skatten, som kommer i form av kvarskatt. För en enkel skattebetalare verkar det vara ganska mycket. När man träffar på chaufförer t. ex., som inte ser sig någon levande råd hur de skall klara upp den här saken, när man träffar på jordbrukare, som är i samma predikament, och löntagare av alla de slag, så undrar man ändå, om vi också inte i detta sammanhang skulle kunna ta mänsklig hänsyn, om vi inte skulle kunna visa social medkänsla även mot »kvarskatteförbrytare». Vi visar ju social medkänsla i så många andra sammanhang i det här huset, och om skattebetalarna fick några droppar med av brygden skulle kanske inte någon större katastrof inträffa.

Herr talman! Jag vill säga att jag, trots den övertygande bevisning för felaktigheten i herr Söderquists och min stånd-

punkt som här presterats, kommer att rösta med herr Söderquist. Jag kommer att göra det, förmodar jag, för att på det viset ge uttryck åt min dåliga karaktär.

Sedan vill jag bara tillägga, att herr Sjö Dahl och jag kan vara överens om det önskvärda i att man så snart som möjligt kommer till ett tillstånd, där den preliminära skatten också blir definitiv. Jag är inte alldeles övertygad att en längre inbetalningstid för nu föreliggande kvarskatter hindrar en sådan utveckling.

Herr SÖDERQUIST (fp):

Herr talman! Jag föranleddes av herr Sjö Dahls meddelande att han själv har kvarskatt, trots sina utomordentliga kunskaper på detta område, att begära ordet på nytt.

Jag vill än en gång understryka, att det uppenbarligen är så, som jag sade i mitt första anförande, att många — herr Sjö Dahl är ett exempel därpå — som är synnerligen kunniga om allting i detta sammanhang och beträffande vilka man inte kan misstänka ovilja eller motvilja mot att ordna för sig, ändå blir kvarskattare.

Som herr Svärd nyss antytt, är kvarskattebetalarna inte få utan många. Han talade om tusental. Jag tror, att man — utan att överdriva — vågar påstå, att det är fråga om hundratusental.

Har man fått kvarskatt, herr Sjö Dahl, blir det ofta på det sättet, som jag tidigare framhållit och som herr Svärd också sade, att under januari, februari, mars och april månader måste man, för att tillfredsställa herr Sjö Dahls fordran på en ordentlig skattebetalare, erlagga preliminärskatt, betala den redan påförda kvarskatten och dessutom avsätta eller inbetala så mycket utöver det tabellenliga källskatteavdraget, som behövs, för att man inte skall få kvarskatt nästa år.

Det är vidare så, herr Sjö Dahl, jag försäkrar det, att folk resonerar om kvarskatten på det sätt, som jag påstått. Man är rädd att få kvarskatt, om man skaffar sig extra inkomster. Och man är rädd för att nödgas betala dessa kvarskatter

Om förlängning av inbetalningstiden för kvarskatt.

tillsammans med preliminärskatten under årets fyra första månader. Fick man några månader till på sig, är det möjligt, att man kunde komma på rätt bog, få ordning i affärerna och slippa kvarskatten för framtiden samt slippa komma på restlängd.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr SJÖDAHL (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Söderquists tal om den som var rädd för att skaffa sig extra inkomster, beroende på en eventuell kvarskatt, kan jag inte alls förstå. När han får den där extra inkomsten kan han ju, om han så vill, samtidigt betala in de pengar som erfordras för att slippa kvarskatt.

Jag vill också säga några ord till herr Svärd i detta sammanhang. Jag har inte i denna fråga vädjat till människors samvete. Det har inte med denna sak att göra. Men jag har alltid gjort vad jag tycker är en politikers främsta uppgift att göra, nämligen att vädja till människors förnuft.

Herr VELANDER (h):

Herr talman! Jag hade inte tänkt blanda mig i debatten rörande det föreliggande utskottsbetänkandet. Det var nu herr Svärd som föranledde mig att begära ordet. Sedan jag hade gjort det, tänkte jag dock, att det var fel av mig, därför att herr Svärd började sitt anförande med att säga, att han »var född till att ha fel», och han förutsatte väl då, att han hade haft fel även i detta sammanhang. Följaktligen skulle det inte behöva sägas någonting alls i anledning av herr Svärds anförande. Men det kan ju tänkas, att kammarens ledamöter inte fått samma intryck som jag av den ståndpunkt, herr Svärd här deklarerade, och jag skall därför säga ett par ord.

Jag tycker nog, att herr Svärd skulle ha talat om för oss vad den rätta inbörden av hans motion är. Han intresserade sig i stället för de tre mannarna, som han här tyckte sig se vandra vid

sidan av varandra och som inte visade mänsklig hänsyn och inte heller social medkänsla. Herr Svärd borde dock ha börjat med att klarlägga, vilken mänsklig hänsyn och vilken social medkänsla som hans motion egentligen andas. Den inskränker sig till, såsom damerna och herrarna förstått, att kvarskatten bör få erläggas under fyra uppbördsterminer mot nu två. Den skattskyldige skall alltså få tillfälle att samla pengar under åtta månader till täckande av vad som förfaller under de olika uppbördsterminerna.

Herr Sjödahl var något inne på källskattens idé, att uppbörden alltså skall ansluta sig så nära som möjligt till tidpunkten för inkomstens förvärvande. Den kvarskatt exempelvis, som betalas i år, har redan till hälften erlagts, och den andra hälften skall gäldas under maj månad. Det är då fråga om en skatt, som vederbörande skulle ha betalt, inte i fjol utan redan 1952. Om herr Svärd får sin vilja igenom, skulle det bli ytterligare fyra månaders anstånd med kvarskattens betalning. Det betyder, att man skulle avlägsna sig ytterligare ett lika antal månader från den idé, som man har velat tillgodose genom källskattens införande. Det kan dessutom vålla en del andra olägenheter. Den, som har kvarskatt i år, kan nämligen råka få kvarskatt nästa år också, och han kan hitta på att få kvarskatt även året därpå. Blir det då någon lättnad för denna stackars människa — om man nu skall röra sig med talesätt som korresponderar mot sådana begrepp som mänsklig hänsyn och social medkänsla — om hon utöver den preliminärskatt, som skall erläggas under de sex uppbördsterminerna, också nästan ständigt skall pressas av tauken på och omsorgen om att samla ihop även till kvarskatten?

Vad innebär herr Svärds motion vidare? Jo, den innebär, att man inte skall medge någon lättnad, när det gäller kvarskatt till mindre belopp än 1 000 kronor. Jag misstänker, att herr Svärd därmed deklarerar sin verkliga medkänsla med sig själv och alla andra kvarskattebetalare! Jag vill nämligen fråga: Hur

Om förlängning av inbetalningstiden för kvarskatt.

många löntagare är det som har en kvarskatt överstigande 1 000 kronor? Har herr Svärd sökt räkna ut det? Jag kan inte ange antalet, men det måste vara mycket blygsamt. Och i det fall en löntagare har en kvarskatt, som överstiger 1 000 kronor, måste det bero på att han vid sidan av den huvudsakliga inkomsten — som har legat till grund för löneavdragen hos vederbörande arbetsgivare — har haft andra inkomster, som han inte har anmält, så att löneavdrag samtidigt kunnat göras även för dem. Från sådana utgångspunkter måste det kunna sägas, att vederbörande som regel har sig själv att skylla, när han får sin kvarskatt. Det kan måhända ställa sig något annorlunda för vissa B-skattebetalare.

Med de antydningar, som jag här tillåtit mig, har jag blott velat säga, att jag inte känner mig övertygad om att det blir lättare för den skattskyldige att klara sina förpliktelser, om man följer herr Svärds linje än om man tillämpar den ordning, som nu gäller, och den skattskyldige söker anpassa sig till denna.

Sedan är det ju så, att riksdagen har accepterat den »omänsklighet», som framträder i detta sammanhang, när den under fjolåret utan att över huvud taget tala om denna sak godtog den nya uppbördsförfordningen. Till grund för denna låg en utredning, vid vilken även frågan om hur kvarskatten lämpligen borde betalas hade övervägts. Såväl utredningen som departementschefen stannade för den nuvarande ordningen, och varken herr Svärd eller någon annan hävdade då annan mening.

Man skall inte heller söka falla tillbaka på det förhållandet, att man under de två första åren, då källskattesystemet tillämpades, medgav en förskjutning av tiden för kvarskattens erläggande. Detta motiverades nämligen uttryckligen med att källskattesystemet var nytt och att de skattskyldiga inte hade fått närmare kännedom om dess innebörd. Då vi i anslutning till utgången av denna övergångstid diskuterade det problem, som vi diskuterar i dag, var det ingen som opponerade sig till förmån för en utsträckning av denna övergångstid.

Herr Sjö Dahl framförde ett par synpunkter, som jag vill understryka.

Vi vet ju alla, att en väsentlig del av det svenska folket fungerar såsom uppbördsmän med hänsyn till det sätt, varpå skatteuppbörden är inkapslad i samhällsmaskineriet. Det kan inte vara likgiltigt för dessa uppbördsmän, om de skall ha att laborera med kvarskatteavdrag under fyra månader såsom nu eller under åtta månader.

Man kan vidare säga, att enligt den ordning, som motionärerna siktar till, kommer kvarskatten att fördelas på två budgetår. Det kan uppkomma besvärande komplikationer av den anledningen, och detta i varje fall vid övergången till den nya ordningen.

Jag har med det anförda, herr talman, avsett att hävda den meningen, att även om man kan ha anledning att »snegla något» åt motionärernas synpunkter, den ordning, som utskottsmajoriteten slår vakt om, måste anses vara starkare motiverad än den som motionärerna siktar till. Därför vill jag, herr talman, stödja det yrkande, som redan har ställts, om bifall till utskottets förslag.

Herr SVÄRD (h) kort genmäle:

Herr talman! När diskussionen kommer in på källskattens idé, särskilt när det händer klockan halv tio på kvällen, är det bäst att avstå från vidare meningsutbyte. Jag vet inte vad »källskatt an sich» är för någonting, men jag skall be att få säga att någon »kurze Einleitung» i detta uppenbarligen skattefilosofiska problem vågar jag mig inte på.

Jag har bara begärt ordet för att säga, att herr Velander naturligtvis har rätt när han framhåller, att de som drabbats av kvarskatt har sig själva att skylla. De har haft många tillfällen att fullgöra sina skyldigheter. Men, herr Velander, det är ju inte den saken vi diskuterar! Vi diskuterar hur man rimligtvis skall ordna det för de människor, som trots allt har syndat på nåden och som av den orsaken har kommit i ett besvärligt läge.

Om förlängning av inbetalningstiden för kvarskatt.

I den frågan tillåter jag mig — trots allt — fortfarande att hysa den uppfattningen, att man skulle kunna vara något mjukare i formerna än man är. Jag är medveten om att detta innebär en opposition även mot herr Velander, men det kan ju inte hjälpas om en sådan kommer till synes en gång även från mitt håll.

Herr VELANDER (h) kort genmäle:

Herr talman! Till herr Svärds senaste uttalande har jag inte anledning säga någonting annat än det, att när problemet reduceras till att söka nå fram till vad som kan vara det förmånligaste ur kvarskattebetalarens synpunkt, känner jag mig inte alls övertygad om att den ordning, som motionärerna siktar till, är på något sätt gynnsammare för kvarskattebetalaren än den ordning, som nu gäller och som utskottet har velat slå vakt om.

Herr ELOFSSON, GUSTAF, (bf):

Herr talman! Herr Svärd var vänlig nog att blanda in mig i denna diskussion och tala om att Sjödahl, Velander och jag gick arm i arm och att det sedan inte fanns någon möjlighet för honom att få rätt. Jag förstår mycket väl, att herr Svärd känner sig besvårad av att han inte kunde komma med i kedjan. Men när man hört honom säga att han är »född till att ta fel», vill vi inte ha honom med förrän han rättat till dessa fel!

Sedan vill jag säga till herr Svärd: Var nu inte alltför hård mot herr Velander! Har vi fått honom med oss för en gångs skull är det sannerligen inte för snart. Och jag skall i detta fall gärna stödja herr Velanders synpunkter till fullo.

Jag kan inte riktigt dela herr Svärds synpunkter när han säger, att det är synd om dem som får rests katt efter som de har svårt att klara upp den. Det är självklart att om man slarvar med uppgifterna får man en rests katt, men man kan ju rätta till en sådan sak under årets lopp och inbetala mer och på

så sätt slippa undan rests katt. Jag har själv slarvat, och då blev jag sannerligen inte glad när jag fick betala fem procents ränta. Men det är ju självklart, att om jag hade betalt in beloppet i tid hade jag varit fri från rests katt.

Jag tror inte, herr Svärd, att man skall använda så grova ord som »skatteförbrytare». Jag vet inte om herr Svärd menar att alla de som får kvarskatt är skatteförbrytare. Det är väl djärvt att fälla sådana uttryck. Även med den rätt kraftiga beskattning vi har i vårt land menar jag, att om det skulle brista något får man ändå inte använda ett så starkt uttryck.

Om man skulle skjuta upp inbetalningen av kvarskatten ytterligare fyra månader, som herr Svärd föreslagit, kommer vidare redovisningen in på ett annat budgetår, och och det skulle kunna medföra svårigheter att få fram pengar till de utgifter som måste göras.

Jag skall inte förlänga debatten längre, herr talman, utan jag har bara med detta deklarerat min ståndpunkt och yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr SÖDERQUIST (fp):

Herr talman! Jag har begärt ordet endast för att lämna ett meddelande, eller göra ett tillrättaläggande, om man så vill.

Här är fråga om två motioner. En motion är min och en annan är herr Svärds. Jag föranledes göra detta påpekande med anledning av att herr Velander nämnde, att det finns en liten inskränkning i klämman i herr Svärds motion. Han yrkar kvarskattsuppbördens förlängning med ytterligare två inbetalningsterminer endast för dem, som har 1 000 kronor eller däröver i kvarskatt. Den inskränkningen finns inte i min motion.

Jag är naturligtvis tacksam för att herr Svärd i alla fall ämnar rösta på den reservation, som har beteckningen nr I) och som alltså gäller min motion.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först

Ang. uttagande av prisutjämningsavgift m. m.

på bifall till vad utskottet i det nu föredragna betänkandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Spetz m. fl. vid betänkandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Ang. uttagande av prisutjämningsavgift m. m.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående prisutjämningsavgift m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 29 januari 1954 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 62, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att lämna Kungl. Maj:t fortsatt bemyndigande för tiden t. o. m. den 30 juni 1955 att, med iakttagande av vad i propositionen anförts, meddela föreskrifter om uttagande av prisutjämningsavgift samt att godkänna vad departementschefen föreslagit beträffande dispositionen av influtna prisutjämningsavgifter.

I den kungl. propositionen hade bland annat framlagts förslag om inrättande av en särskild lånefond av 5 miljoner kronor för utlämnande av lån till utbyggnad och rationalisering av sågverk, vilket be-
lopp skulle anvisas av ännu icke disponerade prisutjämningsmedel.

Till utskottets behandling hade hänvisats följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

I) de likalydande motionerna I: 397 av herr Björnberg m. fl. och II: 508 av herr Magnusson m. fl., vari hemställts, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 62 i vad densamma avsåge fortsatt bemyndigande för Kungl. Maj:t att för tiden t. o. m. den 30 juni 1955 uttaga prisutjämningsavgift samt i

vad densamma avsåge inrättande av en lånefond av 5 miljoner kronor för utlämnande av lån till utbyggnad och rationalisering av sågverk i södra Sverige;

II) motionen II: 509 av fru Sandström m. fl., vari hemställts, att riksdagen måtte

1. avslå det av Kungl. Maj:t i propositionen nr 62 begärda bemyndigandet att meddela föreskrifter om uttagande av prisutjämningsavgift;

2. i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t ville — i förekommande fall efter förhandlingar med vederbörande organisationer — vidtaga åtgärder för

a) att återbetalning av pris- och konjunkturutjämningsmedel skulle kunna ske före år 1958 på de villkor som i motionen angivits,

b) att av de till ca 7 miljoner kronor uppgående icke bundna medlen av prisutjämningsavgifter 5 miljoner kronor måtte överföras till fonden för skoglig forskning,

c) att viss del av de ca 63 miljoner kronor, som enligt avtal under åren 1958—1962 skulle utbetalas till länsstiftelserna, måtte tas i anspråk för central skoglig forskning,

d) att styrelsen för skogsvårdsfonden måtte snarast tillsättas;

3. i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala, att långivning ur den tillämnade lånefonden för sågverksindustrien icke borde begränsas till enbart ramsågverk utan även borde få ske till cirkelsågverk.

Utskottet hade i det nu föreliggande betänkandet på återopade grunder hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 62 samt med avslag å de likalydande motionerna I: 397 av herr Björnberg m. fl. och II: 508 av herr Magnusson m. fl. samt motionen II: 509 av fru Sandström m. fl.,

1) lämna Kungl. Maj:t fortsatt bemyndigande för tiden till och med den 30 juni 1955 att, med iakttagande av vad i propositionen anförts, meddela föreskrifter om uttagande av prisutjämningsavgift; samt

Ang. uttagande av prisutjämningsavgift m. m.

2) godkänna vad departementschefen föreslagit beträffande dispositionen av influtna prisutjämningsavgifter.

Reservationer hade anförts

I) av herrar *Velander* och *Nilsson* i Svalöv, vilka under återopande av de likalydande motionerna I: 397 av herr *Björnberg* m. fl. och II: 508 av herr *Magnusson* m. fl. ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till sagda motioner,

1) avslå Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 62, såvitt densamma avsåge fortsatt bemyndigande för Kungl. Maj:t att för tiden till och med den 30 juni 1955 meddela föreskrifter om uttagande av prisutjämningsavgift; samt

2) med godkännande i övrigt av vad departementschefen i propositionen föreslagit beträffande dispositionen av influtna prisutjämningsavgifter avslå förslaget om inrättande av en särskild lånefond av 5 miljoner kronor för utlämnande av lån till utbyggnad och rationalisering av sågverk;

II) av herrar *Spetz*, *Söderquist*, *Strandh*, *Christenson* i Malmö och *Anderson* i Sundsvall, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i denna reservation angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte

1) med återopande av de likalydande motionerna I: 397 av herr *Björnberg* m. fl. och II: 508 av herr *Magnusson* m. fl. samt motionen II: 509 av fru *Sandström* m. fl. avslå det av Kungl. Maj:t i propositionen nr 62 begärda bemyndigandet att meddela föreskrifter om uttagande av prisutjämningsavgift;

2) godkänna vad departementschefen föreslagit beträffande dispositionen av influtna prisutjämningsavgifter; samt

3) i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t snarast måtte vidtaga åtgärder för tillsättande av styrelse för skogsvårdsfonden.

Herr SPETZ (fp):

Herr talman! När riksdagen år 1945 första gången lämnade Kungl. Maj:t bemyndigande att uttaga prisutjämnings-

avgift, uttalade bevillningsutskottet i sitt utlåtande nr 41 med anledning av motionsvis framfört krav på en närmare precisering, helst i författningsform, av det föreslagna bemyndigandet, att utskottet fann dessa önskemål beaktansvärda. Utskottet fann det dock svårt att i förväg överblicka förhållandena och förutsatte att bemyndigandet skulle vara av tillfällig natur, en ren övergångsanordning — underförstått en övergångsanordning i skiftet mellan krigs- och fredsförhållanden.

Det är nu snart tio år sedan dess. Jag är, herr talman, av principiella skäl motståndare till att riksdagen lämnar ifrån sig beslutanderätt till Kungl. Maj:t och i all synnerhet när det som här är fråga om uttagande av avgifter i en form, som åtminstone närmar sig formen av en beskattning. Jag anser att kammaren här bör vara särskilt restriktiv när det förhåller sig på det sättet. Något som helst behov av ett sådant bemyndigande föreligger, såvitt jag kan se, för närvarande icke. Riksdagen kan ju, därest något exceptionellt skulle inträffa, inkallas med mycket kort varsel. Jag anser att riksdagen hellre bör riskera besväret och obehaget av att samlas till ett extra sammanträde än att riksdagen utan särskilda skäl lämnar Kungl. Maj:t en fullmakt av nu ifrågavarande slag.

Jag yrkar sålunda, herr talman, avslag på Kungl. Maj:ts proposition i denna punkt och i stället bifall till punkt 1) i den reservation som har avgivits av mig m. fl. i sak, d. v. s. när det gäller klämman, överensstämmande med motsvarande punkt i den av herrar *Velander* och *Nilsson* i Svalöv avgivna reservationen.

Om jag får lov att fortsätta, herr talman, har jag inte någon anledning att motsätta mig Kungl. Maj:ts förslag beträffande disponerandet av de tillgängliga medlen. Man kan visserligen vara tveksam om behovet av en lånefond för träindustrin. Även om jag är medveten om att jag inte har den erforderliga sakkunskapen om hur det förhåller sig med denna industri överallt i vårt

Ang. uttagande av prisutjämningsavgift m. m.

land, kan jag inte undgå att känna tvekan. Med den skrivning som utskottet har använt vågar jag dock tro, att eventuella lån ur den ifrågasatta fonden skall komma till verklig nytta. Varje särskilt fall skall ju prövas av Kungl. Maj:t. Jag vill dock säga, att det kan synas inkonsekvent att å ena sidan nu vilja upprätta en sådan lånefond men å andra sidan vågra ett företag att för samma ändamål lyfta något av de spärrade medel, som det kan ha innestående.

I vår motion har vi alltså i punkten 2) exakt samma kläm som utskottet, men vi har i stället mjukat upp motiveringen något. Det är en uppmjukning som jag tror inte på något sätt skulle äventyra vår samhällsekonomi, då vi ju har förutsatt att prövning skall ske i varje särskilt fall av Kungl. Maj:t.

I punkten 3) har vi till sist yrkat, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om tillsättande av styrelse för skogsvårdsfonden. Utskottets majoritet har inte velat vara med härom utan utgår från att Kungl. Maj:t kommer att utse styrelse när tiden är inne.

Jag har, herr talman, svårt att förstå varför riksdagen skall vara så undfalande. Skulle inte riksdagen kunna gasa upp sig så mycket, att den ger till känna, att den för sin del anser att tiden nu är inne att tillsätta en styrelse för denna fond?

Jag hemställer sålunda, herr talman, om bifall till de tre olika punkterna i den avlämnade reservationen nr II).

Herr VELANDER (h):

Herr talman! När den föregående ärade talaren motiverade sitt ställningstagande till punkt 1) i den av folkpartiets representanter inom utskottet till utskottsbetänkandet fogade reservationen, har jag inte någon erinran att göra däremot, eftersom denna reservation i angivna hänseende sammanfaller med den av herr Nilsson i Svalöv och mig angivna reservationen i motsvarande del.

Jag skall inte heller, när det gäller det fortsatta bemyndigandet för Kungl.

Maj:t att förordna om uttagande av prisutjämningsavgift, trötta kammaren med något längre anförande. Det är ju här fråga om en prolongation på ytterligare ett år av det bemyndigande, som på grund av upprepade beslut från riksdagens sida varit gällande sedan den 1 juli 1945. Det huvudsakliga syftet därmed har i alla sammanhang angivits vara att förhindra att höga utlandspriser verka de prisstegrande inom landet.

Bemyndigandet har som känt kommit att tillämpas endast beträffande våra skogsprodukter, och det har, även med denna begränsning, saknat aktualitet sedan snart två år tillbaka.

I fjolårets proposition i ämnet förklarade också departementschefen att i dåvarande läge något omedelbart behov att uttaga prisutjämningsavgift icke föreläge, och departementschefen är av den meningen, att så icke heller nu är fallet. Från den utgångspunkten, och då bemyndigandet vid sin tillkomst uttryckligen avsågs skola tagas i anspråk endast för att bemästra uppkommande svårigheter för den inhemska prisstabiliseringen under en övergångsperiod efter kriget, synes någon ytterligare prolongation därav icke böra ifrågakomma. Att i beredskapssyfte inlåta sig på en fortsatt lagstiftning därom av någon obestämd fruktan för att tvära omkastningar i prisutvecklingen kan komma att inträda särskilt för sådana produkter, på vilka den svenska exporten till mycket stor del är uppbyggd, kan icke anses påkallat. Detta gäller även för den händelse sådana omkastningar verkligen skulle vara att räkna med, vilket jag för min del icke utgår ifrån. De kan väl näppligen inträda med ens, och då blir det alltid tillfälle för riksdagen — vid dess vårsession eller höstsession — att framlägga de förslag, vartill utvecklingen må föranleda.

För knappt elva månader sedan — det var den 29 april 1953 — fördes här i kammaren en mycket livlig diskussion i denna fråga främst mellan departementschefen och mig. Det kan inte vara någon anledning att här upprepa denna debatt, i synnerhet som departements-

Ang. uttagande av prisutjämningsavgift m. m.

chefen inte är i kammaren närvarande. För min del inskränker jag mig alltså till att i förevarande sammanhang hänvisa till vad jag då hade att anföra, och med återopande därav, herr talman, tillåter jag mig att hemställa om bifall till punkt 1) i den av herr Nilsson i Svalöv och mig avgivna reservationen.

Såsom av herr Spetz' anförande framgick, rör sig propositionen även om andra ting, särskilt då dispositionen av förefintliga ännu icke disponerade prisutjämningsavgifter. I det hänseendet upptar propositionen förslag om inrättande av en särskild lånefond på 5 miljoner kronor för utlämnande av lån till rationalisering och utbyggnad av sågverksindustrien i södra Sverige. Med södra Sverige avses då hela Götaland samt Svealand med undantag av Värmland och Dalarna. Förslaget i denna del innefattar ett effektuerande av en beställning från Södra Sveriges skogsindustriutredning, låt vara blott till ett med fyra femtedelar reducerat belopp i förhållande till det av utredningen föreslagna. Utredningen föreslog nämligen lånefondens belopp till 25 miljoner, och man siktade då inte till, såvitt jag kan erinra mig, att detta belopp skulle anvisas av prisutjämningsavgifter utan av andra statsintäkter.

De synpunkter, som skogsindustriutredningen här fört till torgs, måste emellertid, med mitt sätt att se, framstå såsom överraskande. Råvaruproblemet för Svealand och Götaland skildras såsom utomordentligt gynnsamt. Man talar om att sågtimmerstillgången befinner sig i ett mycket starkt stigande och att den möjliggör en ökning av årsproduktionen av sågade trävaror i förhållande till 1951 års toppnivå för det nu löpande decenniet med 90 000 standards och för de närmaste årtiondena därefter — fram emot år 1985 — med ytterligare 300 000 standards. Ett stort kruz anmäler sig emellertid, alltså enligt skogsindustriutredningen. Sågverksindustriens produktionskapacitet räcker icke till för förädling av de ökande sågtimmerkvantiteterna. Det gäller därför att åstadkom-

ma en betydande utbyggnad av sågverksindustrien i södra Sverige. Men det klarar inte denna, jag höll på att säga, fatiga och hårt prövade landsända själv! Och orsakerna till att rationaliseringen av sågverksindustrien inte skett i det tempo, som råvarutillgångarna har ansetts öka, är, säger man, förutom bristande ekonomiska resurser, ovetskap om framstegen inom sågningstekniken, svårigheter att erhålla sakkunnig hjälp vid modernisering m. m. En intensifierad upplysande och konsulterande verksamhet är därför nödvändig. Denna verksamhet bör ha till syfte inte endast att åstadkomma en förbättring av de enskilda företagens tekniska utrustning utan även att göra företagens uppmärksamhet på vilken driftform som i det enskilda fallet kan vara den lämpligaste etc.

Vad är nu detta? Det är, såvitt jag kan finna, en demonstration av hjälplöshet i en omfattning, som vi knappast tidigare kunnat räkna med. Man anhäller om inrättandet av en statlig lånefond för att man via den skall kunna anpassa sig till en vidgad eller utökad exploatering av råvarutillgångar, vilka vi vant oss vid att betrakta som de förnämsta som över huvud taget finns att tillgå. Man drar upp riktlinjer för organisationen av den härför erforderliga verksamheten, som till på köpet enligt utredningens uttalande bör avse hela landet, och inbjuder därmed till en på sitt sätt statlig reglering inom denna näringsgren av betydande mått. Det är inte att undra på att det vattnas i munnen på vissa socialiseringsivrare! Det får vi ett otvetydigt vittnesbörd om i propositionen, om vi uppmärksammar vissa remissyttranden, relaterade på dess s. 11.

Hur skulle det emellertid nu vara, om exempelvis vi något bortkomna norrlänningar sökte bland oss mobilisera en stödtrupp för att bringa någon reda i förhållandena där nere i södra Sverige? Vi skulle i stället kanske kunna påräkna några pågar från Skåne och några ungdomar från Småland för att hjälpa oss till rätta med våra jordbruksproblem

Ang. uttagande av prisutjämningsavgift m. m.

och när det gäller att åstadkomma en mera differentierad företagsamhet inom vår vidsträckta landsdel.

I varje fall vill jag ha sagt, att den hjälplöshet, den bristande företagaranda och — uttrycket må förlåtas mig — det förlitande på staten, som i förevarande hänseende kännetecknar skogsindustriutredningen, har haft en stimulerande effekt med avseende å självförtroendet hos oss »lappar». Vi tror nog att vi skulle kunna vara till en viss nytta, när det gäller synpunkter på de skogliga förhållandena i Svealand och Götaland. De skulle dock icke resultera i ansträngningar att med statliga medel restaurera, utvidga och förbättra de 4 300 cirkelsågarna och andra småsågar i Götaland. Det förefaller oförnuftigt att låta tankarna löpa i sådana riktningar. Man måste nog följa andra vägar. Det erfordras inte heller, att man inrättar någon konstellation, där industrien är representerad, där regeringsmakten får tillfälle att förordna ordförande och andra ledamöter, såsom man här talar om, och där fackföreningar skall vara representerade etc. Jag anser att i stället skogsägarintresset och företagarintresset skall ha att bemästra hithörande spörsmål.

Jag frågar mig förresten: Kan det vara någon verkligt förnuftig tanke bakom propositionens förslag, när där förordas anvisande av 5 miljoner kronor för denna stora uppgift? Och utskottet är till och med så realistiskt, att det utvidgar användningen av dessa 5 miljoner kronor till att omfatta trävaruindustrien i hela landet! Vad betyder 5 miljoner kronor i ett sådant sammanhang? Om dessa pengar icke skulle gå att uppbringa i öppna marknaden på grund av föreliggande kreditrestriktioner, skulle väl det vara ett otvetydigt bevis för att regleringen av kapitalmarknaden sträckt sig alltför långt! Det är för övrigt här inte närmast fråga om det aktuella läget, utan det gäller en anpassning på lång sikt, säger man. Man skall alltså disponera dessa 5 miljoner kronor på lång sikt för rationalisering och utvidgning av hela den svenska såg-

verksindustrien! Har de, som företräder sådana meningar, verkligen tänkt på innebörden härav?

Är det en självklar sak för resten, att de stigande råvarutillgångarna skall användas till förädling vid sågverk? När skogsindustriutredningen talar om storleken av dessa tillgångar, gäller det dimensioner för furu 5 tum och däröver, och för gran 6 tum och däröver. Vad kan resultatet bli, om man kastar in 390 000 stds trävaror på marknaden? Kanske skulle avsättningsmöjligheterna för den svenska sågverksindustrien därigenom försvåras i sådan grad, att man med hänsyn därtill nödgades anpassa sig i annan riktning. Och ligger det då inte nära till hands att förädlingen får ske inte vid sågverken utan i stället vid massafabriker och på annat sätt? Men det är en fråga som man får anpassa sig till på lång sikt och med hänsyn till läget och utvecklingen vid varje tidpunkt. Men hur skall man då använda de 5 miljonerna? Enligt mitt sätt att se betyder de ingenting, när det gäller frågeställningar och synpunkter, som man här rör sig med.

Det skulle vara så mycket att säga i förevarande sammanhang, herr talman. Jag har personligen det intrycket, att vi här är inne på ett inte minst ur principiell synpunkt utomordentligt viktigt ämne. Jag skall dock inte fortsätta vidare; jag vill sluta med ett beklagande av att departementschefen inte intagit en helt negativ ståndpunkt även till den femtedel av det belopp, skogsindustriutredningen föreslagit och alltså lämnat lånefonden åt ett välmotiverat öde.

Jag yrkar även på den förevarande punkten bifall till den av herr Nilsson i Svalöv och mig avgivna reservationen.

Herr SJÖDAHL (s):

Herr talman! Det föreliggande utlåtan- det avstyrkes i en mycket väsentlig punkt av bägge reservantgrupperna, alltså både av högern och av folkpardiet. Det gäller närmast frågan, om man över huvud taget skall bevilja den av Kungl. Maj:t begärda fullmakten.

Ang. uttagande av prisutjämningsavgift m. m.

Man kan naturligtvis vara tveksam mot att Kungl. Maj:t får vidsträckta fullmakter. Jag är den förste att erkänna, att man bör iakttaga en viss återhållsamhet. Första gången fullmakten att uttaga prisutjämningsavgifter gavs var strax efter världskrigets slut. Man befärade under övergångsperioden efter kriget, att de utländska priserna skulle öva starkt tryck på våra inre ekonomiska förhållanden. Men nu, nio år därefter, kännetecknas läget i vårt land av en önskan att uppehålla full sysselsättning och av företelser som kan befaras verka i inflatorisk riktning. Detta gör att man måste vara synnerligen försiktig i den ekonomiska politiken och ständigt vara beredd att kunna stoppa inflatoriska tendenser så snabbt som möjligt. Den fulla sysselsättningens politik ställer helt andra krav på den svenska staten och på vår ekonomiska politik än som eljest skulle komma i fråga. Det är detta som gör att utskottets majoritet ansett sig böra tillstyrka, att Kungl. Maj:t får den begärda fullmakten för att kunna motverka eventuella prispåverkningar utifrån, som måste på något sätt bemästras.

Reservanterna menar, att man i ett sådant läge bör kunna snabbt inkalla riksdagen för att få det nödvändiga bemyndigandet. Men åtgärder måste vidtagas mycket snabbt, och den av reservanterna föreslagna ordningen kan lätt göra att man kommer för sent. När vi ger en sådan fullmakt, är det väl ytterst en fråga om förtroende för dem, som skall få fullmakten, och våra oppositionspartier har ju visat att de vid varje tillfälle och på varje punkt vill affischera sitt missförstånd mot den sittande regeringen. Vi har ingen erfarenhet av att Kungl. Maj:t missbrukat denna fullmakt. Under 1953 har den inte utnyttjats, och utskottets majoritet räknar med att den inte heller i år skall utnyttjas, därest inte sådana företeelser uppträder som kan hota den ekonomiska jämvikten inom landet. Skulle ett sådant läge uppkomma, önskar vi att Kungl. Maj:t har fullmakten och kan även genom detta medel vidtaga motåtgärder.

Vissa reservanter har önskat att man skulle antyda, att Kungl. Maj:t kunde tidigare utbetala de i form av prisutjämningsavgifter inestående medlen, under villkor att de användes för rationalisering inom skogsindustrien. Nu erinrar sig kanske kammaren, att vi för inte så många dagar sedan diskuterade, huruvida bolagen, de juridiska personerna, skulle få använda de för deras räkning på investeringskonto för skog inestående medlen för investeringar inom företagen. Det yrkandet avslogs av riksdagen, som inte ville ge denna möjlighet åt bolagen. Det bör vara konsekvens i riksdagens ställningstaganden, och beslutet om investeringskonto för skog gör att vi nu bör ställa oss på samma linje och inte lämna ut prisutjämningsavgifterna till företagen, med de ekonomiska konsekvenser detta eventuellt skulle kunna få i vårt nuvarande fullsysselsättnings-samhälle.

Utskottet har liksom Kungl. Maj:t velat iaktta återhållsamhet på denna punkt när det gäller investeringspolitiken och råder riksdagen att intaga samma ståndpunkt nu som den intog för några veckor sedan.

Från reservanternas sida föreslås också, att riksdagen skall begära hos Kungl. Maj:t att det skall inrättas en styrelse för skogsvårdsfonden. Man skall, såsom herr Spetz sade, gaska upp sig. Ja, det är ju en storm i ett vattenglas. Man skall gaska upp sig och begära en styrelse för skogsvårdsfonden för att denna styrelse sedan skall fundera ut vad skogsvårdsfonden skall användas till. Jag tycker det vore rimligare att man först hade klart för sig vad skogsvårdsfondens styrelse skulle befatta sig med och sedermera, när pengarna kommit in i tillräcklig utsträckning och man från regeringens sida gjort klart för sig vad de skall användas till, tillsätter denna fonds styrelse.

Sedan har från högerreservanternas sida desslikes anförts reservationer mot ett förslag av regeringen, som både folkpartiet — som eljest opponerar sig mot en del ting — och utskottsmajoriteten för övrigt varit fullt ense om, nämligen att man skulle besluta om inrättande av

Ang. uttagande av prisutjämningsavgift m. m.

en fond på 5 miljoner kronor, varav skulle lämnas ut bidrag till rationalisering av skogsindustrien närmast i södra Sverige. Herr Velander ansåg, att detta var någonting, som inte erfordrades. Här har emellertid suttit en skogsindustriutredning, som påvisat att den sydsvenska skogsindustrien i väsentliga avseenden släpar efter och borde effektiviseras och rationaliseras på olika sätt. Utredningen begärde därför 25 miljoner kronor till en fond för ändamålet. Regeringen har prutat till 5 miljoner kronor men vill göra ett försök. Det tycks nämligen vara så, att skogsindustrien i södra Sverige behöver rationaliseras och ges större effekt. Om då denna lånefond på 5 miljoner kronor skulle kunna göra någon nytta i det avseendet, har utskottet funnit att man bör gå regeringen till mötes genom att bevilja medel till denna lånefond.

När herr Velander kläder sig i skepnaden av en lapp och skämtar litet med södra Sveriges efterblivenhet men å andra sidan utlovat sin och norrlänningarnas hjälp, får vi väl taga hans skämtan med lugn men med tacksamhet taga emot den hjälp han utlovat. Detta lilla stöd för att åstadkomma en rationalisering av södra Sveriges skogsindustri kan vara värdefullt.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr SPETZ (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Sjödahl nämnde en sak som uppkallade mig.

Han säger att Kungl. Maj:t inte missbrukat den fullmakt, som Kungl. Maj:t har haft tidigare. Ja, herr Sjödahl, det är inte alldeles utan att det är delade meningar på den punkten. Jag vet inte, om herr Sjödahl möjligen kan ha läst förre överståthållaren Torsten Nothins lilla skrift med rubriken Regeringsmakt och rättssäkerhet. Herr Nothin lämnar där en redogörelse beträffande förhållanden när det gäller just uttagandet av prisutjämningsavgifter, en redogörelse som jag för min del anser kan ge anled-

ning till åtminstone tveksamhet i fråga om regeringens användande av denna makt.

Herr VELANDER (h):

Herr talman! När det gäller Kungl. Maj:ts ståndpunktstagande till de fem miljonerna för rationalisering av de svenska sågverken föll herr Sjödahl tillbaka på, såsom han sade, den stora industriutredningen, som hade kommit med förslag därom. Denna utredning bestod av elva personer, men det var fem ledamöter av utredningen, som gick emot majoritetens ståndpunkt i fråga om önskvärldheten av statligt stöd på detta område. Det är nu några år sedan denna utredning slutförde sitt arbete, och det kan måhända vara av intresse för herr Sjödahl liksom för mig och kammarens ledamöter i övrigt att erinra sig något av de ståndpunkter, som på annat håll har intagits till skogsindustriutredningens förslag.

Av de många remissinstanserna, som utgöres av de stora organisationerna på arbetsmarknaden, ett flertal statliga ämbetsverk m. fl., är det få, som har skattat åt sådana tankegångar, som skogsindustriutredningen framfört. De har hyst en i förhållande till skogsindustriutredningens förslag på denna punkt oförstående och negativ inställning.

Herr Sjödahl talade vidare om för oss att regeringen inte i något sammanhang hade missbrukat fullmakten med avseende å prisutjämningsavgifterna. Jag vill inte ge mig in på det spørsmålet, närmast av det skäl som jag antydde i mitt första anförande, nämligen att handelsministern inte är i kammaren närvarande. Jag vill endast hänvisa till — utom vad herr Spetz var inne på — vad som förekom vid fjolårets debatt på den punkten. Den debatten visar, att meningarna är delade.

Herr Sjödahl yttrade vidare någonting om att riksdagen borde vara konsekvent i sina ställningstaganden. Det är även min inställning. 1945 års bevilningsutskott liksom det årets proposition betonade, att prisutjämningsavgifterna var

Ang. uttagande av prisutjämningsavgift m. m.

avsedda såsom en ren övergångsanordning och alltså komme att vara av tillfällig karaktär. Det var bevillningsutskottets inställning i koncentrerad form, sådan den kom till uttryck i dess betänkande nr 41. Liknande uttalanden har förekommit varje år. I fjol yttrade bevilningsutskottet i anledning av vad som hade anförts i en del motioner, som gick ut på avslag på den då föreliggande propositionen, att dess ståndpunktstagande inte gav uttryck åt annan uppfattning än den som tidigare hävdats från riksdagens sida, nämligen att uttagande av prisutjämningsavgifter och därmed sammanhängande åtgärder bör betraktas såsom speciella anordningar, betingade av exceptionella förhållanden. Även herr Sjödahl har biträtt dessa deklARATIONER.

Vilka exceptionella förhållanden råder i dag? Det är ju vanligt, att man från regeringsbanken och på andra håll talar om att vi nått fram till vad man plägar kalla ekonomisk balans, och jag misstänker alltså att det med utgångspunkt från det nuvarande läget inte skulle vara möjligt för departementschefen att begära en ny sådan fullmakt, som bemyndigandet av årgång 1945 innebär. Till den omständigheten att detta bemyndigande en gång lämnas anknyter sig därför allmänna resonemang utan konkretisering om att man inte nu bör abstrahera därifrån.

En talare i fjolårets debatt, som tillhör den parlamentariska majoriteten, betecknade den framställning om fortsatt bemyndigande, som då förelåg till behandling, såsom ett uttryck för »regeringens alltid något framträdande lust att 'hamstra' fullmakter för att ha till hands». Jag föll då tillbaka på det uttalandet. Jag fann, att det på ett utmärkt sätt illustrerade vad det egentligen var fråga om, och jag vill falla tillbaka på det uttalandet också nu av samma anledning som i fjol.

Konsekvensen av vad jag här antytt blir den, att det inte kan anses föreligga några påtagliga motiv eller skäl för att förnya den här begärda fullmakten. Vi bör hålla i minnet utgångspunkten för våra tidigare resonemang, när det har

gällt denna fullmakt, nämligen att endast utomordentliga förhållanden och alldeles speciella skäl skall kunna anföras för att man skall gå in för en lagstiftning därom.

När herr Sjödahl talar om att man skall ha fullmakten till hands, emedan det kan inträffa hastiga förskjutningar i läget, avser han säkerligen förskjutningar i prisnivån för skogsprodukterna. Om man begränsar fullmakten till att gälla dessa produkter, ligger det väl så till, herr Sjödahl, att priserna för lång tid framåt redan är bestämda. För de skeppningar av trävaror, som kommer att äga rum i år, har priserna i väsentlig utsträckning fastställts genom avtal, som träffades under förra hösten och i början av detta år. Och om kastningar i prisnivån inträder, dröjer det i varje fall åtskillig tid, innan några påtagliga verkningar därav framträder. Och hur många månader förflyter mellan riksdagens vårsession och höstsessions början? Jag utgår från att det inte kan bli några kastningar i prisnivån resp. framträdande verkningar därav under den korta tid, då riksdagen inte är samlad. Det kan därför inte uppkomma någon olägenhet, om den här fullmakten elimineras.

Herr **BJÖRNBERG (h):**

Herr talman! Reservanternas erinringar mot utskottsmajoritetens förslag har utförligt redovisats av herr Spetz och herr Velandar, och herr Velanders kritik mot förslaget sammanfaller i allt väsentligt med de synpunkter, som framförts i motion nr 397 i första kammaren. Jag kan alltså såsom motio när fatta mig mycket kort.

Vad först beträffar förslaget om ett förnyande av bemyndigandet för Kungl. Maj:t att uttaga prisutjämningsavgift, skall jag säga endast några få ord. Frågan har ju mycket grundligt diskuterats här vid fjolårets riksdag, såsom herr Velandar nämnde, och så vitt jag förstår, har ingenting sedan dess inträffat som kan ge stöd för en förlängning av bemyndigandet. Det är väl snarare så, herr talman, att vikande tendenser fram-

Ang. uttagande av prisutjämningsavgift m. m.

trätt beträffande prisnivån för skogsprodukter. I likhet med herr Velander tror jag inte att det finns någon fara för att så snabba omkastningar kan ske beträffande prisutvecklingen, att denna fullmakt nu skulle behöva förnyas. Riksdagen är ju samlad i Stockholm med undantag endast för 3, 4 månader på året, och riksdagsbeslut kan därför snabbt inhämtas. Från regeringshåll framhålles också gång efter annan, att prisstabilisering uppnåtts. Att under sådana förhållanden ånyo fränhända riksdagen dess konstitutionella rätt att besluta i ärenden av detta slag som kan i hög grad influera på en näringsgren, tycker jag är principiellt oriktigt.

Motionen har också vänt sig emot förslaget om inrättande av en särskild lånefond för utbyggnad och rationalisering av sågverken — den fond, som herr Velander här nyss talat om. Jag delar fullkomligt herr Velanders mening, då han framhåller att det inte finns tillräckliga skäl för att skapa en sådan fond nu. De argument, som anförts av flertalet remissinstanser, anser jag vara mycket övertygande på denna punkt, och det erkännes också i propositionen att det överväldigande antalet remissvar går i avstyrkande riktning. Jag skulle kunna anföra en hel del sådana remissvar, men jag nöjer mig med att åberopa endast ett par.

Enligt kommerskollegiets uppfattning har utredningen icke styrkt, att en önskvärd utbyggnad av sågverksindustrien ej skulle kunna komma till stånd utan statens lånemedverkan, heter det. Svenska trävaruexportföreningen anför, att om ett stadigvarande utbud av råvara kommer att förefinnas i marknaden utöver den nuvarande industriens behov och om prisläget på denna råvara blir sådant, att en nybyggd industri kan förräntas, så kommer även en sådan industri att växa fram utan statliga stödåtgärder, och så vidare och så vidare. Praktiskt taget alla, i varje fall de flesta remissinstanser, går i avstyrkande riktning.

I utskottsbetänkandet säges emellertid, att det är fara värt att företagen inte kan

i den öppna lånemarknaden anskaffa de medel, som behövs för utbyggnad och rationalisering av sågverken. I detta sammanhang åberopas av någon remissinstans kreditrestriktionerna. Jag vill då erinra om att riksbanksfullmäktige inte tycks hysa några betänkligheter beträffande kreditmöjligheterna. Riksbanksfullmäktige förutsätter nämligen, »att när det gäller lånebehov av den relativt begränsade storleksordning, varom här är fråga, samt därtill avseende en successiv utbyggnad under en följd av år, kreditinstituten skall vara villiga och äga möjlighet att tillgodose dylika kreditanspråk». Inte heller statskontoret och arbetsmarknadsstyrelsen kan tillstyrka förslaget om denna lånefond.

Den ringa del av lånebehovet, som denna lånefond är avsedd att täcka, det vill säga den del som ligger mellan å ena sidan den normala bankkrediten och å andra sidan företagarens egen insats, kan tvivelsutan erhållas ute i öppna marknaden — något som ganska klart framgår av riksbanksfullmäktiges uttalande — och riksbanksfullmäktige bör väl ändå ha ett visst inflytande på kreditrestriktionerna och en klar blick för lånemöjligheterna. Jag tror alltså inte att denna lånefond är av behovet påkallad.

Jag vill också erinra därom, att skogsindustrien och skogsbruket över huvud taget har fått sina ekonomiska resurser avsevärt förbättrade under de senaste årens gynnsamma konjunkturer för denna näringsgren.

Vi är nog alla angelägna om att rusta upp och förbättra vår industri och allt vårt näringsliv. Låt mig emellertid i detta sammanhang reagera mot herr Velanders en smula skämtsamma antydning om efterblivenhet och bristande företagsamhet i Småland på detta område — tvärtom, smålänningarnas kända framåtanda och energi gör sig nog gällande även härvidlag. Och jag menar, att den åsyftade rationaliseringen och utbyggnaden av sågverksrörelsen kan ordnas även där utan statliga åtgärder.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som avgivits av herrar Velander och Nilsson i Svalöv.

Ang. uttagande av prisutjämningsavgift m. m.

Herr SJÖDAHL (s):

Blott några få ord, herr talman. När det gäller att bevilja fullmakter är det *en* sak, när det gäller att använda dem, är det *en annan* sak. Ingen av oss kan med bestämdhet säga någonting om hur den ekonomiska utvecklingen kan bli. Under sådana omständigheter och då vi lever under det tryck, som råder i ett samhälle, där man vill ha full sysselsättning, bör Kungl. Maj:t såsom ansvarig för den ekonomiska politiken ha fullmakter i sin hand, så att Kungl. Maj:t snabbt kan vidta åtgärder. Men när det gäller att vidta åtgärder av denna art menar utskottet i år liksom förra året, att detta utnyttjande måste betraktas såsom en speciell anordning, som skall vara betingad av exceptionella förhållanden.

Herr HANSSON (fp):

Herr talman! Det var ett yttrande av herr Velander som föranledde mig att begära ordet.

Han var ju älskvärd nog att erbjuda södra Sverige norrländsk hjälp med sågverksindustrien, och sedan undrade han, om vi inte i södra Sverige kunde inrikta oss på att producera massaved eller pappersmassa.

I anledning härav kanske jag kan få komma med ett par upplysningar. Det är ju så, att skogen i Götaland, inte minst i Småland och landskapen söder därom, har vuxit till under de senare decennierna, så att vi har kommit i ett helt nytt läge. Jag kan t. ex. nämna för kammaren, att i mitt lilla län har på 17 år — mellan två riksskogstaxeringar — det dominerande trädslaget, alltså granen över 25 cm i brösthöjd, ökat med 80 procent. Vi har därför nu väsentligt mer timmerdimensioner än hemmamarknaden kräver, och vi får mera inrikta oss på export. Eftersom vi på våra goda marker producerar grova dimensioner, måste vi då exportera sågade varor. Jag vill vidare säga, att vi inte förbiser, att klendimensionerna också måste förädlas; det är projekterat en fabrik i Mönsäterås och en i Skåne för i första hand

massaproduktion. Detta gör, att vi nu se på sågverksfrågan med andra ögon än vi gjort tidigare, då vi i huvudsak försåg hemmamarknaden med virke.

Jag tycker nog att handelsministern på det hela taget har behandlat denna sågverksutredning bra. Han har i herr Velanders anda skurit ned den stora lånefonden från 25 till 5 miljoner kronor. Jag respekterar mycket de skäl, som herr Velander här har anfört, för att slopa den helt. Det ligger ganska mycket i den tanken — jag skall inte gå närmare in på det — men jag tror å andra sidan att en sådan lånefond kan ha betydelse i dagens läge, när det gäller att snabbt rationalisera sågverksindustrien med hänsyn till exporten. Jag hoppas, att jag tolkar utlåtandet rätt, då jag förutsätter, att det inte bara gäller ramsågverk, utan att fondmedlen även skall kunna användas till rationalisering av cirkelsågarna. På det området görs mycket, och jag vill berömma ägarna till sydsvenska cirkelsågar för det rationaliseringsarbete de redan utfört. Det återstår emellertid otvivelaktigt mycket att göra.

Jag kan alltså i mycket instämma i vad statsrådet har föreslagit i propositionen. Det är fördenskull som jag inte motionerat i ämnet — jag har över huvud taget inte lagt mig i denna fråga på något sätt, inte minst därför att de skogliga organisationerna på ett par punkter inte är helt ense. Men även om jag i viss mån berömmar vad handelsministern har föreslagit, måste jag också berömma reservationen nr 2 av herr Spetz m. fl., ty reservanterna har, utan att vi på något sätt konfererat — om det nu kan intressera kammaren — tryckt just på de svagheter som finns i propositionen. Jag håller med dem, herr Sjödahl, som anser att vi bör avslå det begärda bemyndigandet att meddela föreskrifter om uttagande av prisutjämningsavgift. Jag skall icke heller nu uppfordra herr Sjödahl till någon fortsatt debatt, utan jag bara konstaterar detta.

Vad sedan beträffar frågan om styrelsen för skogsvårdsfonden, så vet kanske herr Sjödahl, att den ligger i alla skogliga organisationers intresse. Det

Ang. uttagande av prisutjämningsavgift m. m.

gjordes en uppvaktning för handelsministern av en enig skogsfront i höstas, där det bl. a. just yrkades, att denna styrelse skulle tillsättas omedelbart. Det är det tredje yrkandet i reservationen nr 2, och jag tycker, som sagt att reservationen slår huvudet på spiken. Därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till nämnda reservation.

Herr VELANDER (h):

Herr talman! Jag vill med anledning av den siste ärade talarens anförande bekänna, att jag inte förstår hans uttalande, att statsrådet har intagit en väl motiverad ståndpunkt, då han har begränsat skogsindustriutredningens förslag om anvisning av 25 miljoner kronor till 5 miljoner kronor. Vad jag alldeles särskilt inte kan förstå i detta sammanhang, när det dock gäller en så stor uppgift som en utvidgning, en rationalisering av hela den svenska sågverksindustrien — ty märk väl, att utskottet går ett steg längre än Kungl. Maj:t, som endast tagit sikte på Götaland och Svealand — är att de 5 miljoner kronorna kan betyda någonting alls, vare sig till eller ifrån, och detta så mycket mindre som man förutsätter, att beloppet inte skall användas omedelbart utan vid en anpassning på längre sikt.

Sedan vill jag understryka även den utgångspunkten för mitt ställningstagande i denna fråga, att, om man skall anvisa pengar via den statliga budgeten, när det gäller tillgodogörandet av en råvara, som är den förnämsta bland våra realtillgångar, på vilket område måste det då inte vara motiverat att sätta in statligt stöd och statliga regleringar?

Herr Sjödahl skilde i sitt sista anförande på bemyndigandet såsom sådant och bemyndigandets användning. Han menade, att det mycket väl kunde förhålla sig så, att man inte behövde använda bemyndigandet men att det ändå borde finnas, för den händelse en utveckling helt oväntat skulle anmäla sig, där man hade anledning att begagna sig av det. Den tankegången har jag för min del velat helt underkänna, i det jag

ansett och anser, att, om man inte kan motivera fullmaktens meddelande med utgångspunkt från det rådande faktiska läget, bör fullmakten över huvud taget inte lämnas. Jag gjorde vid fjolårets debatt vissa uttalanden på den punkten, som jag även nu kan falla tillbaka på. Jag förklarade, att det måhända inte vore uteslutet att rent formellt eller abstrakt hävda, att en utveckling i viss riktning kunde inträda, men jag tillade, att, om denna utveckling icke vore sannolik, det dock inte vore fråga om ett läge, som kunde åberopas till stöd för det med den då föreliggande propositionen avsedda bemyndigandet, och jag fortsatte: »utan då är det fråga om en motivering, som med samma styrka eller rätteligen utan någon styrka eller bärighet alls kan åberopas till stöd för vilket bemyndigande som helst för Kungl. Maj:t. Men är man beredd att argumentera efter sådana linjer, då är vi på farliga vägar. Det skulle betyda någonting sådant som att vi är inställda på ett statligt reglerande för reglerandets egen skull, att vi är beredda att beskära möjligheterna för företagsamheten till en mera fri anpassning efter förhållanden och omständigheter, som i fråga om produktion och varuutbyte undan för undan anmäler sig, samt att vi i själva verket eftersträvar ett kvarhållande eller försätagande av denna företagsamhet under ett ständigt tryck av ovisshet.»

Herr HEUMAN (s):

Herr talman! Jag skall inte lägga mig så mycket i diskussionen om fullmakten till Kungl. Maj:t, ty vi är dock överens om att en dylik fullmakt inte bör utnyttjas annat än under särskilt exceptionella förhållanden.

Nu befinner vi oss emellertid i ett läge, där vi faktiskt inte ser vilken utvecklingstendens som kommer att bli förhärskande under den närmaste framtiden. Förra veckan hade vi en ekonomisk debatt här i kammaren, och då förklarade även herr Ewerlöf att han när det gällde att bedöma vår situation gick på precis samma linje som finans-

Ang. uttagande av prisutjämningsavgift m. m.

ministern, d. v. s. han var oviss om vilken väg den ekonomiska utvecklingen skulle komma att ta. Herr Ewerlöf var lika oviss som finansministern och som vi alla säkerligen måste vara. Jag skulle då vilja ställa den frågan: Är det så absolut otänkbart att vi på nytt kan få uppleva ett 1950? Får vi göra det, frågar jag, om vi inte då kan komma i den situationen, att det kan vara gott att Kungl. Maj:t har den fullmakt som nu föreslås. Det är inte så där enkelt som herr Velander vill göra gällande, då han talar om att riksdagen är samlad nästan hela året, att vi är skilda bara fyra månader. Ty skall man underhandla med näringslivets representanter, skall man göra utredningar, skriva propositioner, så tar även detta litet tid, herr Velander. Jag menar att den tiden kanske kan vara bra att ha till godo, om vi skulle råka i ett sådant läge, att det finns användning för fullmakten.

Herr Velander tycktes i sitt senaste anförande vilja göra gällande att den ifrågavarande fonden inte kunde ha så stor betydelse när det gällde att rationalisera skogsindustrierna i södra Sverige som det nu närmast är tal om, då fonden inte uppgick till mer än 5 miljoner kronor, sedan Kungl. Maj:t skurit ned skogsindustriutredningens förslag om 25 miljoner kronor. Ja, det kommer ju an på vad fonden är avsedd till, herr Velander. Jag är inte alldeles säker på att herr Velander har det klart för sig, fast jag vet att han mycket noga läser de propositioner som kommer till bevillningsutskottet; men han kanske har glömt vad som står där i detta avseende. Jag ber därför att få citera ett stycke i den kungl. propositionen. Departementschefen säger på följande sätt:

»En väsentlig del av de medel, som erfordras, torde i vanlig ordning kunna erhållas genom banker och andra kreditinrättningar. Jag förutsätter också, att redan befintliga företag i icke obetydlig utsträckning kan disponera egna medel för ombyggnad, maskinanskaffning och andra åtgärder, som syftar till förbättrad kapacitet. Man måste emellertid räkna med att i en del fall svårigheter kan

uppträda att erhålla lån till nyinvesteringar i den utsträckning som erfordras för att projekten skall kunna realiseras. Speciellt torde detta gälla den del av kapitalbehovet, som ligger mellan vad som täcks av banklån mot normala säkerheter och den mest riskbärande delen, som bör tillskjutas av företaget självt.»

Jag tycker att det av detta departementschefens yttrande ganska tydligt framgår vilket ändamål fonden är avsedd att tjäna. Och en sådan fond, ur vilken medel utlånas först efter mycket noggrann prövning av vederbörande företag och deras framtida möjligheter etc., tror jag i alla fall kan ha en viss betydelse och ett visst berättigande.

Herr VELANDER (h):

Herr talman! Herr Heüman hänvisade till att herr Ewerlöf nyligen skulle ha uttalat sin anslutning till linjer, som hade anvisats av finansministern — jag kan tänka mig att det gällde den ekonomiska politiken. Jag vill säga till herr Heüman, att jag i dag har precis samma utgångspunkt som handelsministern, ty handelsministern anför i sin proposition i år liksom i fjol, att det inte nu finns någon användning för denna fullmakt. Men jag säger vidare, att man inte får lamstra fullmakter för ovissa lägen, utan man skall kunna motivera en fullmakt med utgångspunkt från just det faktiskt existerande läget. Man får inte låta sig skrämmas av sådana tankar som att någonting kan inträffa i en avlägsen framtid; det är inte tillräckligt för att motivera sådana allvarliga åtgärder som lämnande av fullmakter åt Kungl. Maj:t av den art, som det här är fråga om.

Sedan skall herr Heüman inte resonera som om jag beträffande lånefonden företräder någon egenartad ståndpunkt. Jag har tidigare hänvisat till remissuttalanden av ämbetsverk och av organisationer. De utgår som regel från den uppfattningen, att det inte kan vara svårt att i marknaden uppbringa de pengar som behövs för här ifrågavarande ändamål. Här gäller det bl. a. en rationalisering av de 4 300 sågverken i Gö-

Ang. uttagande av prisutjämningsavgift m. m.

taland, av vilka det stora flertalet dock inte bör benämnas sågverk. De utgöres av cirkelsågar, och man får väl för närvarande utmärkta sådana för något tusental kronor. Nog borde en innehavare av skogstillgångar i Götaland ensam eller i förening med andra kunna skaffa de pengar, som behövs för sådana sågar och även större sådana.

Vad som tidigare något förvånade mig var, att man över huvud taget kunde tala om en rationalisering av cirkelsågarerna. Följaktligen förvånade det mig också, när herr Hansson nyss bad för dessa sågar och menade, att de borde komma i åtnjutande av statliga lån.

Herr HEÜMAN (s):

Herr talman! Jag är fullständigt överens med herr Velander om den ekonomiska situation vi i dag befinner oss i, och jag är även alldeles övertygad om att handelsministern har rätt, när han förklarar, att vi för dagen inte har behov av en dylik lagstiftning. Men den skall inte utnyttjas i dag, utan vara till hands, på grund av att det kan inträffa exceptionella förhållanden som gör det nödvändigt att ha en sådan lag. Jag sade nyss att det inte är omöjligt, att vi på nytt kan råka in i samma läge som år 1950. Det är dock inte så, herr Velander, att vi lever under trygga och fredliga förhållanden i världen. Sorgligt nog brinner det i knutarna litet överallt, och ingen vet väl, när krutdurken exploderar — om det blir i morgon dag eller om tio, femton eller tjugo år eller kanske inte alls. Det behövs bara en gnista som tänder durken, så har vi kriget i gång, och sedan kommer prisstegringarna kanske i lika snabb takt som år 1950.

Vidare vill jag säga att jag inte tror att vi kan lösa frågan om sågverksrationaliseringen med dessa fem miljoner kronor. Det har ju heller aldrig varit avsikten, utan meningen är, efter vad jag kan förstå, precis det som jag tidigare här citerade ur finansministerns uttalande i den kungl. propositionen. Denna sak är ju dock inte ännu hunnen till slutskedet. Frågan är väckt och kommer att

utredas. Man håller på att forska på olika områden för att komma fram till en lösning av dessa problem. Denna fond kan väl inte tänkas vara den slutgiltiga lösningen av problemet.

Herr Velander säger ytterligare att det kapital, som behövs för rationalisering, kan uppbringas i bankerna, och herr Björnberg, som är bankman, säger precis detsamma. Jag är visserligen inte bankman, men jag är i alla fall på visst sätt knuten till en bank, nämligen som huvudman, och jag måste säga att som sådan kräver jag att de, som har ansvar för banken, ser till att det finns någorlunda god säkerhet för de lån som de beviljar på marknaden. Vi kan sålunda komma i en situation, där bankmannen sitt ansvar likmätigt säger: »Här kan jag inte gå med på ett lån», fastän det kan gälla ett ömmande fall. Han ser kanske själv att han skulle kunna bringa hjälp som ger resultat, men för att skydda sin egen ställning beviljar han i alla fall inte lånet. I sådana fall skulle denna fond kunna ha en viss betydelse, om lånen utlämnades ur den efter den noggranna prövning som departementschefen har sagt skall ske.

Herr VELANDER (h):

Herr talman! Hur oförenliga herr Heümans och mina tankegångar är, framgår av hans sista uttalande. Herr Heüman säger, att i dag brinner det inte men kanske om tjugo år; följaktligen skall man väl inte — menade herr Heüman — underlåta att brandförsäkra. Herr Heüman anser alltså, att det måhända inte finns användning för den begärda fullmakten nu, men den kan komma till användning på grund av ett nu helt ovisst läge om tjugo år! Ja, herr Heüman, jag har sökt göra gällande, att en fullmaktslagstiftning måste kunna motiveras med utgångspunkt från ett faktiskt läge, som man har något grepp om, men däremot inte fotas på ovissa omständigheter, varom man saknar varje kännedom. Om herr Heüman fortsätter att resonera efter någon annan linje, finns det

Ang. uttagande av prisutjämningsavgift m. m.

inte någon möjlighet för oss två att förstå varandra.

Jag skulle i alla fall vilja rikta en fråga till herr Heüman: Menar herr Heüman med sitt sista resonemang, att det här avsedda bemyndigandet för Kungl. Maj:t aldrig skall upphöra? Om herr Heüman svarar, att det menar han inte, då ber jag honom också antyda, under vilka förutsättningar han vill vara med om att eliminera detta bemyndigande!

Herr HEÜMAN (s):

Herr talman! Det var just för att förklara detta för herr Velander som jag begärde ordet. Om man kommer in i ett läge, där man har den allra minst utsikt att kunna säga, att nu går vi mot en fredlig utveckling, då är jag omedelbart beredd att ställa mig på herr Velanders sida, när det gäller att besluta om sådana här fullmaktslagar. Men det är inte så, herr Velander; vi har inte bara ett kallt krig i världen i dag, vi har också ett varmt krig som kanske inte är så kännbart direkt för oss men kan vara ganska kännbart för andra människor. Jag måste säga herr Velander, att så länge jag för min del anser att vi befinner oss i ett sådant läge, att man när som helst kan befara att krutdurken skall springa, är jag beredd att ge Kungl. Maj:t denna fullmakt.

Herr VELANDER (h):

Herr talman! Det är ledsamt att vi skall behöva fortsätta denna diskussion, men det tycks finnas vissa begrepp som vi får lov att klara upp. Herr Heüman gav nu ett svar, som kommer att hjälpa honom i alla situationer. Hur skall nämligen de objektiva grunder te sig, enligt vilka herr Heüman skall kunna bedöma, om den utveckling, som följer efter någon viss tidpunkt, går i fredlig riktning eller inte? Jag misstänker, att det blir en fullständigt subjektiv prövning. Och om herr Heüman menar, att vi har det så förfärligt oroligt just nu, trots att vi talar om inträdd samhällsekonomisk balans och sådant — varför reagerar inte herr Heüman mot att Kungl. Maj:t ändå har funnit sig kunna vara

med om att eliminera åtskilliga av de regleringsåtgärder, som vidtagits just med hänsyn till det läge, vari vi tidigare har befunnit oss?

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr andre vice talmannen yttrade, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas först särskilt beträffande vardera av de båda punkterna av utskottets i förevarande betänkande gjorda hemställan och därefter särskilt angående inledningen till samma hemställan.

Beträffande utskottets hemställan i punkten 1, fortsatte herr andre vice talmannen, hade yrkats dels att densamma skulle bifallas, dels ock att utskottets hemställan skulle avslås i denna del.

Sedermera gjorde herr andre vice talmannen propositioner i enlighet med berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan i förevarande del vara med övervägande ja besvarad.

Herr Spetz begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 29 punkten 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr Spetz begärde röst-räkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 76;

Nej — 28.

Om revision av GATT-avtalet i trädgårdsodlingens intresse m. m.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Härefter gjordes enligt de i fråga om punkten 2 förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan i denna del samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i punkten 2 i den av herrar Velander och Nilsson i Svalöv vid betänkandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Med avseende på inledningen till utskottets hemställan, yttrade nu vidare herr andre vice talmannen, hade yrkats dels att densamma skulle godkännas, i vad den ej besvarats genom kammarens redan fattade beslut, dels ock att inledningen i berörda del skulle godkännas med den ändring, som föranleddes av ett godkännande av punkten 3 i den av herr Spetz m. fl. vid betänkandet avgivna reservationen.

Sedermera gjordes propositioner enligt dessa båda yrkanden; och förklarades propositionen på inledningens godkännande i förevarande del vara med övervägande ja besvarad.

Om revision av GATT-avtalet i trädgårdsodlingens intresse m. m.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 30, i anledning av väckta motioner om revision av GATT-avtalet i trädgårdsodlingens intresse, m. m.

Till bevillningsutskottet hade hänvisats följande inom riksdagen väckta, av utskottet till behandling i ett sammanhang upptagna motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 31 av herr *Gustaf Elofsson* m. fl., samt II: 47 av herrar *Hansson* i Skegrie och *Hansson* i Önnarp, vari hemställts, att riksdagen måtte uttala, att en revision av GATT-avtalet borde komma till stånd, som gäve vårt land möjlighet att åstadkomma ett bättre och effektivare tullskydd för trädgårdsodlingens produkter i såväl färsk som konserverad eller på

annat sätt beredd form, samt att vid förhandlingar om handelsavtal med främmande makter trädgårdsodlingens intresse i detta avseende borde så långt möjligt tillgodoses; samt

2) de likalydande motionerna I: 114 av herr *Lundqvist* och II: 141 av herr *Nilsson* i Bästekille m. fl., vari hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att det nu utgående tullskyddet för frukt måtte utsträckas att gälla även t. o. m. mars månad.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande betänkandet av angivna orsaker hemställt,

1) att de likalydande motionerna I: 31 av herr *Gustaf Elofsson* m. fl. samt II: 47 av herrar *Hansson* i Skegrie och *Hansson* i Önnarp om revision av GATT-avtalet i trädgårdsodlingens intresse icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

2) att de likalydande motionerna I: 114 av herr *Lundqvist* och II: 141 av herr *Nilsson* i Bästekille m. fl. om utsträckt tullskydd för frukt icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Gustaf Elofsson*, *Niklasson* och *Jonsson* i Skedsbygd, vilka anfört bland annat följande:

»Trots ett i vissa avseenden mindre gynnsamt klimat och ett i jämförelse med andra trädgårdsodlande länder relativt högt löneläge har den svenska trädgårdsodlingen uppnått resultat, som är av största värde för folkhushållet och som sysselsättningsobjekt i bygder, vilka eljest kan komma att förlora sina utkomstmöjligheter med åtföljande avfolkning för de berörda bygderna och de konsekvenser detta kommer att medföra.

Emellertid vill det synas som om importen av utländska trädgårdsprodukter alltjämt skulle öka och det är risk för att konkurrensen utifrån kommer att bli den svenska odlingen övermäktig om icke åtgärder för att motverka denna konkurrens vidtages.

Då dessa synpunkter enligt vårt förmenande är synnerligen tungt vägande

Om revision av GATT-avtalet i trädgårdsodlingens intresse m. m.

anser vi att de bör beaktas vid de stundande förhandlingarna om en revision av GATT-avtalet och hemställer, att riksdagen måtte uttala, att vid stundande förhandlingar om revision av GATT-avtalet de av oss framförda synpunkterna måtte bli beaktade.»

Herr ELOFSSON, GUSTAF, (bf):

Herr talman! När GATT-avtalet skulle antagas 1950, framfördes från bondeförbundets sida vissa betänkligheter emot den gjorda överenskommelsen, men när förslaget framlades för bevillningsutskottet, fick man det meddelandet, att det antingen skulle antagas i föreliggande skick eller helt förkastas.

Man har vid flera tillfällen, sedan GATT-avtalet antagits, uttalat, att man vid kommande revision av detta avtal borde bättre tillgodose trädgårdsodlingens intressen. Det har också gjorts åtskilliga framstötter på det området, men det har inte skett någon förändring av GATT-avtalet förrän nu, när man skall se över det på nytt. Man räknade emellertid med att nu passa på att försöka få den svenska trädgårdsodlingens intressen bättre tillgodosedda än de har varit förut.

Det är självklart att den stora import, som ägt rum, har inverkat på den svenska trädgårdsodlingen. Man var ju från början på det klara med att den oerhörda importen av apelsiner, bananer, päron o. s. v., i rätt stor utsträckning skulle komma att inverka på den inhemska fruktodlingen. Det har också visat sig vid flera tillfällen, att det varit mycket svårt att vinna avsättning för den svenska frukten.

I bevillningsutskottets utlåtande finns en tabell över Sveriges införsel av färsk frukt åren 1948—1953. Vi ser att 1948 rörde sig importen om 67 miljoner, 1949 om 86 miljoner, 1950 om 133 miljoner, 1951 om 149 miljoner, 1952 om 196 miljoner och 1953 om 212 miljoner kronor. Importen har alltså ständigt ökat sedan GATT-avtalets tillkomst, och bara i december 1953 infördes icke mindre än 4 290 ton.

Det är självklart att länder, som har

en lägre arbetskostnad och även i övrigt lägre omkostnader än vi har här i vårt land, kan utbjuda sina varor billigare än vi kan sälja det som produceras inom landet.

Låt oss också se på importen av andra trädgårdsprodukter än frukt. För tio år sedan importerade man t. ex. blomsterlökar till ett värde av 7 miljoner kronor, medan man 1953 var uppe i 24 miljoner kronor. Importen av lösa blommor representerade för tio år sedan ett värde av 1 miljon kronor men 1953 av 9 miljoner kronor, och precis samma sak gäller för gurkor. Blomkålen är ett mycket typiskt exempel. För tio år sedan infördes cirka 645 000 kg och under 1953 4 374 000 kg.

En stor del av den frukt och av de blommor som införes åtnjuter säkerligen exportpremier från hemländerna för att man skall kunna få dem exporterade. Om vår svenska trädgårdsnäring skall kunna motstå sådana påfrestningar, måste den ändå få ett rimligt skydd som tillförsäkrar den avsättning för sina varor. Holland, exempelvis, översvämmande landet med tulpaner, och detta inverkar så på den svenska trädgårdsodlingen, att många svenska odlare i de drivhus, där de tänkt sig odla tulpaner för den inhemska förbrukningen, måste nedlägga odlingen på grund av den starka konkurrensen från Hollands sida.

Det är givet att man inte kan säga någonting om att det sker en viss import av sådana varuslag, som vi inte producerar i landet. Vid den nu pågående revideringen av GATT-avtalet kan man väl ändå begära att vederbörlig hänsyn tas till den svenska trädgårdsodlingens intressen, vilket ju är vad vi har begärt.

Vi har ett färskt exempel för ett par år sedan på hurusom frukt skickades från Italien i konsignation. Den ena vagnslasten efter den andra kom. Något pris var inte utsatt på frukten, utan de svenska affärsmännen fick ta ut de priser som de kunde få och redovisa beloppet. Det är självklart att vår inhemska odling inte kan konkurrera under sådana förhållanden. Det kommer att leda dithän, att den förr eller senaste mås-

Om revision av GATT-avtalet i trädgårdsodlingens intresse m. m.

te nedlägga trädgårdsodlingen, vilket skulle betyda en avsevärd nackdel för vårt lands vidkommande. Jag tror att det är angeläget att till alla delar i landets eget intresse försöka upprätthålla den svenska trädgårds- och fruktodlingen i erforderlig utsträckning.

Jag skall inte nu, herr talman, i denna sena timma uppehålla tiden med något längre anförande, utan jag skall nöja mig att med vad jag här har sagt få yrka bifall till den av mig med flera avgivna reservationen, som avser p. 1) i utskottets betänkande.

I detta anförande instämde herrar *Niklasson* (bf), *Werner* (bf) och *Eliasson* (bf).

Herr SNYGG (s):

Herr talman! Jag skall endast med några ord försöka motivera bevillningsutskottets behandling av de motioner som berörs i detta betänkande.

Såsom herr Elofsson erinrade oss om, var det vid 1950 års riksdag som Sverige beslöt sin anslutning till allmänna tull- och handelsavtalet, det s. k. GATT-avtalet. Samtidigt fastställdes också tullskyddet för den inhemska fruktodlingen. Frågan om revision av GATT-avtalet har på denna punkt sedan dess genom motioner varit föremål för behandling här i riksdagen såväl år 1951 som 1953, dock utan att dessa vunnit riksdagens bifall.

Redan 1950 års bevillningsutskott uttalade farhågor för att vissa av de lämnade koncessionerna, närmast de ovillkorliga tullnedsättningarna och då främst de som berörde trädgårdsodlingen, skulle komma att förorsaka olägenheter för berörda producenter. Utskottet ansåg emellertid att dessa olägenheter mer än väl torde uppvägas av de fördelar, särskilt i form av ökade exportmöjligheter, som avtalet skulle komma att medföra. Att genom anslutning till GATT-avtalet i handelspolitiskt avseende alla länder behandlas lika är just det väsentliga och av allra största betydelse särskilt för de mindre staterna.

Nu har frågan om en revision av GATT-avtalet ånyo förelagts riksdagen genom de väckta motionerna, i vilka hemställts att riksdagen skulle uttala sig för ett ökat tullskydd och stöd för den inhemska fruktodlingen. Man kan då först erinra om att detta avtal, som skulle ha gått ut redan i år, av regeringen genom överenskommelse med andra stater har förlängts till den 1 juli 1955. I samband med denna förlängning har de avtalsslutande parterna beslutat verkställa en översyn av GATT-avtalet. I samband därmed har regeringen i januari månad tillkallat sakkunniga för att utreda detta spörsmål. Enligt direktiven skall utredningen i första hand ta sikte på frågan, i vad mån förslag bör framföras om ändring eller tillägg till nu gällande avtalsbestämmelser, och i ett senare skede omfatta granskning av de synpunkter och förslag om ändring som framkommer från andra medlemsländer.

I samband härmed arbetar även 1952 års tulltaxekommitté med revision av de olika tullsatserna. Under sådana förhållanden och då hela GATT-avtalet och de enskilda tullsatserna i detta är föremål för ingående behandling, kan det inte synas lämpligt att utbryta en viss punkt, i detta fall frukten, och skriva till Kungl. Maj:t med framställning om ökat tullskydd för denna. De synpunkter som motionärerna anför kommer med säkerhet ändå att bli föremål för prövning, och trädgårdsodlarnas organisationer saknar helt säkert inte möjligheter att få sina önskemål framförda såväl till de särskilda sakkunniga, som sysslar med översynen av GATT-avtalet, som till 1952 års tulltaxekommitté.

Dessutom torde man kunna säga att bevillningsutskottet i sitt betänkande mycket positivt behandlat de föreliggande motionerna. Utskottet säger, att det »finner det var angeläget, att de krav om stöd i form av ökat tullskydd, som i olika sammanhang framkommit från de inhemska trädgårdsodlarnas sida, så snart som möjligt blir föremål för en ingående och allsidig prövning. Detta synes emellertid endast kunna ske i anslutning till den omprövning av tull-

Om revision av GATT-avtalet i trädgårdsodlingens intresse m. m.

skyddet för det svenska näringslivets samtliga grenar, som för närvarande pågår».

Det synes mig alltså som om alla skäl talar för att kammaren i denna fråga bör följa utskottets förslag, då frågan om ett stöd åt fruktodlingen icke kan bedömas som en isolerad företeelse utan måste behandlas i ett större och vidare sammanhang. Det är just den behandling som nu pågår, som vi önskar skall leda till ett gynnsamt resultat även för fruktodlingen.

Herr talman! Jag ber med detta att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr ELOFSSON, GUSTAF, (bf):

Herr talman! Då herr Snygg säger att olägenheterna uppväges av fördelar som man annars inte fått, vill jag säga att det är mycket riktigt, att man offrar dessa produkter för rena industrivaror, men därmed kan man väl inte fortsätta i längden.

Sedan säger herr Snygg, att man inte kan bryta ut frågan om frukten och behandla den särskilt. Det har vi inte heller tänkt. Men om man inte vill diskutera den frågan, när man behandlar tullskyddet i dess helhet, är det väl ganska svårt att någonsin få till stånd rättelse på detta område. Vad vi vill, herr Snygg, är bara att denna fråga skall tas upp, när nu ändå en översyn av hela GATT-avtalet sker, för att se om den inte kan komma i en något gynnsammare ställning, än vad den är för närvarande. Det är bara detta motionärerna önskar.

Herr SNYGG (s):

Herr talman! Jag vill bara till herr Elofsson säga, att man kan ju vända på hans argumentering och säga att om fruktodlarna skulle få det tullstöd, som de utan någon som helst särskild utredning yrkar på, måste ju den åtgärden betalas av några. Det blir i så fall konsumenterna, som får göra det genom att erlagga ett högre pris på den frukt och de grönsaker som det gäller. Konsumenterna

får alltså genom ett ökat pris på dessa varor betala för att trädgårdsodlarna och fruktodlarna skall få bättre pris för sina produkter.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr andre vice talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu förevarande betänkandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid betänkandet avgivna reservationen; och förklarade herr andre vice talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med överväganda ja besvarad.

Herr *Elofsson, Gustaf*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 30, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid betänkandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Elofsson, Gustaf*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 70;

Nej — 25.

Därjämte hade 8 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Om ökat skydd för mönster och modeller.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtanden:

nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av § 6 lagen den 30 maj 1873 (nr 31) om rikets mynt;

nr 9, i anledning av väckt motion angående utredning om förutsättningarna för Tumba pappersbruks drivande i bolagsform; och

nr 10, i anledning av väckt motion om förberedelser till firande av representationsreformens etthundraårsjubileum.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av första lagutskottets utlåtande nr 11, i anledning av väckt motion angående ändring av bestämmelserna om förvaltningsarvode åt förmyndare, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om ökat skydd för mönster och modeller.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 12, i anledning av väckta motioner om utredning rörande lagen om skydd för vissa mönster och modeller samt rörande lagens tillämpningsområde.

I detta utlåtande hade utskottet hemställt, att riksdagen i anledning av de likalydande motionerna I: 351 av herr *Aastrup* och II: 461 av herrar *Löfgren* och *Carlsson* i Stockholm måtte i skrivelsen till Kungl. Maj:t anhålla om en allmän utredning rörande skydd för mönster och modeller samt om framläggande för riksdagen av de förslag, vartill denna utredning kunde föranleda.

Reservation hade anmälts av fru *Sjöström-Bengtsson* och herr *Lundqvist*, vilka dock ej antytt sin mening.

Fru SJÖSTRÖM-BENGTSSON (s):

Herr andre vice talman! Jag när en fruktan för att ett sådant allmänt skydd

som motionärerna här föreslår, skulle kunna verka konkurrenshämmande. Det är därför jag nu tar till orda.

Att verkliga hemslöjdsalster och produkter av konsthantverk liksom säregna mönster skall ha ett sådant rättsskydd, anser jag utan tvekan riktigt, men då man nu under detta skydd drar in också nyttighetsmodeller, börjar jag bli litet tveksam. Jag tänker kanske i första hand på hela denna flora av köksredskap, mer eller mindre användbara, höll jag på att säga, som överflödar marknaden. Olika modeller läggs ofta upp i hela serier, som får ett visst namn och för vilka man sätter in en reklam efter stora mått. Skulle det nu bli så, att endast en enda industri skulle få tillverka en sådan vara som jag här åsyftar, fruktar jag att detta skulle bidraga till att hålla priset uppe på en nivå, som icke betingas av vare sig tillverknings- eller distributionskostnaderna. Sådant kallar jag konkurrenshämmande, och fri konkurens skall vi ju ha, det har vi ju talat om i så många olika sammanhang.

Det är för att ge uttryck åt denna farhåga, som jag till detta utlåtande fogat en blank reservation. Jag har, herr talman, icke något yrkande.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt.

Vid förnyad föredragning av första lagutskottets utlåtande nr 13, i anledning av väckta motioner angående införsel i arbetsinkomst för beredande av ersättning åt målsägande i brottmål, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 15, i anledning av väckta motioner om upphävande av gällande inskränkningar i rätten till beställningstrafik för godsbefordran inom stads område, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om upphävande av strandlagen m. m.

Föredrogs ånyo tredje lagutskottets utlåtande nr 8, i anledning av väckta motioner angående upphävande av strandlagen den 30 maj 1952 (nr 382) m. m.

Tredje lagutskottet hade behandlat fyra inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen motionerna inom första kammaren nr 242 av herrar *Göransson* och *Hansson* och nr 349 av herr *Lundqvist* samt motionerna inom andra kammaren nr 303 av herr *Nyberg* m. fl. och nr 465 av herrar *Birke* och *Hjalmarson*.

I motionerna I: 242 och II: 303, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen för sin del måtte besluta, att det särskilda stadgandet i 8 § strandlagen om fängelsestraff för överträdelse av förbud enligt lagen måtte utgå ur lagen.

I motionerna I: 349 och II: 465, vilka jämväl voro likalydande, hade föreslagits,

1) att riksdagen måtte besluta upphäva strandlagen den 30 maj 1952 (SFS 382/1952),

2) om detta yrkande ej skulle vinna riksdagens bifall, att denna måtte besluta vissa i motionerna närmare angivna ändringar i 1, 3 och 8 §§ i nu gällande strandlag.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A. att de i motionerna I: 349 och II: 465 framförda yrkandena om strandlagens upphävande icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

B. att de i samma motioner framförda yrkandena om ändring i 1 och 3 §§ strandlagen icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

C. att de i samma motioner ävensom i motionerna I: 242 och II: 303 framförda yrkandena om ändring i 8 § strandlagen icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

A. i fråga om de i motionerna I: 349 och II: 465 framförda yrkandena om strandlagens upphävande av herr *Ebbe*

Ohlsson och fru *Boman*, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under A hemställa, att riksdagen måtte i anledning av förevarande motioner, I: 349 och II: 465, för sin del antaga i reservationen infört förslag till lag om upphävande av strandlagen den 30 maj 1952 (nr 382);

B. i fråga om de i motionerna I: 349 och II: 465 i andra hand framförda yrkandena om vissa ändringar i 1 och 3 §§ strandlagen av herr *Ebbe Ohlsson* och fru *Boman*, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort lyda så, som i denna reservation angivits, samt att utskottet bort under B hemställa, att riksdagen måtte i anledning av förevarande motioner, I: 349 och II: 465, för sin del antaga i reservationen infört förslag till lag angående ändring i strandlagen den 30 maj 1952 (nr 382);

C. i fråga om de i motionerna I: 349 och II: 465 — i andra hand — samt i motionerna I: 242 och II: 303 framförda yrkandena om ändring i 8 § strandlagen av herrar *Osvald*, *Ebbe Ohlsson* och *Nyberg*, fru *Boman* samt herr *Nestrup*, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort hava den ändrade avfattning, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under C hemställa, att riksdagen måtte med bifall till förevarande motioner, I: 349 och II: 465 samt I: 242 och II: 303, för sin del besluta, att andra punkten i 8 § skulle utgå.

På framställning av herr andre vice talmannen beslöts att utlåtandet skulle företagas till avgörande punktvis, dock att vid punkten A överläggningen finge omfatta utlåtandet i dess helhet.

Punkten A.

Herr **OHLSSON, EBBE**, (h):

Herr talman! Då jag tillsammans med fru Boman reserverat mig till förmån för en motion från vårt håll, där vi även i år påyrkat strandlagens upphävande, får inte detta tolkas såsom likgiltighet från vår sida för de stora grupper, som saknar lämpliga rekreationsplatser vid våra sjöstränder. Tvärtom menar vi att de

Om upphävande av strandlagen m. m.

kommunala myndigheterna har nära nog skyldighet att ordna lämpliga fritidsområden, och sådana områden som kan tänkas stå till förfogande finns också att tillgå i betydande omfattning här i landet. Det måste därför anses vara oriktigt att de enskilda ägarna till strandområdena skall lösa dessa problem åt det allmänna, problem som måste betraktas såsom en i hög grad kommunal och samhällelig uppgift.

Man kan inte förneka att lagen utgör ett allvarligt intrång i de enskildas äganderätt, och den har mötts av ökad misstro bland de människor som blivit utsatta för den. Nu har det blivit så, att landsbygdens strandägare fått lösa tätortsbefolkningens rekreationsproblem, och för att så skall kunna ske måste man hindra strandägarna att fritt förfoga över sin lagfarna egendom. Detta är ett allvarligt ingrepp i den enskilda äganderätten, så som vi fattar den.

Vad beträffar ersättningsbestämmelserna enligt 3 §, uppstår ju inte någon rätt till ersättning för markägaren i den stund strandlagsförbud lägges på hans mark, utan först då han sökt dispens från byggnadsförbudet och fått denna sin ansökan avslagen. Då först skulle han få ersättning, alltså i praktiken kanske fem, tio eller tjugo år senare. Men vid den värdering, som kommer att ligga till grund för ersättningen, utgår man inte från det aktuella värdet marken kan ha då vederbörande söker dispens från byggnadsförbudet, låt oss säga tio år senare, utan från det värde marken hade då strandlagsförbudet kom till. Detta anser vi orättvist, och det kan väl inte betraktas som ovänligt mot kammaren, om man ännu en gång erinrar om att av de 40 remissinstanser, som yttrat sig i frågan, inte mindre än 30 ansåg att utredningsmajoritetens förslag i denna sak var felaktigt. RLF förklarade t. ex. att det framlagda förslaget framstår såsom »helt orimligt», och Lantbruksförbundet fann det »klart oriktigt», för att ta ett par jordägarna närstående organisationer. Ett antal högre rättsinstanser ställde sig också helt avvisande, liksom läns-

styrelsen i Stockholm och överståthållar-ämbetet.

§ 8 i strandlagen har blivit så grundligt debatterad här i kammaren under årens lopp, att jag inte skall ta upp tiden med den. Paragrafen har blivit ökad, kan man säga, därför att den drabbar hårdare än nöden kräver. Invändningen från utskottsmajoritetens sida, att fängelsestraffet skall oförändrat kvarstå i lagtexten, är precis densamma i år som tidigare: det finns i byggnadslagen och bör därför vara med även här. Detta är inte något övertygande skäl.

Det säges vidare, att man vill avvakta för att få erfarenheter om hur lagen verkar. Jag skall, herr talman, avstå från att ironisera över sådana invändningar.

Enligt vår mening bör det räcka med dagsböter, viten och handräckningsåtgärder. Man bör inte klippa till med så allvarliga åtgärder som frihetsberövanden, därest man inte vet att det verkligen behövs. Men enligt vår mening kräves inte sådana åtgärder i detta fall, och därför bör den straffbestämmelsen bort.

Herr talman! I första hand yrkar jag bifall till den under A avgivna reservationen.

Herr OSVALD (fp):

Herr talman! Det finns inte anledning att nu fördjupa sig i en stor debatt om strandlagens vara eller icke vara; skälen för och emot strandlagen har flera gånger tidigare redovisats här i kammaren. Då tredje lagutskottet avstyrkt motionerna om upphävande av strandlagen, överensstämmer detta med den mening som vid flera tillfällen kommit till uttryck här i riksdagen.

Jag skall endast uppehålla mig vid det som här har anförts av herr Ebbe Ohlsson, nämligen att detta intrång i den enskildes rätt att förfoga över sin egendom skulle ha förorsakat en tilltagande irritation i de berörda områdena. Man kan naturligtvis tvista om ifall en sådan uppfattning är riktig eller icke. För min del måste jag säga, att jag har en annan upp-

fattning än herr Ohlsson. Jag har inte kunnat finna att strandlagen har förorsakat en ökad irritation. Jag tror snarare tvärtom, att man funnit sig tämligen väl till rätta med lagen och dess bestämmelser i de punkter, där den hittills kommit till användning. Jag tror också att lagen i vissa fall har varit till nytta och till stöd för strandägare. Det finns ingen möjlighet att objektivt bevisa påståendet om en tilltagande irritation, och jag vill därför för min del yrka bifall till utskottets hemställan under punkten A.

Vad beträffar yrkandena, som också framförts i motionen, om ersättningens beräkning står ju lagens föreskrifter i överensstämmelse med dem som förekommer i exempelvis byggnadslagstiftningen, där man ju tillämpar den grundsatsen, att en värdestegring, som uppkommer utan att markägaren själv har medverkat till denna, inte bör räknas honom till godo. Denna princip har man också ansett böra tillämpas i fråga om strandlagen. Jag vill i detta sammanhang framhålla, att det ju i alla fall är fråga om inte det värde som har funnits kanske någon gång långt tillbaka i tiden, utan det är alltid *realvärdet* vid tiden för förbudsläggningen som kommer att bli avgörande. Jag vill också erinra om att lagrådet på sin tid inte hade någonting att erinra mot bestämmelserna här om i propositionen rörande strandlagen.

Jag yrkar alltså bifall till utskottets hemställan även under punkten B.

I fråga om punkten C vill jag däremot ansluta mig till det av herr Ebbe Ohlsson framställda yrkandet. Det sägs visserligen i utskottets utlåtande, att fängelsestraffet endast skulle tillgripas i rena undantagsfall och då överträdelsen är av särskilt svårartat slag. Denna bestämmelse om fängelsestraff för brott mot strandlagen har ju kommit till för att bringa denna lag i överensstämmelse med motsvarande bestämmelser i byggnadslagen. Även om man kan anse, att det finns skäl för att ha en sådan bestämmelse i byggnadslagen, är ju dock skillnaden i fråga om de ekonomiska värdena så pass betydande, att det inte

Om upphävande av strandlagen m. m.

kan finnas någon anledning att här söka uppnå en paritet. I fråga om brott mot strandlagen är ju ändå de byggnader, som eventuellt kan komma att uppföras, av sådan storleksordning, att man mycket väl kan nöja sig med de åtgärder, som har angivits i den under punkten C avgivna reservationen och som tidigare har påyrkats vid flera olika tillfällen.

Jag ämnar därför, herr talman, yrka bifall till reservationen C till detta utlåtande, och jag ber att sedermera få framställa detta yrkande vid föredragningen av denna punkt.

Herr LINDAHL (s):

Herr talman! Den fråga, som vi nu behandlar, är ju en gammal bekant för kammaren. Den återkommer regelbundet varje år, och vi har åtminstone tre år i följd haft längre eller kortare debatter om denna sak. Man kan säga att det ingår i rekvisitan för riksdagen att alltid få en debatt omkring strandlagen. Lika regelbundet har ju riksdagen vid varje tillfälle bifallit utskottets förslag i anslutning till den strandlag vi nu har. Riksdagens majoritet har således funnit, att lagen bör bibehållas i det skick den för närvarande är.

Jag skulle inte ha begärt ordet, om inte vår värderade utskottsordförande anmält sig såsom reservant under punkten C rörande bestämmelserna om utmätandet av straff i händelse av att förseelserna är av svårartad beskaffenhet. Nu skall inte kammaren tro, att utskottets majoritet är angelägen om att bura in någon eller att man över huvud taget vill utnyttja de möjligheter som lagen ger att få folk inom lås och bom. Utskottet har i stället vid varje tillfälle sagt, att det anser att byggnadslagen och strandlagen är så närbesläktade, att det inte finns någon anledning att ändra straffbestämmelsen i strandlagen, när nu samma bestämmelse återfinnes i byggnadslagen. Jag inbillar mig nämligen — och det har väl utskottet också gjort — att strandlagens straffbestämmelse väl inte kan vara svårare till sina verkningar på landsbygden än

Om upphävande av strandlagen m. m.

byggnadslagens motsvarande straffbestämmelse kan bli i städerna.

Det är ju inte heller alldeles uteslutet, även om vi inte tror så mycket på det, att fängelsestraff kan behöva tillämpas vid något tillfälle. Alla är ju naturligtvis på det klara med att det endast kan bli fallet, då förseelsen skett under synnerligen försvårande omständigheter. Men det är alldeles klart, att en strandägare kan likaväl som en fastighetsägare i ett samhälle, där byggnadslagen gäller, ställa till en del ohägn, om han är inställd på det. Det kan gå så långt att en strandägare genom ett hastigt bygge berövar människorna en verklig tillgång genom att betaga dem möjligheten att komma ned till stranden och att röra sig där fria och obundna. Det kan tänkas att den som har byggt till och med hinner sälja fastigheten, innan lagen hinna tillämpas. Eftersom sådant kan inträffa och det måste betraktas såsom synnerligen försvårande omständigheter, kan det väl inte vara farligt, att man har lagen som den nu är. I varje fall har ingen kunnat övertyga utskottet om att det skulle råda mycket stark irritation mot lagens straffbestämmelse, och någon sådan opinion har inte uppenbarat sig, att utskottet för sin del kunnat anse, att en ändring av lagen skulle behövas på den här punkten.

Därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan i alla delar.

Herr LUNDQVIST (h):

Herr talman! Jag skall be att få uppta kammarens tid bara några minuter.

Här har under de senaste åren både inom och utom riksdagen talats många tungt vägande ord om rättsvårdens betydelse och om vikten av att rättssäkerheten sitter i högsätet. Å andra sidan har vi också fått höra hårda ord om rådande rättsröta och om en upplösning av det allmänna rättsmedvetandet, farligare kanske än själva rättsröten. Jag skall inte själv använda några starka ord i den här frågan. Jag nöjer mig med att här endast hänvisa till och understryka

alla de skäl, som under de gångna åren har anförts mot den gällande strandlagen. Jag instämmer vidare i vad som i reservationerna har uttalats liksom i vad herr Ebbe Ohlsson här nyss framhållit.

Väsentligt och obestridligt i denna fråga är enligt min övertygelse, att strandlagen såsom vi har betonat i motionen utgör ett onödigt intrång i den enskilda äganderätten, som inte har gehör i det allmänna rättsmedvetandet. Detta ter sig i mina ögon i detta fall desto allvarligare som den befolkningsgrupp, som hårdast drabbas av denna lags bestämmelser, i mycket stor utsträckning har synnerligen svårt ändå att dra sig fram och nödgas leva på en ekonomisk och social standard, som i regel ligger långt under den, som de kan glädja sig åt, för vilkas ytterligare gynnande denna lag har tillskapats. Detta är ett faktum, som inte lär kunna bestridas. Mycket lättförståelig ter sig då också den starka irritation, som denna lag har framkallat bland berörda jordbrukar- och fiskarbefolkning, en irritation som ingalunda avtagit under åren.

Vad jag här senast har yttrat grundar sig på mina erfarenheter från mitt eget hemlän, där jag ganska väl känner levnadsvillkor och stämningar bland den bofasta skärgårdsbefolkningen. För att ingen missuppfattning skall kunna uppstå är jag angelägen att här skjuta in, att länsstyrelsen i Stockholms län ingalunda, så vitt jag vet, gått särskilt hänsynslöst fram vid tillämpningen av den nya lagen. Men det är klart, att lagens syfte och andemening inte utan vidare har kunnat lämnas ur räkningen vid tillämpningen.

Jag skall inte vidare fördjupa mig i frågan. Jag förmodar, att mången menar att både motionen och debatt i år i den här frågan är skäligen omotiverade. Majoriteten har ju redan en gång sagt sin mening och kan naturligtvis inte ändra sig.

Ja, herr talman, så kan det ju resoneras, men om man som jag och andra känner sig upprörd över det principiella ingrepp, som här de facto har skett i den enskilda äganderätten, utan att det-

ta kan anses nödvändigt, är det väl i varje fall ganska naturligt och ursäktligt, att man inte vill ge tappat utan i det längsta anstränger sig för att ändå försöka få majoriteten att ta skäl och ändra sin tidigare intagna ståndpunkt. Såsom den optimist jag ännu är, hoppas jag att den dag verkligen skall randas, då denna lag inte är någonting annat än ett minne — f. ö. ett mycket olustigt sådant. Att det lönar sig att ej förtröttnas i sin strävan att här vinna en förnufsigare ordning, framgår ju av det faktum, att högerrepresentanterna inom utskottet, även om de alltjämt står ensamma bakom kravet på lagens upphörande, dock i år har, såsom också herr Lindahl nyss uppehöll sig vid, fått en betydande förstärkning från annat håll när det gäller fängelsestraffets avskaffande. Jag hälsar, herr talman, denna utveckling med glädje. Jag ser i denna förändring en liten, visserligen mycket blygam början till en ny rättvisare syn på hela den fråga det här gäller.

Får jag sedan, herr talman, sluta med en liten iakttagelse, som jag gjort i dag, och med en liten reflexion i anslutning därtill? När jag tidigt i morse åkte till riksdagen, stannade spårvagnen framför en vacker affisch, uppsatt av ett av våra politiska partier. Jag kom att fästa mig vid texten. Inskriptionen var följande: »Staten skall värna din rätt, inte beröva dig friheten.» Jag ber, herr talman, att få uttala mitt livliga instämmande i den deklarationen, och nu hoppas jag bara att vi innan dagen är slut — det är fyra minuter kvar — också skall få se de vackra orden omsatta i en lika vacker handling från partiets sida här i den rättsfråga, som vi nu sysslar med.

Jag ber med dessa ord, herr talman, att få ge min anslutning till reservationerna, både under punkten A, punkten B och punkten C.

Herr THUN, FRITJOF, (s):

Herr talman! Herr Lundqvist har ju i sitt anförande åberopat sitt eget län, alltså Stockholms län, och det är med anledning därav som jag tänkte besvara

Om upphävande av strandlagen m. m.
kammaren, trots att tiden är så långt framskriden, med ett litet enkelt bemötande.

Jag blev mycket glad, då jag hörde utskottets ärade ordförande erinra om att det nog inte förhöll sig på det sättet, att det skulle finnas någon antagonism mot lagen hos markägarna inom Stockholms län. Jag tror nog snarare att just herr Lundqvist, som nu särskilt specialiserat sig på Stockholms skärgård, vid några valtillfällen försökt att haussa upp faran för denna lag i mycket väsentlig grad. Jag tillåter mig att erinra om hur det ser ut i vår vackra stockholmsskärgård. Vart vi kommer, ser vi ju dessa anslag om förbjuden landstigning, om enskilt område och — i värsta fall — varning för hunden. Det är litet varstans i skärgården vi kan möta sådana anslag.

Med anledning av att herr Lundqvist talat om den enskilda äganderätten vill jag säga, att även vi vill värna den, men när det finns starkare motiv, som väger över — vilket ibland sker — får man ta hänsyn även till detta förhållande. Jag vill erinra om att vi här har en miljonstad med sin väldiga befolkning, som har skärgården till sitt rekreationsområde, och detta måste vi väl ändå försöka ta hänsyn till, varför vi anser detta vara ännu mer väsentligt. Och med den försiktighet, varmed länsstyrelsen i Stockholms län gått fram, tror jag nog att man även där försöker att ta all den hänsyn som är möjlig.

Jag skulle snarare vilja säga, att denna lag egentligen borde ha tillkommit för 30 år sedan. Jag kan ta ett exempel från min egen kommun. Nu har visserligen herr Ohlsson framhållit, att det är kommunernas sak att lösa in mark så att det finns friområden, men den regim, som på den tiden hade majoritet inom kommunerna, tänkte nog inte så mycket på detta, och för övrigt var det inte aktuellt på samma sätt som i dagens läge. Om vi ser t. ex. på den vackra pärla i Stockholms skärgård, som Österskär enligt alla möjliga annonser skulle vara, finns där inte någon möjlighet att komma ner till stranden någonstans. Det finns inte något fritt område, utan mar-

Om upphävande av strandlagen m. m.

ken är såld ända ner till sjön, och de människor, som bor där, måste betala särskilda avgifter för att komma in på det område, där man gjort särskild badstrand. Människor kan faktiskt inte gå ner och bada om somrarna utan att göra upp om det med vederbörande fastighetsägare. Sker inte detta, kan de inte åtnjuta sådana fördelar, som väl får anses böra tillkomma skärgårdsbefolkningen. Jag tror som sagt att det hade varit lyckligt, om denna lag tillkommit långt tidigare.

Med tanke på den raskhet med vilken herr Lundqvist uppträder när det gäller att ta vara på ett tillfälle att argumentera och eftersom jag bestämt känner till att han under den senaste valrörelsen på allt sätt försökte framhålla för fastighetsägare kring våra stränder, vilken olycka det skulle vara för gamla Sverige, om strandlagen genomfördes, förmodar jag att herr Lundqvist får tillfälle att argumentera i ännu en valrörelse. Jag kanske är litet elak, men jag skulle ändå vilja göra den meningen gällande, att herr Lundqvist själv när allt kommer omkring kanske skulle bli mycket ledsen, om strandlagen upphävdes.

Jag har nu haft min varelse i den stockholmska skärgården i hela mitt liv, och jag tror mig därför ha lika stor möjlighet som herr Lundqvist att uttala mig om vilka uppfattningar som gör sig gällande där ute. Jag måste dock framhålla, att folk såvitt jag känner till i allmänhet ser med mycket stor tillfredsställelse att strandlagen äntligen kommit till.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr LUNDQVIST (h):

Herr talman! Jag vill inte alls förmena herr Thun att ha en annan uppfattning än jag om folkmeningen ute i skärgården. Jag vidhåller min uppfattning, och herr Thun vidhåller väl sin. Det skulle emellertid roa mig mycket, om vi någon gång kunde göra sällskap på en valturné för att se, om våra uppfattningar också

efter de sammanträffanden med ortsborna, som vi då hade, skulle vara delade beträffande vilken den allmänna opinionen där ute är. Jag skall inte uppehålla mig vidare vid detta.

Herr Thun sade att också han vill värna den enskilda äganderätten, men han ansåg att när det kom starkare motiv till, måste denna få träda tillbaka. Jag har inte kunnat se att det har tillkommit några sådana starkare motiv, som på något sätt kan motivera ifrågasvarande lagbestämmelser. Att Stockholms stad måste ha tillgång till friluftsområdet för sin stora befolkning vet vi väl alla, och det finns stora möjligheter att tillgodose det behovet ute i skärgården. Staden kan på både närmare och mera avlägset håll mot normal ersättning skaffa sig de områden den behöver, och det kan också andra kommuner göra. Men jag kan inte finna det vara naturligt eller rimligt, att den enskilde fiskare eller mindre jordbrukare, som äger ett markområde där, ensam skall stå för kostnaderna för tillgodoseende av de önskemål som det här är fråga om. Herr Thun må ha den motsatta uppfattningen, men jag har den inte.

Nu skall jag inte vid denna sena timme trötta med några särskilda exempel — annars har jag sådana i min hand. Men jag tror inte att det behövs. Jag förstår ju att majoriteten alltjämt är så fast och så hårt timrad, att ingenting ännu tar på den. Då skall vi inte spilla mera tid på den saken.

Herr SVÄRD (h):

Herr talman! Det har berättats för mig, att invånarna på en större skärgårdsö i Stockholms skärgård har beslutat sig för att under återopande av strandlagen någon gång fram i vår avresa till Stockholm för att där lägga sig i Kungsträdgården, tälta och göra upp eld, för att på detta sätt få fri tillgång till i Kungsträdgården befintlig naturskönhet. Jag hoppas att herr Thun kommer att merverka till att dessa deras ansträngningar icke blir förhindrade genom samhällets ingripande.

Herr OSVALD (fp):

Herr talman! Jag ber endast att få säga ett par ord i anslutning till de yttranden som har hållits av herr Lundqvist och herr Thun.

Herr Thun sade att det hade varit fördelaktigt, om strandlagen varit gällande redan för låt oss säga 20—30 år sedan. Jag tror att det är alldeles riktigt. Om jag nu håller mig till Stockholms skärgård så tror jag att denna i så fall skulle ha varit en mycket trivsammare tummelplats för storstadens befolkning än den nu är. Det hade säkerligen också varit till mycket stor fromma för den markägande befolkningen, om det hade funnits en strandlag redan tidigare. Jag skulle, herr talman, vilja bestyrka detta med ett par exempel, som jag själv väl känner till från Göteborgs skärgård.

Där finns en ö, som för flera årtionden sedan började bebyggas. Ägaren sålde strandtomter, och när dessa var slutsålda, fanns det inte mer att sälja på denna ö. En annan man, som ägde en halvö, vilken sköt ut ett stycke därifrån, sålde inga strandtomter, utan han höll stranden fri och sålde tomter i den inre delen av sitt område. Han fick i själva verket sälja betydligt mera, och det har blivit en mycket trivsammare plats än det andra området, varav nu till stor del det inre är föga utnyttjat. Det är ett mycket bra promenadområde, men där finns ingen bebyggelse att tala om.

Det är sådana fall som jag har tänkt på, när jag har sagt, att strandlagen kan vara till nytta även för fastighetsägarna.

Herr LINDAHL (s):

Herr talman! Jag skulle med anledning av herr Lundqvists och herr Svärds yttranden vilja instämma i vad herr Thun sade, nämligen att det för herrarna skulle bli ett stycke valfläsk mindre, om riksdagen följde deras propåer och alltså avskaffade strandlagen. Nu är väl emellertid riksdagen litet förnuftigare än herrar Lundqvist och Svärd kanske tror.

Såvitt jag kan förstå, vill herr Lundqvist i stället för den vackra sentensen om frihet åt folket lansera den om fri-

Om upphävande av strandlagen m. m.

het åt dem som äger fastigheter vid stränderna. I stället för att den stora massan av medborgare skall ha tillträde till stränderna har han efter vad jag kan förstå den uppfattningen, att det skall finnas skyltar på så många ställen som möjligt, som säger, att här får ingen kliva på, och om Ni gör det, så har vi hundar att släppa på er. Nu känner jag herr Lundqvist och vet, att han är en from och hygglig man. Jag kan inte tro, att han innerst inne hyser den uppfattningen, men både han och herr Svärd försöker mobilisera dem som äger fastigheter i skärgården för sina politiska syften. Herr Svärd hotar till och med att förlägga en demonstration till Kungsträdgården i Stockholm. Vad har nu Kungsträdgården med strandlagen att göra? Så vitt jag kan förstå hör de inte alls ihop. I Kungsträdgården har folk fått gå så länge jag kan minnas, och det får de väl göra även i fortsättningen, så inte kan väl den platsen vara något lämpligt mål för en demonstration av strändernas fastighetsägare. Jag förstår helt enkelt inte den saken, men jag förmodar att det bakom detta ligger någon taktisk hemlighet, som skall användas av herr Svärd vid något lämpligt tillfälle, och då får väl herr Lundqvist lära sig litet av det. Det är möjligt, att det kan hjälpa upp det hela, när valrörelsen kommer i gång och man är ute och kämpar för sina mandat.

Jag tror för min del, att så långt man kan finna — herr Thun har ju också understrukt den uppfattningen — så är människorna i regel nöjda med strandlagen. Det har nu blivit en ordning på detta område, som betyder att även icke strandägare har möjlighet att utnyttja fritiden på det riktiga sättet. Jag kan inte förstå annat än att anstormningen mot strandlagen måste betyda, att man vill skapa svårigheter för folk att komma ifrån tätorterna ut till sjön för att rekreera sig. Strandlagen har ju detta som sitt stora syftemål. För mig är det ganska obegripligt, att något politiskt parti över huvud taget vill engagera sig för avskaffandet eller uttunningen av strandlagen.

Om upphävande av strandlagen m. m.

Herr LUNDQVIST (h):

Herr talman! Jag vill till herr Lindahl endast säga, att jag skall ta fasta på hans uttalande, och jag kan också lova honom, att om jag till äventyrs kommer ut till skärgården på någon ny valturné, så skall jag inte glömma att ta med protokollet och föredra det anförande, som han hållit här nu senast.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Ebbe Ohlsson och fru Boman vid utlåtandet avgivna, med A betecknade reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten B.

Herr OHLSSON, EBBE, (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr OSVALD (fp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Ebbe Ohlsson och fru Boman vid utlåtandet avgivna, med B betecknade reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten C.

Herr OSVALD (fp):

Herr talman! Jag skall be att få utforma reservationsyrkandet under punkten C på följande sätt. Jag yrkar att riksdagen måtte i anledning av motio-

nera I: 349 och II: 465 samt I: 242 och II: 303 för sin del antaga följande förslag till lag angående ändring i 8 § strandlagen den 30 maj 1952 (nr 382).

»Härigenom förordnas att 8 § strandlagen den 30 maj 1952 skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

Den som företager bebyggelse i strid mot förbud enligt 1 § straffes, där han insett eller bort inse att förbudet ägt tillämpning på åtgården, med dagsböter.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1954.»

Efter härmed slutad överläggning gjorde herr andre vice talmannen propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt samt vidare enligt herr Osvalds yrkande; och förklarade herr andre vice talmannen, sedan han upprepät propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Osvald begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad tredje lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 8 punkten C, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr Osvalds under överläggningen gjorda yrkande.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr Osvald begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna ha va utfallit sålunda:

Ja — 57;

Nej — 27.

Om avskaffande av censorsinstitutionen vid studentexamen.

Därjämte hade 7 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vid förnyad föredragning av tredje lagutskottets utlåtande nr 12, i anledning av väckta motioner angående kronoarendatorernas jakträtt, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Herr förste vice talmannen infann sig och övertog ledningen av kammarens förhandlingar.

Vid ånyo skedd föredragning av tredje lagutskottets utlåtande nr 13, i anledning av väckta motioner angående dels en allmän översyn av gällande bestämmelser om fridlysning och jakttider, dels ock vissa ändringar av gällande fridlysningsbestämmelser, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 7, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överenskommelse om leverans av mul- och klövsjukevaccin från Danmark till Sverige; samt

nr 8, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1954/55 till Befrämjande av fröodlingen m. m.: Särskilt bidrag till Sveriges utsädesförening för kvalitetsundersökning av lin m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Om avskaffande av censorsinstitutionen vid studentexamen.

Föredrogs ånyo allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 11, över motion om utredning av formerna för bedömningen av studentexamensproven med sikte på censorsinstitutionens avskaffande.

I detta utlåtande hade utskottet hemställt, att riksdagen i anledning av en

av herrar *Helén* och *Widén* väckt motion, II: 478, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en snar utredning av formerna för bedömningen av studentexamensproven med sikte på censorsinstitutionens avskaffande.

Reservation hade anförts av herrar *Lars E. Andersson*, *Lundqvist* och *Axel Andersson*, fru *Carlqvist* samt herrar *Karl Persson* och *Nestrup*, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, och avslutas med en hemställan, att motionen II: 478 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr LUNDQVIST (h):

Herr talman! Då andra kammaren redan har behandlat detta ärende och därvid avslagit utskottets hemställan och bifallit reservationen, tillåter jag mig föreslå, att överläggningen här inskränkes till det yrkande om bifall till reservationen, som jag härmed framställer.

Herr NILSSON, HJALMAR, (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr förste vice talmannen enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu förevarande utlåtandet hemställt samt vidare på godkännande av den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Lundqvist* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad allmänna beredningsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 11, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Om avskaffande av censorsinstitutionen vid studentexamen.

Vinner Nej, godkännes den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för nej-propositionen.

Vid förnyad föredragning av allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 12, över motioner dels om inrättande av en rådgivande språknämnd, dels ock om inrättande av ett språkvårdsråd, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Anmälades och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 134, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av § 6 lagen den 30 maj 1873 (nr 31) om rikets mynt; och

nr 135, i anledning av väckt motion angående utredning om förutsättningar-

na för Tumba pappersbruks drivande i bolagsform.

Anmälades och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 136, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående prisutjämningsavgift m. m.

Anmälades och bordlades följande under sammanträdet till herr talmannen avlämnade motioner:

nr 490, av herr *Aastrup* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till sinnesslövhärderna m. m.; och

nr 491, av herr *Andersson, Axel*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av ordinarie lärartjänster på försöksskolans högstadium, m. m.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 0.31.

In fidem
G. H. Berggren.